

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Γ' ΕΠΑ.Λ.

ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Αγγελάκος Κωνσταντίνος

Δρ Φιλόλογος, Πάρεδρος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Δελή Χριστίνα

Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Κατσιαμπούρα Ζωή

Δρ Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Μπίστα Πολυξένη

Δρ Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ

Μπαλάσκας Κωνσταντίνος, Σύμβουλος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΡΙΣΗΣ

Τομπαΐδης Δημήτριος, Καθηγητής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μάρκου Παρασκευή, Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Παπαϊωάννου Πηνελόπη, Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Καραβέλη Άννα, Δρ Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Χριστοφόρου Πηνελόπη

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ, ΕΞΟΦΥΛΛΟ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

Βρυώνη Γιώτα, Γραφίστας, συγγραφέας-εικονογράφος παιδικών βιβλίων

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΤΕΕ:

ΒΕΪΚΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ, Σύμβουλος Π.Ι.

ΓΚΛΑΒΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ, Μόνιμος Πάρεδρος Π.Ι.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Σταμάτης Αλαχιώτης

Καθηγητής Γενετικής Πανεπιστημίου Πατρών

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

- Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου:

Γεώργιος Βούτσινος

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

- Υπεύθυνος του Τομέα των Γενικών Μαθημάτων

Αριστείδης Δασκαλάκης

Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αγγελάκος Κωνσταντίνος
Κατσιαμπούρα Ζωή

Δελή Χριστίνα
Μπίστα Πολυξένη

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Γ' ΕΠΑ.Λ.

ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

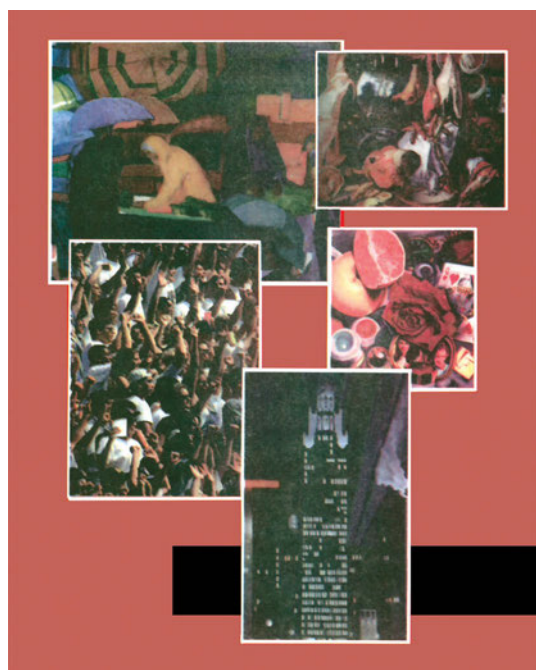
Α ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΠΟ ΤΟΝ 20^Ο ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

1. Εντγκάρ Μορέν: Μέσα στην Νύχτα του Αιώνα, Αφήνοντας τον 20ό Αιώνα, εκδ. Ροές	14
Παράλληλα κείμενα: Μίκης Θεοδωράκης, Μια σκέψη για τον 21ο αιώνα, εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ	18
Εύη Σταυρουλάκη, Αυτός ο θαυμαστός, φρικτός αιώνας, εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ	19
Στοιχεία θεωρίας: Επαγωγική/Παραγωγική μέθοδος	20
2. Μιχάλης Δερτούζος: Ερωτήσεις, Τί μέλλει γενέσθαι, εκδ. Νέα Σύνορα	25
Παράλληλα κείμενα: Τζέρεμι Ρίφκιν, Αντικατάσταση εργαζομένων από προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, Το τέλος της εργασίας, εκδ. Νέα Σύνορα	29
Το Διαβατήριο για επιτυχημένη σταδιοδρομία, εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ	31
3. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, περιοδικό ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ	34
Παράλληλο κείμενο: Νίκος Μουζέλης, Η έννοια της παγκοσμιοποίησης, εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ.....	38
Στοιχεία θεωρίας: Η πειθώ	39
4. Νικηφόρος Βρεττάκος: Αν δεν μου 'δινες την ποίηση, Κύριε, Ο χρόνος και το ποτάμι, Ποιήματα, εκδ. Τρία Φύλλα	46

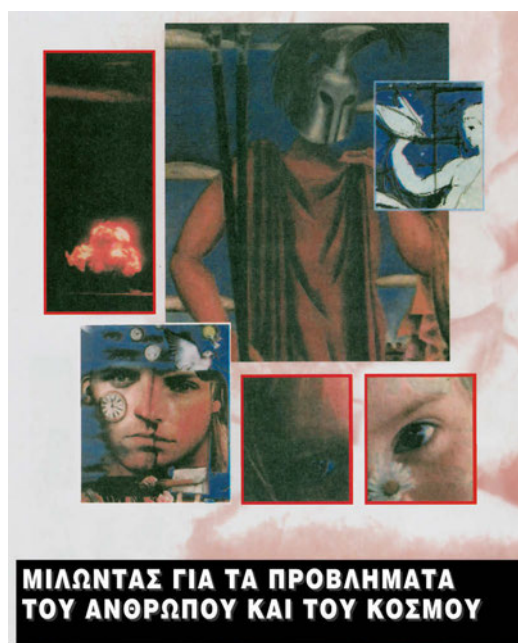
Β ΕΝΟΤΗΤΑ: Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΣΜΟΙ

1. Άγγελος Τερζάκης: Έλεγχος της δημοκρατικής ιδέας , Προσανατολισμός στον αιώνα, Οι εκδόσεις των φίλων	50
Στοιχεία θεωρίας: Περίληψη κειμένων	54
2. Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος: Προσφώνηση προς τον Πρόεδρο κ. Clinton	57
Παράλληλο κείμενο: Γιάννος Κρανιδιώτης, Οι προοπτικές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής , Η Ελληνική εξωτερική πολιτική, εκδ. Σιδέρης.....	62
Στοιχεία θεωρίας: Η πειθώ στον πολιτικό λόγο	64
3. Γαροσλάβ Χάσεκ: Αδιάβλητες βουλευτικές εκλογές , Για γέλια και για κλάματα, εκδ. Καστανιώτης	65
Παράλληλο κείμενο: Οικουμενική διακήρυξη για τη δημοκρατία από τη Βουλή των Ελλήνων	71
4. Λέων Τολστόι: Ο δίκαιος δικαστής , Διηγήματα, Μύθοι και Παραμύθια, εκδ. Ωκεανίδα.	72
Παράλληλα κείμενα: Ησίοδος, Δικαιοσύνη και Αρετή , Εκλογές από τον Ησίοδο, μτφρ. Δ. Μαρωνίτης, εκδ. Το Ροδακκό	76
Αριστοτέλης, Πολιτικά , μτφρ. Δ. Λυπουρλής.....	77
Βιτσέντζος Κορνάρος, Ερωτόκριτος , εκδ. ΕΡΜΗΣ.....	77
5. Μάρω Δούκα: Οι λεύκες ασάλευτες , εκδ. Κέδρος	78
Στοιχεία θεωρίας: Αφήγηση	80
6. Κώστας Μπαλάσκας: Το σχολείο της δημιουργικότητας , εκδ. Γρηγόρη	83

Γ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΖΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

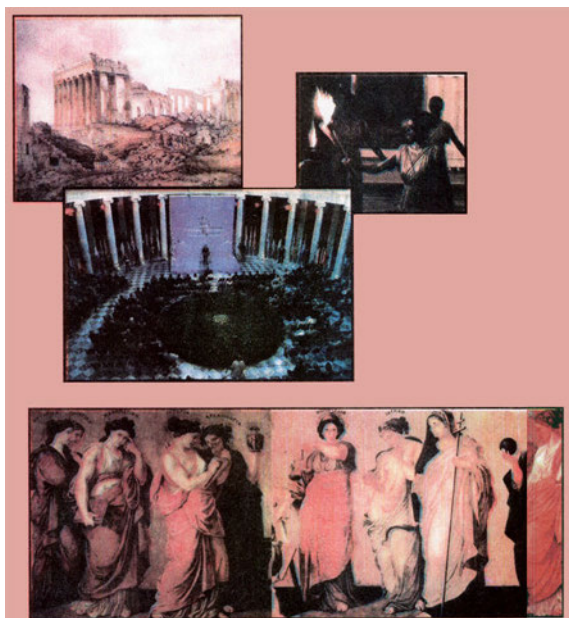
1. Μαρία Ιορδανίδου: Λωξάντρα	88
Παράλληλο κείμενο: Πέτρος Μάρκαρης, Κανάρ Ντορέ , Αμυνα ζώνης	93
2. Η διατροφή του πλανήτη , περιοδικό <i>National Geographic</i>	97
3. Παντελής Μπουκάλας: Σιγά μην τους τα δώσω... , εφημερίδα <i>ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ</i>	101
Στοιχεία θεωρίας: Η πειθώ στη διαφήμιση	104
4. Άγγελος Ελεφάντης: Γιατί δεν τραγουδάμε πια , <i>Δια γυμνού οφθαλμού</i> , εκδ. <i>ΠΟΛΙΣ</i>	105
Στοιχεία θεωρίας: Ο πρόλογος και ο επίλογος στην παραγωγή λόγου σε επικοινωνιακό πλαίσιο	110
5. Διονύσης Ζήβας: Οι δημόσιοι χώροι της Αθήνας , εφημερίδα <i>ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ</i>	111
Παράλληλα κείμενα: Αμάντα Μιχαλοπούλου, Ευρωπαϊκός άνεμος , εφημ. <i>ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ</i>	114
Κωστής Παπαγιώργης, Υποχθόνιες επιβατάμαξες , εφ. <i>ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ</i>	116
6. Ευάγγελος Παπανούτσος: Ο άνθρωπος και το φόρεμα , Πρακτική Φιλοσοφία, εκδ. <i>ΔΩΔΩΝΗ</i>	118
Στοιχεία θεωρίας: Δοκίμιο.....	122
7. Εύη Χατζηανδρέου: Συντροφιά , εφημερίδα <i>ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ</i>	124
Στοιχεία θεωρίας: Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο	125
Παράλληλο κείμενο: Διατροφικές απαιτήσεις κατά τη διάρκεια της εφηβείας , βιβλίο β' τάξης <i>ΤΕΕ</i> στον τομέα Υγείας και Πρόνοιας.....	126

Δ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΜΙΛΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1. Θουκυδίδης: Ιστορία , μτφρ. Εμ. Τσαγκαράκης, Εμ. Φραγκίσκος, εκδ. ΟΕΔΒ	130
Παράλληλα κείμενα: Ευριπίδης, Ελένη , μτφρ. Κ. Τοπούζη, εκδ. Επικαιρότητα	134
Γιώργος Σεφέρης, Ελένη , Ημερολόγιο καταστρώματος Γ΄ εκδ. Ικαρος	135
Όμηρος, Ιλιάδα , στιχ. 446-465, μτφρ. Ο. Κομνηνού-Κακριδή εκδ. Ζαχαρόπουλος	136
Γιώργος Σεφέρης, 28η Οκτωβρίου , Δοκιμές, Γ΄ εκδ. ΙΚΑΡΟΣ	137
2. Μίλτος Σαχτούρης: Ο στρατιώτης ποιητής , Τα φάσματα ή η χαρά στον άλλο δρόμο, εκδ. Κέδρος	139
Στοιχεία θεωρίας: Παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση	140
Παράλληλα κείμενα: Κυριάκος Χαραλαμπίδης, Άρδανα II , Μεθιστορία, εκδ. ΑΓΡΑ	141
Μπέρτολτ Μπρεχτ, Αυτοί που βρίσκονται ψηλά λένε , Ποιήματα, εκδ. Θεμέλιο	142
Μοιρολόγι , συλλογή Guy Saunier, εκδ. Νεφέλη	143
3. Μάριος Πλωρίτης: Νέοι, ναρκωτικά, βία , εφημερίδα το ΒΗΜΑ	144
4. Κική Δημουλά: Τί θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφα μας , περιοδικό ΜΕΤΡΟ	149
Στοιχεία θεωρίας: Δοκίμιο και λογοτεχνία	151
Παράλληλο κείμενο: Τάσος Κουράκης, Το πρόσωπο της κλωνοποίησης και το πρόσωπο του ανθρώπου , περιοδικό Ο ΠΟΛΙΤΗΣ	152

Ε ΕΝΟΤΗΤΑ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

1. Νίκος Δήμου: Το τέλος της τουρκοκρατίας , απο τον Τύπο	156
Παράλληλα κείμενα: Χρήστος Γιανναράς, Η μειονεξία των νεοελλήνων	160
Άγγελος Τερζάκης, Πατρίδες , Οι απόγονοι του Κάιν, εκδ. των φίλων.....	161
2. Γιώργος Μπαμπινιώτης: Η ελληνική γλώσσα , Η Ελληνική Γλώσσα, Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον, εκδ. Gutenberg.....	162
Στοιχεία θεωρίας: Σχηματισμός των παραθετικών	166
Παράλληλα κείμενα: Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, Για το μέλλον ενός υπερήφανου έθνους , εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ	167
3. Νίκος Εγγονόπουλος: ΜΠΟΛΙΒΑΡ , Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος.....	168
4. Ευγενία Φακίνου: Εκατό δρόμοι και μια νύχτα , εκδ. Καστανιώτης.....	172
Παράλληλα κείμενα: Κωστής Παλαμάς, Ανατολή , Καημοί της λιμνοθάλασσας.....	177
Νίκος Γκάτσος, Άσπρη μέρα και για μας , Φύσα αεράκι φύσα με μη χαλαρώνεις ίσαμε	178
Βασ. Τσιτσάνης, Αντιλαλούνε τα βουνά	179

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Γιώργος Σεφέρης, Ομιλία στη Στοκχόλμη	180
---	-----

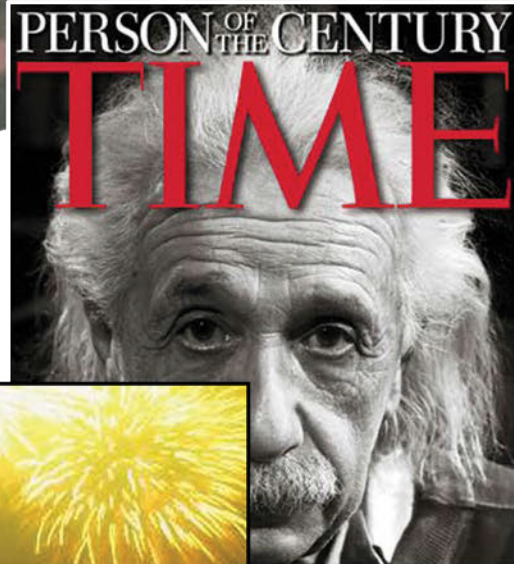
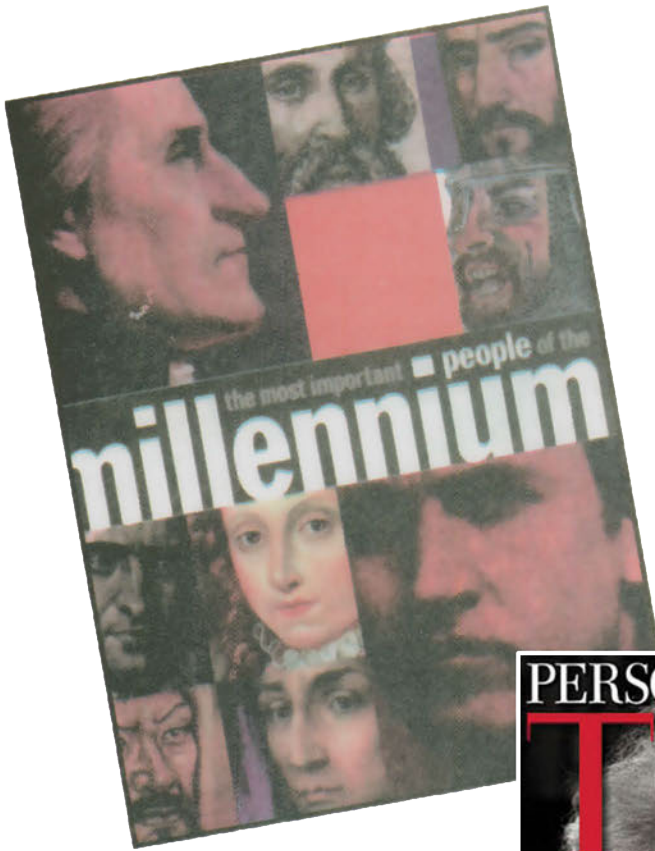
Η καλλιέργεια των ιδεών, Ρενέ Μαγκρίτ

Το βιβλίο αυτό είναι το τρίτο της σειράς «Νέα Ελληνικά» για τα Τεχνολογικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια. Αποτελεί συνέχεια των βιβλίων της Α΄ και Β΄ τάξης του 1^{ου} κύκλου και ολοκληρώνει την προσπάθεια συνδιδασκαλίας γλώσσας και λογοτεχνίας η οποία επιχειρείται με τα βιβλία αυτά. Και το βιβλίο αυτό έχει ως αφετηρία και κατάληξη της διδασκαλίας το κείμενο. Χωρίζεται σε πέντε (5) **θεματικές ενότητες** οι οποίες περιέχουν μια ποικιλία λογοτεχνικών, δοκιμιακών και άλλων κειμένων που αποσκοπούν από τη μια στη διδασκαλία του αποφαντικού – κριτικού λόγου και από την άλλη στην προσέγγιση και απόλαυση της λογοτεχνίας. Κάθε θεματική ενότητα αποτελείται από ορισμένα βασικά κείμενα τα οποία προσεγγίζονται τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο μορφής και διάρθρωσης. Το βασικό κείμενο συνοδεύεται συχνά από **παράλληλα κείμενα** τα οποία λειτουργούν συμπληρωματικά και «φωτίζουν» άλλες πλευρές του συγκεκριμένου θέματος. Ακόμη τα παράλληλα κείμενα μπορούν να αξιοποιηθούν ως εναλλακτικές λύσεις στη διδασκαλία και στην αξιολόγηση του μαθήματος. Η μελέτη του βασικού και των παράλληλων κειμένων, καθώς και του εποπτικού υλικού, αποσκοπεί στην **Παραγωγή λόγου** από τους μαθητές ο οποίος θα εντάσσεται σε επικοινωνιακό πλαίσιο και θα διακρίνεται κυρίως από

τη δυνατότητα του πομπού να επιχειρηματολογεί και να πείθει. Οι θεματικές ενότητες που έχουν επιλεγεί καθώς και τα κείμενα που περιέχουν δε διεκδικούν ούτε τη πρωτοτυπία ούτε την τελειότητα. Βασική επιδίωξη ήταν να επιλεγούν θεματικές που ενδιαφέρουν τους σημερινούς νέους καθώς και είδη κειμένων που «συναντούν» τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Φιλοδοξία, άλλωστε, του βιβλίου είναι να αποτελέσει ένα βιβλίο-περιοδικό το οποίο θα ανανεώνεται και θα εμπλουτίζεται συνεχώς με νέες θεματικές ενότητες. Αξίζει να τονιστεί ότι οδηγούς στη συγγραφή και διδασκαλία αυτού του βιβλίου αποτελούν τα «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» και τα βιβλία «Έκφραση – Έκθεση» του Ενιαίου Λυκείου, τα οποία με τις θεωρητικές καινοτομίες τους και τις διδακτικές τους παρεμβάσεις είναι βιβλία αναφοράς για κάθε φιλόλογο-δάσκαλο της γλώσσας.

Τέλος, οφείλουμε να ευχαριστήσουμε τους συγγραφείς και τους καλλιτέχνες, τους εκδοτικούς οίκους και τους εκδότες εντύπων οι οποίοι με τα έργα και τις αξιόλογες εκδόσεις τους μας βοήθησαν στη συλλογή-επιλογή των κειμένων και των εικόνων.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

Δεν αποχαιρετώ ποτέ τίποτα.

Γιατί δεν παύει.

Ό,τι υπήρξε, ενυπάρχει.

Ακόμη κι αν το αρνείσαι, αρνείσαι κάτι. Ή
επόμενος ή ενάντιος, το βεβαιώνεις. Μονάχα
από διάφορες θέσεις. Διάδοχος.

Δέχομαι την άρνησή του.

Άγωνα θα ήμουν αλλιώς.

Χαιρετώ τον αιώνα που έρχεται.

Τη σκληρότητα της κρίσης του για τον
πρόγονο, από το δικό μου αιώνα την ξέρω.

Ελένη Βακαλό

1. Εντγκάρ Μορέν Αφήνοντας τον Εικοστό αιώνα

Μέσα στη Νύχτα του Αιώνα

ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ; Από πού ερχόμαστε; Πού πηγαίνουμε; Έχουμε όλο και πιο βέβαιες φυσικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, κοινωνιολογικές, ιστορικές απαντήσεις σ' αυτές τις ερωτήσεις. Όμως οι απαντήσεις αυτές δεν προκαλούν πολύ μεγαλύτερες ερωτήσεις από τις απαντήσεις στις οποίες απαντούν; Βρισκόμαστε σ' ένα σύμπαν όπου αδιάκοπα εκατομμύρια άστρα πεθαίνουν, λάμπουν, γεννιούνται και ξαναγεννιούνται.

Είμαστε φυσικά όντα τοποθετημένα στον τρίτο δορυφόρο ενός μικρού ήλιου του Γαλαξία. Είμαστε τα πιο εγκεφαλικά ανεπτυγμένα βιολογικά όντα στον πιο εγκεφαλικά ανεπτυγμένο κλάδο της ζωικής εξέλιξης. Είμαστε ανθρώπινα όντα του είδους που λέγεται HOMO SAPIENS (άνθρωπος σοφός), για τον οποίο το πιο μεγάλο πρόβλημα, αίνιγμα και μυστήριο, είναι η ίδια του η ικανότητα να λύνει προβλήματα, να ξεδιαλύνει τα αινίγματα, να εξετάζει τα μυστήρια. Είμαστε ταυτόχρονα τα συναποτελούντα, ενσωματωμένα, αυτόνομα και υποδουλωμένα μέρη γιγαντιαίων κοινωνιών που ονομάζονται έθνη. Βρισκόμαστε στην πεντηκοσιοστή χιλιετία – πέντε χιλιάδες αιώνες – του γίγνεσθαι των ανθρωπίνων κοινωνιών, στη δέκατη χιλιετία της ιστορικής περιπέτειας των κοινωνιών – Κρατών και οδεύουμε προς την τρίτη χιλιετία της χριστιανικής/δυτικής εποχής.

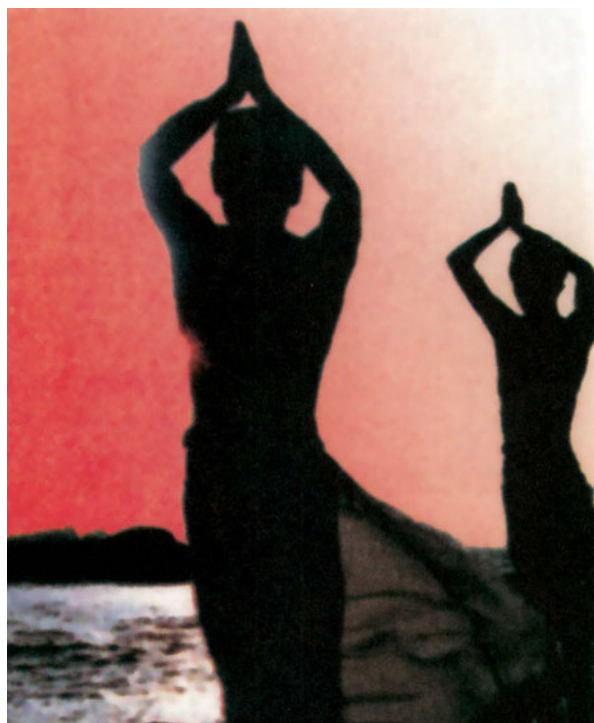
Είμαστε όμως αμετάκλητα αμήχανοι και αποπροσανατολισμένοι ως προς τη θέση μας μέσα στο σύμπαν, από τότε που μάθαμε ότι βρισκόμαστε πάνω σε μια μικρή σβούρα που γυρνάει στη μέση του ουρανού γύρω από μια

σφαίρα φωτιάς. Κι όταν καταλάβαμε ότι ο ήλιος μας ήταν ένα μικροσκοπικό άστρο χαμένο ανάμεσα σε δισεκατομμύρια άστρα, εξορισμένο στην περιφέρεια ενός μικρού απόμερου γαλαξία, χάσαμε κάθε θεμελιώδη βεβαιότητα για την κατάστασή μας, τη μοίρα μας, τη σπουδαιότητά μας.

Ξέρουμε από πού έρχεται και πού πηγαίνει το σύμπαν του οποίου είμαστε ένα μέρος; Ξέρουμε πότε θα τελειώσει και πώς θα μεταμορφωθεί ο ήλιος μας; Ξέρουμε αν η ζωή έχει κάποιο νόημα και αν δίνει νόημα στις υπάρξεις μας; Ξέρουμε ποιοι είμαστε; Συλλαμβάνουμε ορθά τη σχέση ανάμεσα στη φύση μας και τον πολιτισμό μας; Στην κατάσταση μας ως ζώντα όντα και στην κατάσταση μας ως ανθρώπινα όντα; Ο HOMO SAPIENS ξέρει πραγματικά τι είναι η λογική και η τρέλα, αυτό που τις αντιπαραθέτει και αυτό που τις συνδέει;

Ξέρουμε τι είναι αυτά τα Κράτη-Έθνη των οποίων αποτελούμε τους ιστούς της ζωής τους και τα οποία δημιουργούν τους ιστούς της δικής μας ζωής; Ξέρουμε σε τι υπακούει η Ιστορία; Σε Νόμους; Στην Αναγκαιότητα; Στην Τύχη; Σε ιδιοτροπίες; Σε όλα αυτά ταυτόχρονα; Στο καθένα από αυτά εναλλακτικά; Ξέρουμε αν σε αυτό το προοίμιο της αυγής της τρίτης χιλιετίας η ιστορία της ανθρωπότητας τείνει σε μια επιβλητική ολοκλήρωση; Σε μια ολική αποτυχία; Σε μια ατελείωτη κίνηση; Ο κόσμος οδεύει σε μια επιτευκτική πρόοδο και ανάπτυξη, μέσα από προσωρινές μόνο οπισθοδρομήσεις και τοπικές κρίσεις, ή οι ιδέες της προόδου και της ανάπτυξης μας έχουν παραπλανήσει και μας οδηγούν στην καταστροφή;

Ξέρουμε τι συνέβη στον αιώνα μας; Ξέρουμε να διατηρούμε στη μνήμη μας ότι αυτός όχι μόνο γνώρισε πολέμους, καταπιέσεις, κρίσεις, αλλά και σηματοδεύτηκε από δύο τεράστιες παγκόσμιες εξοπτώσεις-σφαγές; Δεν ξεχάσαμε ήδη την πρώτη, σβησμένη από τη δεύτερη, που η εικόνα της είχε αρχίσει να σβήνεται κι αυτή, μέχρι που ξαναπαρουσιάστηκε σήμερα ο φόβος μιας τρίτης εξόπτωσης-σφαγής.

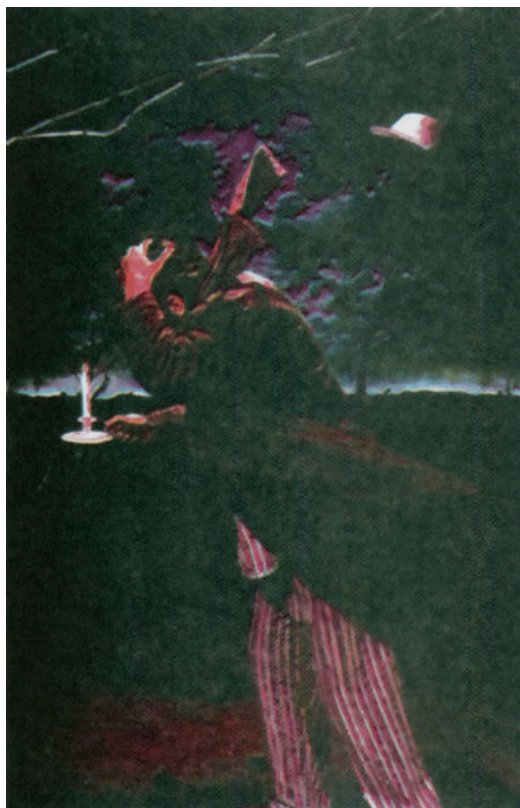

Νύχτα θ' αλλάξουμε χιλιετία

*Νύχτα θ' αλλάξουμε χιλιετία
όπως αλλάζουμε πλευρό στον ύπνο.
Τι όνειρο θα δούμε;
Όχι τον ίδιο εφιάλτη Θέ μου! Όχι.*

Μιχάλης Γκανάς

Ξέρουμε ότι ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος προήλθε από τη σύγκρουση Κρατών-Εθνών των ιμπεριαλισμών, των καπιταλισμών και ότι από αυτόν προήλθαν η Οκτωβριανή Επανάσταση, ο σταλινισμός, ο φασισμός, ο ναζισμός; Ξέρουμε τι είναι ο ιμπεριαλισμός; Είναι πραγματικά μόνο το ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού ή μήπως προηγείται

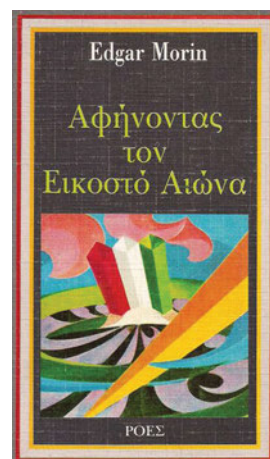

από αυτόν όπως και τον διαδέχεται; Ξέρουμε τι είναι ο καπιταλισμός; Είναι ένα σύστημα; Ένα πραγματικό ον προικισμένο με ζωή; Ένας μύθος; Όλα αυτά ταυτόχρονα; Μισό σχεδόν αιώνα μετά το θρίαμβο και την αγωνία του, ξέρουμε τι είναι ο ναζισμός; Ξέρουμε τι είναι αυτός ο φασισμός στον οποίο αναφερόμαστε, τον οποίο κατακεραυνώνουμε χωρίς σταματημό; Ξέρουμε τι είναι σταλινισμός;

Και παρ' όλα αυτά δε διαθέτουμε μήπως δίκτυα πληροφόρησης/επικοινωνίας αναρίθμητα, παγκόσμια, που συλλαμβάνουν το γεγονός τη στιγμή που γίνεται, τέτοια που ποτέ δεν είχε γνωρίσει στο παρελθόν η ανθρωπότητα; Δεν κατέχουμε μια γνώση και μια επιστήμη, υπέρμετρα ανεπτυγμένες, πάνω στον άνθρωπο, την κοινωνία, την ιστορία; Δε διαθέτουμε ψυχαναλυτικές και κοινωνιολογικές αναλύσεις, που μας επιτρέπουν να ξεχωρίσουμε το πραγματικό και το αληθινό από το φάντασμα, το μύθο, την ιδεολογία;

Επομένως, οι πρόοδοι της πληροφόρησης, της επικοινωνίας, της γνώσης, της επιστήμης, της απομυστικοποίησης, ενώ μας διαφωτίζουν, δε συμβάλλουν επίσης στον αποπροσανατολισμό μας;

Ξέρουμε αυτό που οι εφημερίδες και οι τηλεοπτικές οθόνες μάς μεταδίδουν; Βλέπουμε αυτό που είναι ολοφάνερο στα μάτια μας; Αντιλαμβανόμαστε αυτό που βλέπουμε και που ήδη έχει κυριαρχήσει στον ορίζοντα; Συλλαμβάνουμε σωστά αυτό που αντιλαμβανόμαστε; Δεν είμαστε το ίδιο τυφλοί, και ίσως ακόμα περισσότερο, από ό,τι ήταν το 1937, 1938, 1939 οι πρόγονοί μας; Αυτό ακριβώς μας συμβαίνει: να μην ξέρουμε τι μας συμβαίνει.

Ο Εντγκάρ Μορέν (1921) είναι κορυφαίος Γάλλος στοχαστής.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Ποια ερωτήματα απασχολούν το συγγραφέα για τη θέση του ανθρώπου μέσα στο σύμπαν και για την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού σήμερα;
2. Ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου διαπιστώνει ότι αυτό που μας συμβαίνει είναι να μην ξέρουμε τι μας συμβαίνει. Πού αποδίδει αυτή τη σύγχυση; Να απαντήσεις με βάση τις τρεις τελευταίες παραγράφους του κειμένου.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να παρατηρήσεις τον τονισμό των μονοσύλλαβων και δισύλλαβων λέξεων στις ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου. Να προσέξεις πότε τονίζονται και πότε δεν τονίζονται και να τις χρησιμοποιήσεις σε ερωτηματικές προτάσεις με τις οποίες θα εκφράσεις τις αμφιβολίες σου σχετικά με την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού σήμερα.
2. Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην ανάπτυξη των απόψεών του; Την παραγωγική (από το γενικό προς το ειδικό) ή την επαγωγική (από το επιμέρους-το ειδικό προς το γενικό); Να το διαπιστώσεις καταγράφοντας τους πλαγιότιτλους των παραγράφων.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Διάβασες το κείμενο του Ε. Μορέν και τα παράλληλα κείμενα. Διαπιστώνεις ότι τονίζονται κυρίως οι αρνητικές πλευρές του αιώνα που έφυγε. Σε μια συζήτηση που διοργανώνει το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου σου, αντικρούεις τις απόψεις αυτές. Να γράψεις ένα κείμενο (4 παραγράφους – 400 λέξεων) στο οποίο θα παρουσιάζεις όσα σημαντικά, κατά τη γνώμη σου, πρόσφερε ο εικοστός αιώνας στον άνθρωπο και τον πολιτισμό. Στην ανάπτυξή σου μπορείς να ακολουθήσεις παραγωγική ή επαγωγική συλλογιστική πορεία και να αναφέρεις συγκεκριμένα παραδείγματα.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Μίκης Θεοδωράκης Μια σκέψη για τον 21ο αιώνα

Η ανθρωπότητα μπαίνει στη νέα χιλιετία κουβαλώντας τρεις θανάσιμες αντιθέσεις. Η πρώτη αντίθεση, σε οικουμενική κλίμακα: τα 2/3 του πληθυσμού της Γης ζουν κάτω από το όριο φτώχειας, ενώ το υπόλοιπο 1/3 εντείνει την καταλήστευση του Τρίτου Κόσμου, που, ιδιαίτερα στην περίπτωση της εκμετάλλευσης των παιδιών, έχει πάρει εγκληματικές διαστάσεις και μορφές. Η δεύτερη αντίθεση, στο δυτικό κόσμο, όπου η Δημοκρατία γίνεται όλο και πιο τυπική, αφού η εξουσία συγκεντρώνεται σε όλο και πλουσιότερους, όλο και μικρότερους ολιγαρχικούς κύκλους, κυρίως οικονομικούς, που στηρίζουν κάθε μέρα και περισσότερο τη δύναμή τους στους εξοπλισμούς, στο στρατό και στον πόλεμο. Τέλος, η τρίτη αντίθεση αφορά τον ίδιο τον άνθρωπο με την παγκυριαρχία του λογικού-επιστημονικού επί του ψυχικού-πνευματικού. Η τεράστια πρόοδος στο χώρο της ηλεκτρονικής τείνει να εξαφανίσει τις ανθρώπινες κατακτήσεις του πνεύματος και της τέχνης, ανατρέποντας την πνευματική και ψυχική ισορροπία του ανθρώπου, ο οποίος, χωρίς ψυχική και πνευματική τροφή, χωρίς τέχνη και μόνο με τη λογική των κομπιούτερς, κινδυνεύει να μεταβληθεί σε δυστυχισμένο τέρας. Για να εξαλειφθούν έγκαιρα οι τρεις αυτές μεγάλες αντιθέσεις-παγίδες-πληγές, πριν μας οδηγήσουν σε μεγάλες τραγωδίες, εύχομαι η αρμονία που εκφράζει τόσο τέλεια η Ακρόπολη κι ο Παρθενώνας να φωτίσει τις

Ναός της Ειρήνης, Pablo Picasso

επερχόμενες γενιές, ώστε να σκύψουν πάνω στον Άνθρωπο με πνεύμα ευθύνης και δικαιοσύνης, εξασφαλίζοντας τα μέγιστα αγαθά: ειρήνη και δημοκρατία.

Από την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ

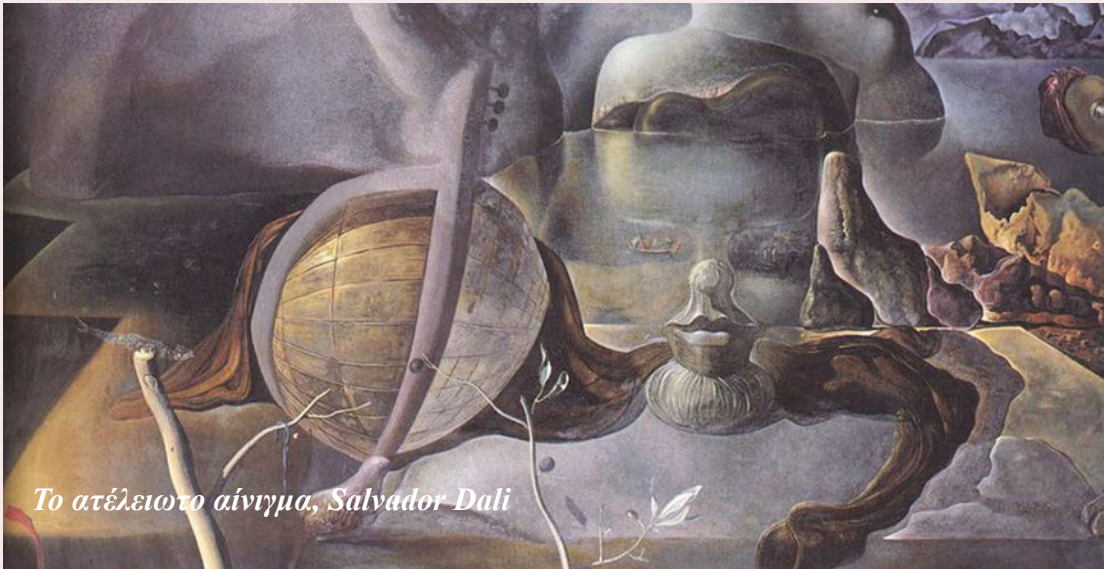
Ο Μ. Θεοδωράκης είναι κορυφαίος Έλληνας συνθέτης με διεθνή ακτινοβολία.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Εύη Σταυρουλάκη

Αυτός ο θαυμαστός φρικτός αιώνας

Εκατό χρόνια ελπίδων και διαψεύσεων. Εκατό χρόνια πολέμων, σφαγών, γενοκτονιών, εθνοκαθάρσεων, αλληλοσπαραγμών. Όπως κι αν ονομάζεται η φρίκη, το αίμα ρέει, οι άνθρωποι πεθαίνουν. Από το Σαράγεβο μέχρι την Πρίστινα, ο κύκλος έκλεισε. Αιώνας των ψευδαισθήσεων ο εικοστός, που ξεκίνησε με την προσδοκία της γέννησης μιας νέας, πιο δίκαιης και ανθρωπίνης κοινωνίας για να αφήσει ερωτηματικά για το αν τελικά κάτι άλλαξε ουσιαστικά. Το τίμημα βαρύ, το αποτέλεσμα αμφίβολο. Ναι, η βασιλεία της αποικιοκρατίας έληξε, για να αναβιώσει με τη μορφή της οικονομικής εξάρτησης. Ναι, η δημοκρατία εδραιώνεται σε περισσότερες χώρες, για να αναιρεθεί από τις αόρατες κυβερνήσεις κάποιων πανίσχυρων διεθνών οργανισμών, που στην ουσία διαφεντεύουν τον κόσμο. Αιώνας των αντιθέσεων, που κληροδοτεί στον επόμενο το θαύμα της επιστημονικής και τεχνολο-

γικής έκρηξης. Ένα θαύμα, που επέτρεψε στον άνθρωπο να πετάξει ψηλά στους αιθέρες, για να βομβαρδίσει τους εχθρούς του. Να θέσει υπό τον έλεγχό του την πυρηνική ενέργεια, για να την στρέψει εναντίον του – στον πόλεμο και την ειρήνη. Να περπατήσει στο Φεγγάρι, για να απειλεί με οικολογική καταστροφή τη Γη του. Να νικήσει τις ασθένειες-φονιάδες του περασμένου αιώνα, για να τις ξαναδεί να εξολοθρεύουν και πάλι – αποκαλούμενες αυτή τη φορά επιδημίες της μιζέριας. Να παρατείνει τη ζωή του, για να ζει και να πεθαίνει όλο και πιο μόνος. Μεγαλοσύνη και βαρβαρότητα συμπορεύτηκαν στον εικοστό αιώνα – αυτόν το θαυμαστό, φρικτό αιώνα.

Από την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ

Η Εύη Σταυρουλάκη είναι δημοσιογράφος.

Παραγωγικός και επαγωγικός συλλογισμός.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Δείτε τα παρακάτω

Παραδείγματα

Τα επιχειρήματα μιας παραγράφου ή ενός κειμένου οργανώνονται συνήθως με παραγωγική ή με επαγωγική μέθοδο. Στην παραγωγική μέθοδο ο συγγραφέας αρχίζει από το γενικό (το κύριο σημείο) και προχωρεί προς το ειδικό (στα επιμέρους αποδεικτικά στοιχεία).

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί.

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι άνθρωπος.

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι θνητός

Όπως και να έχει το πράγμα, το βέβαιο είναι ότι οι αρχαίοι Έλληνες αγαπούσαν το άλογο περισσότερο από κάθε άλλο ζώο. Ειδικά στον Όμηρο, που αναπαρασταίνει την ηρωική εποχή, το άλογο είναι ο σύντροφος του πολεμιστή. Σε βαριές δουλειές δεν το βάζουν ποτέ. Όταν είναι για κουβάλημα, ζεύουν μουλάρια στο αμάξι. Για το όργωμα χρησιμοποιούν βόδια. Τα άλογα είναι μόνο για να σέρνουν το άρμα την ώρα της μάχης, κυβερνημένα από τον ηνίοχο, ένα δευτερότερο ήρωα, ενώ ο κύριός του πολεμάρης πάνω από το άρμα, εζόν αν προτιμήσει να κατέβει και να χτυπηθεί με τον αντίμαχο πεζός. Καβάλα πάνω στο άλογό τους δεν πολεμούσαν ποτέ οι ομηρικοί ήρωες.

(Ι.Θ. Κακριδής, *Τα άλογα της Ιλιάδας*)

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Δείτε τα παρακάτω

Παράδειγματα

Αντίθετα στην
επαγωγική μέθοδο
ο συγγραφέας
προχωρεί από
το ειδικό (τα
επιμέρους) στο
γενικό συμπέρασμα
(θέση/κρίση)

Η Ελλάδα ακολουθεί τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου στην εξωτερική της πολιτική. Η Ιταλία, η Γαλλία, η Σουηδία ακολουθούν τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου στην εξωτερική τους πολιτική.

Η Ελλάδα, η Ιταλία, η Γαλλία, η Σουηδία είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρα όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ακολουθούν τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου στην εξωτερική τους πολιτική.

Ήξεραν πολύ καλά οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ρήτορες πότε να χρησιμοποιούν τη λογική και πότε να καταφεύγουν σε άλλα μέσα, όπως οι επικλήσεις στην αυθεντία ή στα συναισθήματα του ακροατηρίου τους. Μελέτησαν τη διάταξη - εμείς την ονομάζουμε οργάνωση - και μηχανεύτηκαν περίτεχνα δομημένες αγορεύσεις. Ήταν μάστορες του ύφους και δημιούργησαν ειδικά εφέ για κάθε αμφιλεγόμενη περίπτωση. Μπορούσαν να βγάλουν λόγο με κατάλληλες χειρονομίες και διακυμάνσεις της φωνής. Και γνώριζαν, ακόμη, ευφυείς μνημοτεχνικούς λεκτικούς συνδυασμούς, για να απομνημονεύουν ένα λόγο[...] Εξάπαντος οι αρχαίοι Έλληνες και Ρωμαίοι ρήτορες ήταν επιδέξιοι σε κάθε μορφή πειθούς. Μπορούσαν να επινοούν επιχειρήματα για κάθε είδους συζήτηση.

(Scholes και Klaus, *Στοιχεία των δοκιμίων*)

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφων

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφων

Οι πιο συνηθισμένοι τρόποι ανάπτυξης είναι:

- 1) με παραδείγματα 2) με σύγκριση και αντίθεση 3) με αιτιολόγηση 4) με ορισμό
5) με διαίρεση 6) με αίτια και αποτελέσματα 7) με αναλογία 8) με συνδυασμό μεθόδων

Ανάπτυξη με παραδείγματα

Αν το περιεχόμενο της θεματικής περιόδου χρειάζεται **διευκρίνιση**, τότε η παράγραφος μπορεί να αναπτυχθεί με παραδείγματα ή με επεξηγήσεις. Στη θεματική πρόταση π.χ. *Με την αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών αλλάζουν και οι αντιλήψεις μας*, ως παραδείγματα μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις αντιλήψεις των ανθρώπων για το θεσμό της δουλείας ή για τη θέση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία κ.ά., ανάλογα με την προτίμησή μας. Αν προτιμήσουμε ως παράδειγμα το θεσμό της δουλείας, η παράγραφος μπορεί να αναπτυχθεί ως εξής:

Με την αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών αλλάζουν και οι αντιλήψεις μας. Στις συνθήκες π.χ. της δουλοκτητικής εποχής, όταν η παραγωγή υλικών αγαθών στηριζόταν κυρίως στην εργασία των δούλων, η δουλεία θεωρούνταν φυσικός και δίκαιος θεσμός. Με τη μετάβαση όμως στη φεουδαρχική οργάνωση της κοινωνίας... (Συνέχισε)

Ανάπτυξη με σύγκριση και αντίθεση

Η θεματική περίοδος μπορεί να μας παρακινεί να **επισημάνουμε** τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα και ιδέες. Στην περίπτωση αυτή αναπτύσσεται με σύγκριση και αντίθεση π.χ.:

Μια καλύβα Εσκιμώων δεν έχει καμιά απολύτως ομοιότητα με μια καλύβα Ινδιάνων. Οι τελευταίοι φτιάχνουν την καλύβα τους γύρω από ένα πλαίσιο από κοντάρια. Τα μπήγουν στο χόμα πλάγια, έτσι που να ενώνονται σ' ένα σημείο στην κορυφή, σχηματίζοντας ένα είδος πυραμίδας. Την απόσταση ανάμεσα στα κοντάρια την καλύπτουν με φλούδες ή ψάθες ή και με ακατέργαστες προβιές. Μπαίνουν στην καλύβα του σηκώνοντας ένα πτερύγιο του εξωτερικού καλύμματος. Οι Εσκιμώοι αντίθετα φτιάχνουν ημιυπόγεια την καλύβα τους. Τη χτίζουν με πέτρες, που τις σκεπάζουν κατόπιν με βρύα. Γεμίζουν έπειτα τις ρωγμές με περισσότερα βρύα και τέλος συσσωρεύουν χιόνι στα πλάγια και πάνω. Για να μουν στην καλύβα τους, στηρίζονται στα χέρια και στα γόνατα και σέρνονται μέσα σ' ένα μακρύ διάδρομο, που έχουν σκάψει κάτω από το χιόνι. Ούτε η ινδιάνικη καλύβα ούτε η καλύβα των Εσκιμώων φαίνεται να είναι μια κατοικία, όπου θα μπορούσε να ζήσει ένας πολιτισμένος άνθρωπος... (Συνέχισε)

ΜΙΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφων

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφων

Ανάπτυξη με αιτιολόγηση

Αν η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε να μας παρακινήσει να ρωτήσουμε «γιατί», η μέθοδος ανάπτυξης θα πρέπει να είναι ασφαλώς η αιτιολόγηση:

Θα ήταν επικίνδυνο σφάλμα να στηριχτούμε σήμερα πάνω στην άποψη ότι ο πυρηνικός πόλεμος μπορεί να αποφευχθεί ή να προληφθεί με το πυρηνικό αδιέξοδο ή την ισορροπία του τρόμου. Πρώτον, γιατί η τεχνολογία μπορεί να καταστρέψει αυτή την ισορροπία. Έπειτα, η ισορροπία γίνεται όλο και πιο ασταθής... (Συνέχισε). Τέλος... (Συνέχισε).

Ανάπτυξη με ορισμό

Στην περίπτωση που το περιεχόμενο της θεματικής περιόδου υποβάλλει στον αναγνώστη την πιθανή ερώτηση «τι είναι;» ή «τι εννοεί με αυτό;», η παράγραφος πρέπει να αναπτυχθεί με ορισμό:

Πολιτισμός είναι το σύνολο των επιτευγμάτων του ανθρώπου. Όλα τα αγαθά που έχουν σχέση με την τεχνική, την ... (Συνέχισε), είναι προϊόντα του πολιτισμού. Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν τα «ιδεώδη» που διαμορφώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, ο..., καθώς και τα ... (Συνέχισε) που πραγματοποιήθηκαν στους επιμέρους τομείς προόδου.

Ανάπτυξη με διαίρεση

Αν η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη έτσι που να αποκαλύπτει τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται ένα αντικείμενο ή μια ιδέα, η πιο πρόσφορη μέθοδος για την ανάπτυξή της είναι η διαίρεση - το κομμάτιασμα του όλου στα μέρη του:

Τον πολιτισμό τον διαιρούμε συνήθως σε τεχνικό και πνευματικό. Ο τεχνικός πολιτισμός περιλαμβάνει... (Συνέχισε). Στην έννοια του πνευματικού πολιτισμού μπορούμε να περιλάβουμε... (Συνέχισε)

Ανάπτυξη με αιτία και αποτελέσματα

Αν σε μια θεματική πρότασή διατυπώνεται η αιτία ή οι αιτίες που οδηγούν σε ένα ή περισσότερα αποτελέσματα, τότε η ανάπτυξη πρέπει να γίνει με τη μέθοδο των αιτιών και αποτελεσμάτων:

Η κατάργηση της σύγχρονης δουλείας οφείλεται στις ίδιες αιτίες που προκάλεσαν και την κατάργηση της αρχαίας δουλείας. Η πρώτη αιτία ήταν... (Συνέχισε). Η δεύτερη ήταν πως οι ίδιοι οι δούλοι... (Συνέχισε).

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφων

Ανάπτυξη με αναλογία

Αν, τέλος, η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη ως παρομοίωση ή μεταφορά, τότε πρέπει να αναπτυχθεί με αναλογία, δηλαδή με μια εκτεταμένη παρομοίωση:

Το εμπόδιο στη γραπτή επικοινωνία μπορεί να υπερνικηθεί με το καλό γράψιμο και το σωστό διάβασμα. Μπορεί ο συγγραφέας να μας προσφέρει ένα καλοδομημένο και σαφές κείμενο, για να επικοινωνήσει άμεσα μαζί μας, αλλά μόνη της η προσπάθεια αυτή δεν αρκεί· πρέπει κι εμείς να κάνουμε το άλλο μισό του δρόμου. Ως αναγνώστες πρέπει να σκάβουμε τη σήραγγα της επικοινωνίας από τη δική μας πλευρά. (Συνέχισε την αναλογία).

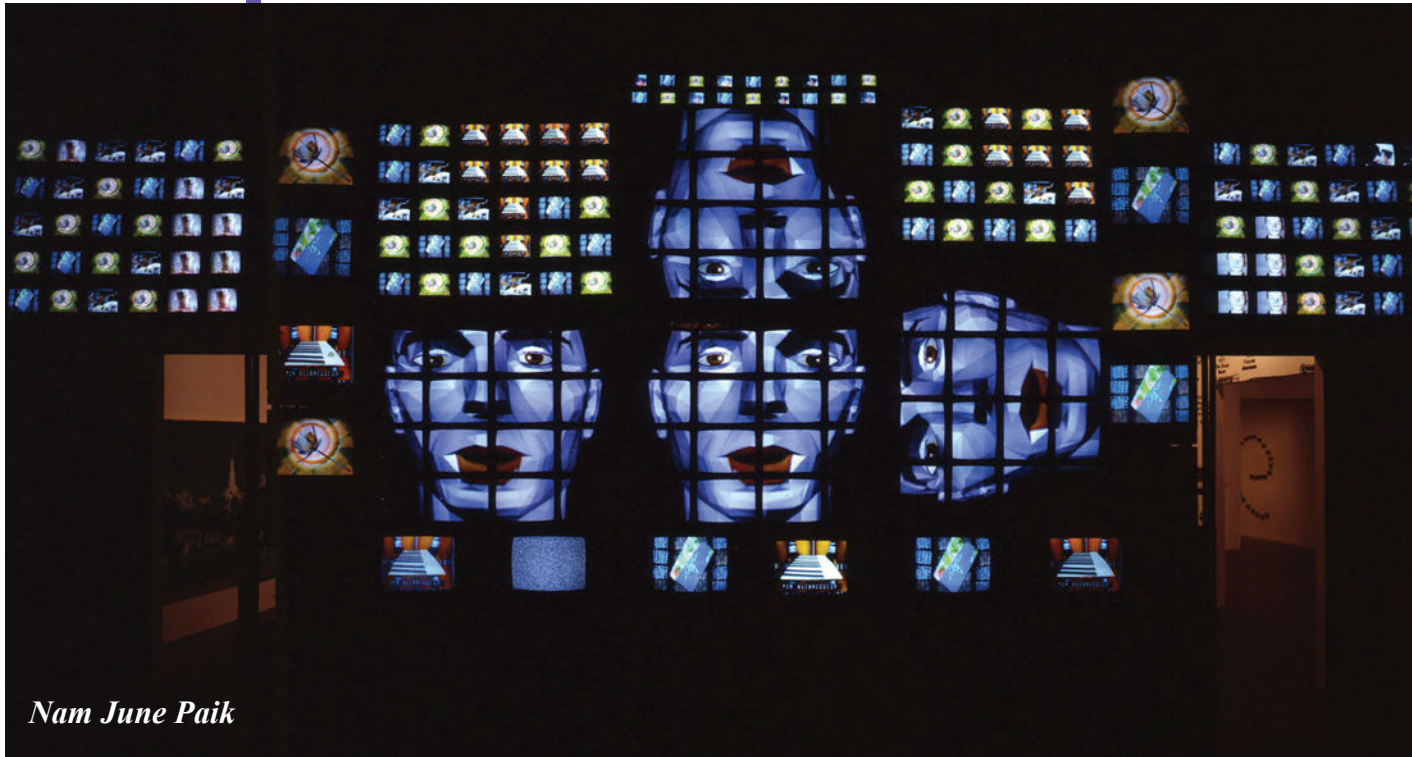
Συνδυασμός μεθόδων

Στην πράξη σπάνια συναντούμε μονάχα έναν τρόπο ανάπτυξης. Συνήθως χρησιμοποιούμε συνδυασμό από δύο ή και περισσότερους τρόπους. Όταν π.χ. χρησιμοποιούμε τη μέθοδο του ορισμού, μπορεί να χρειαστεί συγχρόνως να δικαιολογήσουμε μια κρίση μας, να διευκρινίσουμε μια έννοια με ένα παράδειγμα κτλ. Αυτός ο συνδυασμός μεθόδων φαίνεται στο επόμενο παράδειγμα:

Η γνώση ήτανε, και είναι πάντα, για το κάθε λογής κατεστημένο ένα δίλημμα, κάτι που γεννάει αντιδράσεις αντιφατικές και διφορούμενες. Από τη μια μεριά, το ξάπλωμα των γνώσεων και γενικότερα η πνευματική ανάπτυξη των ανθρώπων φαίνεται αναγκαία για την οικονομική διαδικασία τόσο στη φάση της παραγωγής όσο και στη φάση της καταναλώσεως: ο καλός τεχνίτης, ο καλός επαγγελματίας, ο καλός διευθυντής, ο καλός εφευρέτης χρειάζονται μόρφωση· και ο μορφωμένος άνθρωπος έχει πρόσθετες ανάγκες να ικανοποιήσει. Από την άλλη όμως μεριά, ο μορφωμένος άνθρωπος δε γίνεται μόνο καλό στέλεχος στην παραγωγή και καλός πελάτης στην κατανάλωση – μέσα του ζυπνούν ερωτηματικά και προβληματισμοί, αναζητήσεις και αμφιβολίες για την οικονομική διαδικασία και για την ίδια τη δομή της κοινωνίας, που μπορούν να υποσκάψουν τα θεμέλια του κατεστημένου και να αποβούν μοιραία για την ύπαρξή του.

(Γιώργος Α. Κουμάντος, *Οι κονσέρβες της σοφίας, εφημερίδα Το ΒΗΜΑ*)

2. Μιχάλης Δερτούζος Τι μέλλει γενέσθαι;

Nam June Paik

Ερωτήσεις

Το να προσπαθεί κανείς να προβλέψει τις μελλοντικές χρήσεις της Πληροφοριακής Αγοράς είναι το ίδιο μάταιο με το να είχε ονειρευτεί ο Αλεξάντερ Γκράχαμ Μπελ ότι η εφεύρεσή του θα οδηγούσε στους αυτόματους τηλεφωνητές, στους αριθμούς από 090, στο τηλεφωνικό σεξ, στα φαξ και στα κινητά τηλέφωνα αυτοκινήτου (τότε δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα που να λέγεται «αυτοκίνητο»)! Τώρα, όπως συνέβαινε τότε, μπορούμε να πούμε με κάποια σιγουριά ότι οι νέες τεχνολογίες θα επηρεάσουν σε βάθος κάθε γωνιά της προσωπικής κι επαγγελματικής μας ζωής. Αυτό που δυσκολευόμαστε να διακρίνουμε είναι το πόσο πιθανό είναι να συμβεί κάτι τέτοιο. Παρ' όλα αυτά, αυτό ακριβώς σκοπεύω να κάνω. Ορισμένα απ' όσα προβλέπω θ' αποδειχτούν, το δίχως άλλο, λάθος, αλλά ελπίζω να αναγνωρίσω μερικά διαρκή υποδείγματα της αυριανής Πληροφοριακής Αγοράς, μαζί με τις μείζονες υποσχέσεις και τα μείζονα προβλήματά τους.

Ας ξεκινήσουμε, λοιπόν, το ταξίδι μας παραθέτοντας έναν κατάλογο ερωτήσεων με τις οποίες θα καταπιαστεί το βιβλίο.

Στην ιδανική της μορφή, η Πληροφοριακή Επανάσταση θα επαναλάβει τις επιτυχίες της Βιομηχανικής Επανάστασης, μόνο που αυτή τη φορά οι μηχανές θα φορτωθούν με πνευματική εργασία αντί για μυϊκή. Άραγε θα συμβεί κάτι τέτοιο ή θα πάρουμε στα χέρια φτυάρια υψηλής τεχνολογίας, σαν το σημερινό Ιστό, που θ' αναγκάζουν, ακόμα και τότε, τα μάτια και το μυαλό μας να κάνουν όλο το φτυάρισμα; Άραγε θ' αποκτήσουμε μεγαλύτερη και ταχύτερη πρόσβαση σε πληροφορίες που χρειαζόμαστε, σε συνδυασμό με μεγαλύτερη εξατομίκευση των προϊόντων και υπηρεσιών, ή θα πνιγούμε σε σωρούς ινφο-σκουπιδιών; Τι πρέπει να προσφέρουν οι προμηθευτές λογισμικού και υλικού του εικοστού πρώτου αιώνα για να προωθήσουν την Πληροφοριακή Αγορά πέρα από το τωρινό της μεσαιωνικό στάδιο;

Άραγε θ' αυξήσουν οι υπολογιστές τη βιομηχανική απόδοση των παγκόσμιων εθνών ή η βοήθεια που προσφέρουν είναι άσχετη με αυτή την αναζήτηση; Ποια εργαλεία είναι πιθανό να αναπτυχθούν σε αυτές τις υποδομές για να εκτελούν ηλεκτρονικό εμπόριο και ομαδική εργασία; Τι θα γίνει με την εργασία; Θα μείνει καμιά οικονομική δραστηριότητα ανεπηρέαστη;

Θα βελτιωθεί ο τρόπος ζωής μέσω φτηνότερης, ταχύτερης και πιο ποιοτικής ιατρικής περίθαλψης και μέσω μεγαλύτερης πρόσβασης στη γνώση; Ή μήπως η καλύτερη πληροφόρηση παίζει ασήμαντο ρόλο σ' αυτές τις αναζητήσεις; Θα γίνουν πλουσιότεροι οι πλούσιοι που μπορούν να αποκτήσουν γρηγορότερα αυτές τις τεχνολογίες; Θα βελτιωθεί η κατάσταση των φτωχών ή απλά θα μείνουν ακόμα πιο πίσω;

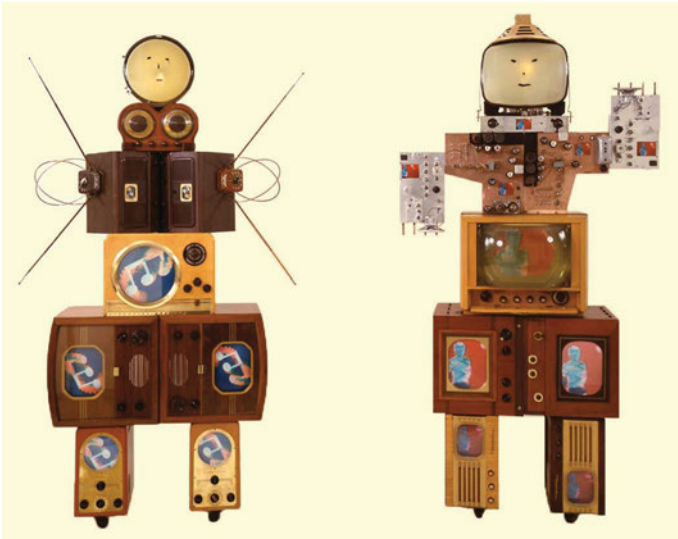
Πώς θα ανθίσει το νέο λογισμικό στην Πληροφοριακή Αγορά; Ποια προγράμματα θα χρησιμοποιούνται στην καθημερινή ζωή και ποια θα φυλάσσονται για εξειδικευμένες καταστάσεις; Ποια νέα σύνεργα και διασυνδέσεις μπορεί να εμφανιστούν και πώς θα τα χρησιμοποιήσουμε;

Πόσο κοντά στον πραγματικό κόσμο μπορούμε να φτάσουμε με ειδικά γυαλιά, απτικά σωματοδίκτυα, εικονικά «συναισθήματα» και «μυρωδιές»; Και με την επαυξημένη ψυχαγωγία στα σαλόνια μας τι θα γίνει; Θα αντλήσουμε μεγαλύτερη απόλαυση ή θ' αποχαυνωθούμε στους καναπέδες μας;

Nam June Paik

Nam June Paik

Θα παραχωρήσουμε φυσικές ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις στο τεχνητό κουκούλι της εικονικής πραγματικότητας;

Θα επωφεληθούν οι άνθρωποι από την προεμπειρία μελλοντικών διαφημιστικών για διακοπές ή θα μπουχτίσουν απ' όλη αυτή την εκ των προτέρων γνώση και θα χάσουν την ευχαρίστηση της ανακάλυψης και τον αυθορμητισμό μιας περιπέτειας στο άγνωστο;

Τι είδους μάχες θα γίνουν, καθώς όλοι βιάζονται να επωφεληθούν; Ποιοι θα είναι οι νικητές και ποιοι οι χαμένοι; Οι κυβερνήσεις θα δίνουν μεγαλύτερη σημασία στις

απόψεις των απλών τους πολιτών ή θα είναι αδύνατο να επιτευχθεί η πρόσβαση στα ηλεκτρονικά δημαρχεία; Θα είναι εξασφαλισμένο το ιδιωτικό μας απόρρητο στις παγκόσμιες πληροφοριακές αγορές ή ο Μεγάλος Αδερφός θα καταλήξει να μάθει περισσότερα για όλους μας; Μήπως θα χρειαστεί ν' αλλάξουμε τούς νόμους για να προστατεύσουμε τον εαυτό μας από αυτή τη νέα τεχνολογία; Κι αν ναι, πώς; Πώς θα μπορούσε να επηρεαστεί ο πόλεμος και η ειρήνη;

Και τι θα γίνει με τις ανθρώπινες σχέσεις; Θα γίνουν δυνατότερες, πιάνοντας ρίζες στο πλούσιο παγκόσμιο αγκάλιασμα της Πληροφοριακής Αγοράς, ή θα γίνουν πιο εφήμερες και ευμετάβλητες; Και από τη στιγμή που όλοι τούτοι οι άνθρωποι στον κόσμο θ' απέχουν λίγα μόνο πατήματα του ποντικιού, θ' αναδυθεί ένας παγκόσμιος πολιτισμός για να μας δέσει όλους μαζί ή μήπως αυτή η αυξημένη γειτνίαση γίνει αιτία για συνωστισμό, μάχες με τους νέους γείτονές μας και για την ακμή των info-αρπακτικών και του info-εγκλήματος; Τελικά, θέλουμε να ξέρουμε ποιες ανθρώπινες ιδιότητες περνούν και ποιες δεν περνούν στην Πληροφοριακή Αγορά; άραγε μπορούμε να αγαπάμε ή να μισούμε μέσω υπολογιστικού δικτύου ή μήπως αυτές οι δυνάμεις του σπηλαίου είναι δυνατές μόνο όταν βρισκόμαστε πρόσωπο με πρόσωπο με τους φίλους ή τους εχθρούς μας;

Ο Μιχάλης Δερτούζος ήταν διευθυντής του Εργαστηρίου της Επιστήμης των Υπολογιστών στο Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης (ΗΠΑ).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

.....

Θάλασσα, Κώστας Τσόκλης

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Ο συγγραφέας αναρωτιέται αν θα υπάρξουν θετικές ή αρνητικές αλλαγές εξαιτίας της επανάστασης στην πληροφορική. Σε ποιους τομείς βλέπει τέτοιες αλλαγές;
2. Ποια ερωτήματα-διλήμματα έχει ο συγγραφέας σχετικά με τη γνώση και τις ανθρώπινες σχέσεις;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

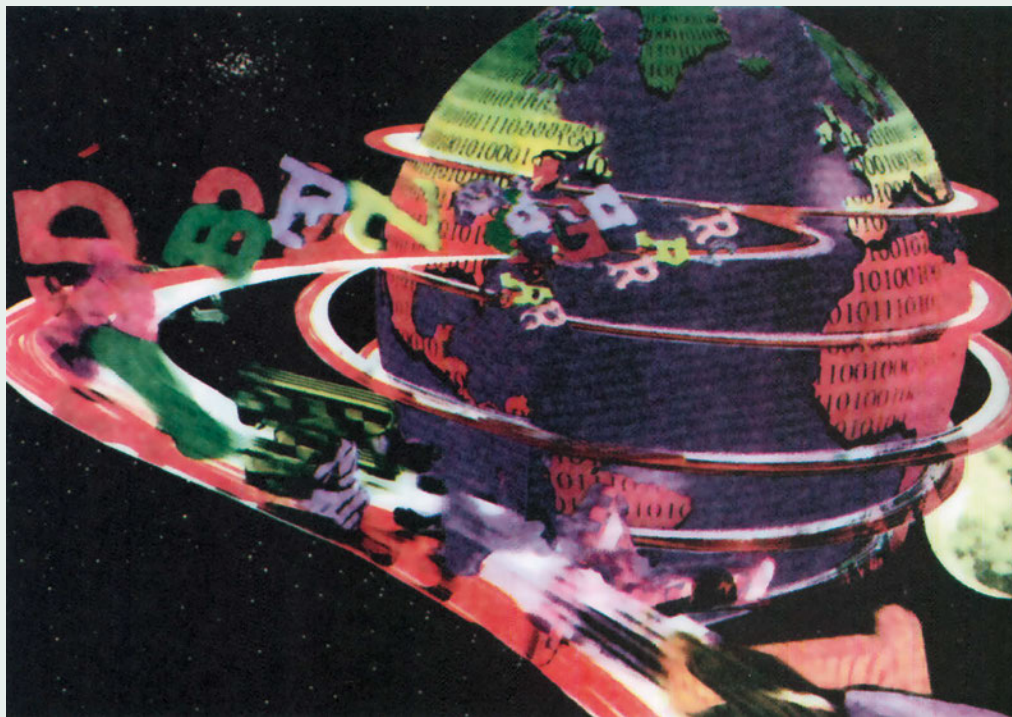
1. Να εντοπίσεις στο κείμενο ειδικούς όρους που είναι δημιουργήματα της Πληροφορικής Αγοράς.
2. Ο συγγραφέας εκθέτει τους προβληματισμούς του μέσα από έναν καταϊγισμό ερωτήσεων. Σε τι αποσκοπεί ή τι υποδηλώνει η χρήση αυτής της τεχνικής;

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Με βάση όσα διάβασες να γράψεις ένα κείμενο (300-400 λέξεις) στο οποίο να περιγράφεις πώς φαντάζεσαι το μελλοντικό κόσμο με την κυριαρχία της τεχνολογίας και κυρίως της Πληροφορικής (ποια μορφή θα έχουν η εργασία, οι γνώσεις, οι σχέσεις, η ψυχαγωγία κτλ.). Να φροντίσεις ώστε στο κείμενό σου να περιγράφεις τη νέα πραγματικότητα, αλλά παράλληλα να την κρίνεις.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Τζέρεμι Ρίφκιν

Το τέλος
της εργασίας

**Αντικατάσταση εργαζομένων
από προγράμματα ηλεκτρονικών
υπολογιστών**

Ενώ οι παλαιότερες βιομηχανικές τεχνολογίες αντικαθιστούσαν τη σωματική δύναμη του ανθρώπου, υποκαθιστώντας σώμα κι ευρωστία με μηχανές, οι καινούριες τεχνολογίες με βάση τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές υπόσχονται την αντικατάσταση του ίδιου του ανθρώπινου νου, βάζοντας στη θέση των ανθρώπων σκεπτόμενες μηχανές σε ολόκληρο το φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι επιπτώσεις είναι τεράστιες σε βάθος και σε πλάτος. Πρώτα απ' όλα, ένα ποσοστό μεγαλύτερο από το 75% του εργατικού δυναμικού στα περισσότερα βιομηχανοποιημένα έθνη απασχολείται με την εκτέλεση εργασιών που δεν είναι παρά κάτι παραπάνω από απλά επαναλαμβανόμενα καθήκοντα. Αυτοματοποιημένα μηχανήματα, ρομπότ και ολοένα πιο εκσυγ-

χρονισμένοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μπορούν να εκτελέσουν πολλές, αν όχι τις περισσότερες, από αυτές τις εργασίες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες μονάχα, αυτό σημαίνει πως, στα χρόνια που έρχονται, περισσότερες από 90 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε ένα εργατικό δυναμικό 124 εκατομμυρίων είναι δυνητικά τρωτές στην εισβολή των μηχανών. Με τις σημερινές μελέτες, που δείχνουν ότι λιγότερο από το 5% των εταιρειών σε όλο τον κόσμο έχει αρχίσει αυτή τη μετάβαση στο νέο πολιτισμό των μηχανών, μια πρωτόφαντη μαζική ανεργία φαίνεται αναπόφευκτη στις επρχόμενες δεκαετίες. Έχοντας στο νου του τα συνεπαγόμενα αυτής της μετάβασης, ο διακεκριμένος νομπελίστας οικονομολόγος Βασίλι Λεόντιεφ προειδοποίησε πως, με την εισαγωγή όλο και πιο σύγχρονων ηλεκτρονικών υπολογιστών, «ο ρόλος των ανθρώπων ως του σημαντικότερου παράγοντα στην παραγωγή επόμενο είναι να πε-

ριοριστεί, με τον ίδιο τρόπο που μειώθηκε ο ρόλος των αλόγων στη γεωργική παραγωγή, για να εξαλειφθεί ολότελα στη συνέχεια με την εμφάνιση των τρακτέρ».

Πιασμένες στην ασφυκτική λαβή ενός όλο και μεγαλύτερου παγκόσμιου ανταγωνισμού και του αυξανόμενου εργατικού κόστους, οι υπερεθνικές επιχειρήσεις φαίνονται αποφασισμένες να επισπεύσουν τη μετάβαση από ανθρώπινα εργατικά χέρια σε μηχανικά υποκατάστατα. Το επαναστατικό τους πάθος έχει εξαφθεί τον τελευταίο καιρό από λεπτομερείς αναλύσεις δαπανών. Στην Ευρώπη, όπου ενοχοποιείται το αυξημένο εργατικό κόστος για τη στάσιμη οικονομία και την απώλεια ανταγωνιστικότητας στις παγκόσμιες αγορές, οι εταιρείες σπεύδουν να αντικαταστήσουν το εργατικό δυναμικό τους με τις νέες τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, το εργατικό κόστος έχει υπερτριπλασιαστεί τα τελευταία οχτώ χρόνια, σε σύγκριση με το κόστος κεφαλαιουχικού εξοπλισμού (Αν και οι πραγματικές αποδοχές μπόρεσαν να ακολουθήσουν το ρυθμό του πληθωρισμού, οι πρόσθετες παροχές, ιδίως οι δαπάνες περίθαλψης, έχουν σημειώσει μεγάλη άνοδο). Ανυπόμονες να περικόψουν δαπάνες και να βελτιώσουν τα περιθώρια κερδών τους, οι εταιρείες αντικαθιστούν το ανθρώπινο δυναμικό με μηχανές ολοένα και πιο γρήγορα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Lincoln Electric, μια κατασκευάστρια βιομηχανικών κινητήρων στο Κλίβελαντ, η οποία ανακοίνωσε τα σχέδιά της να αυξήσει τις κεφαλαιουχικές της δαπάνες το 1993

κατά 30% σε σύγκριση με εκείνες του 1992. Ένα από τα ανώτατα (βοηθός του γενικού διευθυντή) διοικητικά στελέχη της Lincoln, ο Ρίτσαρντ Σόμποου, αντικαθρεπτίζει τον τρόπο σκέψης πολλών άλλων επιχειρήσεων όταν λέει: «Προτιμούμε να κάνουμε μια κεφαλαιουχική επένδυση παρά να προσλάβουμε ένα νέο υπάλληλο».

Παρόλο που οι επιχειρήσεις ξόδεψαν πάνω από ένα τρισεκατομμύριο δολάρια τη δεκαετία του 1980 σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ρομπότ και άλλα αυτοματοποιημένα μηχανήματα, μόνο τα τελευταία λίγα χρόνια άρχισαν να αποδίδουν αυτές οι υπέρογκες δαπάνες όσον αφορά την αύξηση της παραγωγικότητας, τη μείωση του εργατικού κόστους και τα μεγαλύτερα κέρδη. Το διάστημα που η διοίκηση επιχειρούσε να μεταμοσχεύσει τις νέες τεχνολογίες σε παραδοσιακές οργανωτικές δομές και διεργασίες, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα άλλα όργανα πληροφορικής δεν είχαν τα απαραίτητα πλαίσια για να λειτουργούν αποτελεσματικά και να αποδίδουν όσο έπρεπε. Τώρα τελευταία, όμως, οι επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να αναδιαρθρώνουν τους χώρους εργασίας κατά τρόπο ώστε να μπορούν να προσαρμοστούν στο μηχανικό πολιτισμό της υψηλής τεχνολογίας.

Ο Τζέρεμι Ρίφκιν είναι Αμερικανός οικονομολόγος - συγγραφέας.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το διαβατήριο για επιτυχημένη σταδιοδρομία

Η προσωπικότητα τελικά και όχι το πτυχίο είναι το κύριο διαβατήριο για μια επιτυχημένη σταδιοδρομία στον εργασιακό χώρο. Για τις διοικητικές θέσεις στον ιδιωτικό τομέα, το παζλ των προσόντων για να σταδιοδρομήσει κάποιος, εκτός από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, αποτελούν η γνώση μιας ξένης γλώσσας, η πολύ καλή χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και το πτυχίο. Στο δημόσιο τομέα, αντιθέτως, κυριαρχούν τα τυπικά προσόντα, δηλαδή το πτυχίο και το μεταπτυχιακό, ενώ τα προσωπικά στοιχεία δεν παίζουν σχεδόν κανένα ρόλο.

Τα δεδομένα που ίσχυαν μέχρι πρότινος στην αγορά εργασίας έχουν ανατραπεί, οι απαιτήσεις έχουν αλλάξει και τα πρώτα «θύματα» αυτής της αλλαγής είναι, κατά κύριο λόγο, οι νέοι, των οποίων η ανεργία καλπάζει, αλλά και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια νιώθουν έντονη εργασιακή ανασφάλεια. Ο μεγάλος ανταγωνισμός που έχει επέλθει στην αγορά εργασίας έχει προκαλέσει εργασιακή ανασφάλεια, η οποία, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο από τον πολύ σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η προσωπικότητα στην πρόσληψη αλλά και στην επαγγελματική ανέλιξη.

Ο ακριβής προσδιορισμός των προσωπικών στοιχείων, τα οποία θεωρούνται σημαντικά για να προσληφθεί ένας νέος και που θα πρέπει να διαθέτει ένας εργαζόμενος, ποικίλλει από

Προσόντα και ικανότητες, πέρα από το πτυχίο, για να βρει ένας νέος δουλειά

1. Προσόντα που σχετίζονται με την προσωπικότητα

- Ικανότητα στις διαπροσωπικές σχέσεις και στην επικοινωνία
- Ικανότητα να ακούει με προσοχή
- Ομαδικότητα
- Προσαρμοστικότητα
- Συνέπεια
- Αντοχή στην πίεση
- Ευελιξία
- Θετική αντιμετώπιση των πραγμάτων
- Διοικητική ικανότητα
- Ανάληψη πρωτοβουλιών
- Αποφασιστικότητα
- Ικανότητα παρουσίασης θεμάτων
- Ικανότητα συνεργασίας με άτομα από διαφορετικές κουλτούρες
- Ικανότητα διαπραγμάτευσης και επηρεασμού
- Ικανότητα αντιμετώπισης συγκρούσεων και κρίσιμων καταστάσεων
- Ικανότητα αποδοχής και αξιοποίησης της αρνητικής κριτικής

εταιρεία σε εταιρεία. Οι περισσότερες απόψεις όμως συγκλίνουν στο θέμα της ευελιξίας και της προσαρμοστικότητας στα νέα δεδομένα, στην ομαδικότητα, στην αντοχή υπό πίεση και στην ικανότητα συνεργασίας με άτομα από διαφορετικές κουλτούρες. «Ένα στέλεχος σήμερα, δεν αρκεί να κάνει σωστά τη δουλειά του και να εκτελεί απλώς τα καθημερινά καθήκοντά του με συνέπεια», λέει ο κ. Ι. Απέργης (συνεργάτης στην εταιρεία Metron Management Consultants Ltd.). «Χρειάζεται να προβληματίζεται στη δουλειά του, να αναζητεί διαρκώς τρόπους βελτίωσης, έτσι ώστε η δουλειά να γίνεται καλύτερα, οικονομικότερα, ταχύτερα και αποτελεσματικότερα. Δεν αρκεί η απλή ένταξη και υποταγή στο σύστημα της επιχείρησης, πρέπει να γίνεται συνεχής προσπάθεια βελτίωσής του». Πέρα από αυτή τη σημαντική ικανότητα, ανάμεσα στα άλλα χαρακτηριστικά που ζητεί η αγορά εργασίας «είναι η διάθεση και ικανότητα για συνεχή εκσυγχρονισμό γνώσεων και ικανοτήτων», τονίζει ο ίδιος και καταλήγει: «Ένα άλλο ζητούμενο είναι η εξωστρέφεια, δηλαδή η θεώρηση των πραγμάτων από μια οπτική γωνία πέρα από τη δική του εργασία, το δικό του αντικείμενο, το τμήμα ή την επιχείρηση. Η ικανότητα δηλαδή να έχει κανείς “το μάτι του στραμμένο προς τα έξω”, προς το τι κάνουν και πώς λειτουργούν στο εξωτερικό της επιχείρησης. Τελευταία και ιδιαίτερα σημαντική απαίτηση των επιχειρήσεων είναι η ομαδικότητα. Οι επιχειρήσεις ζητούν ανθρώπους οι οποίοι μπορούν να λειτουργούν αποτελεσματικά στο πλαίσιο μιας ομάδας».

Μια από τις αλλαγές που έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στην αγορά εργασίας είναι και

το γεγονός ότι ο εργαζόμενος αλλάζει πολλές θέσεις εργασίας σε διαφορετικές εταιρείες. «Υπολογίζεται ότι, από τη στιγμή που θα προσληφθεί ένας νέος ως τη συνταξιοδότησή του, αλλάζει κατά μέσο όρο 10 εργοδότες, σύμφωνα με στοιχεία που προέρχονται από την Αμερική», λέει ο καθηγητής του μη κερδοσκοπικού εκπαιδευ-

2. Προσόντα που σχετίζονται με εργασιακές λειτουργίες

- Αναλυτική ικανότητα
- Ικανότητα στις πωλήσεις και στο μάρκετινγκ
- Ικανότητα στη χρήση της πληροφορικής και της τεχνολογίας
- Ικανότητες στη χρήση και επεξεργασία αριθμητικών δεδομένων
- Ικανότητα επίλυσης προβλημάτων
- Ικανότητα επαφής με κόσμο/πελάτες
- Προσανατολισμός στο αποτέλεσμα και στην ποιότητα
- Οργανωτικότητα
- Ανάθεση αρμοδιοτήτων σε άλλους
- Ικανότητα σχεδιασμού
- Προσοχή στη (σημαντική) λεπτομέρεια

τικού οργανισμού Alba κ. Χ. Τσούκας. «Γι' αυτό ο υποψήφιος εργαζόμενος θα πρέπει να διαθέτει μια πολύ καλή γενική παιδεία για να μπορεί να αντεπεξέρχεται στις διαφορετικές κάθε φορά εργασιακές απαιτήσεις», επισημαίνει ο ίδιος. Η υπερβολική εξειδίκευση δηλαδή στις διοικητικές υφής εργασίες χάνει πλέον την αίγλη της.

Πέρα όμως από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, υπάρχουν και τα τυπικά προσόντα που πρέπει να διαθέτει ένας νέος ο ποί-

ος θέλει να ξεκινήσει τη σταδιοδρομία του σήμερα, προκειμένου να βρει δουλειά στο χώρο των ιδιωτικών επιχειρήσεων. «Στα τυπικά προσόντα», λέει η κυρία Χριστίνα Χατζόγλου, senior consultant στην εταιρεία ICAP, «περιλαμβάνονται το πτυχίο και το μεταπτυχιακό, η γνώση ξένων γλωσσών και ιδιαίτερος της αγγλικής και η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ο χειρισμός των ηλεκτρονικών υπολογιστών αφορά τα πακέτα windows, excell. Επιθυμητή είναι και η γνώση μιας δεύτερης ξένης γλώσσας. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι, τις περισσότερες φορές, ζητείται και η εργασιακή πείρα που συνήθως προσδιορίζεται γύρω στα ένα ως δύο χρόνια».

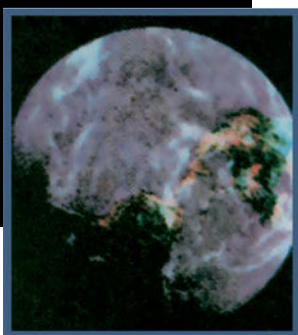
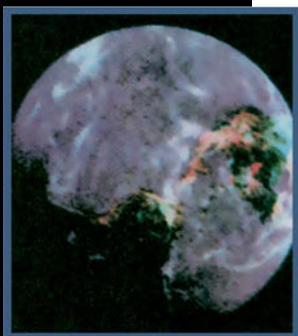
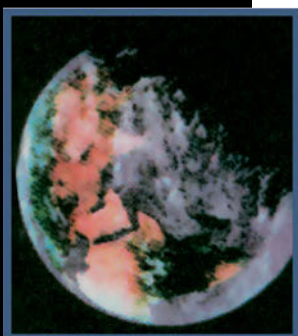
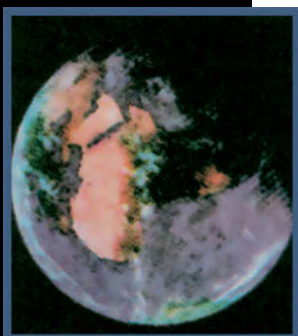
3. Προσόντα για ανέλιξη σε διεθνείς και πολυεθνικές επιχειρήσεις

- Γνώση των δεδομένων ενός τομέα εξειδίκευσης (π.χ. διεθνής λογιστική και χρηματοδοτική).
- Γνώση ξένης κουλτούρας.
- Γνώση ξένων γλωσσών και οπωσδήποτε των αγγλικών.

Από την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ

3. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας

Ο εκσυγχρονισμός, δηλαδή η παρακολούθηση και προσαρμογή προς τις εκάστοτε διεθνείς οικονομικές κυρίως συνθήκες, ώστε να διασφαλίζεται η σταθερότητα και η συνεχής πρόοδος και να προλαμβάνονται οι οπισθοδρομήσεις και τα αδιέξοδα, δε νοείται χωρίς να λαμβάνει υπόψη δύο κυρίως παράγοντες:

- την τάση παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, που είναι κυρίως αναπόφευκτο αποτέλεσμα της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου, και
- την ανάπτυξη της τεχνολογίας κυρίως στον τομέα της επικοινωνίας χάριν της πληροφορικής, η οποία αποφασιστικά επιβάλλει και καθοδηγεί την παγκοσμιοποίηση.

Αυτά σημαίνουν ότι, βαθμιαία, ολόκληρος ο πλανήτης γίνεται ένας ενιαίος χώρος. Ό,τι κάνει κάθε άνθρωπος, όπου γης, μπορεί να επηρεάσει τη ζωή και το μέλλον των άλλων ανθρώπων στον υπόλοιπο πλανήτη. Λ.χ. η άφρων ληστρική εκμετάλλευση των δασών της Ινδονησίας και του Αμαζονίου στη Βραζιλία προκαλεί τεράστιες και ανεξέλεγκτες πυρκαγιές, που επηρεάζουν τις κλιματολογικές συνθήκες σ' ολόκληρη τη γη. Ή το ύψος των επιτοκίων στις ΗΠΑ ή τη Γερμανία έχει άμεσο αντίκτυπο στις υπόλοιπες οικονομίες, όπου γης, και συνεπώς και στην Ελλάδα, όπως άλλωστε η άνοδος ή η υποχώρηση των τιμών του πετρελαίου, από το οποίο είναι πλήρης η ενεργειακή εξάρτηση της Ελλάδας. Όπως η κρίση στο χρηματιστήριο του Χονγκ-Κονγκ προκάλεσε αναστάτωση σ' όλο τον κόσμο και στο Χρηματιστήριο Αθηνών, έτσι προκαλεί ρίγη στην κυβέρνηση η άνοδος των επιτοκίων.

Τα οικονομικά σύνορα ισοπεδώνονται από την κατάργηση προστατευτικών δασμών, ποσοστώσεων και απαγορεύσεων εισαγωγής, ενώ τα εθνικά σύνορα δεν μπορούν να παρεμποδίσουν την επικοινωνία, την πληροφόρηση, τον επηρεασμό μιας χώρας, ενός λαού από τους άλλους. Οι τηλεπικοινωνιακοί δορυφόροι υπήρξαν η κύρια αιτία της κατάρρευ-

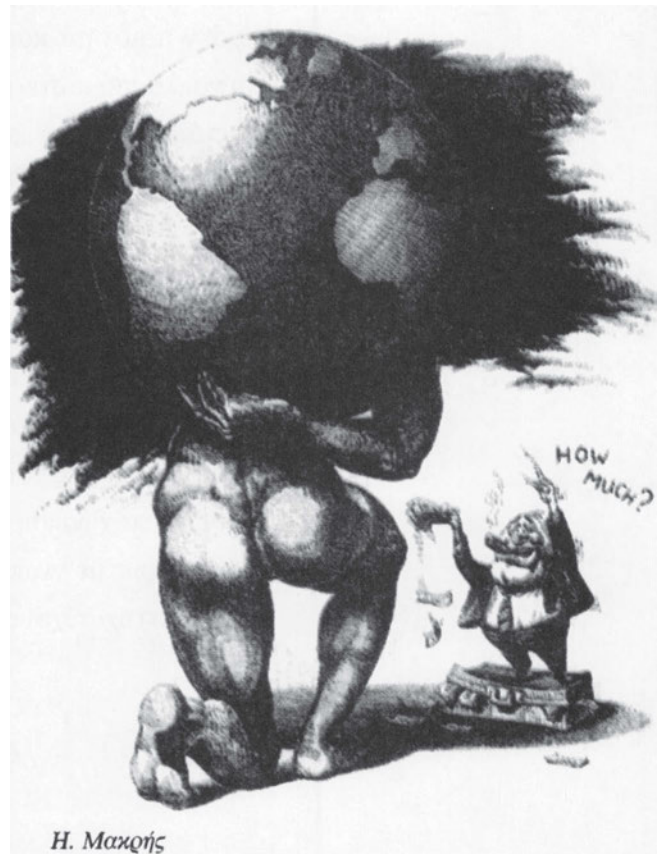

σης του υπαρκτού σοσιαλισμού, αφού τα ψέματα πάνω στα οποία στηριζόταν η προπαγάνδα του δεν άντεξαν στη δορυφορική απομυθοποίησή τους.

Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ξεκίνησε για να σταματήσουν οι πόλεμοι διά της οικονομικής συνεργασίας, αλλά, τα τελευταία χρόνια, προχωρεί με την οικονομική και νομισματική ενοποίηση, για να μπορέσουν οι χώρες-μέλη με το ενιαίο νόμισμα και τη μεγιστοποίηση των οικονομικών χώρων να επιβιώσουν σε συνθήκες συχνά ανελέητου διεθνούς ανταγωνισμού.

Σήμερα τον έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας έχουν κυρίως η Βόρεια Αμερική, η Ιαπωνία και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Όμως, σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της Διεθνούς Τράπεζας, μετά 20 έτη νέες οικονομικές δυνάμεις θα αμφισβητήσουν αυτή την οικονομική κυριαρχία. Πρόκειται για τις πυκνότερες σε πληθυσμό χώρες του κόσμου, που με τους αναπτυσσόμενους ρυθμούς τους καλπάζουν προς εντυπωσιακές οικονομικές κατακτήσεις. Τα ονόματά τους: Κίνα, Ινδία, Ινδονησία, Βραζιλία και Ρωσία (αν η τελευταία ξεπεράσει τους κλυδωνισμούς κατά τη μετάβασή της από κεντρικά διευθυνόμενη σε ελεύθερη οικονομία).

Η απάντηση στο εύλογο ερώτημα «κι εμείς οι Έλληνες τι πρέπει να κάνουμε;» είναι

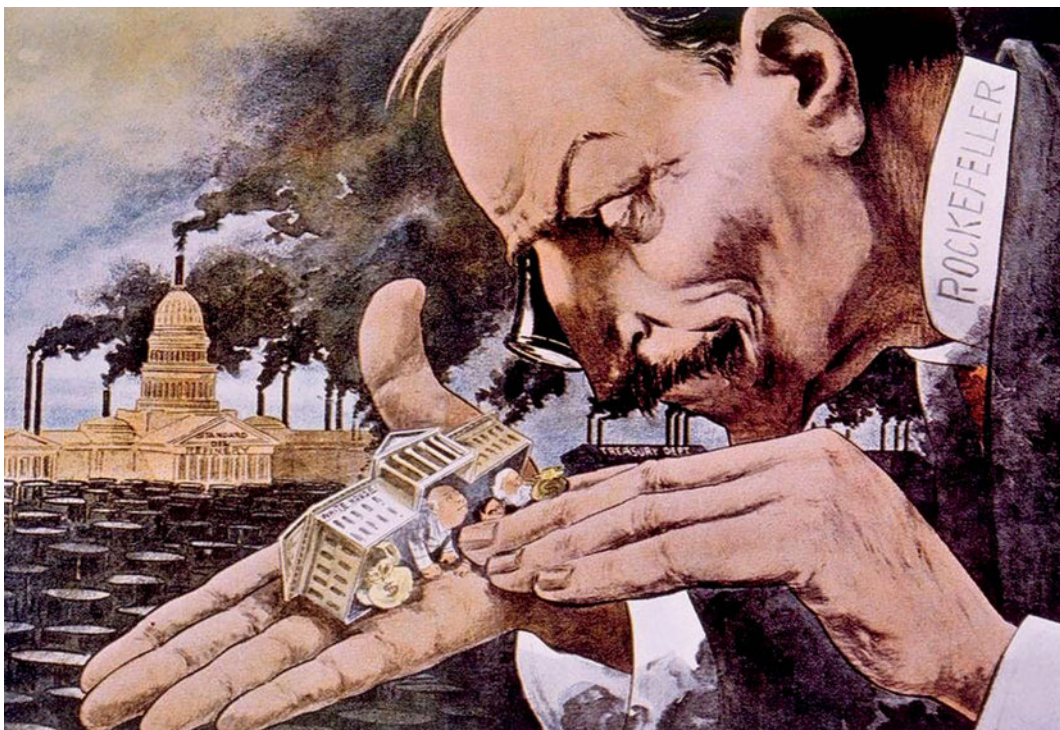

απλή, αλλά κι εξαιρετικά δύσκολο να υλοποιηθεί. Θα πρέπει να γίνουμε ανταγωνιστικοί σε όλα τα επίπεδα. Αυτό σημαίνει: α) να παράγουμε προϊόντα που ζητά η διεθνής, αλλά και η ελληνική αγορά, β) να παράγουμε σε κόστος που επιτρέπει τιμές ανάλογες προς τις διεθνείς και, ει δυνατόν, χαμηλότερες, γ) τα προϊόντα μας να έχουν ποιότητα και ποικιλίες, που προτιμά η διεθνής κατανάλωση, δ) να συναλλασσόμαστε με προοπτική χρόνου, και όχι με τη λογική του ό,τι αρπάζουμε μια κι έξω. Δηλαδή με συνέπεια προς τις συμβατικές δεσμεύσεις μας, καλόπιστα και με σεβασμό στον πελάτη.

Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε και να αυξήσουμε τις εξαγωγές μας και θα μπορούν τα ελληνικά προϊόντα να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τα ξένα και μέσα στην ελληνική αγορά.

Η πρόκληση αυτή είναι ζήτημα ζωής και θανάτου. Ζήτημα ζωής και θανάτου στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού είναι και ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού μας συστήματος και γενικότερα της σε συνεχή υποχώρηση παιδείας μας, αφού η ανταγωνιστικότητα προϋποθέτει ανθρώπους με γνώσεις και δεξιότητες και άσκηση στο σκέπτεσθαι και όχι απλώς πτυχιούχους.

Από το περιοδικό ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. «Ολόκληρος ο πλανήτης γίνεται βαθμιαία ένας ενιαίος χώρος». Ποιοι παράγοντες συντελούν στη δημιουργία αυτής της νέας πραγματικότητας, σύμφωνα με το κείμενο;
2. Ο συντάκτης του κειμένου προτείνει συγκεκριμένους τρόπους ώστε να αντεπεξέλθουμε ως Έλληνες στο διεθνή οικονομικό ανταγωνισμό. Να εντοπίσεις αυτούς τους τρόπους λειτουργίας του Έλληνα και της Ελλάδας στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. **Χρηματιστήριο, διεθνής αγορά, επιτόκια:** να βρεις στο κείμενο και άλλους όρους που συνδέονται με την οικονομική ζωή. Με τρεις από αυτούς να σχηματίζεις προτάσεις που να αναφέρονται στην ελληνική και παγκόσμια οικονομική ζωή.
2. α) Διεθνής, βαθμιαίος, συνεπής, επιτυχής, συνεχής, κύριος: να γράψεις τη γενική και την αιτιατική πτώση του ενικού αριθμού σ' όλα τα γένη των επιθέτων, β) Να σχηματίζεις τα επιρρήματα των παραπάνω επιθέτων και να χρησιμοποιήσεις σε προτάσεις δύο από αυτά.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Συμμετέχεις σε μια συζήτηση στην οποία ορισμένοι συνομιλητές υποστηρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της τεχνολογίας θα ωφελήσει τους λαούς και θα συμβάλει στην πρόοδό τους. Καλείσαι να συμφωνήσεις ή να αντικρούσεις την άποψη αυτή, καταγράφοντας τα οφέλη ή τους κινδύνους της παγκοσμιοποίησης για τους λαούς. Να γράψεις ένα κείμενο 3-4 παραγράφων (400 λέξεων), αφού διαβάσεις και το παράλληλο κείμενο. Στο κείμενό σου να χρησιμοποιήσεις ως μέθοδο πειθούς (βλέπε στοιχεία θεωρίας) όχι μόνο την επίκληση στη λογική, αλλά και την επίκληση στο συναίσθημα των συνομιλητών και ακροατών της συζήτησης.

Νίκος Μουζέλης Η έννοια της παγκοσμιοποίησης

Προτού διερευνήσουμε πώς συνδέεται η παγκόσμια ανάπτυξη με τη φτώχεια και την περιβαλλοντική υποβάθμιση, πρέπει να πούμε λίγα λόγια για την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Όπως έχουν επισημάνει πολλοί κοινωνικοί επιστήμονες, η παγκοσμιοποίηση δεν είναι νέο φαινόμενο. Σύμφωνα, π.χ., με τον E. Wallstein, η πρώτη παγκόσμια οικονομία εμφανίστηκε ήδη από τον 16ο αιώνα, ως ένα σύστημα κρατών που εμπλέκονταν σε οικονομικές ανταλλαγές και ανταγωνισμό, χωρίς κανένα από αυτά να είναι ικανό να κυριαρχήσει σε βαθμό που να καταστρέψει τους μηχανισμούς της αγοράς και να επιβληθεί ως *imperium*. Έκτοτε, φυσικά, η παγκόσμια οικονομία έχει υποστεί βαθιές μεταβολές, με σημαντικότερη την εμφάνιση του εθνικισμού και των εθνικών κρατών.

Αυτό που αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του σημερινού παγκόσμιου συστήματος είναι, πρώτον, η χωρική του έκταση, το γεγονός ότι έχει πλήρως ενσωματώσει όλες τις γεωγραφικές περιοχές του κόσμου και, δεύτερον, το πέρασμα από την παγκόσμια παραγωγή αγαθών στην παραγωγή υπηρεσιών (και ειδικότερα χρηματοπιστωτικών). Αυτές οι νέες εξελίξεις είναι αποτέλεσμα τεράστιων προόδων στην ηλεκτρονική τεχνολογία, οι οποίες επέφεραν τη «συμπίεση του χώρου και του χρόνου» και το γοργό σχηματισμό αυτού που αποκαλείται «παγκόσμιο χωριό».

Αν τώρα εξετάσει κανείς την απόδοση του σημερινού παγκόσμιου οικονομικού συστήματος,

είναι αναμφισβήτητο ότι αυτό έχει δημιουργήσει πρωτοφανή πλούτο. Από την άλλη πλευρά, όμως, ο πλούτος αυτός έχει κατανεμηθεί πολύ άνισα. Για παράδειγμα, λιγότερα από 12 άτομα στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας του παγκόσμιου χωριού έχουν μεγαλύτερο εισόδημα από αρκετές δεκάδες φτωχές χώρες στη βάση της (σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την παγκόσμια φτώχεια). Σε αυτή την τερατώδη κατανομή οφείλεται, εν μέρει τουλάχιστον, το ότι, παρά τις πιο πρόσφατες τεχνολογικές βελτιώσεις και την εντυπωσιακή αύξηση της παραγωγικότητας, 1,3 δισ. άνθρωποι - περίπου το ένα πέμπτο της ανθρωπότητας - εξακολουθούν να ζουν σήμερα σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, στερούμενοι επαρκούς τροφής, καθαρού νερού και της στοιχειώδους υποδομής για περίθαλψη και εκπαίδευση.

Από την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ

Ο Νίκος Μουζέλης είναι καθηγητής στο *London School of Economics*.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η πειθώ¹

Στην επικοινωνία μας με τους άλλους χρησιμοποιούμε συχνά τον προφορικό ή γραπτό λόγο για να **πείσουμε** κάποιον να δεχτεί τις απόψεις μας ή να ενεργήσει σύμφωνα με τις επιδιώξεις μας. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούμε συνήθως τους παρακάτω τρόπους (είδη πειθούς):

α) την επίκληση στη λογική, οπότε επιστρατεύουμε ως μέσα τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια

β) την επίκληση στο συναίσθημα, οπότε καταφεύγουμε σε διάφορες τεχνικές, για να επηρεάσουμε συναισθηματικά το δέκτη

γ) την επίκληση στο ήθος του ομιλητή και στην αυθεντία, οπότε μεταχειριζόμαστε ποικίλα μέσα, για να παρουσιάσουμε στα μάτια του ως αξιόπιστοι.

Όταν η επιδίωξή μας είναι ιδιοτελής, εσκεμμένη και προγραμματισμένη, και συγχρόνως χρησιμοποιούμε κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο (σοφιστικά επιχειρήματα, ανεξακρίβωτα ή παραπλανητικά στοιχεία, συναισθηματικά τεχνάσματα κτλ.), για να πετύχουμε το σκοπό μας, τότε βρισκόμαστε στην περιοχή της **προπαγάνδας**. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι απόλυτη διάκριση μεταξύ πειθούς και προπαγάνδας δεν είναι εύκολο να γίνει, αφού και οι δυο αυτές μορφές επικοινωνίας χρησιμοποιούν σχεδόν τα ίδια μέσα, για να πετύχουν προκαθορισμένους σκοπούς.

1. Το μεγαλύτερο μέρος του βοηθητικού υλικού προέρχεται από το βιβλίο Έκφραση - Έκθεση της Γ' τάξης του Ενιαίου Λυκείου.

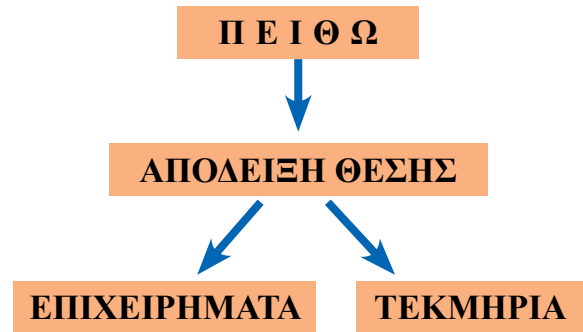
Επίκληση στη λογική

Επιχειρήματα και τεκμήρια

Όταν η πειθώ έχει ως στόχο την απόδειξη μιας θέσης/άποψης, καταφεύγει στην επίκληση της λογικής και χρησιμοποιεί ως μέσα **επιχειρήματα** και **τεκμήρια**.

Επιχειρήματα, με την ευρύτερη έννοια, είναι λογικές προτάσεις που συνήθως διευθετούνται σε κλιμακωτή σειρά για την απόδειξη μιας θέσης. Σύμφωνα με τον αυστηρότερο ορισμό της Λογικής, επιχείρημα είναι μια σειρά προτάσεων/ κρίσεων με την εξής χαρακτηριστική δομή: μία ή περισσότερες προτάσεις (προκείμενες) χρησιμεύουν ως βάση για την αποδοχή μιας άλλης πρότασης (συμπέρασμα), η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες. Η διαδικασία ή η μέθοδος με την οποία ο νους καταstrώνει ένα επιχείρημα λέγεται **συλλογισμός**.

Τεκμήρια είναι συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρονται σε μια ορισμένη εμπειρία (παράδειγματα, αλήθειες, γεγονότα, αυθεντίες, στατιστικά στοιχεία κτλ.) και χρησιμοποιούνται από τον πομπό για να υποστηρίξει τα επιχειρήματά του.

Δείτε το παρακάτω παράδειγμα.

Προκείμενες

Τα φάρμακα που έχουν επικίνδυνες παρενέργειες πρέπει να αποσύρονται από την κυκλοφορία.

Το φάρμακο X αποδείχτηκε ότι έχει επικίνδυνες παρενέργειες.

Συμπέρασμα

Άρα το φάρμακο X πρέπει να αποσυρθεί από την κυκλοφορία.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Εγκυρότητα, αλήθεια, ορθότητα ενός επιχειρήματος

Εγκυρότητα

Ένα επιχείρημα θεωρείται έγκυρο, όταν οι προκείμενες οδηγούν με λογική αναγκαιότητα σε ένα βέβαιο συμπέρασμα. **Η εγκυρότητα** δηλαδή του επιχειρήματος εξαρτάται από τη λογική **μορφή** του, και συγκεκριμένα αφορά τη, σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες, σχέση μεταξύ των προκείμενων και του συμπεράσματος.

Αλήθεια

Αντίθετα, η **αλήθεια** του επιχειρήματος εξαρτάται από το **περιεχόμενο** του, και συγκεκριμένα αφορά τη (νοηματική) σχέση προκειμένων και συμπεράσματος με την πραγματικότητα. Αν οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, τότε τις θεωρούμε αληθείς κρίσεις/προτάσεις. Επομένως, εγκυρότητα και αλήθεια σε ένα επιχείρημα είναι δύο έννοιες διαφορετικές, που δεν πρέπει να συγχέονται.

Ορθότητα

Πάντως, για να θεωρηθεί ένα επιχείρημα (ή ένας συλλογισμός) **λογικώς ορθός** πρέπει να είναι συγχρόνως έγκυρο και οι προκείμενές του αληθείς. Ο συλλογισμός που δίνει ορθό συμπέρασμα λέγεται (και) **απόδειξη**.

Σημείωση: Να αξιολογήσετε στην τάξη την ορθότητα κάποιων επιχειρημάτων στα προηγούμενα κείμενα.

Παραλογικοί συλλογισμοί:

Μερικά συλλογιστικά σχήματα αντιβαίνουν στον ορθό λόγο και επομένως δεν έχουν αποδεικτική αξία. Εντούτοις, επειδή εξωτερικά παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με τα έγκυρα, μπορούν να επηρεάσουν το δέκτη του μηνύματος και τελικά να τον παραπλανήσουν. Τα συλλογιστικά αυτά σχήματα, που λέγονται και **παραλογισμοί**, μπορεί να οφείλονται είτε σε λογικά σφάλματα είτε σε πρόθεση εξαπάτησης, σε λογική δηλαδή παγίδα που στήνει ο πομπός στο δέκτη. Στην τελευταία περίπτωση ο παραλογισμός ονομάζεται **σόφισμα**. Π.χ.

Όσοι δεν εργάζονται είναι τεμπέληδες.

Ο γείτονάς μας δεν εργάζεται.

Άρα, ο γείτονάς μας είναι τεμπέλης.

Αξιολόγηση του επιχειρήματος

Για να αξιολογήσουμε την αποδεικτική ισχύ των επιχειρημάτων μας ή για να ανακατασκευάσουμε τα επιχειρήματα κάποιου άλλου, ελέγχουμε:

α) Αν οι προκείμενες είναι **αληθείς**, δηλαδή αν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

β) Αν το συμπέρασμα απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες, οπότε το επιχείρημα θεωρείται **έγκυρο**.

Ιδιαίτερη σημασία για την αξιολόγηση ενός επιχειρήματος έχει να διακρίνουμε αν οι κρίσεις που αποτελούν τις προκείμενες είναι **γενικά αποδεκτές αλήθειες** (π.χ. η Γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο) ή **προσωπικές γνώμες** (π.χ. ο συναγωνισμός στα αθλήματα ενθαρρύνει τη βία). Σε ένα επιχείρημα είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία και τα δύο, αλλά πρέπει να κάνουμε σωστή διάκριση μεταξύ τους, γιατί ένα επιχείρημα που βασίζεται μόνο σε γνώμες δεν έχει αποδεικτική ισχύ.

Σημασία και αξιολόγηση των τεκμηρίων

Η ευκολία με την οποία μπορούν να μας παραπλανήσουν οι συλλογισμοί, μας υποχρεώνει να απαιτούμε από το συνομιλητή ή το συγγραφέα να τεκμηριώνει τις απόψεις του βασιζόμενος σε επισημονικά δεδομένα, σε στατιστικές κτλ. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να είναι εξακριβωμένα και επεξεργασμένα, διαφορετικά είναι εύκολο να λειτουργήσουν παραπλανητικά. Επομένως ο τεκμηριωμένος λόγος πρέπει να στηρίζεται σε ορθά (ισχυρά) επιχειρήματα (όχι σοφίσματα ή παραλογισμούς) και σε ελεγμένα στοιχεία.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Επίκληση στο συναίσθημα (του δέκτη)

Είδαμε ότι μερικές φορές η πειθώ έχει ως στόχο να προκαλέσει μια απόφαση/ενέργεια. Στην περίπτωση αυτή συχνά δεν αρκεί η επίκληση στη λογική του δέκτη, με την αποδεικτική ισχύ της επιχειρηματολογίας, αλλά χρειάζεται επιπλέον και η επίκληση σ' εκείνα τα συναισθήματα που θα τον παρακινήσουν στην προσδοκώμενη απόφαση. Ο Αριστοτέλης στη *Ρητορική* του συζητά διεξοδικά το θέμα και διδάσκει το ρήτορα πώς να διεγείρει ορισμένα συναισθήματα («πάθη»), όπως οργή, πραότητα, αγάπη, μίσος, φόβο, εμπιστοσύνη, οίκτο, αγανάκτηση, φθόνο, ντροπή, περιφρόνηση κτλ. Ορίζει τρεις παραμέτρους τις οποίες πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο ρήτορας σχετικά με κάθε συναίσθημα: σε ποια διάθεση πρέπει να βρίσκεται το ακροατήριο, για να κυριευθεί από το συγκεκριμένο συναίσθημα, προς ποιους το απευθύνει και ποια αίτια το προκαλούν.

Συνηθισμένα **μέσα** για την επίκληση των παραπάνω συναισθημάτων με στόχο την πειθώ είναι η **περιγραφή** και η **αφήγηση**.

Μερικές φορές γίνεται κατάχρηση της παραπάνω τακτικής («επίκληση στο συναίσθημα») από πρόσωπα που εκμεταλλεύονται τα συναισθήματα, τις προκαταλήψεις, τα όνειρα, τις προσδοκίες κτλ. του κοινού ανθρώπου, για να πετύχουν το σκοπό τους.

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α

Ένας βουλευτής που εισηγείται αύξηση των πολεμικών δαπανών, στην προσπάθειά του να πείσει, διεγείρει το φόβο του ακροατηρίου για την ασφάλεια της χώρας περιγράφοντας παραστατικά τον εκσυγχρονισμένο πολεμικό εξοπλισμό του γειτονικού εχθρικού κράτους σε αντίθεση με τον απαρχαιωμένο της δικής τους χώρας. Αντίστοιχα, ένας δικηγόρος περιλαμβάνει στην υπεράσπισή του αφήγηση των δραματικών γεγονότων που οδήγησαν τον ανήλικο κατηγορούμενο στην κλοπή, με στόχο να προκαλέσει τον οίκτο των δικαστών και το μετριασμό της ποινής του κατηγορούμενου.

Η κινδυνολογία ότι δήθεν επίκειται πόλεμος, πείνα, εξάρθρωση της οικονομίας, διάλυση της χώρας, καταστροφή του κόσμου κτλ.

Επίκληση στο ήθος (του πομπού)

Επίκληση στο ήθος (του πομπού)

Για να είναι αποτελεσματική η πειθώ, είναι απαραίτητο να κερδίσει ο πομπός με το λόγο του την εμπιστοσύνη του δέκτη. Εννοείται ότι η εντύπωση για την αξιοπιστία του πομπού πρέπει να απορρέει από τον ίδιο το λόγο του και όχι από την εικόνα που τυχόν έχει σχηματίσει προηγουμένως ο δέκτης γι' αυτόν.

Επίκληση στην αυθεντία

Επίκληση στην αυθεντία

Πολλές φορές ο πομπός, για να ενισχύσει την αξιοπιστία ενός επιχειρήματος, επικαλείται κάποια αυθεντία που συμμερίζεται τη συγκεκριμένη θέση, και συχνά παραθέτει τα ανάλογα αποσπάσματα. Ειδικά στον επιστημονικό λόγο η παράθεση τέτοιων αποσπασμάτων είναι αναμενόμενη και ως ένα βαθμό θεμιτή· με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας δείχνει ότι κατέχει τη σχετική βιβλιογραφία και ότι βασίζεται σε αξιόπιστες πηγές. Μερικές φορές, όμως, γίνεται κατάχρηση της επίκλησης στην αυθεντία, για να καλύψει ο πομπός την έλλειψη επιχειρημάτων. Υπάρχει, μάλιστα, η περίπτωση να επικαλείται δημοφιλή πρόσωπα τα οποία είναι βέβαια αυθεντίες στον τομέα τους, αλλά δεν είναι ειδικοί στο θέμα που πραγματεύεται ο πομπός.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

**Επίθεση στο
ήθος του
αντιπάλου**

Ορισμένες φορές αυτός που επιχειρηματολογεί, αντί να ανασκευάσει τα επιχειρήματά του αντιπάλου, κάνει μια προσωπική επίθεση εναντίον του, δηλαδή ασκεί κριτική στο χαρακτήρα του και στην ιδιωτική του ζωή· π.χ., «Ο διευθυντής της εταιρείας Χ, που ανταγωνίζεται τα προϊόντα μας, δεν είναι καθόλου αξιόπιστο πρόσωπο. Σας πληροφορώ ότι η οικογενειακή του ζωή υπήρξε σκανδαλώδης. Εγώ, τουλάχιστον, ποτέ δε θα αγόραζα ένα προϊόν της δικής του εταιρείας».

4. Νικηφόρος Βρεττάκος Ο χρόνος και το ποτάμι

Αν δεν μου 'δινες την ποίηση, Κύριε

Αν δε μου 'δινες την ποίηση, Κύριε,
δε θα 'χα τίποτα για να ζήσω.
Αυτά τα χωράφια δε θα 'ταν δικά μου.
Ενώ τώρα ευτύχησα να 'χω μηλιές,
να πετάξουνε κλώνους οι πέτρες μου,
να γιομίσουν οι φούχτες μου ήλιο,
η έρημός μου λαό,
τα περιβόλια μου αηδόνια.

Λοιπόν, πώς σου φαίνονται; Είδες
τα στάχνα μου, Κύριε; Είδες τ' αμπέλια μου;
Είδες τι όμορφα που πέφτει το φως
στις γαλήνιες κοιλάδες μου;
Κι έχω ακόμη καιρό!
Δεν ξεχέρσωσα όλο το χώρο μου, Κύριε.
Μ' ανασκάφτει ο πόνος μου κι ο κλήρος μου μεγαλώνει,
Ασωτεύω το γέλιο μου σαν ψωμί που μοιράζεται.
Ωστόσο,
δεν ξοδεύω τον ήλιο σου άδικα.
Δεν πετώ ούτε ψίχουλο απ' ό,τι μου δίνεις.
Γιατί σκέφτομαι την ερμιά και τις κατεβασιές του χειμώνα.
Γιατί θα 'ρθει το βράδυ μου. Γιατί φτάνει όπου να 'ναι
το βράδυ μου, Κύριε, και πρέπει
να 'χω κάμει πριν φύγω την καλύβα μου εκκλησιά
για τους τσοπάνηδες της αγάπης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Η συχνή επίκληση «Κύριε» δίνει στο ποίημα έναν τόνο προσευχής. Να προσέξεις γιατί ευχαριστεί και τι δηλώνει ότι σκοπεύει να κάνει αυτός που προσεύχεται.
2. Ποια σχέση παρουσιάζεται να έχει ο ποιητής και ο Κύριος; Να λάβεις υπόψη και το τοπίο που διαμορφώνεται στο ποίημα.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

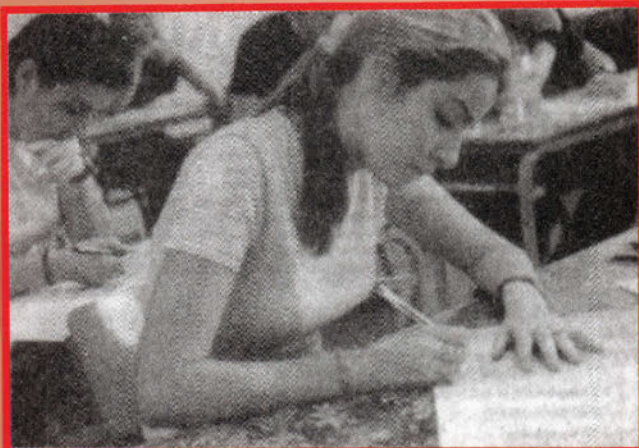
1. Στο ποίημα μιλάει ένας ποιητής για τη ζωή του με την ποίηση. Να προσέξεις τις μεταφορές με τις οποίες αποδίδει αυτά που «ευτύχησε» να έχει και να εντοπίσεις το είδος των αγαθών που παραθέτει.
2. Να προσπαθήσεις να περιγράψεις τη συναισθηματική κατάσταση του ποιητή, προσέχοντας ιδιαίτερα τα εκφραστικά του μέσα (ερωτήσεις, αντιθέσεις, αρνήσεις, κτλ.).

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Ο πόνος και η αγάπη παίζουν σπουδαίο ρόλο στην ποίηση· θα έχεις διαπιστώσει ότι πολλά ποιήματα, αλλά και τραγούδια μιλούν γι' αυτά. Πώς αυτά τα συναισθήματα μπορούν να μας οδηγήσουν να “γίνουμε ποιητές;” Να γράψεις ένα κείμενο δύο παραγράφων.

Νικ. Βρεττάκος (1912-1991):
Σημαντικός νεοέλληνας ποιητής

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Το καίριο στη ζωή
μας κείται πέραν
του ατόμου.
Με τη διαφορά ότι
αν δεν
ολοκληρωθεί
κανείς
σαν άτομο
– κι όλα
συνωμοτούν στην
εποχή γι' αυτό –
αδυνατεί
να το υπερβεί.

Οδυσσέας Ελύτης

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΣΜΟΙ

1. Αγγελος Τερζάκης Προσανατολισμός στον αιώνα

Έλεγχος της δημοκρατικής ιδέας

Στη ζωή των λαών έρχεται κάποια στιγμή όπου από έναν αστάθμητο συνειρμό περιστάσεων, το κοινωνικό σύνολο καλείται να δώσει εξετάσεις και ν' αποδείξει αν είναι ώριμο για τη Δημοκρατία. Δεν πρόκειται εδώ για τις ξεκάθαρες εκείνες περιπτώσεις όπου δημοκρατικό και ολιγαρχικό καθεστώς αναμετριώνται, μπαίνουν και τα δύο στην ψηφοδόχο και περιμένουν το αποτέλεσμα της εκλογής. Μήτε για τις άλλο τόσο ξεκάθαρες, δυναμικές έστω, αναμετρήσεις των οδοφραγμάτων. Εκεί, ο πολίτης ξέρει καλά ανάμεσα σε τι έχει να διαλέξει. Πρόκειται για τις θολές, τις ύπουλες καταστάσεις, όπου πίσω από τις λέξεις κρύβονται έννοιες φευγαλέες, όπου άλλο ζητάς κι άλλο βρίσκεις, όπου διαλέγεις χωρίς να ξέρεις τι ακριβώς διαλέγεις. Η εποχή μας, μέγας διδάσκαλος στις διφορούμενες έννοιες, διαπρέπει και σε τέτοιες απατηλές προτάσεις εκλογής.

Πολλοί - δεν θα πούμε οι περισσότεροι - νομίζουν πως η Δημοκρατία είναι ένα πολίτευμα. Δεν ξέρουν πως πρόκειται γι' απόληξη κι όχι γι' αφετηρία. Δημοκρατία σημαίνει αναβαθμός πολιτισμού. Προϋποθέτει πολλά πράγματα, όχι απλώς έναν ιδεολογικό προσανατολισμό ή μια κατεύθυνση του γούστου. Γίνεσαι άξιος να υψωθείς ως τη δημοκρατική ιδέα, όταν έχεις πριν διανύσει κάποια στάδια εσωτερικού εκπολιτισμού. Μια Δημοκρατία στους Κάφρους¹ είναι αδιανόητη, ενώ είναι νοητά εκεί όλα τ' άλλα καθεστώτα, ολιγαρχικά, απολυταρχικά, ιδιαίτερα τ' αριστοκρατικά, γιατί η αρι-

Μοριακός άνθρωπος, Jonathan Borofsky

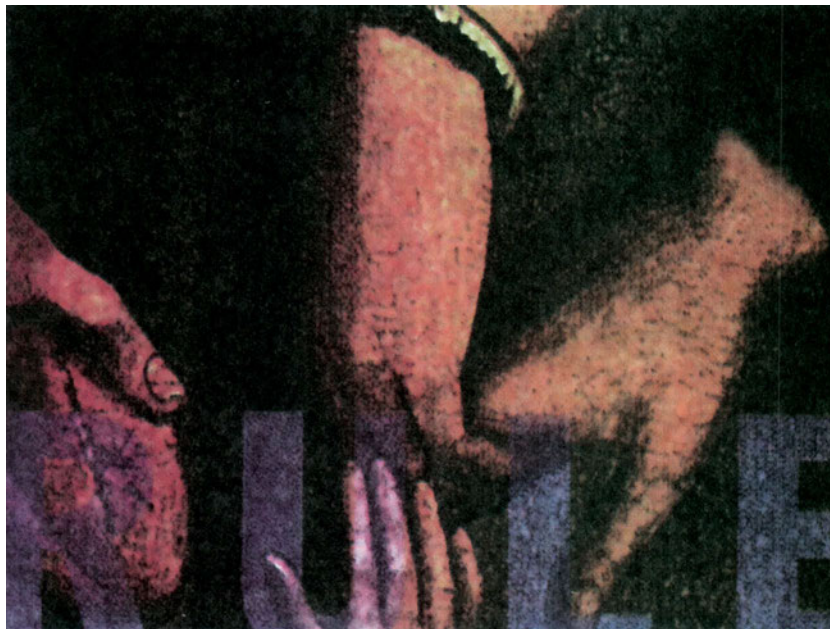
¹ Λαός της Αφρικής, συνώνυμο του «απολίτιστος».

στοκρατία είναι έννοια σχετική, εξαρτημένη στενά από τοπικούς όρους και ήθη. Οι φύλαρχοι είναι μια αριστοκρατία. Η Δημοκρατία δεν ξέρει φυλάρχους κι αυτό είναι βέβαια παρακινδυνευμένο, γιατί μπορεί να κλονίσει την έννοια της φυσικής ιεραρχίας, όταν η πειθαρχία δεν είναι εσωτερική, όταν δηλαδή τα άτομα δεν έχουν ακόμα αξιωθεί να φτάσουν στο επίπεδο πολιτισμού όπου ο πολίτης προσηλώνεται σε γενικές ιδέες όχι παραμορφωμένες σε φόβητρα.

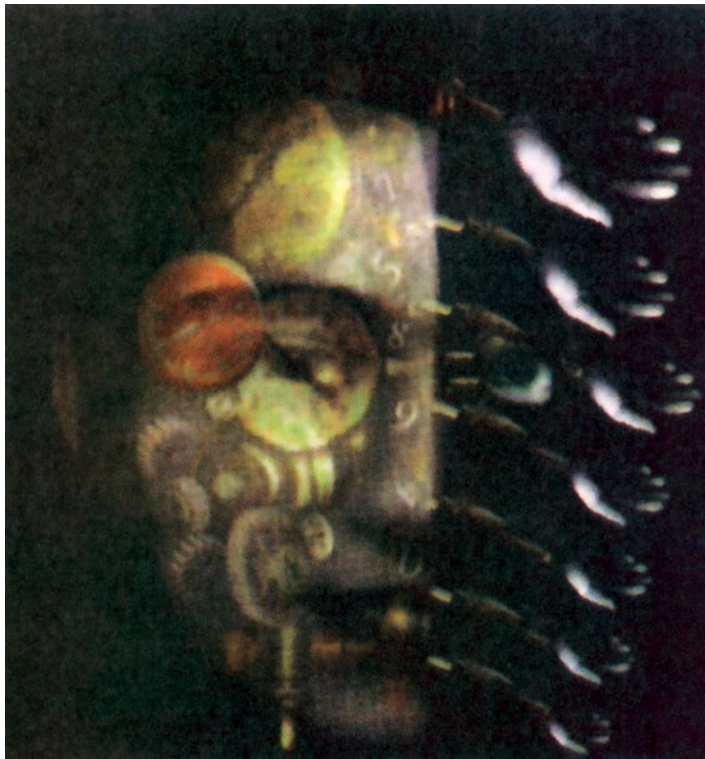
Κάθε φορά που εκδηλώνεται ή που υποβόσκει μια κρίση της δημοκρατικής ιδέας, πρέπει να ψάχνουμε να βρούμε αν τα αίτια είναι εξωτερικά ή εσωτερικά, μ' άλλα λόγια αν φταίνει οι ιστορικές συνθήκες ή μήπως υπάρχει μια ανεπάρκεια οργανική μέσα στα άτομα-φορείς της ιδέας. Βέβαια οι συνθήκες αυτές δεν είναι απόλυτες- ιδιαίτερα η δεύτερη. Δεν φταίνει ποτέ όλοι για την κάμψη της δημοκρατικής αρετής. Επειδή όμως οι λαοί σαν ιστορικές μονάδες χαρακτηρίζονται από την πλειοψηφία τους, ή - στο πρακτικό επίπεδο - έστω και από τη σχετική πλειοψηφία, σε περίπτωση τέτοια πρέπει ν' αναρωτιόμαστε μήπως υστερεί κάτι στην ίδια την ωριμότητα των λαών αυτών. Μήπως δεν έχει συμπληρωθεί η διαδρομή που θα τους έκανε άξιους της Δημοκρατίας.

Είναι πάντοτε επικίνδυνο να γενικεύει κανένας, αλλά και η δειγματοληψία δεν μπορεί να καταργηθεί σα μέθοδος. Μου έχει τύχει πάμπολλες φορές, σε συζήτηση όχι διαλογική αλλά σε κύκλο, ν' ακούσω κάποιον να λέει, όταν οι διαπιστώσεις φαίνονται να φτάνουν σε αδιέξοδο: «Μωρέ εμάς μας χρειάζεται δικτατορία!» — και δυο-τρεις άλλοι γύρω να συμφωνούν, κουνώντας επιδοκίμαστικά τα κεφάλια τους. Τότε κάτι μαραίνεται μέσα μου, με κυριεύει αθυμία. Όχι γιατί οι άνθρωποι αυτοί βρίσκονται, κατά τη γνώμη μου, σε πλάνη. Αλλά γιατί βλέπω πόσο εύκολα απεμπολούν τα άτομα τις ελευθερίες τους, τα ευγενέστερα δικαιώματά τους, ό,τι με τόσους αγώνες έχει κατακτηθεί στο μάκρος της ιστορίας, με τόσο αίμα. Απεμπολούν δηλαδή την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Και πόσο είναι πρόθυμοι οι άνθρωποι να την ανταλλάξουν με μian αβασάνιστη, κοντόθωρη, χαμηλή αμεριμνησία, που δεν τους εξασφαλίζει — όπως νομίζουν — τα κεκτημένα, αλλά που τους δίνει την ψευδαίσθηση πως τα εξασφαλίζει. Γιατί κανένας, κι ο πιο ανιστόρητος, δεν μπορεί να μην ξέρει ότι τέτοια καθεστώτα, τ' αυταρχικά, τα πιεστι-

κά, έχουν κακό τέλος, και πως τη στιγμή της ανατροπής τους ο σπασμός κλονίζει συθέμελα, συνεπαίρνει τα πάντα, παράνομα και νόμιμα μαζί, ένοχα κι αθώα.

Για να γίνει ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας, πρέπει να πάνγει πρώτα να πιστεύει στο χωροφύλακα. Να βλέπει σ' αυτόν το σύμβολο της εξουσίας κι όχι την ενσάρκωσή της. Να μην τον κρίνει απαραίτητο στο κάθε του βήμα, επιτηρητή και παιδαγωγό. Ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας δίνει εξετάσεις καθημερινά, όχι μονάχα μπροστά στην κάλπη· δίνει εξετάσεις στα πιο μικρά πράγματα της καθημερινής ζωής: σέβεται τη θέση του στην «ουρά», προσέχει να μην ενοχλεί το διπλανό του, πιστεύει πως έχει πρώτα καθήκοντα κι έπειτα δικαιώματα. Η κοινωνική αγωγή είναι αναγκαία προϋπόθεση της Δημοκρατίας. Όταν ακούω τους παραπάνω κυρίους να λένε πως τους χρειάζεται δικτατορία, χαμογελώ μέσα μου, παρ' όλη μου την αθυμία, γιατί συλλογίζομαι πως δεν το καταλαβαίνουν τι λένε πραγματικά: ότι τους λείπει η αγωγή. Πώς μπορεί να νοηθεί Δημοκρατία δίχως το σεβασμό του διπλανού σου;

Άγγελος Τερζάκης (1907 - 1978). Πεζογράφος και θεατρικός συγγραφέας με έργο κριτικό, επιφυλλιδογραφικό και δοκιμιογραφικό. Έργα του: *Δεσμώτες*, *Μενεξεδένια Πολιτεία*, *Ταξίδι, με τον Έσπερο*, *Δίχως θεό*, *Μυστική Ζωή* κ.α.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. “Κάθε φορά που εκδηλώνεται ή υποβόσκει μια κρίση της δημοκρατικής ιδέας, πρέπει να ψάχνουμε να βρούμε τα αίτια”. Να επιχειρήσεις να βρεις τα αίτια μελετώντας το κείμενο.
2. Πότε ένας λαός γίνεται άξιος της δημοκρατίας, σύμφωνα με το συγγραφέα;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. α) **ψηφοδόχος, οδοφραγμάτων, αριστοκρατία, δειγματοληψία** : να βρεις από ποια συνθετικά μέρη αποτελούνται. Να αναζητήσεις και να καταγράψεις και άλλες σύνθετες λέξεις οι οποίες έχουν το ίδιο πρώτο συνθετικό με τις παραπάνω.
β) Να αναζητήσεις στο λεξικό τη σημασία των λέξεων: **απόληξη, αναβαθμός, αθυμία, απεμπολούν, ανιστόρητος, κοντόθωρη**.
2. Να γράψεις πλαγιότιτλους στις παραγράφους του κειμένου και μετά να δώσεις ένα νέο τίτλο στο δοκίμιο με κριτήριο την απόρριψη των ακραίων απόψεων ορισμένων πολιτών περί δικτατορίας. Να προσέξεις ιδιαίτερα τον τρόπο που δομούνται η τέταρτη και η πέμπτη παράγραφος του αποσπάσματος. Ποιες τεχνικές ανάπτυξης ακολουθεί ο συγγραφέας;

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Διάβασες το κείμενο και θέλεις να ενημερώσεις την τάξη σου για το περιεχόμενό του. Να το κάνεις γράφοντας μια περίληψη 100 περίπου λέξεων.
2. Ως πολίτης που δέχεται τις απόψεις του Άγ. Τερζάκη, να προσπαθήσεις να πείσεις τους συνομιλητές σου σε μια ραδιοφωνική ή τηλεοπτική συζήτηση για τη στάση που πρέπει να τηρεί ένας σημερινός πολίτης για να θεωρείται άξιος της δημοκρατίας. Στην ανάλυσή σου να χρησιμοποιήσεις επιχειρήματα, αλλά και παραδείγματα από την καθημερινή ζωή.

Περίληψη κειμένου

Περίληψη κειμένου

Περίληψη κειμένου

Η περίληψη κειμένου και η αξιολόγησή της

Η περίληψη είναι ένας τρόπος συνοπτικής απόδοσης ενός κειμένου. Με αυτήν επιδιώκεται:

- α) Η κατανόηση του κειμένου.
- β) Η πληροφόρηση των άλλων με λιτό και σαφή τρόπο για το περιεχόμενό του.
- γ) Η διάκριση του αναγκαίου από το περιττό, τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη γλώσσα του κειμένου.
- δ) Η δόμηση ενός νέου κειμένου με συνοχή και συνεκτικότητα.

Άρα για να αξιολογήσουμε ένα κείμενο περίληψης είναι σκόπιμο να συνεξετάσουμε:

- α) το περιεχόμενο
- β) τη γλώσσα και το ύφος
- γ) τη δομή

1. Το περιεχόμενο της περίληψης**Θετικά στοιχεία θεωρούνται:**

1. Η σύλληψη του νοηματικού κέντρου του κειμένου.
2. Η επιλογή των σημαντικών ιδεών-πληροφοριών του κειμένου.
3. Η πληρότητα κατανόησης του κειμένου

Αδυναμίες θεωρούνται:

1. Η αδυναμία κατανόησης, η απόκλιση από το νοηματικό κέντρο του κειμένου.
2. Η επιλογή δευτερευουσών ιδεών/πληροφοριών σε βάρος των κύριων/σημαντικών.
3. Η ατελής (μερική) κατανόηση του κειμένου.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Περίληψη κειμένου

Περίληψη κειμένου

Περίληψη κειμένου

2. Η γλώσσα και το ύφος της
περίληψης (έκφραση)**Θετικά στοιχεία θεωρούνται:**

1. Η χρήση του κατάλληλου ύφους για τη συγκεκριμένη μορφή κειμένου (πληροφοριακό ύφος).
2. Η ικανότητα πύκνωσης του κειμένου με διάφορες τεχνικές (γενίκευση, αναδιατύπωση κτλ.).
3. Η ορθή χρήση της γλώσσας στο επίπεδο της ορθογραφίας, της στίξης, της σύνταξης και του λεξιλογίου.

Αδυναμίες θεωρούνται:

1. Η άσκηση άμεσης ή έμμεσης κριτικής- σχολιασμού στις ιδέες/πληροφορίες του κειμένου.
2. Η αυτούσια/στείρα μεταφορά λέξεων και φράσεων του αρχικού κειμένου στην περίληψη.
3. Οι αποκλίσεις από τους κανόνες της Νεοελληνικής Γραμματικής και του Συντακτικού της νέας ελληνικής στην ορθογραφία, στη στίξη, στη σύνταξη και το λεξιλόγιο (επαναλήψεις, έλλειψη ακριβολογίας κτλ.).

3. Η δομή της περίληψης

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. Η ικανότητα παρακολούθησης ή αναδιοργάνωσης της δομής του αρχικού κειμένου και η παρουσίαση, με λογική ακολουθία, των βασικών ιδεών.
2. Η γραφή ενός κειμένου με ομαλή ροή και συνοχή.
3. Η επιτυχής χρήση των διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων.

Αδυναμίες θεωρούνται:

1. Η τυποποιημένη μεταφορά της πορείας του αρχικού κειμένου, που οδηγεί σε μακροσκελή περίληψη.
2. Η άτακτη παράθεση των ιδεών-πληροφοριών του κειμένου.
3. Η έλλειψη συνοχής και αλληλουχίας μεταξύ των μερών/προτάσεων της περίληψης.

4. Γενική θεώρηση

Η προσπάθεια για αξιολόγηση της περίληψης με την αναλυτική μέθοδο και την πρόσθεση των επιμέρους βαθμών δεν είναι αρκετή. Χρειάζεται μια συνολική θεώρηση του γραπτού πριν την τελική βαθμολογία. Άλλωστε περιεχόμενο, μορφή (έκφραση) και δομή ουσιαστικά δεν διαχωρίζονται. Στη συνολική θεώρηση της περίληψης θα συνεκτιμηθούν όλα τα κριτήρια από την πρωτοτυπία στη συγκρότηση και το ύφος έως την εικόνα του γραπτού (καθαρογραμμένο κείμενο, ευανάγνωστη γραφή).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Περίληψη κειμένου

Περίληψη κειμένου

Περίληψη κειμένου

Συμπληρωματικές διευκρινίσεις

1. Η έκταση της περίληψης εξαρτάται από το είδος, το μέγεθος και τη δομή του δοθέντος κειμένου. Γι' αυτό καθορίζεται κάθε φορά η έκταση σε λέξεις ώστε να υπάρχει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθεί το κείμενο της περίληψης. Αυτό δε σημαίνει αυστηρή καταμέτρηση των λέξεων από το βαθμολογητή αλλά αξιολόγηση της ικανότητας του μαθητή να πυκνώσει-περιορίσει το κείμενό του σε συγκεκριμένα πλαίσια (π.χ. 15-20 το πολύ λέξεις περισσότερες από όσες ζητούνται).
2. Η περίληψη γράφεται για συγκεκριμένο σκοπό και έχει πάντα αποδέκτη. Γι' αυτό η τυποποιημένη εκφώνηση «Να γράψετε την περίληψη του κειμένου» έχει αντικατασταθεί από πιο αναλυτικές διατυπώσεις ενταγμένες σε επικοινωνιακό πλαίσιο σύμφωνα με τις Οδηγίες διδασκαλίας των φιλολογικών μαθημάτων 2000, (Παράδειγμα: Σε κυριακάτικη εφημερίδα δημοσιεύτηκε το παραπάνω άρθρο. Να ενημερώσετε την τάξη σας για το περιεχόμενό του γράφοντας μια περίληψη 100 λέξεων).
3. Η περίληψη έχει πληροφοριακό χαρακτήρα, οπότε η εισαγωγή της είναι προτιμότερο να ξεκινά με αναφορά στο συγγραφέα ή στο κείμενο. Μια εισαγωγή κατευθείαν από τις ιδέες-πληροφορίες του κειμένου είναι και αυτή αποδεκτή με τη λογική ότι ο γράφων ταυτίζεται με το συγγραφέα του κειμένου, ο οποίος επιχειρεί να πυκνώσει το κείμενό του.

2. Προσφώνηση της Α.Ε.¹ του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου προς τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής κ. William Jefferson Clinton²

... Η σύγχρονη Ελλάς, κ. Πρόεδρε, όπως καλώς γνωρίζετε, είναι κράτος ειρηνικό, σεβόμενο απολύτως τις διεθνείς υποχρεώσεις του με άριστα λειτουργούν δημοκρατικό πολίτευμα, με ισχυρά και αναπτυσσόμενη οικονομία, μέλος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και πολλών άλλων διεθνών οργανισμών, σημαντικός παράγων σταθερότητας εις την περιοχή των Βαλκανίων. Δεν αγαπούμε τον πόλεμον, ούτε τον προβάλλομε ως μέσον επιλύσεως διαφορών, αποδεχόμεθα και στηρίζομε τις αποφάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σεβόμεθα και επικαλούμεθα το διεθνές δίκαιον και τις διεθνείς συνθήκες και διατηρούμε φιλικές σχέσεις με όλους τους γείτονές μας, μη έχοντας άλλα προβλήματα πέραν αυτών που προκαλούνται εις βάρος μας από την επιθετική πολιτική της Τουρκίας. Επωφελούμενος από το μεγάλο προσωπικό ενδιαφέρον σας για την επίλυση του επί 25ετίαν χρονίζοντος Κυπριακού Προβλήματος, επιτρέψτε μου να υπενθυμίσω προς όλους τους παρευρισκομένους ότι το πρόβλημα αυτό προκλήθηκε από την στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας στη νήσο, προς αποκατάστασιν, όπως τότε είπε, του διαταραχθέντος από την απόπειρα κατά του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου νόμιμου πολιτεύματος, ότι έκτοτε, και παρά την αποκατάσταση της νομιμότητας, συνεχίζει την κατοχή του 38% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας και αρνείται να συμμορφωθεί προς τις αποφάσεις και τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών. Επίσης να προσθέσω ότι ο τουρκικός πληθυσμός της νήσου ανήρχετο κατά την εισβολήν στο 18% του συνολικού και ο ελληνικός εις το 80%, ότι μετά την εισβολήν το ήμισυ του τουρκικού πληθυσμού εγκατέλειψε την νή-

---

1. «αυτού εξοχότητας», τίτλος.

2. Απόσπασμα από το λόγο που εκφωνήθηκε στις 19 Νοεμβρίου 1999, κατά την υποδοχή του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών κ. Κλίντον στην Αθήνα.

*Αλληγορία της Καλής και
της Κακής Διακυβέρνησης,
Lorenzetti Ambrogio*

σον και αντικατεστάθη από εποίκους μεταφερθέντες από την Ανατολίαν, ότι 180.000 Ελληνοκυπρίων παραμένουν πρόσφυγες, εμποδιζόμενοι να κατοικήσουν στους τόπους της γεννήσεώς τους και να απολαύσουν τις περιουσίες τους, ότι ο κ. Ντενκτάς αρνείται να συζητήσει τις προτάσεις που κατά καιρούς έχουν υποβληθεί και ότι της μιας πλευράς αρνουμενής να υποχωρήσει, μερικοί λένουν ότι ίσως υπάρχει φόβος να κληθεί η άλλη να καλύψει δια των δικών της βημάτων την ζητούμενη προσέγγιση.

Κύριε Πρόεδρε,

Εάν το Κυπριακό Πρόβλημα πρόκειται να επιλυθεί, πρέπει να επιλυθεί συμφώνως με τις αρχές της Δικαιοσύνης και της Δημοκρατίας. Δεν είναι δυνατόν να

επιλυθεί με την αποδοχήν της στρατιωτικής βίας και των τετελεσμένων. Δεν είναι νοητόν το μελετώμενον διακοινοτικόν πολίτευμα να παραγνωρίσει την συντριπτικήν πλειοψηφίαν των Ελληνοκυπρίων, όπως δεν είναι νοητόν να παραγνωρισθούν τα ατομικά δικαιώματα όλων των Κυπρίων, αφού τα δικαιώματα αυτά οπουδήποτε του κόσμου παραβιαζόμενα, κινούν όχι μόνον την συμπάθειαν αλλά και την επέμβαση των Δημοκρατικών κρατών. Τέλος, η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. δεν επιτρέπεται να εξαρτηθεί από την προηγούμενη λύση του Κυπριακού Προβλήματος. Το ζήτημα αυτό πιστεύω ότι είναι πρωταρχικής σημασίας.

Αλλά υπάρχουν και οι λεγόμενες διαφορές στο Αιγαίο. Ο προσδιορισμός των ορίων της υφαλοκρηπίδος, του μόνου δηλαδή υπαρκτού προβλήματος, θα είχε επιτευχθεί, εάν η Τουρκία εδέχετο ότι τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα, όπως προβλέπουν οι διατάξεις του Δικαίου της Θαλάσσης,

το οποίον έχει αποδεχθεί και η μεγάλη σας χώρα. Οι διεκδικήσεις επί διαφόρων νήσων και νησίδων του Αιγαίου δεν θα έπρεπε ούτε ως σκέψεις να διατυπωθούν, αν η Τουρκία ενθυμείτο τις υποχρεώσεις της τις προκύπτουσες από την Συνθήκη της Λοζάνης, συμφώνως προς τα άρθρα 12 και 16 της οποίας παρητήθη παντός δικαιώματος και οποιουδήποτε τίτλου επί νήσων κειμένων πέραν των τριών μυλίων από τις ακτές της, με εξαίρεση την Ίμβρο, την Τένεδο και τη νήσο των Λαγών. Η απειλή πολέμου δεν επιτρέπεται να διατυπώνεται εν σχέσει με την άσκηση δικαιώματος αναγνωριζομένου από το Δίκαιον της Θαλάσσης, όπως είναι η επέκταση των χωρικών υδάτων.

Ήδη οι σεισμοί που έπληξαν και τις δύο χώρες προκάλεσαν ισχυρό λαϊκό αίσθημα αμοιβαίας συμπάθειας και αλληλεγγύης, το οποίον όλοι διακαώς ελπίζομε να ενισχυθεί με λόγους και ενέργειες προς την κατεύθυνση της φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Κανείς περισσότερο της Ελλάδος δεν επιθυμεί αυτή την φιλία και συνεργασία, η οποία θα αποβεί ευεργετική για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των δύο χωρών με την αποφυγή των πολυδαπάνων εξοπλισμών. Η Ελλάς έχει προτείνει προς κάθε κατεύθυνση και βεβαίως προς την Τουρκία την διαδικασία του Διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης, η οποία έχει τις εγγυήσεις αλλά και την δεσμευτικότητα των αποφάσεων του Δικαστηρίου αυτού και επικουρείται η πρόταση αυτή από την διεθνή κοινότητα. Η διεθνής κοινότης γνωρίζει πολύ καλά τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συνθηκών. Γνωρίζει το Δίκαιον της Θαλάσσης, γνωρίζει τις ρυθμίσεις της Συνθήκης της Λοζάνης, όπως γνωρίζει και τα άρθρα των πρωτο-

Η Δικαιοσύνη, Κ. Παρθένη

κόλλων που υπεγράφησαν μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας για τα Δωδεκάνησα. Η διεθνής κοινότητα γνωρίζουσα όλα αυτά και μη λαμβάνουσα θέση, φοβούμαι ότι άθελά της ενισχύει τις αβάσιμες διεκδικήσεις και τις επιθετικές διαθέσεις. Η Ελλάς δεν ζητεί από κανένα να μεσολαβήσει υπέρ αυτής, επικαλείται απλώς το δίκαιον και την νομιμότητα, διότι πιστεύει ότι βασικό στοιχείο του πολιτισμού μας δεν είναι τόσο η στήριξη των πάσης φύσεως συμφερόντων μας, όσον η στήριξη της νομιμότητας. Ορθότερο θα ήτο, αν έλεγα, ότι πρωταρχικό συμφέρον όλων είναι η υπεράσπιση της νομιμότητας.

Χαλκογραφία του κειμένου της διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Στην αρχή του κειμένου ο ομιλητής υποστηρίζει ότι η Ελλάδα είναι κράτος ειρηνικό, το οποίο σέβεται τις διεθνείς συνθήκες και το διεθνές δίκαιο. Με ποιες συγκεκριμένες αναφορές σε όλο το απόσπασμα ενισχύει και θεμελιώνει τη θέση του αυτή;
2. Στο κείμενο χρησιμοποιείται ως τρόπος πειθούς η επίκληση στη λογική με τη χρήση επιχειρημάτων και τεκμηρίων. Μπορείς να το ανιχνεύσεις αυτό, μελετώντας τα σημεία, που αναφέρονται στο Κυπριακό; Ποια άλλη τεχνική πειθούς χρησιμοποιεί ο ομιλητής;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Όπως καταλαβαίνεις από την ανάγνωση, πρόκειται για μια επίσημη προσφώνηση. Μπορείς να εντοπίσεις στο κείμενο μερικά χαρακτηριστικά ενός τέτοιου λόγου;
2. Πολλοί τύποι ονομάτων και ρημάτων είναι σε λόγια μορφή, όπως: **αντικατεστάθη, της μιας πλευράς αρνουμένης, ιδικών της, παρητήθη, επί νήσων κειμένων**. Να μεταφέρεις τις λέξεις και φράσεις αυτές σε μια πιο σύγχρονη μορφή της γλώσσας μας.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Παρακολούθησες το απόσπασμα της προσφώνησης του προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας από την τηλεόραση. Να ενημερώσεις σχετικά ένα φίλο σου ελληνικής καταγωγής στην Αμερική, σχολιάζοντας το περιεχόμενο και τη μορφή του λόγου. Να γράψεις ένα κείμενο τριών παραγράφων, το οποίο θα στείλεις με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.
2. Να προσέξεις στο κείμενο που ακολουθεί πώς ο πολιτικός λόγος μετατρέπεται σε προπαγάνδα. Ποιες έννοιες παραποιούνται και ποιες αξίες στρεβλώνονται; Να απαντήσεις με ένα κείμενο 200 λέξεων.

Η διαπαιδαγώγησή μου είναι σκληρή. Η αδυναμία πρέπει να διώχνεται με μαστίγιο. Στα σχολεία μου θα ανδρωθεί μια νεολαία που θα αλλάξει τον κόσμο. Θέλω μια νεολαία απότομη και σκληρή. Η νεολαία οφείλει να συγκεντρώνει όλα αυτά τα στοιχεία. Πρέπει να υπομένει τον πόνο. Δεν πρέπει να υπάρχει σ' αυτήν κανένα ίχνος αδυναμίας ή τρυφερότητας. Το ελεύθερο και υπέροχο αγρίμι πρέπει να ξαναλάβει στα μάτια της. Δυνατή και όμορφη, έτσι ονειρεύομαι τη νεολαία μου. Θα είναι ικανή να πραγματοποιεί όλες τις φυσικές ασκήσεις. Θέλω να δημιουργήσω μια αθλητική νεολαία. Αυτός είναι ο πρώτος και κυριότερος στόχος. Έτσι θα έχω μπροστά μου τον καθαρό και ευγενικό καρπό της φύσης. Έτσι θα αναδημιουργήσω τον άνθρωπο. Δε θέλω πνευματική καλλιέργεια. Η επιστήμη θα διέφθειρε τη νεολαία μου. Αυτό που θα προτιμούσα είναι ό,τι μαθαίνει να το εφαρμόζει στο παιχνίδι. Αλλά οφείλει να μάθει να αυτοκυριαρχείται. Θέλω να μάθει να νικά και στις σκληρότερες δοκιμασίες, το φόβο και το θάνατο. Αυτό είναι το ύψιστο κατόρθωμα μιας ηρωικής νεολαίας, απ' αυτή θα ξεπηδήσει ο ελεύθερος άνθρωπος, μέτρο και κέντρο του κόσμου, ο άνθρωπος δημιουργός, ο άνθρωπος Θεός. Στο σχολείο μου θα λατρεύεται η εικόνα του ωραίου και αυτοκυρίαρχου ανθρώπου.

Απόσπασμα από το βιβλίο του Ράουσιγκ "Συνομιλίες με τον Χίτλερ".

ΓΙΑΝΝΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η αίθουσα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο.

Οι προοπτικές της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

Οι στόχοι της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι σαφείς και ξεκάθαροι. Επιδιώκουμε την ειρήνη, την ασφάλεια, τη συνεργασία και τη σταθερότητα στην περιοχή μας, πιστοί στις αρχές της καλής γειτονίας. Δεν τρέφουμε επιθετικές βλέψεις απέναντι σε κανένα και δεν διεκδικούμε τίποτε παρά την αναγνώριση από τους γείτονες και τους τρίτους του δικαιώματός μας να ασκούμε ανεμπόδιστα τα κυριαρχικά μας δικαιώματα σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και τις συνθήκες.

Τα πολλά ανοικτά μέτωπα που κληρονομήσαμε, η αμφισβήτηση και οι τριβές εύλογα μας υποχρεώνουν σε υψηλές αμυντικές δαπάνες, δεσμεύοντας πόρους που θα μπορούσαν να διοχε-

τευθούν στην ανάπτυξη πιο απλόχερης εισοδηματικής και κοινωνικής πολιτικής. Η ένταση λοιπόν δεν συμφέρει κανένα και δεν την επιθυμεί η κοινωνία και ο λαός μας. Κάνουμε ό,τι μπορούμε για τη μείωση της έντασης αυτής.

Τα εθνικά συμφέροντα δεν προασπίζονται με ρητορείες, ξόρκια και αφορισμούς. Δεν αρκούν τα πατριωτικά λόγια, η αυτάρεσκη περιχαράκωση και η εσωστρέφεια. Η ακινησία και η άρνηση παγιώνουν τις μη επιθυμητές για μας καταστάσεις και τα τετελεσμένα. Η θεωρία της «διεθνούς συνωμοσίας» κατά της χώρας, η πτωχοπροδρομική αντίληψη του απομονωτισμού, η επιδίωξη της «μικράς και εντίμου Ελλάδος» μας έβλαψε ιστορικά.

Στόχος μας είναι η ισχυρή Ελλάδα. Μια Ελλάδα ικανή να ανταγωνιστεί με επιτυχία σ' έναν κόσμο αλληλεξάρτησης. Ο κόσμος έχει αλλάξει. Νέες δυναμικές αναπτύσσονται, όπου όλοι αξιοποιούν συγκριτικά πλεονεκτήματα, επανασταθμίζουν συμφέροντα και ισορροπίες, μεγιστοποιούν τα οφέλη για τα εθνικά τους συμφέροντα. Σ' αυτόν τον κόσμο πρέπει να συμμετάσχουμε δυναμικά κι εμείς. Ν' αναπτύξουμε μια πολιτική δράσης, δημιουργικότητας, πρωτοβουλιών σε χώρους προκλήσεων και ευκαιριών. Να διερευνούμε τα ερείσματά μας, να δημιουργήσουμε νέα. Προχωρούμε, λοιπόν, στις απαραίτητες αναπροσαρμογές στον τρόπο διαμόρφωσης και άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, με τους στόχους όμως αμετακίνητους.

Προσπαθούμε να εκσυγχρονίσουμε τον πολιτικό μας λόγο, να γίνουμε πιο ευέλικτοι στους χειρισμούς μας. Η εθνική στρατηγική δεν

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Υπογραφή της συνθήκης για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 1979

υλοποιείται με ασκήσεις επί χάρτου, αλλά με προσεκτικά βήματα και μεθοδικότητα. Η διπλωματία ασκείται με ένα πλέγμα χειρισμών που κρίνεται από το συνολικό αποτέλεσμα. Δεν μπορείς να απομονώνεις το μέρος από το όλο. Δεν είναι δυνατόν, κάθε φορά, οιαδήποτε κίνηση, τακτική ή μη, οιαδήποτε ενέργεια να διαχωρίζεται από το πλαίσιο όπου είναι ενταγμένη, και να ελέγχεται ως υποχωρητική ή να εκτιμάται με συναισθηματικά κριτήρια. Αυτή η καχυποψία ενέχει μια δαιμονολογική προσέγγιση, είναι πλεγματικά ηττοπαθής, δεν βοηθάει την εθνική υπόθεση. Εκτός εάν γίνεται κακοπροαίρετα ή από αντιπολιτευτική και μόνο σκοπιμότητα, οπότε παρέλκει¹ κάθε γνήσια προσπάθεια ανταλλαγής επιχειρημάτων και θέσεων ανάμεσά μας.

Γνωρίζουμε πολύ καλά τα εθνικά μας δίκαια και τα προβάλλουμε σθεναρά. Δεν έχουμε να φοβηθούμε τίποτε συνομιλώντας με οιονδήποτε, φίλο ή αντίπαλο. Έχουμε εμπιστοσύνη στις

δυνάμεις μας, στις ικανότητές μας και στη διαύγεια των επιχειρημάτων μας. Πρέπει να διακρίνουμε όμως ανάμεσα στις έννοιες: άλλο είναι η απλή συζήτηση κοινωνικού χαρακτήρα στο πλαίσιο μιας διεθνούς συνάντησης, άλλο η διερεύνηση προθέσεων, άλλο η συνομιλία ή ανταλλαγή απόψεων, άλλο ο διάλογος και άλλο η διαπραγμάτευση. Έχουμε φθάσει στο σημείο και την απλή διπλωματική χειραψία να την εκλαμβάνουμε ως διολίσθηση από πάγιες αρχές και θέσεις, ως έναρξη ουσιαστικού διαλόγου, ακόμη και ως εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων!

(Απόσπασμα από ομιλία στο Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 16 Μαρτίου 1997)

Γιάννος Κρανιδιώτης (1947-1999), Κύπριος νομικός και πολιτικός, ευρωβουλευτής και αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας.

1 Περιττεύει, καθυστερεί.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Με τον πολιτικό λόγο ο πομπός επιθυμεί να πείσει το δέκτη να πάρει κάποιες αποφάσεις ή να προβεί σε κάποια ενέργεια. Ο δέκτης λοιπόν πρέπει να πεισθεί ότι η απόφασή του είναι σύμφωνη με τα δικά του προσωπικά συμφέροντα και με τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου στο οποίο ανήκει.

Έτσι, ο πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται από:

1. Λογική επιχειρηματολογία

2. Έντονη συναισθηματική φόρτιση και από ρητορεία.

Επειδή ο πολιτικός λόγος συνδέεται με την εξουσία, ορισμένες φορές στοχεύει στην παραπλάνηση ή στον εκφοβισμό του ακροατηρίου, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η άκριτη αποδοχή από το δέκτη (ακροατήριο) των σκοπών και των αποφάσεων του πομπού. Στις περιπτώσεις αυτές η αποδεικτική ισχύς των επιχειρημάτων αντικαθίσταται από αυταπόδεικτες έννοιες ή από λέξεις με τέτοια ηθική διάσταση («έθνος», «λαός», «εθνική σωτηρία» κτλ.) που εμποδίζουν το λογικό έλεγχο και παγιδεύουν το δέκτη.

Όταν ο πολιτικός λόγος παίρνει αυτή τη μορφή, με την παραποίηση των εννοιών και τη στρέβλωση των αξιών, γίνεται **προπαγάνδα**. (Να δεις τα στοιχεία θεωρίας για την Πειθώ στην πρώτη ενότητα του βιβλίου).

3. Γιάρσλαβ Χάσεκ Για γέλια και για κλάματα

“Αδιάβλητες” βουλευτικές εκλογές

- Ούτε συζήτηση, κύριε! είπε ένα από τα μέλη της εκλογικής επιτροπής του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος στην πόλη Βίσεχραντ, απευθυνόμενο στον αντιπρόσωπο της εκλογικής επιτροπής του κόμματος Νεοτσέχων.¹ Για όνομα του Θεού, για σκεφτείτε κι εσείς λιγάκι, χίλιες κορώνες δεν είναι τίποτα. Με το μηδαμινό αυτό ποσό που μας προσφέρετε, δεν είναι δυνατόν να βγούμε και να πούμε: «σοσιαλδημοκράτες, ψηφίστε μ' εμπιστοσύνη τον κύριο Μέτελκα». Δεν μπορούμε να ξεπέσουμε σε τέτοιο βαθμό! Και τι είναι χίλιες κορώνες, παρακαλώ; Τίποτε, απολύτως τίποτε! Για ζητιάνους μας περνάτε; Βρε πού ακούστηκε κάτι τέτοιο; Είναι δυνατόν ν' αλλάξει η σοσιαλδημοκρατική μας οργάνωση τις πολιτικές της πεποιθήσεις μόνο και μόνο για χίλιες κορώνες; Ούτε συζήτηση,

είναι εντελώς απαράδεχτο! Πρέπει να γνωρίζετε, κύριοι, ότι οι πολιτικές πεποιθήσεις είναι ένα προσωπικό αγαθό του πολίτη που δεν μπορεί να εξαγοραστεί με...

- Χίλιες πεντακόσιες κορώνες και να σταματήσουμε τα παζάρια! πρόσθεσε ο εκλογικός αντιπρόσωπος των Νεοτσέχων.

- Αδύνατον!

- Χίλιες εξακόσιες και πέντε βαρέλια μπίρα! Χρειάζεται να δείξετε λίγη κατανόηση. Ο κ. Μέτελκα είναι ένας φλογερός αγωνιστής και γενναίος υπερασπιστής των συμφερόντων του τσέχικου λαού!

- Όχι, κύριοι, δεν δεχόμαστε! Όχι και πάλι όχι, είναι η απάντησή μας! Είπε επεμβαίνοντας στη συζήτηση ένα άλλο μέλος της εκλογικής επιτροπής του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Δεν πάει να γίνει ό,τι θέλει, εμείς μια φορά είμαστε ανυποχώρητοι! Εμείς δεν αμφισβητούμε πως ο κ. Μέτελκα... αλλά τι γίνεται όμως με τις πολιτικές πεποιθήσεις; Να πουληθούμε; Αδύνατον! Μόνο οι προηγούμενες εκλογές μας στοίχισαν 3.000 κορώνες. Κι έπειτα να ξέρετε ότι οι ψήφοι μας έχουν για σας αποφασιστική σημασία. Κι αντί για σοβαρές διαπραγματεύσεις, εσείς επιμένετε στις 1600 κορώνες και στα πέντε βαρέλια μπίρας. Διαιρώντας την ποσότητα αυτή στους 1000 εκλογείς μας, οι άνθρωποι δεν παίρνουν ούτε ένα

¹ Νεοτσέχοι (Μλαντοτσέχι) και Παλαιοτσέχοι (Σταοτσέχι) ήταν τα δυο βασικά πολιτικά κόμματα της τσέχικης αστικής τάξης στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Το κόμμα των Νεοτσέχων είχε φιλελεύθερη ριζοσπαστική τάση, ενώ το κόμμα των Παλαιοτσέχων ήταν συντηρητικό.(Σ.Μ.)

Οι σουφραζέτες διαδηλώνουν το 1908 στο Λονδίνο

ποτήρι μπίρα ο καθένας. Στ' αλήθεια, πιστεύετε ότι μπορεί να υπάρξει έστω κι ένας σοσιαλδημοκράτης που είναι δυνατό ν' αλλάξει τις πολιτικές του πεποιθήσεις για ένα ποτήρι μπίρα, ρεζίλεύοντας έτσι ολόκληρη την τσεχοσλαβική σοσιαλδημοκρατία; Δεν αναλογίζεστε τις συνέπειες μιας τέτοιας πράξης; Αν γίνει αυτό, τότε καθένας θα έχει το δικαίωμα να δακτυλοδείχνει τους ανθρώπους μας και να λέει από πίσω τους: «Αυτοί οι άνθρωποι πούλησαν την πολιτική τους συνείδηση για ένα ποτήρι μπίρα!». Όχι! Είναι απαράδεκτο! Εμείς οι σοσιαλδημοκράτες ξέρουμε τι ατιμωτική πράξη είναι για έναν έντιμο άνθρωπο ν' αλλάξει τις πολιτικές του πεποιθήσεις όπως αλλάζει τα σώβρακα. Και γιατί παρακαλώ, για ένα ποτήρι μπίρα! Παλιότερα, όταν η τύχη των εκλο-

γών δεν κρέμονταν και τόσο από την ψήφο μας, μας δίνετε περισσότερα. Είναι αλήθεια ότι το κόμμα μας αντιμετωπίζει φοβερές οικονομικές ανάγκες, γιατί καταπιέζεται απ' τους κεφαλαιοκράτες, αλλά δεν πρόκειται να αμαυρώσει τη σημαία του για ένα ποτήρι μπίρα! Αυτό δεν πρόκειται να το δεχτούμε ποτέ! Καταλαβαίνετε τι ζητάτε από μας; Χίλιοι σοσιαλδημοκράτες ψηφοφόροι, έτσι στα καλά καθούμενα, πρέπει ν' αλλάξουν τις πολιτικές τους πεποιθήσεις! Ακούστε, κύριοι, το κόμμα των Νεοτσέχων δεν διαθέτει σήμερα γενναιόδωρους πολιτικούς ηγέτες, όπως άλλοτε. Γιατί, αν διέθετε, δεν θα ερχόσασταν εσείς σήμερα κι εντελώς ξεδιάντροπα να μας προτείνετε μόνο και μόνο 1600 κορώνες! Είναι ν' απορεί κανείς πώς δεν ντρέπεστε και το λέτε! Μήπως έχετε την απαίτηση για το ποσό αυτό να γράψουμε και άρθρα υπέρ του κ. Μέτελκα στο δημοσιογραφικό μας όργανο «Η φωνή του εργάτη»; Από σας όλα μπορεί να τα περιμένει κανείς! Πρέπει να σας μπει για καλά στο μυαλό, κύριοι, ότι οι πολιτικές πεποιθήσεις είναι κάτι το ιερό και το μεγαλειώδες. Αλίμονο σ' αυτούς που ξεπουλάνε την πολιτική τους συνείδηση για ένα πιάτο φακή. Ακούς εκεί 1600 κορώνες! Δεν πάτε στο διάβολο! Μα γιατί μας περνάτε, για ζητιάνους;

- Τότε, σας προσφέρουμε... 8 βαρέλια μπίρα και 1800 κορώνες! είπε ο αντιπρόσωπος του κόμματος των Νεοτσέχων.

- Κύριε, του απάντησε ένα άλλο μέλος της εκλογικής επιτροπής του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, απ' ό,τι βλέπω, το κόμμα σας βρίσκεται σε κατάσταση αποσύνθεσης. Δηλαδή, θέλετε να εξαγοράσετε χίλιους σοσιαλδημοκρατικούς ψήφους με 8 βαρέλια μπίρα; Αυτό σημαίνει ότι στον κάθε ψηφοφόρο μας προσφέρετε από ενάμισι ποτήρι μπίρα! Φτού σας, βρε μασκαράδες! Ακούς εκεί, μεγάλη η χάρη τους, προσφέρουν από ενάμισι ποτήρι μπίρα! Θέλουν να ψηφίσουμε ένα αστικό κόμμα για ενάμισι ποτήρι μπίρα κι έντεκα κορώνες το άτομο!

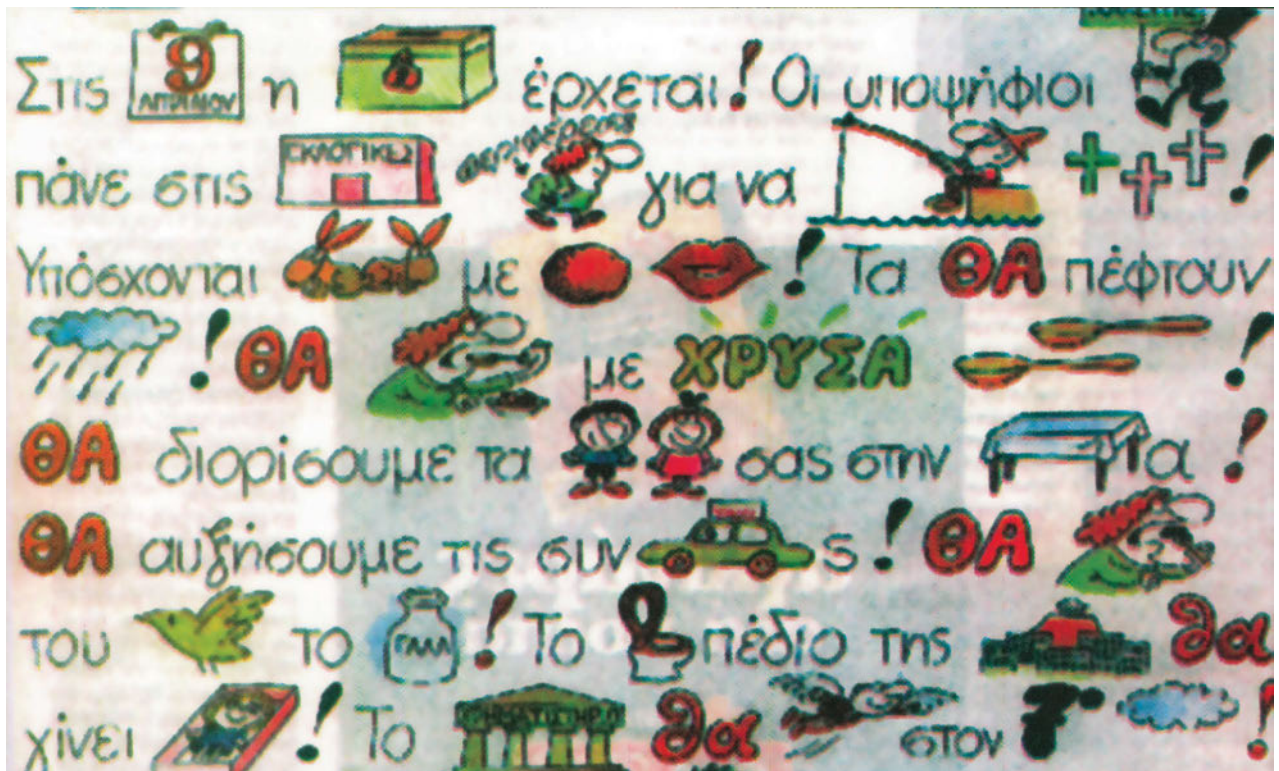
- Πρέπει να ξέρετε, είπε επεμβαίνοντας στη συζήτηση με ύφος ανωτερότητας ο σοσιαλδημοκράτης υποψήφιος Γιομπ που είχε μαυριστεί στον πρώτο γύρο των εκλογών, η προεκλογική καμπάνια μας στοίχισε διπλάσια απ' το ποσό που προσφέρετε εσείς. Εσείς ζείτε μέσα στη χλιδή! Γεμίσατε τον κόσμο αφίσες. Μοιράσατε απλόχερα στον κόσμο λεφτά, τσιγάρα, μπίρα, ψωμί και εισιτήρια για το τσίρκο. Οι εκλογείς μας δεν πηγαίνουν να ψηφίσουν με τ' αυτοκίνητά τους, όπως κάνουν οι δικοί σας οι αστοί. Εσείς πίνετε όσο θέλετε και όποτε θέλετε. Οι δικοί μας δεν δοκιμάζουν την μπίρα παρά μόνο όταν έχουμε εκλογές. Για δώστε τους να φάνε λουκάνικα και προπάντος αμελέτητα και να πουν όση μπίρα θέλουν και τότε θα δείτε πώς ψηφίζουν με πάθος και πεποίθηση! Κι ασφαλώς, η πεποίθηση αυτή δεν είναι δυνατόν να είναι αποτέλεσμα μόνο 8 βαρελιών μπίρας και 1800 κορωνών. Είναι εξευτελιστική η τιμή με την οποία μας ζητάτε να ξεπουλήσουμε την πολιτική μας συνείδηση. Οι εργοδότες μάς γδέρνουν κάθε μέρα και καρπώνονται τον ιδρώτα της δουλειάς μας. Τώρα θέλετε να μας εκμεταλλευτείτε κι εσείς; Όχι, όχι δεν πρόκειται να το πετύχετε! Θα συνεχίσουμε να κρατάμε ψηλά και άσπιλη τη σημαία του κόμματός μας. Ασφαλώς, θα μας πείτε τώρα ότι δίνετε 2000 κορώνες κι όσον αφορά τη μπίρα το συζητάμε αργότερα. Όχι, δεν το δεχόμαστε! Η σημαία του κόμματός μας είναι ιερή και δεν θα επιτρέψουμε ποτέ στον εαυτό μας να αναγραφεί πάνω της ότι την πουλήσαμε για 2000 κορώνες! Δηλαδή, για ένα εξευτελιστικό ποσό! Είναι ανεπίτρεπτο ένα κόμμα τόσο πλούσιο σαν το δικό σας να φτάσει σε τέτοιο επίπεδο κατάρπτωσης ώστε να μας προσφέρει το τρισάθλιο ποσό των 2000 κορωνών. Στη θέση σας, εμείς θα βροντοφωνάζαμε: «Δεν ζητάμε ελεημοσύνη! Μην παρεξηγείστε. Το ποσό που σας προτείναμε δεν είναι παρά μια μικρή προκαταβολή».

- Κύριοι, απάντησε με οργίλο ύφος ο εκπρόσωπος του κόμματος των Νεοτσέχων, θα πρέπει να ξέρετε κι εσείς πως η πολιτική μας συνείδηση δεν επιτρέπει να δίνουμε προκαταβολή αυτού του ύψους. Κι εμείς, όπως εξάλλου κι εσείς, θεωρούμε ιερές κι απαραβίαστες τις πολιτικές μας πεποιθήσεις. Δεν αποδεχόμαστε το πολιτικό εμπόριο. Αυτός που δέχεται να εξαγοραστεί δεν μπορεί να είναι παρά ένας παλιάνθρωπος. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δεν σας προσφέρουμε μεγαλύτερο ποσό... Γιατί αλλιώς, Θεός φυλάξει, μπορεί να νομίσει κανείς ότι προδώσατε τις πολιτικές σας πεποιθήσεις. Ενώ, με το συμβολικό ποσό που σας δίνουμε δεν υπάρχει κίνδυνος να κατηγορηθείτε για εξαγορά. Τα κόμματα του Γκρεγκρ και του Μπάρακ,² σέβονται αυστηρά τις πολιτικές πεποιθήσεις των αντι-

Αλληγορία τον παγκόσμιου εκλογικού δικαιώματος

² Έντουαρντ Γκρεγκρ και Γιόσεφ Μπάρακ, ηγέτες του κόμματος των Νεοτσέχων (Σ.Μ.).

πάλων τους και ποτέ δεν θα δεχόταν μια αισχρή συναλλαγή. Αλλά, πιστέψτε μας πως περισσότερο από 2500 κορώνες δεν μπορούμε να σας δώσουμε. Όσον αφορά τη μπίρα, τσιμέντο να γίνει, προσφέρουμε 20 βαρέλια για να γλεντήσουμε μαζί τη νίκη. Μη ξεχνάτε ότι θα βοηθήσετε στην εκλογή ενός ικανότατου πολιτικού ο οποίος είναι πραγματικό καμάρι για ολόκληρο το έθνος!

- Μα ακριβώς γι' αυτό το λόγο πρέπει να δώσετε περισσότερα. Τι είναι 2500 κορώνες; Το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, είναι κόμμα αρχών, υπερασπίζεται με αυταπάρνηση τις αρχές του και δεν δέχεται παζαρέματα. Το κόμμα μας σέβεται με ιερότητα τις πολιτικές πεποιθήσεις του κάθε πολίτη.

- Έτσι είναι! απάντησε ο αντιπρόσωπος του κόμματος των Νεοτσέχων. Κι εμείς σεβόμαστε τις πολιτικές πεποιθήσεις του κάθε ατόμου! Κι εμείς κάνουμε ό,τι μπορούμε... Αλλά, στο κάτω-κάτω της γραφής, για πέστε μου, πόσα θέλετε;

- Α, έτσι λοιπόν, θέλετε να μας λαδώσετε! Αυτό δεν πρόκειται να το πετύχετε ποτέ! Εμείς δεν ζητάμε παρά 5000 κορώνες και χορταστική ποσότητα μπίρας και φαγητού. Δεν πρόκειται να δεχτούμε τα δεσμά της εκμετάλλευσης! Δεν πρόκειται να δεχτούμε ούτε δεκάρα παρακάτω! Οι εκλογείς μας δεν πρόκειται ποτέ να μας συγχωρέσουν την καταπρόδοση των συμφερόντων τους.

- Ας είναι, σας δίνουμε 4000 κορώνες! είτε αναστενάζοντας ο εκπρόσωπος των Νεοτσέχων. Μας ξεζουμίζετε κυριολεκτικά!

- Αδικά κοπιάζετε. Είπαμε: 5000 κορώνες και χορταστική ποσότητα μπίρας και φαγητού. Η πολιτική αξιοπρέπεια δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο εξαγοράς.

- Έχετε 4500 κορώνες κι ούτε δεκάρα παραπάνω. Μάρτυράς μας ο Θεός, περισσότερα δεν μπορούμε να δώσουμε. Σκεφτείτε ότι ο κ. Μέτελκα είναι ένας γνήσιος πατριώτης!

- Μόνο 4500 κορώνες; Μα είστε στα καλά σας, κύριε; Άντε, δώστε κι άλλες 500 κορώνες κι έλα τόκα! Λοιπόν, θα σου κόψουμε μια απόδειξη για 5500 κορώνες. Οι 500 θα πάνε στην τσέπη σου.

- Α, έτσι συμφωνώ! Να ξέρετε όμως ότι σας δίνουμε τις 5000 κορώνες, όχι για τίποτε άλλο, αλλά γιατί ο κύριος Μέτελκα είναι ένας πραγματικός Τσέχος πατριώτης. Να πάρει η οργή να πάρει, θα τα χαλάσουμε τώρα για 5000 ψωροκορώνες; Ε, αυτό μας έλειπε! Εξάλλου, στο μέλλον προβλέπονται σοβαρές πολιτικές ανακατατάξεις κι ένας Θεός ξέρει πού θα βρεθούμε τότε...

Ο κ. Μέτελκα εκλέχτηκε βουλευτής με συντριπτική πλειοψηφία. Από το μπαλκόνι του εκλογικού κέντρου, χαιρετώντας τα πλήθη που συγκεντρώθηκαν να τον συγχαρούν, ο κ. Μέτελκα είπε, ανάμεσα στ' άλλα:

- Η εκλογή μου είναι αποτέλεσμα της μεγάλης εμπιστοσύνης που τρέφει ο λαός του Βίσεχραντ στο πρόσωπό μου και της ακλόνητης πεποίθησης ότι το κόμμα των Νεοτσέχων ανοίγει νέες προοπτικές ευημερίας και προόδου στον τόπο μας. Κι όταν ο λαός πείθεται για την ορθότητα του προγράμματος ενός κόμματος, το κόμμα αυτό γίνεται ακατανίκητο. Βλέπετε τι θα πει πεποίθηση, ενθουσιασμός και εμπιστοσύνη;... Σ' αυτά ακριβώς οφείλεται η σημερινή μου νίκη για την οποία σας ευχαριστώ ολόψυχα!...

Ο ΛΑΟΣ: Σ' αυτά τα μπαλκόνια μου είχατε ορκιστεί. Στα λόγια και στους όρκους δεν μείνατε πιστοί.

Μετάφραση Λάμπρος Πέτσινης

Γιάροσλαβ Χάσεκ (Hasek) (1883-1923). Τσέχος συγγραφέας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Να καταγράψεις τα πρόσωπα που συμμετέχουν στο διάλογο στην πρώτη εκτενή σκηνή του κειμένου, καθώς και τους άμεσους και έμμεσους στόχους τους.
2. Ο νεοεκλεγείς βουλευτής κ. Μέτελκα εκφωνεί την πρώτη του ομιλία. Να τη διαβάσεις και να επισημάνεις σε ποιους λόγους αποδίδει ο βουλευτής τη νίκη του στις εκλογές· ποια σχέση έχουν με τους πραγματικούς λόγους της υπερψήφισής του;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να μετατρέψεις σε πλάγιο τον ευθύ λόγο του αποσπάσματος “— Κύριοι, απάντησε με οργίλο ύφος.....πολιτικό εμπόριο”. Ποιες αλλαγές παρατηρείς (στην προσθήκη ή απαλοιφή λέξεων-φράσεων, στη στίξη, στο ύφος κτλ); (Να αναζητήσεις τη βοήθεια της σελίδας 164 του βιβλίου της Α τάξης του 1^{ου} κύκλου)
2. Να εξηγήσεις την ύπαρξη εισαγωγικών στον τίτλο του κειμένου. Να εντοπίσεις τα τρία σημεία του κειμένου όπου διακρίνεται η ειρωνική - σατιρική χρήση της γλώσσας.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Σε πολλά σημεία του κειμένου γίνονται διακηρύξεις για αρχές και πολιτικές πεποιθήσεις, που στην πράξη καταπατώνται εύκολα. Για ποιους λόγους οι πολιτικοί εκπρόσωποι των δύο κομμάτων πράττουν διαφορετικά από αυτά που διακηρύσσουν; (200 λέξεις)
2. Να υποθέσεις ότι είσαι παρών στην πανηγυρική ομιλία του κ. Μέτελκα. Να γράψεις ένα μικρό κείμενο, έως 150 λέξεις για μια αντιπολιτευόμενη εφημερίδα, με το οποίο να σχολιάσεις (με δηκτικό-ειρωνικό ύφος) τους ισχυρισμούς του βουλευτή περί εμπιστοσύνης των ψηφοφόρων στο κόμμα και στο πρόσωπό του.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

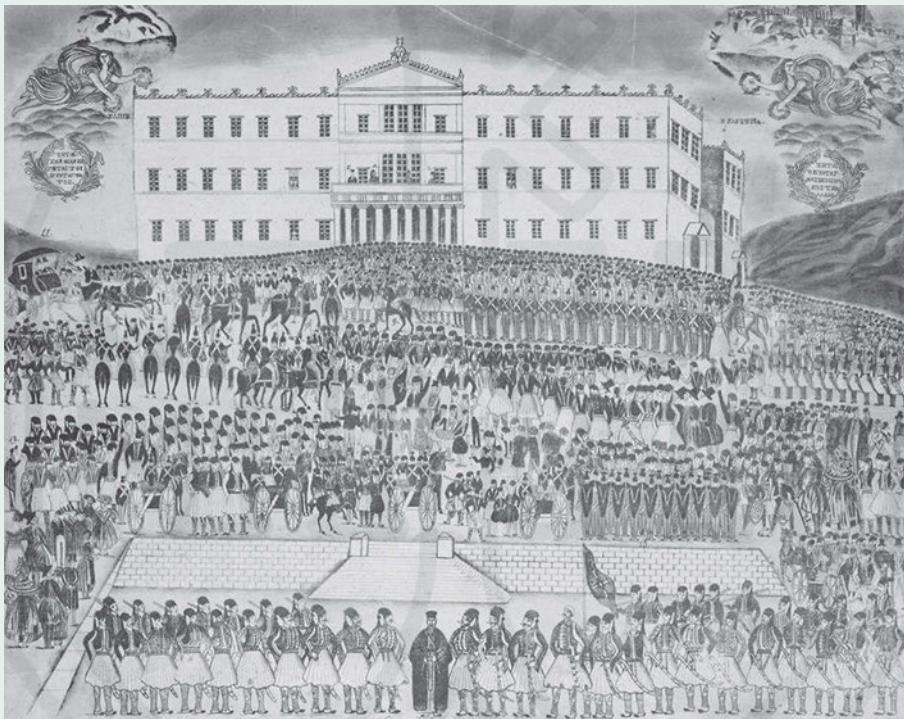
**Οικουμενική Διακήρυξη
για τη Δημοκρατία**

Το στοιχείο-κλειδί στη λειτουργία της δημοκρατίας είναι η διεξαγωγή ελεύθερων και ανόθευτων εκλογών σε τακτά διαστήματα, οι οποίες επιτρέπουν την έκφραση της λαϊκής βούλησης. Οι εκλογές αυτές πρέπει να διεξάγονται στη βάση καθολικής, ίσης, και μυστικής ψηφοφορίας, έτσι ώστε όλοι οι ψηφοφόροι να είναι σε θέση να επιλέγουν τους αντιπροσώπους τους σε συνθήκες ισότητας, ελευθερίας και διαφάνειας που ενισχύουν τον πολιτικό ανταγωνισμό. Για το λόγο αυτό, τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα είναι ουσιώδη, ιδιαίτερα δε το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, τα δικαιώματα της ελεύθε-

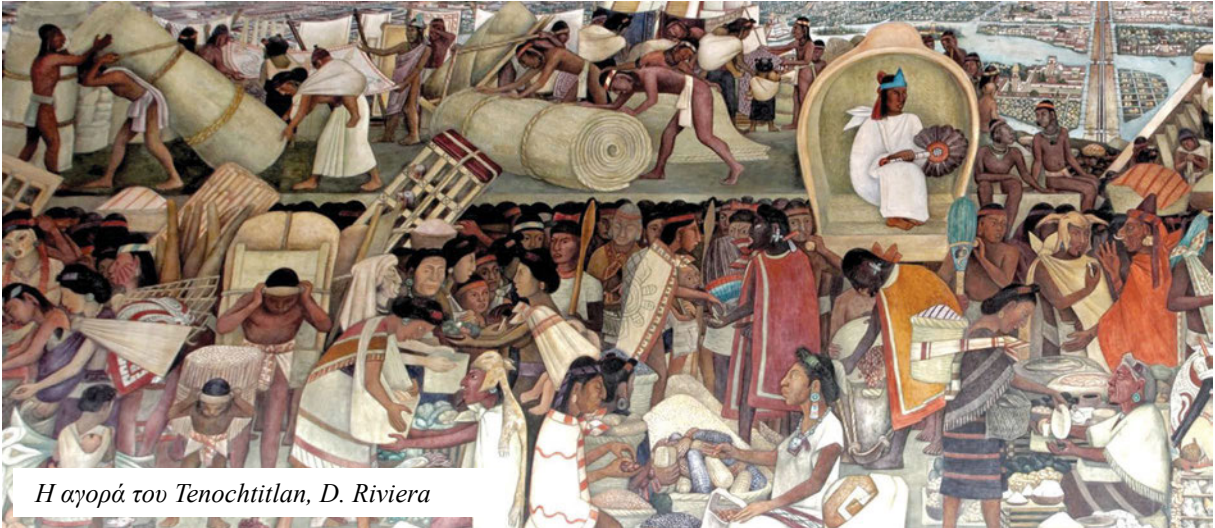
ρης έκφρασης και συνάθροισης, της πρόσβασης στην πληροφόρηση και το δικαίωμα της ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και ανάληψης πολιτικών δραστηριοτήτων.

Η οργάνωση, οι δραστηριότητες, τα οικονομικά, η χρηματοδότηση και η δεοντολογία των κομμάτων, πρέπει να ρυθμίζονται σωστά και αμερόληπτα, ώστε να διασφαλίζεται η ακεραιότητα των δημοκρατικών διαδικασιών.

*Βουλή των Ελλήνων
Αθήνα 1998*

4. Λέων Τολστόι Διηγήματα, Μύθοι και Παραμύθια

Η αγορά του Tenochtitlan, D. Riviera

Ο δίκαιος δικαστής

Ήταν μια φορά ένας βασιλιάς στην Αλγερία που τον λέγανε Μπαουάκα και ήθελε να μάθει αν ζούσε στ' αλήθεια σε μιαν από τις πολιτείες του, καθώς τον πληροφόρησαν οι άνθρωποί του, ένας δίκαιος δικαστής που έβρισκε μεμιάς το δίκιο του καθένα. Κανένας κατεργάρης, λέγανε, δεν μπορούσε να του ξεφύγει. Και καθώς ο βασιλιάς ήξερε καλύτερα από τον καθένα τι σπάνιο πράγμα είναι ένας δίκαιος δικαστής σ' αυτό τον κόσμο, ντύθηκε έμπορος και τράβηξε για την πολιτεία όπου ζούσε αυτός ο δικαστής.

Στις πύλες της πόλης πλησίασε τον Μπαουάκα ένας σακάτης και του ζήτησε ελεημοσύνη. Ο Μπαουάκα του 'δωσε και πήγε να κινήσει, μα ο ζητιάνος γαντζώθηκε στα ρούχα του.

«Τι θέλεις, λοιπόν;» ρώτησε ο Μπαουάκα. «Δε σου 'δωσα ελεημοσύνη;»

«Μου 'δωσες», του είπε ο ζητιάνος. «Αλλά κάνε μου ακόμα μια χάρη. Πήγαινε με καβάλα στ' άλογό σου ως την πλατεία, γιατί σακάτης καθώς είμαι, φοβάμαι μη με ποδοπατήσουν οι καμήλες και τ' άλογα».

Ο Μπαουάκα τον πήρε πίσω στο άλογό του και τον κουβάλησε ως την πλατεία. Εκεί σταμάτησε, μα ο ζητιάνος δεν κατέβηκε από το άλογο.

«Τι κάθεσαι του λόγου σου, κατέβα, φτάσαμε».

Μα ο ζητιάνος του απαντάει: «Και γιατί να κατέβω; Το άλογο είναι δικό μου. Κι αν δε θέλεις να μου το δώσεις με το καλό, πάμε στο δικαστή».

Μαζεύτηκε κόσμος γύρω τους και παρακολουθούσε τον καβγά. Πολλοί φώναζαν: «Τραβάτε στο δικαστή να βρείτε το δίκιο σας».

Ο Μπαουάκα με το ζητιάνο πήγανε στο δικαστή. Στο δικαστήριο ήταν πολύς κόσμος κι ο δικαστής καλούσε τον καθένα με τη σειρά του. Πριν έρθει η σειρά του Μπαουάκα, ο δικαστής κάλεσε ένα

γραμματικό κι ένα χωριάτη που δικάζονταν για μια γυναίκα. Ο χωριάτης έλεγε πως η γυναίκα ήταν δικιά του και ο γραμματικός έλεγε κι αυτός πως ήταν δικιά του. Ο δικαστής τους άκουσε και τους δύο, σώπασε για λίγο κι ύστερα είπε:

«Αφήστε τη γυναίκα σ' εμένα κι ελάτε αύριο να σας πω την απόφασή μου».

Όταν βγήκανε αυτοί οι δύο, μπήκανε ένας χασάπης κι ένας που πουλούσε λάδι. Ο χασάπης ήταν γεμάτος αίματα και ο λαδάς ήταν γεμάτος λάδια. Ο χασάπης κρατούσε στα χέρια του κάτι νομίσματα, ενώ ο λαδάς έσφιγγε το χέρι του χασάπη.

Ο χασάπης είπε: «Αγόρασα από αυτόν εδώ τον άνθρωπο λάδι, και την ώρα που έβγαλα το πουγκί μου να πληρώσω, μ' έπιασε από το χέρι και ήθελε να μου πάρει τα λεφτά. Έτσι ήρθαμε σε σένα. Εγώ κρατάω στο χέρι τα νομίσματα κι αυτός κρατάει εμένα από το χέρι. Μα τα λεφτά είναι δικά μου κι αυτός είναι κλέφτης».

Ο λαδάς πάλι είπε: «Λέει ψέματα. Ο χασάπης ήρθε σε μένα ν' αγοράσει λάδι. Όταν του γέμισα ένα λαγήνι, με παρακάλεσε να του αλλάξω μια λίρα για να πληρώσει. Έβγαλα τα χρήματα και τ' ακούμπησα στον πάγκο. Εκείνος τότε άρπαξε τα χρήματα κι ήθελε να το σκάσει. Τότε εγώ τον έπιασα από το χέρι και τον έφερα εδώ».

Ο δικαστής σώπασε λίγο κι ύστερα είπε: «Αφήστε τα λεφτά κι ελάτε αύριο».

Όταν ήρθε η σειρά του Μπαουάκα και του ζητιάνου, ο Μπαουάκα είπε πώς έγιναν τα πράγματα. Ο δικαστής τον άκουσε κι ύστερα ρώτησε το ζητιάνο.

Ο ζητιάνος είπε: «Όλα αυτά είναι ψέματα. Πήγαινα καβάλα στην πόλη κι αυτός καθόταν στη γη και με παρακάλεσε να τον πάρω στο άλογο. Τον πήρα καβάλα και τον πήγα εκεί που ήθελε. Όμως αυτός δεν ήθελε να κατέβει από το άλογο και άρχισε να λέει πως το άλογο είναι δικό του. Μα αυτό είναι ψέμα».

Ο δικαστής σκέφτηκε και είπε: «Αφήστε μου το άλογο κι ελάτε αύριο».

Την άλλη μέρα μαζεύτηκε πολύς κόσμος για ν' ακούσει ποιανού θα 'δινε δίκιο ο δικαστής.

Πρώτοι πλησίασαν ο γραμματικός και ο χωριάτης. «Πάρε τη γυναίκα σου», είπε στο γραμματικό. «Και του χωρικού να του δώσετε πενήντα ραβδιές».

Ο γραμματικός πήρε τη γυναίκα του, ενώ την ίδια ώρα, μπροστά στον κόσμο, άρχισε η τιμωρία του χωρικού.

Μετά ο δικαστής κάλεσε το χασάπη: «Τα χρήματα είναι δικά σου», είπε. Μετά έδειξε το λαδά και είπε: «Αυτουνού δώστε του πενήντα ραβδιές».

Τέλος καλέσανε τον Μπαουάκα και το ζητιάνο.

«Θα γνωρίσεις το αλόγό σου ανάμεσα σ' άλλα είκοσι;» ρώτησε ο δικαστής τον Μπαουάκα.

«Θα το γνωρίσω».

«Κι εσύ;»

Ο δικαστής κάτω από την φτελιά,
Ιερώνυμος Μπος (λεπτομέρεια από
τα 7 θανάσιμα αμαρτήματα)

«Κι εγώ θα το γνωρίσω», είπε ο ζητιάνος.

«Ακολουθήστε με», είπε ο δικαστής στον Μπαουάκα.

Πήγανε στο στάβλο. Ο Μπαουάκα γνώρισε αμέσως το άλογό του ανάμεσα στ' άλλα είκοσι και το έδειξε στο δικαστή.

Μετά ο δικαστής κάλεσε το ζητιάνο στο στάβλο και είπε και σ' αυτόν να αναγνωρίσει το άλογό του. Ο ζητιάνος γνώρισε αμέσως το άλογο και το 'δειξε στο δικαστή.

Τότε ο δικαστής γύρισε στη θέση του και είπε στον Μπαουάκα:

«Το άλογο είναι δικό σου. Να το πάρεις. Όσο για το ζητιάνο, δώστε του πενήντα ραβδιές».

Όταν τελείωσε το δικαστήριο, ο δικαστής τράβηξε στο σπίτι του κι ο Μπαουάκα τον ακολούθησε.

«Τι συμβαίνει λοιπόν; Μήπως δεν είσαι ευχαριστημένος με την απόφασή μου;» τον ρώτησε ο δικαστής.

«Όχι, είμαι ευχαριστημένος», είπε ο Μπαουάκα. «Θέλω μόνο να μάθω πώς κατάλαβες πως η γυναίκα ήταν του γραμματικού κι όχι του χωρικού, πως τα χρήματα ήταν του χασάπη κι όχι του λαδά, και πως το άλογο ήταν δικό μου κι όχι του ζητιάνου».

«Να πώς έμαθα για τη γυναίκα. Την κάλεσα το πρωί και της είπα: «Βάλε μελάνι στο μελανοδοχείο μου». Εκείνη πήρε το μελανοδοχείο, το έπλυνε και σβέλτα έβαλε μελάνι. Πάει να πει πως τη δουλειά αυτή την είχε συνηθίσει να την κάνει. Επομένως ο γραμματικός είχε δίκιο.

«Για τα χρήματα πάλι, να πώς έμαθα την αλήθεια. Έβαλα αποβραδís τα νομίσματα σε μια κούπα με νερό και σήμερα το πρωί κοίταξα να δω αν υπήρχε λάδι. Αν τα νομίσματα ήταν του λαδά, θα είχανε λάδι από τα χέρια του τα λαδωμένα. Αλλά στο νερό δε βρέθηκε ίχνος λαδιού. Πάει να πει πως ο χασάπης είχε πει την αλήθεια. Για το άλογο ήταν πιο δύσκολο να μάθω την αλήθεια, γιατί ο ζητιάνος όπως κι εσύ, αναγνώρισε αμέσως το άλογο ανάμεσα στ' άλλα είκοσι. Μα εγώ δε σας πήγα στο στάβλο για να δω αν θα γνωρίσετε το άλογο, αλλά για να δω ποιον από τους δύο θα γνωρίσει το άλογο. Όταν το πλησίασες εσύ, γύρισε το κεφάλι του και το τέντωσε προς εσένα, ενώ, όταν το άγγιξε ο ζητιάνος, ζάρωσε τ' αυτιά και σήκωσε το πόδι του. Απ' αυτό κατάλαβα πως εσύ είσαι ο πραγματικός ιδιοκτήτης του αλόγου».

Τότε ο Μπαουάκα του είπε:

«Δεν είμαι έμπορος, είμαι ο βασιλιάς Μπαουάκα. Και ήρθα εδώ για να δω με τα μάτια μου αν είναι σωστά όσα λένε για σένα. Και είδα πως είσαι στ' αλήθεια ένας σοφός δικαστής».

Μετάφραση Πέτρος Ανταίος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Να εντοπίσεις τις σκηνές που περιγράφουν διεκδικήσεις ανθρώπων και να προσδιορίσεις τα κοινά χαρακτηριστικά όσων έχουν δίκαιες και όσων έχουν άδικες διεκδικήσεις.
2. Το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης στο κείμενο βασίζεται στην ιδιαίτερη οξυδέρκεια και ευφυΐα του δικαστή. Να αναφέρεις την αποδεικτική διαδικασία στην οποία στηρίχτηκε ο δικαστής για να διαχωρίσει τους αθώους από τους ενόχους.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να διακρίνεις τις θεματικές ενότητες του κειμένου και να τις τιτλοφορήσεις. Να προσέξεις εάν οι πλαγιότιτλοι αποκαλύπτουν τη δομή του κειμένου.
2. Επί-, δια-, συν-, προ-, προσ-, εν-, εκ-, ανά-: να ενώσεις τα ρήματα λέγω και δίδω με όσα από τα αχώριστα μόρια μπορείς και να σχηματίζεις σύνθετα ρήματα και από αυτά παράγωγα ουσιαστικά. Να υπογραμμίζεις τις παραγωγικές καταλήξεις που χρησιμοποίησες και να φτιάξεις από μία πρόταση με πέντε από τα ουσιαστικά αυτά.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Να επιλέξεις ένα επεισόδιο από το κύριο κείμενο και να παρουσιάσεις τις διεκδικήσεις των αντιμαχόμενων πλευρών με λογικά επιχειρήματα ως εξής:
  - Θέση
  - Αιτιολόγηση της θέσης
  - Συμπέρασμα
2. Στα κείμενα για τη δικαιοσύνη, που διάβασες, οι δικαστές καταξιώνονται ως δίκαιοι, αλλά απονέμουν τη δικαιοσύνη με προσωπικό τρόπο. Πιστεύεις ότι αυτή η μορφή απονομής δικαιοσύνης θα μπορούσε να εφαρμοστεί στις πολυάνθρωπες κοινωνίες της εποχής μας; Να γράψεις και να αιτιολογήσεις την άποψή σου σε ένα κείμενο δύο παραγράφων.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Η ΣΙΟΔΟΣ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Δικαιοσύνη και Αρετή

Πέρση, βάλε τα λόγια μου βαθιά στο νου σου,
 άκου της δικαιοσύνης τη φωνή, λησμόνησε μια και καλή τη βία.
 Αφού τον νόμο αυτόν επέβαλε ο Κρονίδης στους ανθρώπους·
 ψάρια, θηρία και πουλιά πετούμενα να αλληλοτρώνονται,
 γιατί δεν ξέρουν τι θα πει δικαιοσύνη.
 Στον άνθρωπο όμως έδωσε ο Δίας τη δίκη –
 μέγα καλό και πρώτο.
 Όποιος δεχτεί και ομολογεί το δίκαιο, όπου το αναγνωρίσει,
 σ' αυτόν ο Ζευς, με τ' άγρυπνό του μάτι, την ευτυχία χαρίζει.
 Αν όμως κάποιος ψευδομαρτυρήσει με τη θέλησή του,
 και παραβεί τον όρκο του, αν το δίκαιο βλαφτεί
 και τυφλώνεται με τύφλα αγιάτρευτη, αυτού η γενιά
 θα πάει χαμένη και μελλοντικά θα σβήσει.
 Μόνο του ανθρώπου που τιμά τον όρκο του, του μέλλεται
 καλή γενιά κι ευλογημένη.

Αλλά κι εγώ που θέλω το καλό σου, Πέρση αστόχαστε,
 τώρα θα σου μιλήσω:
 Εύκολα την κακότητα την πιάνεις, εύκολα τη χορταίνεις,
 έτσι που είναι ομαλός ο δρόμος της και τόσο κοντινός.
 Αλλά στην αρετή οι αθάνατοι θεοί έβαλαν τον ιδρώτα τίμημα·
 μακρύς κι ανήφορος ο δρόμος που οδηγεί σ' αυτήν,
 τραχύς κι απότομος στην πρώτη αρχή του· κι όμως
 σαν φτάσει κάποτε ψηλά, κάπου στην κορυφή του,
 γίνεται τότε λείος κι εύκολος, όσο κι αν ήταν
 πρώτα δύσκολος.

στ. 274-392, Μετάφραση: Δ. Μαρωνίτης

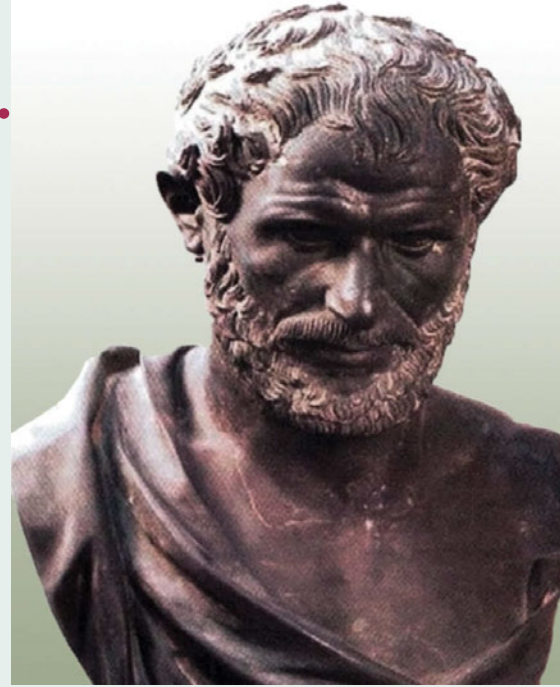
Ησίοδος, επικός ποιητής του 8ου αιώνα π.Χ.. Ο κυριότερος εκπρόσωπος του διδακτικού έπους.
 Έργα του: *Θεογονία*, *Έργα και Ημέραι*.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΑ Α 2, 15-16

Γιατί, όπως ο άνθρωπος είναι το ανώτερο από όλα τα όντα όταν φτάνει στην τελειότητά του, έτσι όταν σπάζει τη σχέση του με τον νόμο και τη δικαιοσύνη, γίνεται το χειρότερο από όλα. Δεν υπάρχει πιο ανυπόφορο και πιο ολέθριο πράγμα από την αδικία που διαθέτει όπλα. Ο άνθρωπος, από την άλλη, γεννιέται εφοδιασμένος από τη φύση με όπλα για να υπηρετήσει τη φρόνηση και την αρετή, που όμως μπορεί να τα χρησιμοποιήσει εξ ολοκλήρου και για αντίθετους σκοπούς. Γι' αυτό ο δίχως αρετή άνθρωπος είναι από όλα τα όντα το πιο ανόσιο και το πιο άγριο, το χειρότερο από όλα στις ερωτικές απολαύσεις και στις απολαύσεις του φαγητού. Η δικαιοσύνη είναι στοιχείο συστατικό της πόλης, είναι αυτό που συγκρατεί την τάξη στην πολιτική κοινωνία.

Μετάφραση: Δ. Λυπουρλής

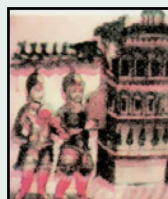
Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.).
Κορυφαίος φιλόσοφος από
τα Στάγिरα της Χαλκιδικής.
Έργα του: *Πολιτικά, Ηθικά*
Νικομάχεια, κ.ά.

ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Έρθεν η μέρα η λαμπυρή, γλυκός καιρός αρχίζει	1503
κι εκάθισε ο Ρωτόκριτος εις το θρονί κι ορίζει.	
Με φρόνηση πορεύεται, με γνώσην ορδινιάζει,	1505
πριχού 'ρθουσι τα πράματα, προβλέπει και λογιάζει.	
Όλοι τον αγαπήσασι κ' εις τ' όνομά του εμνέγα	
κι από τους πρώτους βασιλιούς πρώτο τον εδιαλέγα·	
και τω ρηγάδω οι διαφορές σε πράματα μεγάλα	
κριτή τον είχαν και ποτέ τα 'λεγε δεν εσφάλα.	1510

Βιτσέντζος Κορνάρος (1553-1613).
Σημαντικός δημιουργός της
Κρητικής Λογοτεχνίας.
Έργα του: *Ερωτόκριτος*,
Θυσία του Αβραάμ.

5. Μάρω Δούκα Οι Λεύκες Ασύλευτες

Δίπλωσε τα χαρτιά της¹, άρχισε σιγά σιγά να ντύνεται. Κάθε μέρα προπαρασκευασμένη σαν να επρόκειτο για διάλεξη, με σημειώσεις και παρατηρήσεις, μολονότι δεν φιλοδοξούσε πια να τους μεταμορφώσει σε διανοούμενους. Χρειάστηκε καιρός ώσπου να παραδεχτεί τη νωθρότητα και την αδιαφορία τους ή έστω τα άλλα τους ενδιαφέροντα. Ήρθαν στιγμές μάλιστα που πληγωνόταν, γιατί δεν ήταν σε θέση τα παιδιά να εκτιμήσουν τη μεγάλη τύχη τους που την έχουν δασκάλα. Σαν να πετούσαν τις μοναδικές ευκαιρίες της ζωής τους από το παράθυρο έξω στο λασπερό προαύλιο - όταν αυτή μιλούσε κι έβλεπε τα νυσταλέα ή αλαζονικά πρόσωπά τους. Πότε οργιζόταν και ύψωνε απότομα τη φωνή της, πότε αδρανούσε από κάτι σαν κούραση που την παρέλυε. Παλιότερα τη συγκινούσε ν' αποτυπώνει τις εκφράσεις των προσώπων τους. Σήμερα, η κλιμάκωση των αντιδράσεών τους από την ευφυΐα ως τον κρετινισμό ελάχιστες εκπλήξεις της επιφυλάσσει, με κάποιες μόνο παροδικές αναλαμπές, κυρίως στο μάθημα της ιστορίας. Κάπως φωτίζονται τότε τα μάτια τους, για να επανέλθουν και πάλι στην πλήξη της γνώσης που στουμπώνει.

Επιθυμεί ειλικρινά να τους μάθει πολλά, δεν είναι όμως σε θέση να αντιληφθεί ότι αδιαφορεί για τη γνώμη τους. Αυτή είναι που ξενυχτά προετοιμάζοντας την ύλη της επομένης, που προσπαθεί να τους μνήσει στην ομορφιά, που τους μιλά για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους, και όμως τους περιφρονεί. Πολύ συχνά ο χρόνος της εξέτασης και της παράδοσης περιορίζεται σε δεκάλεπτα, μόνο και μόνο επειδή την ευχαριστεί ν' ακούει τη φωνή της να τους λέει για ένα στίχο του Αισχύλου. Έπειτα από έντεκα χρόνια διδακτικής πείρας εξακολουθεί σχεδόν με την ίδια απολυτότητα και αυταρέσκεια να αγορεύει, φιλοδοξώντας να τους χώσει στο κεφάλι όσα αυτή επί τριάντα πέντε χρόνια και με τόση προσπάθεια κατάφερε να συγκρατήσει. Μιλά για αποταμιευμένη πείρα, καταφεύγει σε εξωσχολικά βοηθήματα, όλο αναφέρεται σε πηγές και βιβλιογραφίες και παρότι συνηθίζει να ειρωνεύεται αυτούς που χρησιμοποιούν τσιτάτα και αποφθέγ-

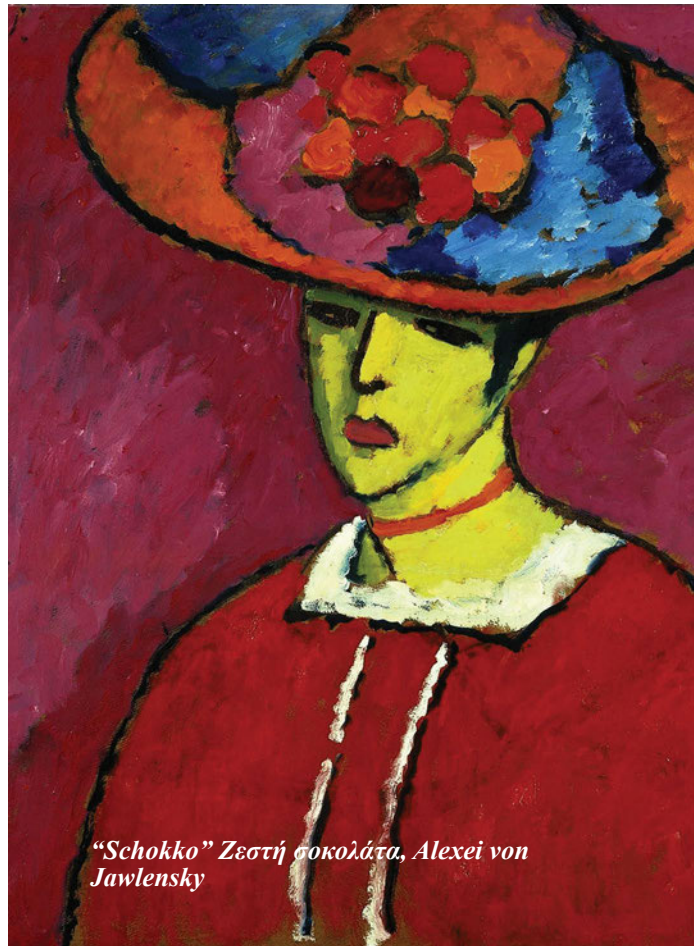

Τοπίο με δέντρα, Félix Vallotton

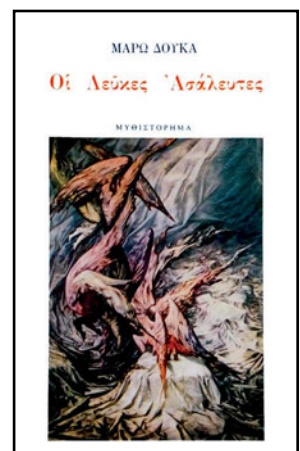
¹ Ασπασία Μαυράκη, φιλόλογος, στο Λύκειο μιας πόλης. Πρόκειται για την ηρωίδα του διηγήματος.

ματα, της είναι αδύνατο να τους μιλήσει χωρίς να αναφέρει τι έχουν πει οι διάφοροι σοφοί για το άλφα ή βή-τα θέμα. Και μια φορά, πριν από δύο χρόνια, όταν, επάνω στον μεγάλο οίστρο της για τον Σολωμό, κάποιος την είχε διακόψει γελώντας ειρωνικά ότι δεν τον ενδιαφέρουν οι Δημαράδες και οι Πολίτες, εσείς, δεσποινίς, έχετε γνώμη; αυτήν θέλουμε ν' ακούσουμε, είχε γίνει η Ασπασία έξω φρενών. Δεν βρίσκεται πάνω στην έδρα, τους απάντησε, για να τους λέει τη γνώμη της, τη γνώμη της την έχει για καλύτερες περιστάσεις, της ανήκει, δεν την απεμπολεί, δεν πληρώνεται γι' αυτήν, πληρώνεται για να τους λέει τα έτοιμα, και μάλιστα, για να κυριολεκτήσουμε, πληρώνομαι για να σας αναμασήσω τα σχολικά σας εγχειρίδια – τονίζοντας χοιρίδια. Όλη η τάξη είχε μουγκαθεί, δεν τους είχε συνηθίσει σε παρόμοια ξεσπάσματα. Την επομένη γελώντας με προσποιητή άνεση τους ζήτησε συγγνώμη. Μέσα της όμως είχε πάρει την απόφαση. Θα προσπαθούσε στο εξής να είναι άψογη σ' αυτά τα λίγα, τα λειψά, τα περιορισμένα, τα προβλεπόμενα από το υπουργείο. Αλλά είχε δίκιο η κυρία Ουρανία με το δαντελωτό γιακαδάκι. Δεν είναι καθόλου εύκολο ν' ακολουθείς με υπομονή και σιγουριά τους πατημένους δρόμους, να προσφέρεις με σύνεση και φειδώ όσα σου ορίζονται. Δεν είναι καθόλου εύκολο να ξέρεις κάτι και να μην το λες. Και είναι οδυνηρό να παραιτείσαι, να συμβιβάζεσαι. Υπέφερε καιρό, ώσπου να ανεχτεί τις απόψεις των συναδέλφων της. Όσοι το θέλουν θα προκόψουν, τι στο καλό, όλους φωστήρες θα τους ξεσκολίσουμε; Χρειάζονται και οι σκράπες. Συνήθιζε να λέει με έμφαση ο μαθηματικός. Το είχε πει και ένας μπάτσος άλλοτε για τα δέντρα του δάσους, κι ένας παπάς κάποτε για τα δάχτυλα του χεριού. Αλίμονο πόσο θ' ανόστευε η ζωή μας.

“Schokko” Ζεστή σοκολάτα, Alexei von Jawlensky

Μάρω Δούκα (1947). Σύγχρονη Ελληνίδα πεζογράφος.

Αφήγηση

Ο όρος αφήγηση είναι ευρύτερος από τον όρο πεζογραφία, αφού περιλαμβάνει και άλλα λογοτεχνικά είδη. Αντικείμενο λοιπόν της αφηγηματολογίας μπορούν να γίνουν π.χ. και «αφηγηματικά» ποιητικά είδη.

Αφηγητής

Για την πραγματοποίηση μιας αφήγησης είναι απαραίτητη η διαμεσολάβηση ενός αφηγητή ανάμεσα σε αυτή και στο δέκτη της (ακροατή/αναγνώστη). Στη σύγχρονη αφηγηματολογία επικρατεί η άποψη ότι ο αφηγητής είναι ένα πλασματικό πρόσωπο, δημιούργημα του συγγραφέα, όπως και τα άλλα πρόσωπα της αφήγησης.

Η διάκριση του αφηγητή σε κατηγορίες αποτελεί ένα από τα βασικά ζητούμενα της αφηγηματολογίας, όπου δεν υπάρχει πλήρης ταύτιση και ομοφωνία. Επιλέγουμε τους δύο πιο γνωστούς «τύπους» αφηγητή:

1) Παντογνώστης-αφηγητής

Η αφήγηση γίνεται σε γ' πρόσωπο. Ο αφηγητής σχηματίζει την εντύπωση ότι ο αφηγητής είναι πανταχού παρών, γνωρίζει τα πάντα και τα αφηγείται.

2) Πρωταγωνιστής-αφηγητής.

Σε αυτή την περίπτωση τα πλασματικά γεγονότα της αφήγησης εκτίθενται από την οπτική γωνία ενός μόνο προσώπου που συμμετέχει στην αφηγηματική πράξη, ενώ η αφήγηση μπορεί να είναι είτε σε α' πρόσωπο είτε σε γ' πρόσωπο.

Όλα συναρτώνται με το αποτέλεσμα που θέλει να πετύχει ο συγγραφέας.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ο χρόνος στην αφήγηση

Στα αφηγηματικά κείμενα, εκείνα δηλαδή που μας λένε μία ιστορία, μπορούμε να διακρίνουμε το ρόλο του “χρόνου” ως στοιχείου της οργάνωσής τους.

A. Ανάλογα με το είδος της ιστορίας η αφήγηση γίνεται σε (γραμματικό) χρόνο ενεστώτα, ιστορικό ή ακόμα και μέλλοντα. Ο ενεστώτας σημαίνει ότι παρακολουθούμε τα γεγονότα να συμβαίνουν τώρα, ότι ζούμε την ένταση της δράσης. Ο μέλλον είναι ο χρόνος της προφητείας, που στη σημερινή λογοτεχνία δεν έχει μεγάλη θέση. Οι ιστορικοί χρόνοι είναι κατά βάσιν αυτοί που χρησιμοποιούνται στις αφηγήσεις. Συνήθως κάποιος μας λέει τι συνέβη κάποτε και μπορεί να χρησιμοποιεί ενεστώτα για να μεταφέρει με ζωντάνια κάτι που θυμάται έντονα, π.χ. το χαρακτηριστικό λόγο ενός προσώπου.

B. Στις αφηγήσεις που χρησιμοποιούν ιστορικούς χρόνους, μπορούμε να κατανοήσουμε το ρόλο του χρόνου αν εξετάσουμε:

Την τάξη του

I. Μια αφήγηση μπορεί να παρουσιάζει τα γεγονότα με τη σειρά, την τάξη που αυτά συνέβησαν: πρώτα τα παλιότερα κι ύστερα τα πιο κοντινά στο παρόν. Αυτό όμως συμβαίνει σπάνια. Συνήθως μέσα στην πραγματική τάξη των γεγονότων παρεμβάλλονται άλλα που έγιναν πρωύτερα, άλλα που συνέβησαν μετά κ.ο.κ. Αυτές οι διαταραχές του αφηγηματικού χρόνου λέγονται **αναχρονίες** και απεικονίζουν καλύτερα τον τρόπο λειτουργίας της ανθρώπινης μνήμης: δεν θυμόμαστε σχεδόν ποτέ τα πράγματα με τη σειρά που έγιναν. Το μυαλό μας μεταφέρεται από το ένα στο άλλο με μια ποικιλία συνδέσεων-συνειρμών. Οι βασικές αναχρονίες είναι η **αναδρομή** (flash back, αναφορά σε γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν) και η **πρόληψη** (αναφορά ή νύξη για γεγονότα που θα συμβούν στο μέλλον).

Τη διάρκειά του

II. Η αναφορά σ' ένα γεγονός μπορεί να κρατάει μερικές σελίδες κι ένα άλλο να δίνεται με δύο λέξεις ή να μην αναφέρεται καθόλου. Ποτέ μια ιστορία δεν μεταφέρεται στην αφήγηση αρμονικά, δηλαδή αν η ιστορία κράτησε ένα χρόνο και το κείμενο είναι 120 σελίδες να αφιερώνονται 10 σελίδες σε κάθε μήνα. Τα σημαντικά γεγονότα καταλαμβάνουν συνήθως τον περισσότερο χρόνο, τα λιγότερο σημαντικά συμπύσσονται. Δεν αποκλείονται όμως και οι τεχνικές όπου περιγράφονται τα ασήμαντα και το σημαντικό δίνεται με μια γραμμή. Αυτό όμως που πρέπει να έχουμε υπόψη είναι ότι η ισορροπία στην έκταση που δίνεται στα διάφορα γεγονότα είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους ο λογοτέχνης δημιουργεί τον κόσμο του έργου του και τον αξιολογεί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Ποια διδακτική πρακτική έχει επιλέξει η φιλόλογος για να μεταδώσει τα όσα γνωρίζει στους μαθητές της;
2. Ποιο περιστατικό οδηγεί την ηρώίδα στην αντίδρασή της;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Ο αφηγητής, η φωνή που μας λέει την ιστορία, δεν είναι της πρωταγωνίστριας, αφού περιγράφει τα γεγονότα σε τρίτο πρόσωπο. Μερικές στιγμές, όμως, τα δύο πρόσωπα συμπλέκονται. Σε ποια σημεία του κειμένου διακρίνεις να συμβαίνει αυτό;
2. Το κείμενο διαπερνά μια σαρκαστική διάθεση. Να εντοπίσεις μερικές εκδηλώσεις της.

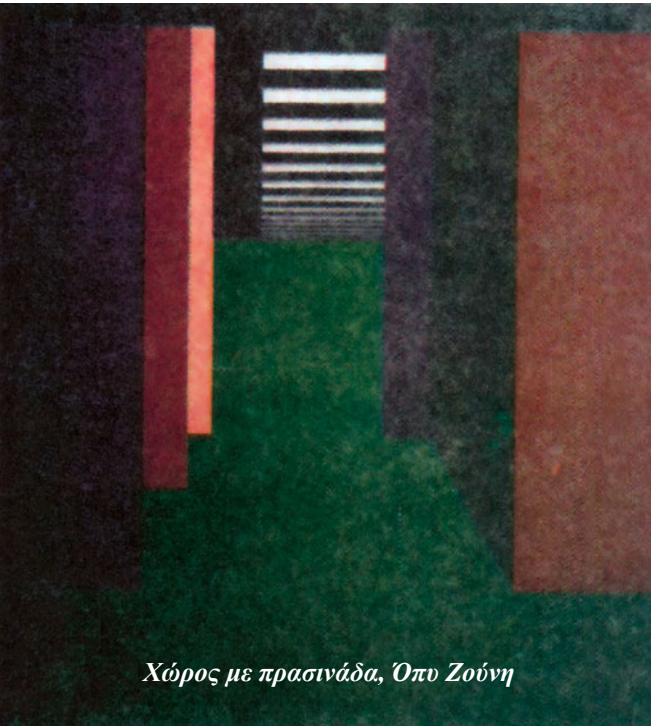

*Η έξω καρδιά του Έλληνα,
γραμματόσημο με σχέδιο του
Δ. Ναλμπαντή*

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Παρ' όλο που οι μαθητές της το ζητούν, η ηρώίδα επιλέγει να μην εκφράσει τη γνώμη της. Γιατί; Να απαντήσεις με μια παράγραφο.
2. «[...] πληρώνεται για να τους λέει τα έτοιμα [...] χοιρίδια». Εμμέσως η συγγραφέας ασκεί κριτική στον τρόπο διδασκαλίας στη σχολική τάξη. Με βάση και τη δική σου εμπειρία να καταγράψεις τα προβλήματα διδασκαλίας στο σχολείο σήμερα και τις προτάσεις σου για τη βελτίωσή της.(300 λέξεις). Να υποθέσεις ότι το κείμενό σου απευθύνεται στο σύλλογο των καθηγητών του σχολείου.

Χώρος με πρασινάδα, Όπν Ζούνη

6. Κώστας Μπαλάσκας Το σχολείο της δημιουργικότητας

Το σχολείο που θέλει να αναπτύξει τη δημιουργικότητα των μαθητών του δεν θα περιοριστεί στη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος και των ευνοϊκών συνθηκών. Προγράμματα, βιβλία, μέθοδοι διδασκαλίας, διδάσκοντες και διδασκόμενοι θα πρέπει να προσαρμοστούν και να στραφούν προς αυτή την κατεύθυνση. Η μηχανική μάθηση, η τυποποίηση της διδασκαλίας ή της εργασίας, η παθητική επανάληψη, η παιδαγωγική του «κάνε αυτό που σου λέω» και του «κάνε το όπως σου το λέω» θα αποκλειστούν και θα αντικατασταθούν με μεθόδους όσο γίνεται περισσότερο ενεργητικές, επεκτεινόμενες και σε θέματα που ίσως δεν προβλέπονται από το πρόγραμμα, αλλά που η πραγμάτευσή τους ενδιαφέρει ένα μαθητή ή μια ομάδα

μαθητών. Το ερώτημα δηλαδή «τι θα ήθελες να κάνεις» και «πώς σκέπτεσαι να εργαστείς» βρίσκεται στη βάση μιας δημιουργικής παιδευτικής διαδικασίας που σέβεται την ατομικότητα και πιστεύει στις δημιουργικές δυνατότητές της. Από τις ενεργητικές μεθόδους θα αναφέρουμε κυρίως τη **διερευνητική**, κατά την οποία η οργάνωση της ύλης και η σύνδεση των γνωστικών τμημάτων επαφίεται στον ίδιο το μαθητή, ώστε η μάθηση να παίρνει μια δημιουργικά εξατομικευμένη μορφή σχετιζόμενη άμεσα με την εργασία, να είναι δηλαδή μάθηση πραγματική.

Ο διδάσκων εξάλλου θα πρέπει να είναι σε θέση να ανατοποθετήσει τον παραδοσιακό ρόλο του, αναθεωρώντας κριτικά και παραμερίζοντας το εγχαραγμένο μοντέλο του παραδοσιακού δασκάλου: Θα πρέπει να μένει ανοιχτός και ευέλικτος, να οργανώνει, να εμπνυχώνει, να ενθαρρύνει, να δίνει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο μαθητής για τη δουλειά του ή να τον κατευθύνει σωστά στην αναζήτηση και την ανεύρεσή τους, να καθοδηγεί τον εργαζόμενο διακριτικά και στο βαθμό που θα κρίνει αναγκαίο. Με άλλα λόγια, θα πρέπει και ο ίδιος να είναι δημιουργικό άτομο ή να ενεργοποιήσει τη λανθάνουσα δημιουργικότητά του. Διαφορετικά, η ζωή του σε ένα δημιουργικό σχολείο θα ήταν δύσκολη για πολλούς και ευνόητους λόγους.

Πιο συγκεκριμένα, η σχολική ζωή στο δημιουργικό σχολείο θα μπορούσε να οργανωθεί με τρόπους που να ευνοούν τις πρωτοβουλίες, τις επιλογές, τις εργασίες των μαθητών σε θέματα που τους ενδιαφέρουν· να ανατίθεται, π.χ., στους μαθητές η οργάνωση και παρουσίαση ορισμένων μαθημάτων, διάφορες εκθέσεις, έκδοση περιοδικού ή εφημερίδας, θεατρικές παραστάσεις, μουσικές παρουσίες, ομιλίες-συζητήσεις για θέματα επικαιρότητας, κοινωνικά ή πολιτικά, επιστημονικά, καλλιτεχνικά κτλ. Σε μια τέτοια οργάνωση καθοριστικό ρόλο θα παίξουν οι ομάδες των ενδιαφερόντων των μαθητών και με την προϋπόθεση ότι διδάσκοντες και διδασκόμενοι θα απαλλαγούν από την πίεση των ποικίλων εξετάσεων και από το αδιάκοπο κυνήγι της ύλης και του χρόνου.

Στο δημιουργικό σχολείο θα τονιστεί ιδιαίτερα η **συμμετοχή** των μαθητών στο διάλογο, ώστε να είναι όσο το δυνατό ενεργητικότερη με όλο τον κίνδυνο της «εκτροπής» από τη «διδασκαλία» που έχει σχεδιάσει ο διδάσκων. Ο καλός δάσκαλος ποτέ δεν ξέρει πού θα βγάλει τελικά το μάθημα και σ' αυτό ακριβώς έγκειται η γοητεία του έργου του. Πάντως, ένα μάθημα που οδηγεί εκεί που αυτός έχει σχεδιάσει, δεν είναι πάντα το καλύτερο μάθημα.

Στο δημιουργικό σχολείο θα προσεχτεί ιδιαίτερα ο τρόπος υποβολής των ερωτήσεων. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε και τις ερωτήσεις σε συγκλίνουσες και αποκλίνουσες ή σε κλειστές και ανοιχτές. Συγκλίνουσες ή κλειστές είναι αυτές που ο διδάσκων «ξέρει» την απάντηση και την περιμένει. Ακούει αδιάφορα ή δεν ακούει καθόλου τις άλλες απαντήσεις, ώσπου να ακούσει την αναμενόμενη, οπότε και ενθουσιάζεται. Ο ίδιος ο μαθητής δεν απορεί, δε ρωτάει, δεν ενθαρρύνεται στην απορία ή στην ερώτηση, δε βλέπει να λαμβάνεται υπόψη η προσπάθειά του και, κατά συνέπεια, δε διακινδυνεύει μια απάντηση λαθεμένη.

Ο δημιουργικός μαθητής δυσφορεί σε τέτοιες συνθήκες μαθήματος και αντιδρά συχνά με απρέπεια ή με ειρωνεία. «Να κάνετε ερωτήσεις που να μην ξέρετε την απάντηση», αυτό είναι το αίτημα της δημιουργικότητας.

Η στενή όμως αντίληψη για την αγωγή, που περιορίζει το ρόλο της στο γνωστικό αποκλειστικά υλικό, δεν αφήνει το διδάσκοντα να κινηθεί σ' αυτό τον ευρύτερο χώρο της συλλογικής προσπάθειας και της γόνιμης ανταλλαγής ιδεών με τις δημιουργικές προοπτικές που δίνουν οι ανοιχτές ερωτήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Έκθεση. Ο φιλόλογος ζητάει από τους μαθητές να γράψουν μια έκθεση πάνω σ' ένα θέμα με σχεδόν δεδομένη την απάντηση. Γιατί δε ζητάει τη γνώμη τους πάνω σ' ένα πραγματικό ερώτημα; Γιατί δε ζητάει όλες τις δυνατές οπτικές από τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί το ερώτημα; Γιατί δεν ασκεί τους μαθητές σε ελεύθερες ανακοινώσεις-εισηγήσεις οι οποίες και να συζητηθούν στη συνέχεια; Γιατί δεν τους ζητάει προτάσεις για την επίλυση ενός πραγματικού προβλήματος, γιατί δεν τους ασκεί σε επιχειρηματολογία υπέρ και κατά ενός θέματος; Γιατί δεν τους ασκεί στη συγγραφή ενός συλλογικού κειμένου ή στην κατάστρωση ενός σχεδίου για την αντιμετώπιση μιας πιθανής κατάστασης; Αλλά και γενικά το σχολείο γιατί δε βοηθάει τους μαθητές να χρησιμοποιούν τα χέρια τους, να κατασκευάζουν, να κάνουν πειράματα, να ερευνούν, να αναζητούν, να αποκτούν προσωπικές εμπειρίες και γνώσεις – όχι βιβλιακές – να δημιουργούν κάτι δικό τους, να «ποιούν»; Προς αυτήν όμως την κατεύθυνση οφείλει να κινείται το δημιουργικό σχολείο.

Κώστας Μπαλάσκας (1939). Εκπαιδευτικός· ασχολήθηκε ιδιαίτερα με θέματα λογοτεχνίας και παιδείας. Έργα του: *Κοινωνική Θεώρηση της Παιδείας, Λογοτεχνία και Παιδεία, Ταξίδι με το κείμενο, Εκπαιδευτική Θεωρία και Πολιτική.*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Ποια χαρακτηριστικά του παραδοσιακού σχολείου αποδοκιμάζει ο συγγραφέας;
2. Ποιος είναι ο ρόλος του διδάσκοντος και του μαθητή στο σχολείο της δημιουργικότητας;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να γράψεις πλαγιότιτλους στις παραγράφους του κειμένου και να εντοπίσεις τον τρόπο ανάπτυξης της πρώτης παραγράφου.
2. Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου υπάρχουν πολλές ερωτήσεις με προφανείς απαντήσεις. Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τη χρήση αυτής της τεχνικής;

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. «Αλλά και γενικά .....να “ποιούν”» Η πρόταση του συγγραφέα έχει εφαρμοστεί στο δικό σου σχολείο; Να προσπαθήσεις να πείσεις τους συμμαθητές σου ότι μια τέτοια διαδικασία είναι πολύ σημαντική για τη μελλοντική σας επαγγελματική αποκατάσταση. (400 λέξεις).

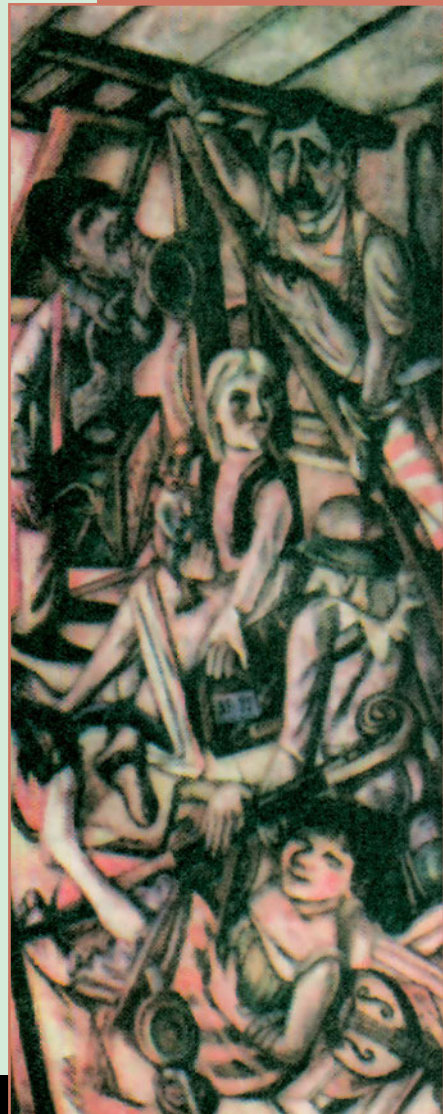

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

Σιχάθηκα τα κρέατα, τ' αρνίσια, τα μοσχάρια,
τα βοδινά, τα χοιρινά και προπαντός τα ψάρια,
βραστά, ψητά, τηγανητά, πλακί και μαρινάτα....
τ' αφήνω για τη γάτα.

Ας ημπορούσες κάποτε να τρως, κοιλία τάλαινα,
και λίγη λεοπάρδαλη, κροκόδειλο και φάλαινα.

Γεώργιος Σουρής

**ΖΩΝΤΑΣ ΤΗΝ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ**

1. Μαρία Ιορδανίδου Λωξάντρα

Τραπέζι για το δείπνο,
Henri Matisse

Η μεγάλη πράσινη πήλινη σόμπα φλοκάριζε¹ με δύναμη σαν μπήκαν στην τραπεζαρία. Μοσχοβολούσε η κάμαρα πεύκο και πρινάρι². Το τραπέζι ήταν στρωμένο φαρδύ-πλατύ σ' όλο το μήκος της κάμαρας και το κάτασπρο λινό τραπεζομάντηλο δε φαίνονταν απ' τους πολλούς μεζέδες.

Το καρυδένιο μπουφεδάκι, που σαν λεπτοκόκαλη γυναίκα δεν έδειχνε τον όγκο του, ήταν φορτωμένο με τ' αγιοβασιλιάτικα τα φρούτα: μήλα, αχλάδια, ρόδια, πορτοκάλια, καρύδια, φουντούκια, μύγδαλα, κάστανα, φιστίκια, σταφίδες, σύκα, χαρούπια και γλυκοσούτζουκο³ από χυμό σταφυ-

1. Φούντωνε, έκαιγε με ζωηρή φλόγα.
2. Πουρνάρι.
3. Γλυκό απο μούστο και καρύδια.

λιών. Σωστό κέρας της Αμαλθείας.

- Ευλόγησον την βρώσιν και την πόσιν των δούλων σου...

Με κατάνυξη κάθισαν όλοι γύρω στο τραπέζι και άρχισαν να δένουν στο λαιμό τους τις πετσέτες τους. Το φαγητό άρχισε αργά, ιεροτελεστικά και βαθυστόχαστα, με τις στερεότυπες ευχές και τα «γεια στα χέρια σου, Λωξάντρα μου».

Την Καμίλλη την είχε καθίσει δίπλα της η Λωξάντρα για να τη νιάζεται. Μπροστά της είχε βάλει μπόλικο μαύρο χαβιάρι, από κείνο που τους είχε φέρει ο καπετάν Γκίκας, τότες που ναυλώθηκε του Θεόδωρου βαπόρι για την Οδησό.

Η Λωξάντρα έτρωγε και ο νους της ήταν στην Καμίλλη. Με την άκρη του ματιού παρακολουθούσε να δει αν τρώει η νύφη της. Πού και πού κοίταζε και στην άκρη του τραπεζιού το Ντίμη και έκανε νοήματα στην Ελεγκάκη να τον ταΐζει.

«Δεν τρώει η αδικιωρισμένη⁴, και το παιδί της δεν ταΐζει», συλλογιζόταν η Λωξάντρα.

Οι άντρες άνοιξαν συζήτηση.

- Αυτές τις μέρες οι Ευρωπαίοι τα σπίτια τους τα στολίζουν με γκυ, είπε ο Θεόδωρος, και το μετάφρασε γαλλικά στην Καμίλλη.

Εκείνη κάτι του απάντησε γαλλικά.

- Περίεργο πράμα, είπε ο Δημητρός. Το γκυ είναι γουρσουζικό⁵ φυτό σύμφωνα με τη σαξονική μυθολογία. Δεν είναι έτσι, Αγησίλαε;

- Βεβαίως, είπε ο Λογιότατος, με κλώνο από γκυ σκότωσε ο Λόκυ τον ωραίο θεό του φωτός - τον Βαλδούρ.

- Μα, είπε ο Θεόδωρος, μήπως και στην Ελλάδα δε συμβαίνει το ίδιο; Στην Ελλάδα την Πρωτοχρονιά ο λαός κρεμά πάνω απ' την πόρτα του σπιτιού κρεμμύδα. Τι είναι η κρεμμύδα; νεκρολούλουδο. Νεκρολούλουδο δεν είναι ο ασφόδελος;

Νεκρή φύση της ερήμου
Jan Davidsz De Heem

4. Αυτή που την βρήκε η άδικη ώρα. Κακορίζικη. Εδώ λέγεται χαϊδευτικά.

5. Γρουσουζικό, που φέρνει κακοτυχία.

Ο Κοτκοτίνος σήκωσε το χέρι του:

- Παρακαλώ. Τας λαογραφικάς αυτάς επιβιώσεις Μιχαήλ ο Ψελλός τας...

Επωφελήθηκε η Λωξάντρα που κανένας δεν την κοίταζε κι έχωσε στο στόμα της Καμίλλης ένα κομμάτι παστουρμά.

- Φάτο, φάτο, κακόν-καιρό-να-μην-έχεις, ψιθύρισε σφυριχτά, λες και η λαλιά της έβγαине απ' τη μύτη της. Φάτο, να πιάσει τ' άντερό σου άλειμμα, που απ' τη λήγνια⁶ χάσκει ο κώλος σου να βγει η ψυχή σου!

Η Καμίλλη έγινε κατακόκκινη και έκανε προσπάθεια να χαμογελάσει.

Είπε και «μερσί».

- Η μύτη σου τουρσί. είπε η Ευτέρπη πολύ σιγά, όμως όλοι την άκουσαν, και η Κλείω την κλώτσησε κάτω απ' το τραπέζι.

Ο Θεόδωρος άρχισε να βήχει. Τ' αυτιά του γίναν κατακόκκινα.

Για να μπαλώσει τα πράματα η Ελεγκάκη άρχισε να λέει τα γαλλικά της για να τους κάνει να γελάσουνε. Από την άλλη του τραπεζιού φωνάζει μ' όλη της τη

Νεκρή φύση με αστακό και ποτήρια, Willem Kalf

δύναμη:

- Καμίλλη, Καμίλλη, Καμίλλη, εκουτέ: Σορτιρέ κι βουρβουλέ, κι όποιον θέλεις φίλησε. Εκουτέ, μπρε, ιπουπιέ α λα διαμά⁷...

Εκείνη τη στιγμή μπήκε ο Ταρνανάς βαστώντας όσο μπορούσε πιο αψηλά τη μεγάλη πιατέλα με τη γαλοπούλα. Ακούστηκε μουγκρητό. Ήταν η Λουγγρού που προσπαθούσε να ξεκουμπώσει τη ζώνη της.

Έγινε σιωπή. Στο τραπέζι είχε μπει το καινούργιο σερβίτσιο που έφερε ο Θεόδωρος απ' την Αγγλία, χοντρή πορσελάνη και απάνω ζωγραφισμένα δάση, λιβάδια, σπιτάκια εξοχικά, βουνοπλαγιές και πύργοι παραμυθένιοι.

6. Αδυναμία.

7. Γλωσσική ανάμιξη γαλλικών, ελληνικών και τούρκικων λέξεων. Φράσεις που χρησιμοποιούνται εδώ ως αστεϊσμός.

Κόπηκε η γαλοπούλα και μοιράστηκε. Ο καθένας συγκεντρώθηκε στο πιάτο του. Ο Ταρνανάς ξετάπωσε ένα μπουκάλι γαλλικό κρασί και άρχισε να γεμίζει τα ποτήρια. Ο Κοτκοτίνος σηκώθηκε απάνω να κάνει πρόποση. Η Λουγγρού ξεκούμπωσε και το γιακά της. Το ρολόι του τοίχου χτύπησε τέσσερις.

Τρεις ώρες καθόνταν στο τραπέζι. Και βέβαια τρεις ώρες, ποιο ήταν το βιαστικό τους; Όλοι εκεί θα μνήσκαν⁸. Δόξα τω Θεώ στρώματα δεν είχε το σπίτι; Για⁹ παπλώματα; Και εξακολουθούσε το φαγοπότι ως το τέλος. Και όταν πια τελείωσαν, πήρε η Λωζάντρα μια βούκα¹⁰ ψωμί, το έκοψε με το χέρι της στα τρία, και τίναξε τα κομμάτια πάνω στο τραπέζι.

- Αβράμ, Ισάκ και Ιακώβ, είπε, καλά τρία.

Και ύστερα ήρθε ένας-ένας να φιλήσει το χέρι της.

(απόσπασμα)

8. θα έμεναν

9. ή

10. Μπουκιά.

Καλοκαίρι, Giuseppe Archimboldo

Μαρία Ιορδανίδου (Κωνσταντινούπολη, 1897 - Αθήνα, 1989). Πεζογράφος. Τα βιβλία της όλα έχουν αυτοβιογραφικά στοιχεία, απλή αφήγηση και χιούμορ. Κυριότερο έργο της το μυθιστόρημα *Λωζάντρα* (1963).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Το απόσπασμα αποτελεί περιγραφή ενός γεύματος. Ποιο εορταστικό γεγονός είναι η αιτία του και τι σχέση νομίζεις ότι έχουν μεταξύ τους οι καλεσμένοι; Να επισημάνεις τα σημεία του κειμένου που σε οδηγούν στα συμπεράσματά σου.
2. Από όσα περιλαμβάνει το γεύμα, από την περιγραφή του σπιτιού και της συμπεριφοράς των ανθρώπων, τι συμπεράσματα θα έβγαζες για τον τρόπο της ζωής μιας μερίδας του ελληνικού πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης στο τέλος του 19ου αιώνα;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

Να εντοπίσεις στο κείμενο τις διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες και να περιγράψεις, με βάση αυτές, την καταγωγή και τη μόρφωση των διαφόρων προσώπων.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Να παρουσιάσεις τη Λωξάντρα σε ένα κείμενο 10 σειρών περίπου, με βάση την παρουσία και τη συμπεριφορά της στο κείμενο που διάβασες.
2. Σ' όλους τους πολιτισμούς διάφορες γιορτές και σημαντικά γεγονότα συνοδεύονται από ένα (πλούσιο ή όχι) γεύμα. Διάβασε στο παράλληλο κείμενο του Π. Μάρκαρη την περιγραφή ενός γεύματος-διασκέδασης και σύγκρινέ το μ' αυτό που παρακολούθησες στο κείμενο της Ιορδανίδου, ως προς το είδος των εδεσμάτων και τη διάθεση των ανθρώπων. Να γράψεις τη γνώμη σου σε ένα κείμενο 200 λέξεων.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πέτρος Μάρκαρης
Άμυνα Ζώνης**[Στο Κανάρ Ντορέ]**

Είναι ένα νεοκλασικό των αρχών του αιώνα, απ' αυτά που έχτιζαν οι πολιτικοί, οι μεγαλέμποροι και οι γιατροί, για να περνάνε τα καλοκαίρια τους στην Κηφισιά. Μπροστά έχει έναν μεγάλο, περιποιημένο κήπο με φωτάκια σε σχήμα μανιταριού. Το νεοκλασικό φωτίζεται από κάτω προς τα πάνω, με προβολείς θαμμένους στα παρτέρια. Η σιδερένια καγκελόπορτα του κήπου είναι ανοιχτή και στο παλιό φερ φορτζέ, από πάνω της, είναι τοποθετημένη μια επιγραφή σε σχήμα πάπιας, όχι φωτεινή, αλλά ζωγραφισμένη: «Le Canard Doré»¹. Κάνει μια υγρή ζέστη και ο κόσμος τρώει στον κήπο, γύρω από τα φωτισμένα

μανιτάρια.

Ντρέπομαι ν' αφήσω το Μιραφιόρι² ανάμεσα στις Μερσεντές, τις Μπε-Εμ-Βε και τα Αουντι. Πάω και το παρκάρω πιο πέρα στο σκοτάδι, μέσα στα πεύκα.

Πριν μπούμε, η Αδριανή στέκεται και το θαυμάζει. «Πολύ γκλάμουρουζ» μου λέει ενθουσιασμένη. Την πρώτη φορά που μου είχε πει τη λέξη, δεν ήξερα τι σήμαινε και πήγα να ψάξω στο Oxford English-Greek Learner's Dictionary, το μοναδικό αγγλοελληνικό λεξικό που έχω. Τώρα την έχω μάθει. Σημαίνει: γεμάτος λάμψη/αίγλη, σχεδόν μυθικός, σαγηνευτικός.

1. Canard Doré: Η χρυσή πάπια

2. Αυτοκίνητο της βιομηχανίας FIAT, που κατασκευάστηκε 25 περίπου χρόνια πριν την συγγραφή του βιβλίου

Η Αδριανή μπαίνει στο μπράτσο μου και διασχίζουμε την ανοιχτή καγκελόπορτα. Ο αρχιγκαρσόνος, με κρεμ σακάκι, μαύρο πανταλόνι και παπιγιόν, μας βλέπει και τρέχει να μας υποδεχτεί.

«Καλησπέρα σας» λέει πολύ ευγενικά. «Έχετε κράτηση;»

«Όχι».

«Φοβάμαι πως θα σας απογοητεύσω». Το ύφος του είναι περίλυπο, λες και βρίσκεται στα πρόθυρα της αυτοκτονίας.

*Ελληνικά Σπίτια
Νίκος Εγγονόπουλος*

Είμαι έτοιμος να του πω ποιος είμαι, όποτε θ' αυτοκτονήσει πράγματι, επειδή εμφανίστηκε μπάτσος στο μαγαζί τέτοια ώρα, αλλά δε χρειάζεται.

«Άσε, Μισέλ. Είναι δικοί μου» ακούω μια γυναικεία φωνή.

Γυρίζω και βλέπω την Έλενα Κούστα να μας πλησιάζει. Έχει περιποιηθεί τα μαλλιά της και φοράει ένα σκέτο άσπρο φόρεμα, αλλά αυ-

τό φτάνει. Όχι πως δείχνει νεότερη, απλώς σε κάνει να προτιμάς τις ώριμες από τα κορίτσια των είκοσι.

«Καλησπέρα, κ. Χαρίτο». Και μου απλώνει το χέρι.

«Δεν περίμενα να σας βρω εδώ» της λέω, ενώ της συστήνω την Αδριανή, που έχει μείνει να την κοιτάζει εντυπωσιασμένη.

«Ξέρετε, ο Ντίνος είχε μεγάλη αδυναμία στο “Κανάρ Ντορέ”’. Ήταν το κόσμημά του. Σκέφτηκα πως, αν ερχόμουν να το φροντίσω, θα ήταν το καλύτερο μνημόσυνο που θα μπορούσα να του κάνω».

Έρχεται μαζί μας, ενώ ο αρχιγκαρσόνος μας οδηγεί σ' ένα τραπέζι, λίγο απόμερα. Η Αδριανή εξακολουθεί να έχει κολλημένο το βλέμα πάνω της. Στο τέλος δεν κρατιέται.

«Είστε η Έλενα Φραγάκη ή κάνω λάθος;» ρωτάει.

Ένα χαμόγελο απλώνεται στο πρόσωπο της Κούστα. «Σας ευχαριστώ που με θυμηθήκατε μετά από τόσα χρόνια» της απαντάει σχεδόν συγκινημένη.

«Δε σας ξεχνάει εύκολα κανείς».

Η Κούστα απλώνει αυθόρμητα το χέρι της και την αγγίζει στο μπράτσο. Ξαφνικά διαπιστώνω ότι η Αδριανή έβαλε το θαυμασμό της, η Κούστα τη φιλαρέσκειά της και τα βρήκανε μέσα σ' ένα λεπτό.

Ο αρχιγκαρσόνος ανοίγει μπροστά μας τους καταλόγους. Δεξιά, τα φαγητά είναι στα γαλλικά με το γαλλικό αλφάβητο, αριστερά στα γαλλικά με το ελληνικό αλφάβητο και δεν καταλαβαίνω λέξη. Η Κούστα πιάνει αμέσως την αδυναμία μου και λέει στον αρχιγκαρσόνο:

«Εσύ τι θα συνιστούσες, Μισέλ;»

«Θα συνιστούσα το πιάτο με τα θαλασσινά» λέει αμέσως ο αρχιγκαρσόνος. «Αλλά, αν προτιμάτε κάτι πιο κλασικό, θα πρότεινα την τερνιό από συκώτι πάπιας, εκτός κι αν προτιμάτε τα μανιτάρια προβανσάλ. Για κύριο πιάτο θα συνιστούσα μοσχάρaki μπουργκινιόν, γαρνιρισμένο με μικρές πατατούλες, ή κόκορα κρασάτο, που είναι η σπεσιαλιτέ μας ή ένα εσκαλόπ. Αν θέλετε να φάτε ψάρι, τότε το χριστόψαρο α λα κρεμ είναι ό,τι καλύτερο μπορούμε να σας προσφέρουμε».

«Αφήνω να διαλέξετε εσείς για μένα. Σας έχω απόλυτη εμπιστοσύνη» του λέει η Αδριανή και βλέπω τον αρχιγκαρσόνο να φουσκώνει σαν κόκορας, έτοιμος να τον περιχύσουν με κρασί. Τέτοιες στιγμές τη θανμάζω. Ενώ δεν έχει καταλάβει τίποτα απ' όσα της είπε, έχει έναν τρόπο να ξεγλιστράει και να μην προδίδει την τύφλα της.

«Ποιο απ' αυτά που μου είπες είναι στη σχάρα;» τον ρωτάω.

«Το εσκαλόπ».

«Αυτό».

Δεν προλαβαίνει να φύγει ο αρχιγκαρσόνος και καταφτάνει ένας γκρουμ με ένα καλάθι γεμάτο ψωμάκια. Φέτες ζεστό μαύρο ψωμί, φέτες κρύο άσπρο ψωμί, κριτσίνια και κάτι παξιμάδια που μοιάζουν με δρόμο που τον χάραξαν για να του ρίξουν άσφαλτο. Το καλάθι από μόνο του φτάνει για να χορτάσει μια πενταμελής οικογένεια Αλβανών.

«Τι θα πιείτε;» μας ρωτάει.

«Κρασάκι;» λέει η Αδριανή και με κοιτάει.

«Ένα Σαμπλί του '92» επεμβαίνει η Κού-

στα και μετά γυρίζει σ' εμένα: «Ηρθατε για φαγητό ή επαγγελματικά, κ. Χαρίτο».

Έχει έναν τρόπο να με φέρνει διαρκώς σε αμηχανία.

«Για φαγητό, αλλά θα επωφεληθώ και επαγγελματικά» της λέω για να ξεφύγω. «Άλλωστε δε θέλω τίποτα σπουδαίο. Μια ερώτηση να κάνω στο διευθυντή του καταστήματός σας».

Δε δείχνει να της κακοφάνηκε, γιατί χαμογελάει. «Είναι μέσα» μου λέει και δείχνει το νεοκλασικό. «Μπορείτε να τον ρωτήσετε ό,τι θέλετε. Εμένα, θα μου επιτρέψετε. Θα ξανάρθω μόλις τελειώσω το επισκεπτήριο». Τη βλέπω να πηγαίνει στο διπλανό τραπέζι και να πιάνει την κουβέντα, πάντα μ' εκείνο το αφοπλιστικό χαμόγελο.

«Μ' έφερες εδώ για δουλειά;» με ρωτάει η Αδριανή.

«Όχι, σ' έφερα γιατί ήθελα να βγούμε.

Τραπευλόχαρτα, Κωνσταντίνος Βυζάντιος

Βέβαια, μπορούσαμε να πάμε κάπου αλλού, αλλά σκέφτηκα να 'ρθούμε δω, γιατί θέλω να ρωτήσω κάτι το διευθυντή».

Περνάει τόσο καλά, που πείθεται αμέσως και μου χαμογελάει. Για πρώτη φορά έχω την ευκαιρία να κοιτάξω γύρω μου. Οι πελάτες είναι όλοι μιας ηλικίας, ανάμεσα στα 45 και τα 60, νεότεροι δεν υπάρχουν. Είναι όλοι ντυμένοι στην τρίχα και δίνω δίκιο στην Αδριανή που επέμενε ν' αλλάξω κοστούμι. Όλα τα τραπέζια είναι γεμάτα και, αν είμαστε σε ταβέρνα, θα χαλούσε ο κόσμος, αλλά εδώ μιλάνε όλοι χαμηλόφωνα, λες και ήρθαν να φάνε στην Εθνική Βιβλιοθήκη.

Ο γκρουμ έρχεται με μια παγωτιέρα κι ένα μπουκάλι κρασί. Φέρνει το κρασί ένα γύρο ανάμεσα στις παλάμες του σαν ταχυδακτυλουργός και το ξεβουλώνει. Μετά, το τυλίγει σε μια πετσέτα, στάζει δυο σταγόνες στο ποτήρι μου, αλλά ξαφνικά μετανιώνει και μένει ακίνητος, με το μπουκάλι πάνω από το ποτήρι μου, να με κοιτάζει.

«Τι με κοιτάς; Γέμισέ το» του λέω.

Μου ρίχνει ένα παραξενεμένο βλέμμα και το γεμίζει. Το κρασί είναι μυρωδάτο κι έχει μια απαλή, πικρόγλυκη, γεύση. Ξαφνικά στη μέση του κήπου, το μάτι μου πιάνει τον τέως υπουργό με τα υψηλά ποσοστά δημοτικότητας. Κάθεται στην κεφαλή του τραπεζιού και τρώει μαζί με

άλλα πέντε άτομα, τρεις άντρες και δύο γυναίκες. Κάθε τόσο σηκώνει το κεφάλι από το πιάτο του και κοιτάει γύρω του, σα να περιμένει κάποιον να τον χαιρετίσει ή να του σφίξει το χέρι. Αλλά η πελατεία του «Κανάρ Ντορέ» τους έχει γραμμένους τους υπουργούς, ιδιαίτερα τους τέως, αυτή έχει παρτίδες μόνο με τον πρωθυπουργό. Η δημοτικότητά του πάει στράφι εδώ κι ας καβαλάει τα ποσοστά του αρχηγού του³.

Το εσκαλόπ στάζει αίμα. Κοιτάω το πιάτο της Αδριανής και από τις μικρές, στρογγυλές, πατάτες καταλαβαίνω ότι της έφεραν το μπουρινιόν ή πώς αλλιώς το λένε.

«Είναι νόστιμο;» με ρωτάει η Αδριανή.

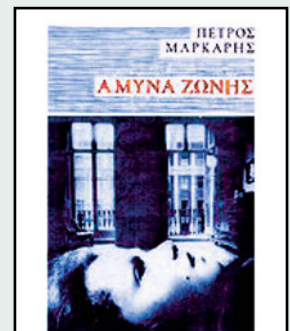
«Το δικό σου;»

«Πεντανόστιμο».

Εμένα το εσκαλόπ μου κάθεσαι στο λαιμό, γιατί νομίζω ότι τρώγω θύμα φόνου, απ' αυτά που βλέπω κάθε μέρα, και σηκώνομαι να βρω το διευθυντή. Καθώς πηγαίνω προς το νεοκλασικό, περνάω μπροστά από τον τέως υπουργό. Σηκώνει το κεφάλι του και με κοιτάζει. Περιμένει να τον χαιρετήσω, αλλά τον έχω κι εγώ γραμμένο, έστω κι αν δεν καθαρίζω με τον πρωθυπουργό, αλλά με τον Γκίκα.

3. Αναφέρεται σε μια πληροφορία που έχει ήδη δοθεί και που σχετίζεται με την πλοκή: σε μία στατιστική έρευνα ένας τέως υπουργός ήταν πιο δημοφιλής από τον πρωθυπουργό.

Ο Πέτρος Μάρκαρης (1938) είναι σύγχρονος Έλληνας συγγραφέας.

2. Η διατροφή του πλανήτη

Πριν από ένα τέταρτο του αιώνα, ο Αμερικανός Paul Ehrlich, από τους πρωτόπóρους της παγκόσμιας κινητοποίησης για το περιβάλλον, προειδοποιούσε ότι ο πλανήτης μας ήταν στα πρόθυρα «απίστευτα μεγάλης πείνας». Ο πληθυσμός αριθμούσε τότε 3,5 δισεκατομμύρια, αριθμός οριακός κατά τον Ehrlich. «Είναι πρακτικά αδύνατο να χορτάσουν έξι δισεκατομμύρια άνθρωποι», έγραφε το 1976.

Υπολογίζεται ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός θα φτάσει τα έξι δισεκατομμύρια τον επόμενο χρόνο. Ωστόσο οι άνθρωποι σε γενικές γραμμές τρέφονται καλύτερα παρά ποτέ. Σύμφωνα με τα στοιχεία των Ηνωμένων Εθνών, πριν τριάντα περίπου χρόνια η παραγωγή τροφίμων στον κόσμο αντιστοιχούσε σε 2.360 θερμίδες κατά κεφαλήν ημερησίως, ενώ σήμερα αντιπροσωπεύει 2.740 θερμίδες. Οι ημερήσιες θερμίδες θα συνεχίσουν να αυξάνονται ταχύτερα από τον πληθυσμό τουλάχιστον ως το 2010, σύμφωνα με τις αισιόδοξες προβλέψεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού το δεύτερο ήμισυ του αιώνα μας, ώθησε στα ύψη τη συνολική ζήτηση τροφίμων. Παρ' όλα αυτά η προσφορά αυξήθηκε

ακόμα περισσότερο, ενώ η τιμή του σιταριού, σε σταθερά δολάρια, έπεσε κατά 61 τοις εκατό και η τιμή του καλαμποκιού κατά 58 τοις εκατό.

Η ικανότητα να παράγουμε ολοένα περισσότερη τροφή κάθε χρόνο οφείλεται σε ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα στην ιστορία του ανθρώπου: την ανακάλυψη της γεωργίας.

Τα πρώτα εκατό χιλιάδες χρόνια από την εμφάνιση του νεότερου ανθρώπου, οι πρόγονοί μας έτρωγαν καρπούς που συνέλεγαν στη φύση και ζώα που κατάφερναν να σκοτώσουν. Όμως γύρω στο 8000 π.Χ., ο νεολιθικός άνθρωπος και σύμφωνα με κάποιους ειδικούς πιο συγκεκριμένα η νεολιθική γυναίκα, άρχισε να καλλιεργεί τη γη. Οι γυναίκες ανακάλυψαν ότι, αν σκόρπιζαν

σπόρους στο χώμα, μετά από μερικούς μήνες αυτοί φύτρωναν.

Η γεωργική επανάσταση επέφερε μια βασική αλλαγή: ο δείκτης γεννητικότητας του ανθρώπου έφτασε και ξεπέρασε το δείκτη θνησιμότητας, και ο πληθυσμός του πλανήτη άρχισε να αυξάνεται σταθερά. Η γεωργία έγινε η κυρίαρχη ανθρώπινη απασχόληση – ακόμα και σήμερα απασχολεί σχεδόν πενήντα τοις εκατό του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού.

Η βιομηχανική επανάσταση επέτρεψε σε κάθε γεωργό να καλλιεργεί περισσότερη γη. Αυτό όμως είχε ως ανεπιθύμητο αποτέλεσμα την όλο και μεγαλύτερη κατανάλωση ενέργειας και την επιδείνωση της ατμοσφαιρικής μόλυνσης. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας '60, η χημική γεωργία καθώς και τα υβρίδια αύξησαν πολύ την παραγωγή ανά στρέμμα, αλλά και τα τοξικά κατάλοιπα αυξήθηκαν κατακόρυφα. Παρά τις καινοτομίες, και πολύ συχνά εξαιτίας τους, η υποβάθμιση του εδάφους και η μόλυνση των υδάτων απειλούν τη γεωργική παραγωγή σε πλανητική κλίμακα.

Ταυτόχρονα, η εφαρμογή νέων μεθόδων στη γεωργία διατήρησε την παραγωγή τροφίμων σε αρκετά υψηλά επίπεδα, ώστε να ανταποκρίνεται στην αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση. Η δύναμη της καινοτομίας υπερκέρασε αυτό που ο Malthus είχε αποκαλέσει «πληθυσμιακή πίεση». Σήμερα η Γη παράγει αρκετά τρόφιμα για όλους. Και όμως, εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι δεν μπορούν να εξασφαλίσουν το ζωτικό ελάχιστο των 2.200 θερμίδων

δων ημερησίως. Περίπου είκοσι τοις εκατό του πληθυσμού στις υπό ανάπτυξη χώρες υποφέρει από χρόνιο υποσιτισμό. Πριν τριάντα χρόνια το ποσοστό ήταν διπλάσιο. Με άλλα λόγια προοδεύουμε. Γιατί όμως να μένει πεινασμένος έστω και ένας άνθρωπος στον πλανήτη;

Το πρόβλημα δεν έγκειται τόσο στην παραγωγή όσο στη διανομή. Σήμερα η διατροφή είναι ανεξάρτητη από την τοπική παραγωγή τροφίμων. Μερικοί από τους καλύτερα τρεφόμενους λαούς στον κόσμο έχουν την τύχη να ζουν σε χώρες όπως η Ιαπωνία όπου δεν χρειάζεται να παράγουν οι ίδιοι την τροφή τους. Άλλοι λαοί πεινούν, αν και ζουν σε καταπράσινα εδάφη με συχνές βροχοπτώσεις. Ο κύριος λόγος γι' αυτή τη διαφορά είναι η πολιτική. Οι περισσότερες χώρες διαθέτουν την πολιτική βούληση να εξασφαλίσουν στον λαό τους αξιοπρεπή διατροφή, άλλες όμως όχι.

(Από το περιοδικό National Geographic)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

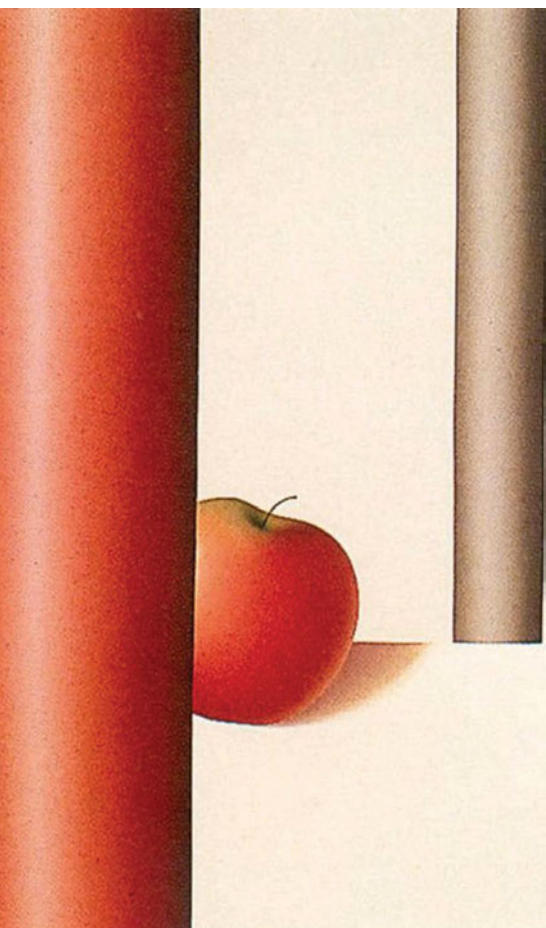
1. Ποια πλεονεκτήματα και ποια μειονεκτήματα επέφερε η βιομηχανική επανάσταση στη γεωργία, με βάση το κείμενο;
2. Ποιος είναι ο κύριος λόγος που «μερικοί λαοί σήμερα πεινρούν, αν και ζουν σε καταπράσινα εδάφη με συχνές βροχοπτώσεις»;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. **Γενικές, σταθερά, εργατικού, τοξικά, αξιοπρεπή:** να γράφεις το συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό των επιθέτων και μετά να χρησιμοποιήσεις δύο από τις νέες λέξεις σε μια πρόταση για την πείνα στον τρίτο κόσμο.
2. **Επιδείνωση, εξασφαλίσουν, υποσιτισμό, έγκειται, καινοτομίες:** να βρεις στο λεξικό την ετυμολογία των λέξεων και να γράφεις δύο (2) παράγωγα από το β' συνθετικό τους.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Συμμετέχεις ως εκπρόσωπος της Ελλάδας σ' ένα παγκόσμιο συνέδριο της UNICEF για τη διατροφή στον πλανήτη. Αξιοποιώντας υλικό από το κείμενο, αλλά και από άλλες πηγές (εφημερίδες, περιοδικά κτλ.), καλείσαι να πείσεις τους συνέδρους ότι το πρόβλημα της έλλειψης τροφίμων στον Τρίτο κόσμο διαρκώς οξύνεται, οπότε πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα από τους διεθνείς οργανισμούς και τις ισχυρές χώρες. Στην ομιλία σου (400 λέξεις) να χρησιμοποιήσεις λογικά επιχειρήματα και τεκμήρια (έρευνες, παραδείγματα, γνώμες ειδικών).
2. Να καταγράψεις τα βασικά τρόφιμα που αγοράζετε στο σπίτι και να προσέξεις τη χώρα προέλευσής τους. Να προσπαθήσεις να εξηγήσεις σ' ένα κείμενο τριών παραγράφων (300 λέξεων) τους λόγους για τους οποίους διακινούνται και αγοράζονται πολλά ξένα προϊόντα, αντίστοιχα των οποίων παράγονται και στην Ελλάδα.

Πλαστικό σύνολο,
Ηλίας Δεσκούλάκος

3. Παντελής Μπουκάλας Σιγά μην τους τα δώσω...

[...] Και βέβαια, η διαφήμιση μας διδάσκει ηθική, αλλά από άλλους δρόμους και με άλλους τρόπους. Μας εθίζει στην ηθική της επιβολής, της «νίκης», του κέρδους, της φιλανθρίας και της μισανθρωπίας. Τυπικότατο δείγμα, δύο εντελώς πρόσφατα διαφημιστικά «τηλεδράματα» τυχερού παιγνιδιού: Στη μια περίπτωση κάποια γιαγιά και στην άλλη ένα ζευγάρι κερδίζουν επιτέλους «τα εκατομμύρια των ονείρων τους», χάρη στην εύνοια της ξυστής τύχης. Ξαφνιασμένοι ακόμη (δηλαδή, όντας ακόμη εντός εαυτού), καταπιάνονται με τη διανομή των κερδών σε συγγενείς και φίλους: τόσα θα πάρει το ένα παιδί, τόσα το άλλο, τόσα τα εγγόνια, τόσα τ' αδέρφια, να μη μείνει κανένας παραπονεμένος, να μη μείνει κανένας απρόσκλητος στην καλή την ώρα.

Γρήγορα όμως η επαφή των χεριών τους με τα «σπαρταριστά» πεντοχίλιαρα τους καθιστά έξαλλους,

αφού τους κλέβει τον αυθεντικό τους εαυτό, τους κλέβει δηλαδή τους συγγενείς και τους φίλους. Παραζαλισμένοι από την Κίρκη των χρημάτων, μεταμορφώνονται σταδιακά και τελικά διακόπτουν τη νοητή διανομή και λένε το μεγάλο όχι: «Σιγά μην τους τα δώσω...». Το χαιρέκακο γελάκι που συνοδεύει αυτή την απόφασή τους αποκαλύπτει ότι αισθάνονται απολύτως ικανοποιημένοι από την έγκαιρη ανάνηψή τους, χάρη στην οποία διασώθηκαν από την ανοησία της σπατάλης, από τη φρίκη της φιλίας, από το έγκλημα της γενναιοδωρίας - από τον κατά βάθος εαυτό τους εντέλει.

«Σιγά μην τους τα δώσω...». Έτσι απλά, απλούστατα, με πέντε λέξεις που η σημασία τους προτείνεται σαν φυσική, δίκαιη και αυτονόητη, καταπατούνται αισθήματα, περιφρονούνται δεσμοί καρδιακοί, νοθεύεται το αίμα και καταλύονται οι σχέσεις που αυτό καθιερώνει. Υψώνονται λοιπόν (και βέβαια,

Τέλειο Αδυνάτισμα χωρίς ... αγκάθια

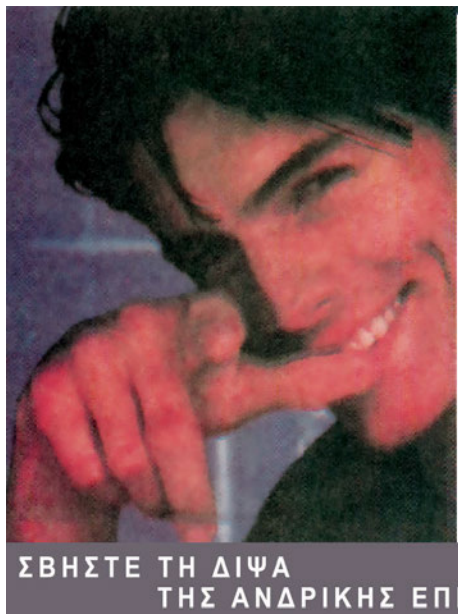
Εξαντλητικές Δίαιτες

Προσωρινή Απώλεια
Κιλών

Ψεύτικες Υποσχέσεις

Πεταμένα Λεφτά

Είμαστε δίπλα σας

**ΠΟΛΥΤΙΜΗ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ
ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΜΕ
ΒΙΤΑΜΙΝΕΣ**

Η Nivea for Men προσφέρει την απαραίτητη περιποίηση για τον ανδρικό πρόσωπο: ενυδατική κρέμα προσώπου για κανονική επιδερμίδα και εντατική ενυδατική κρέμα προσώπου για ξηρή επιδερμίδα. Νέα απαλή σύνθεση με πολύτιμες βιταμίνες που ενυδατώνει την επιδερμίδα και προστατεύει από τις απιδράσεις του περιβάλλοντος. Απορροφάται γρήγορα δεν λιπαίνει και αφήνει την επιδερμίδα λεία και ελαστική.

**ΣΒΗΣΤΕ ΤΗ ΔΙΨΑ
ΤΗΣ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΕΠΙΔΕΡΜΙΔΑΣ**

όχι ανεπαισθήτως¹ παρά εν γνώσει και υπερηφάνως) τείχη γύρω από τον τυχερό, που θα τον χωρίσουν από το πλήθος των δικών του, από την ανάγκη τους αλλά και από την αγάπη τους.

Το ολιγόλεκτο – δήθεν χαριτωμένο – διαφημιστικό σλόγκαν δεν πρωτοτυπεί βέβαια, απλώς παραδίδει σε μορφή εύπεπτη μιαν ολόκληρη τεχνική βίου. Το εκπεμπόμενο ιδεολογικό μήνυμα δεν έχει τη δυνατότητα να αιφνιδιάσει ή να ξενίσει το ανθρώπινο περιβάλλον, το οποίο εμφανίζεται ήδη έτοιμο να το υποδεχθεί και να το ενστερνιστεί, χάρη και στην έντονη προεργασία που έχει υποστεί από τους πολιτικούς, τις συντεχνίες και τα είδωλα που ασταμάτητα παράγει και ακόρεστα καταναλώνει η γυάλινη οθόνη. Το μοντέλο της «νέας εποχής» – τις ενσαρκώσεις του οποίου τις βλέπουμε και τις ακούμε να κηρύσσουν τα νεοκυνικά διδάγματα τους από ποικίλα πόστα–, δεν συγχωρεί την ευαισθησία, τη γεναιότητα και το δόσιμο, αλλά προτείνει σαν θεμελιακή προϋπόθεση της επιτυχίας τον έρωτα του εγώ και την εχθρότητα προς τους άλλους. Αλλά ποιες κοινωνίες, ποιες κοινότητες ανθρώπων μπορεί να συστήσει η «ωμοθυμία»;

Από την εφημερίδα Καθημερινή

1. Αναφορά στο στίχο του Καβάφη για τα τείχη που τον «έκλεισαν ανεπαισθήτως έξω».

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Σε τι είδους ηθική μάς εθίζει η διαφήμιση σύμφωνα με το συγγραφέα; Με ποια τεκμήρια / παραδείγματα αποδεικνύει την άποψή του;
2. «Σιγά μην τους τα δώσω...»: Ποιο ιδεολογικό μήνυμα μεταδίδει, σύμφωνα με το κείμενο, αυτό το διαφημιστικό σλόγκαν;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

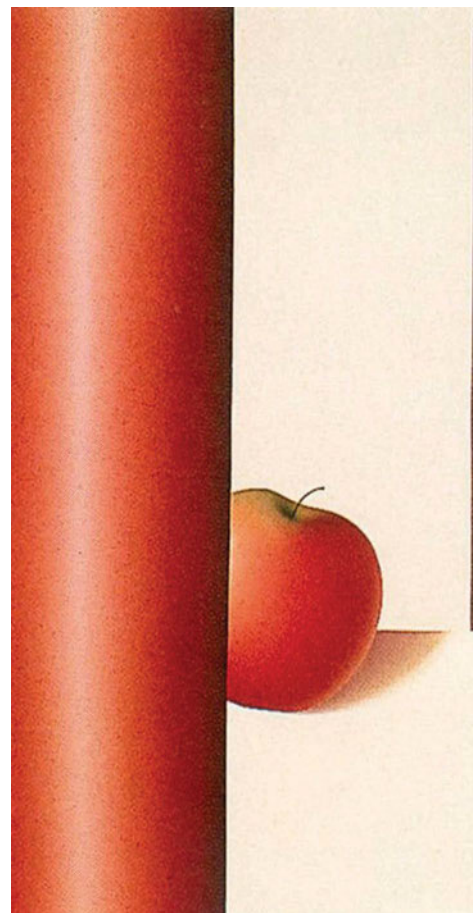
1. Φιλαυτία, μισανθρωπία, χαιρέκακο, ανάνηψη, ολιγόλεκτο, εύπεπτο, ωμοθυμία: Να βρεις, με τη βοήθεια του λεξικού, την ετυμολογία των λέξεων και να γράψεις συνώνυμες.
2. Με ποιον τρόπο ολοκληρώνει το κείμενό του ο συγγραφέας στον επίλογο; Να προσέξεις την τεχνική του, για να την αξιοποιήσεις στην παραγωγή λόγου που ακολουθεί.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Διαβάζεις το κείμενο και διαφωνείς με την εντελώς αρνητική κριτική που ασκεί στη διαφήμιση. Να γράψεις ένα άρθρο (3-4 παραγράφων), στο οποίο θα παρουσιάζεις τις θετικές πλευρές της σύγχρονης διαφήμισης, αναφέροντας, βέβαια, συγκεκριμένα παραδείγματα.
2. Κύρια χαρακτηριστικά του διαφημιστικού λόγου, τα οποία χρησιμοποιούνται ως τεχνικές πειθούς είναι:

- α) Η συχνή χρήση της προστακτικής με τη σημασία της προτροπής και όχι της προσταγής.
- β) Η επανάληψη λέξεων.
- γ) Η μεταφορική χρήση των λέξεων.
- δ) Η πολυσημία, δηλαδή η χρήση λέξεων ή φράσεων με πολλαπλή σημασία.
- ε) Η χρήση νεολογισμών στη γλώσσα.
- στ) Η χρήση της παραδοξολογίας.

Να προσέξεις αυτά τα χαρακτηριστικά σε τηλεοπτικές διαφημίσεις και να μεταφέρεις τα παραδείγματα στην τάξη. Ακόμα, να εντοπίσεις τα παραπάνω ή άλλα χαρακτηριστικά της διαφημιστικής γλώσσας στις διαφημίσεις της προηγούμενης σελίδας.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

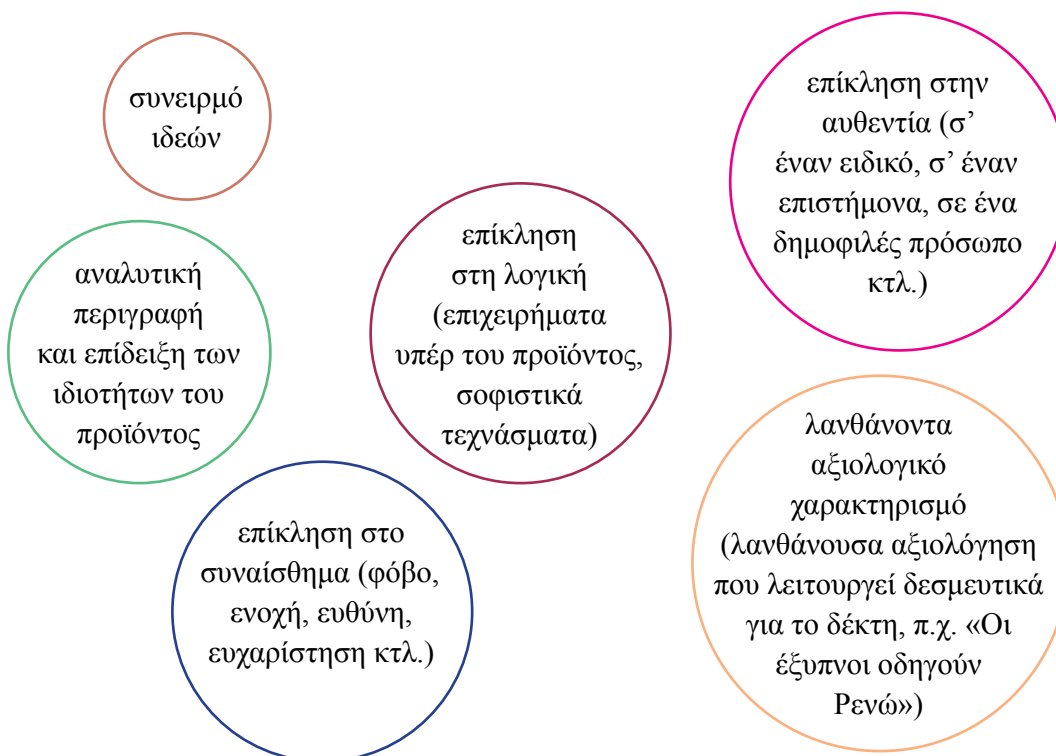
Η πειθώ στη διαφήμιση

Διαφήμιση είναι η δημιουργία πρωτότυπου μηνύματος, το οποίο αναφέρεται σε κάποιο υλικό ή πνευματικό παράγωγο/προϊόν, και η προβολή του (μηνύματος αυτού) από τα μέσα επικοινωνίας, με τελικό σκοπό την παρακίνηση του αποδέκτη να αγοράσει το διαφημιζόμενο προϊόν.

Είδη διαφημιστικών μηνυμάτων:

- Μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο (χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις).
- Αφηγηματικό μήνυμα (χρησιμοποιείται η αφήγηση μιας ιστορίας για την επίδειξη του προϊόντος).
- Μήνυμα μονολόγου-διαλόγου (μονόλογος-διάλογος με τη μορφή μαρτυρίας κάποιου ειδικού ή ενός καταναλωτή).
- Μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα.
- Μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα/ευρήματα (ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας με λογοπαίγνια, μεταφορές, παρομοιώσεις, σπάνιες και εξεζητημένες λέξεις/φράσεις, χρήση του χιούμορ, της υπερβολής, της έκπληξης κτλ.).
- Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα.

Η διαφημιστική πειθώ συχνά χρησιμοποιεί τα παρακάτω μέσα/τεχνικές:

4. Άγγελος Ελεφάντης Δια γυμνού οφθαλμού

*Περóτος Μουσικός,
Gino Severini*

Γιατί δεν τραγουδάμε πια;

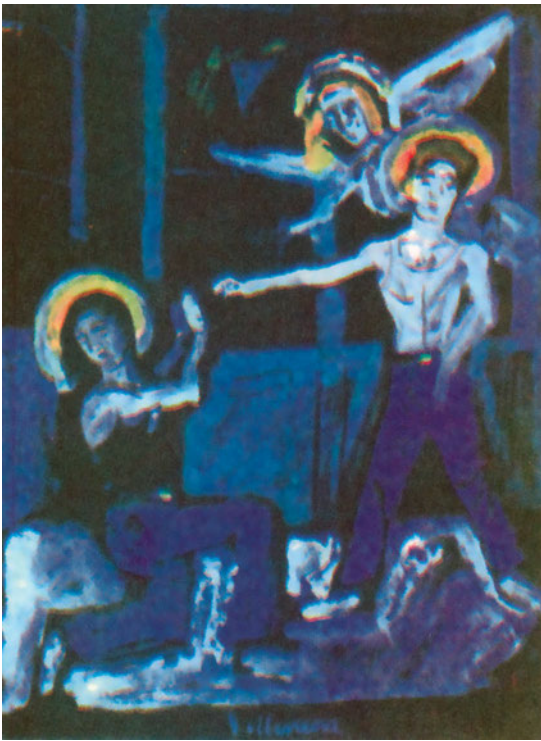
Γιατί δεν τραγουδάμε πια; Στο φαινομενικά ρητορικό αυτό ερώτημα η απάντηση είναι μία: γιατί δεν έχουμε λόγο να τραγουδάμε οι ίδιοι, εξουσιοδοτήσαμε άλλους, τους ειδικούς, τους μουσικούς, τα στερεοφωνικά, τους δίσκους και τα γουόκμαν, να τραγουδούν για λογαριασμό μας.

Αλλά πράγματι δεν τραγουδάμε;

Έτσι φαίνεται. Η διαπίστωση είναι αυστηρώς εμπειρική κι όπως κάθε εμπειρική διαπίστωση μετατρέπει τις προσωπικές, έστω και προσεκτικές, παρατηρήσεις σε γενικό κανόνα, πράγμα επικίνδυνο. Μια έρευνα όμως, με στοιχεία, ερωτηματολόγια, διαγράμματα κτλ., που θα συγκέντρωνε και θα συνόψιζε πολλές παρατηρήσεις στο κέντρο και στην περιφέρεια, σε πόλεις, χωριά, οικογενειακές εστίες, πα-

ρέες, εκδρομές, γλέντια, γάμους, χαζοξενύχτια, ταβέρνες, χώρους δουλειάς, παντού δηλαδή όπου παλιότερα οι άνθρωποι τραγουδούσαν, δεν θα 'κανε τίποτε άλλο από το να επιβεβαιώσει αυτό που όλοι ξέρουμε από τις προσωπικές μας εμπειρίες. Όμως, παρ' όλο που έχουμε προκαταβολικά το συμπέρασμα, μια τέτοια έρευνα, που θα μπορούσε ν' απασχολήσει μουσικολόγους, κοινωνιολόγους και ειδικευμένους οργανισμούς, δεν θα ήταν άσκοπη. Θα μαθαίναμε καλύτερα αυτό που διαισθανόμαστε, θα είχαμε σαφέστερη θέαση των όρων κάτω από τους οποίους εμφανίζεται το νέο φαινόμενο και επιπλέον θα προσδιορίζαμε καλύτερα τις αιτίες μιας τέτοιας, κατά τη γνώμη μου πολύ σημαντικής, πολιτισμικής αλλαγής στον καθημερινό βίο των Νεοελλήνων.

Γιατί, πραγματικά, έχουμε να κάνουμε με ένα νέο πολιτισμικό φαινόμενο. Οι άνθρωποι δεν τρα-

Τρεις χορευτές με μπλού τζήν και δύο έρωτες με πράσινες πόρτες, Γιάννης Τσαρούχης

γουδάνε πια. Προσοχή. Δεν διατείνομαι ότι δεν ασχολούνται με τη μουσική, αλλά ότι από τις πολυσχιδείς μουσικές δραστηριότητες κι εκδηλώσεις το τραγούδι έχει εκπέσει ως μαζική πρακτική: το να «ξέρεις τα λόγια», δηλαδή, του τραγουδιού, να ξέρεις περίπου τη μουσική και μόνος σου ή μετά πολλών, έχεις δεν έχεις «καλή φωνή», να το ρίχνεις στο τραγούδι.

Οι ταβέρνες σίγησαν· σπάνια κάποιοι μερακλωμένοι θα πιάσουν το λιανοτράγουδο με συνοδεία κιθάρας ή και χωρίς αυτήν, φαινόμενο που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη μέχρι πριν από μερικά χρόνια ακόμα κατάσταση, όπου αχολογούσαν οι ταβέρνες από «Ρωμιοσύνη», Βαμβακάρη, αντάρτικα και Χατζιδάκι. Κι αν ακόμα συμβεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, κάποιοι, νοσταλγοί μάλλον, να το ρίξουν στο τραγούδι, ο περίγυρος – περίξ πολυκατοικίες, «100», συνδαιτυμόνες, συνεπικουρόντος και του ταβερνιάρη – θα τους ανακαλέσει στην τάξη. Στην ταβέρνα μόνο τρώμε και συζητάμε. Και βέβαια, όπως πάντα, πληρώνουμε το λογαριασμό.

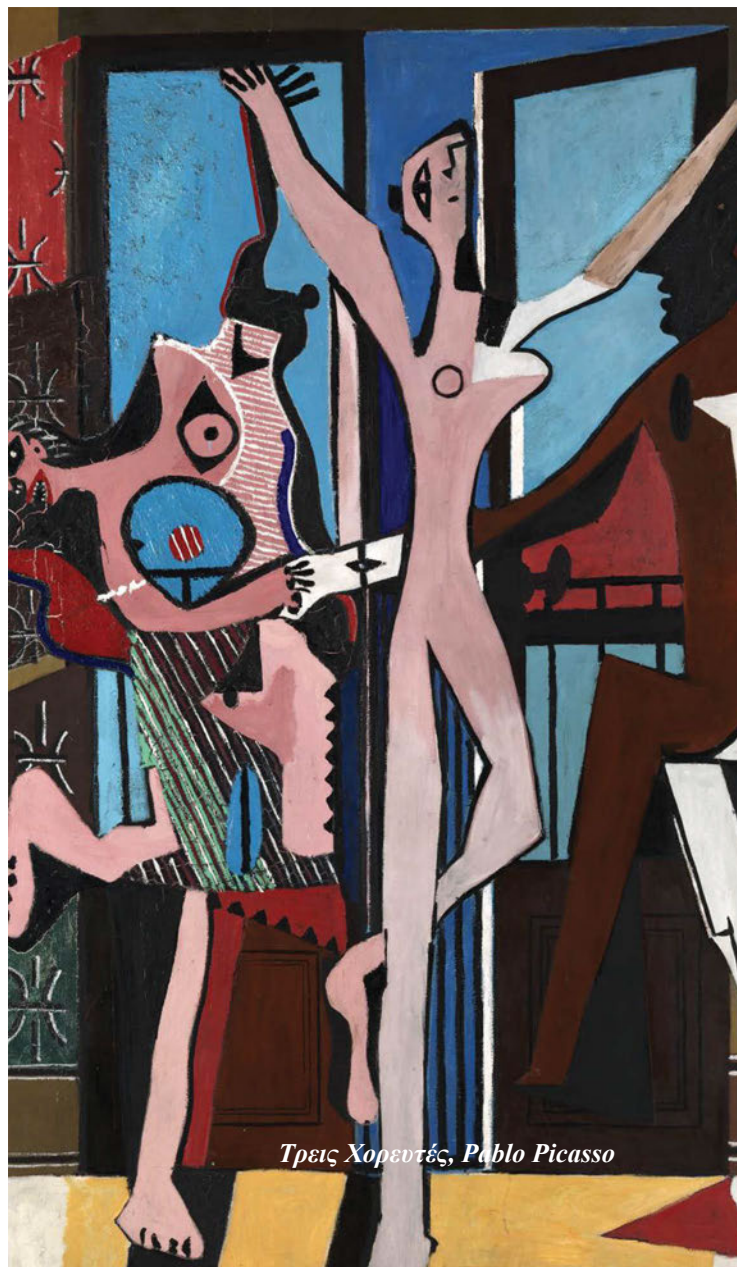
Στην εκδρομή, στα πούλμαν των «tours» που διασχίζουν την Ελλάδα απ' άκρου σ' άκρο, το είδος είναι πλέον ξεχασμένο, καθώς η συνάντηση των ανθρώπων σ' αυτά είναι τυχαία και φευγαλέα, χωρίς συνέχεια και χωρίς συνοχή. Τα παιδιά στο σχολείο μαθαίνουν ελάχιστα τραγούδια· ούτε το «Μαύρη είν' η νύχτα στα βουνά» ούτε την «Ξανθούλα». Άλλαξαν οι ευαισθησίες, έτσι που μόλις και μετά βίας ψελλίζουν ολίγο Θεοδωράκη. Και μιλώ βέβαια για το δημοτικό, διότι στο γυμνάσιο και το λύκειο το είδος είναι εντελώς ξεχασμένο, ανεξάρτητα από το αν υπάρχουν σχολεία, και υπάρχουν, που διαθέτουν μουσικά συγκροτήματα και σχολικές χορωδίες. Μιλώ πάντα για το αυθόρμητο τραγούδι.

Στις οικογενειακές συγκεντρώσεις πάλι δεν τραγουδούν, διότι με την αποσύνθεση της ευρείας οικογένειας έχουν πάψει να υπάρχουν οικογενειακές συγκεντρώσεις. Στο πλαίσιο της πυρηνικής οικογένειας - μάνα, πατέρας, παιδιά - συνήθως παίζονται άλλοι χαβάδες. Ωστόσο η οικογενειακή σύνταξη ήταν εκείνη που εξοικείωνε τους μικρούς με το τραγούδι, τους μούσε και τους έδινε τη δυνατότητα, κοντά στους μεγάλους, να αρθρώσουν κι αυτοί τα όσα είχε αρπάξει τ' αφτί τους. Τα παιδιά τώρα κοιμούνται νωρίς γιατί αύριο πρέπει να ξυπνήσουν νωρίς, το βραδάκι βλέπουν Σπορτ Μπίλυ και Στρομφ,¹ το Σάββατο πάνε σε πάρτυ παιδικά, τα πιο μεγάλα πάνε φροντιστήριο και ενίοτε στις ντισκοτέκ να ξεσκουριάσουν.

Υπάρχουν δουλειές που σήκωναν τραγούδι· το γιαπί, για παράδειγμα, με πρωταγωνιστή τον μπογιατζή, αλλά και αλλού, κυρίως στα μικροεργαστήρια, όπου τα κοριτσόπουλα χαλούσαν τον κόσμο. Μια εμπειρική, πάλι, παρατήρηση δείχνει ότι τη θέση τους έχει πάρει το τρανζίστορ και σε πολλές δουλειές που υπάρχει ισχυρός θόρυβος μηχανών, για να σπάσει η επαναληπτικότητα και η μονοτονία αυτού του εξουθενωτικού ηχητικού διάκοσμου, έχουν τοποθετηθεί τεράστια ηχεία που προσπαθούν να επικαλύψουν το μηχανικό θόρυβο. Ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, του ηχείου και της μηχανής, η ανθρώπινη φωνή παραδίνεται.

Σε άλλες περιπτώσεις, στους γάμους, παραδείγματος χάριν, τα νέα ήθη έχουν επιβάλει άλλες μορφές μουσικής επικοινωνίας και έκφρασης. Ανάλογα πάντα με το βαλάντιο, στην ταβέρνα όπου μετά την εκκλησία συνεχίζεται το μυστήριο, όλο και κάποιος (πληρωμένος) τραγουδιστής θα υπάρχει με το συγκρότημά του, και εν πάση περιπτώσει αν τα λεφτά δεν φτάνουν, υπάρχουν τα πικάπ και τα ηχεία. Το ίδιο θα μπορούσε να διαπιστώσει κανείς

Τρεις Χορευτές, Pablo Picasso

¹ Εκπομπές για παιδιά στην τηλεόραση.

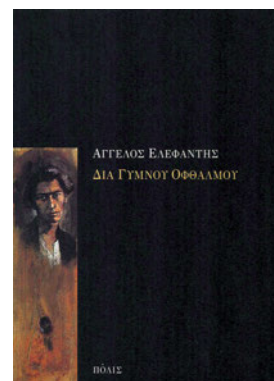

Τρεις μουσικοί,
Pablo Picasso

στις χιλιάδες συνεστιάσεις, που οργανώνονται τις Αποκριές, τα Χριστούγεννα ή μ' οποιαδήποτε αφορμή, για λόγους καθαρά εισπρακτικούς, από κομματικές οργανώσεις, πολιτιστικούς συλλόγους, συλλόγους των εν Αθήναις επαρχιωτών κτλ. Εδώ το ντεκόρ είναι στερεότυπο: μια αίθουσα, στριμωγμένα τραπέζια, καρέκλες και άνθρωποι, μια εξέδρα, κάποιος ή κάποια με μικρόφωνο στο χέρι, τα εκκωφαντικά megάφωνα εν δράσει.

Αν πάλι επισκεφτεί κανείς τα φεστιβάλ κομμάτων-εφημερίδων ή τα φεστιβάλ πόλεων και χωριών, μπορεί να συναντήσει τους πάντες και τα πάντα, μπορεί να βρεθεί μπροστά στην πιο εκθαμβωτική παρέλαση αστέρων της μουσικής και του τραγουδιού, όμως ανθρώπινη φωνή δεν θ' ακούσει. Αυτή έχει εξουσιοδοτήσει για πάντα τη Χαρούλα, τον Μητσία, τον Σαββόπουλο και τόσους άλλους να τα λένε για λογαριασμό της. Εμείς μόνο ακούμε, αν ακούμε. Ακραία περίπτωση σιγής του πλήθους οι συναυλίες στα στάδια με δέκα, τριάντα, πενήντα, εκατό χιλιάδες ανθρώπους ν' ακούνε σιωπηλοί το ίνδαλμά τους, να το χαζεύουν από τα μα-τριξ, να «συμμετέχουν» με χειροκροτήματα, με ποδο-

βολητά, και εν ανάγκη ορυόμενοι.

Ο Άγγελος Ελεφάντης (1936) είναι συγγραφέας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

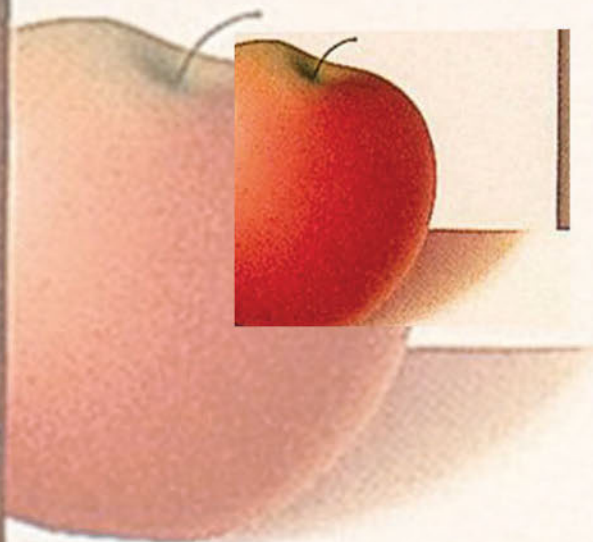
1. Ποια μεταβολή στην πολιτιστική συμπεριφορά των σύγχρονων Ελλήνων διαπιστώνεται και περιγράφεται στο κείμενο;
2. Ο συγγραφέας αποδίδει το φαινόμενο που περιγράφει σε κάποια αίτια. Να τα εντοπίσεις.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Ο συγγραφέας, για να αποδείξει τη θέση του, ακολουθεί μια πορεία επαγωγική, αξιοποιώντας παραδείγματα από διάφορες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής. Να προσέξεις αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης (πώς τίθεται το θέμα, πώς αποδεικνύεται, πώς γίνεται η μετάβαση από παράγραφο σε παράγραφο).
2. Παρατήρησε το λόγο του κειμένου. Θα διακρίνεις εκφράσεις με χιούμορ και γλώσσα όπου συνυπάρχουν απροσδόκητα εκφράσεις καθημερινές με λόγιες λέξεις. Να βρεις συγκεκριμένα παραδείγματα.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Ο συγγραφέας κάνει μια διαπίστωση και την τεκμηριώνει. Να γράψεις ένα κείμενο στο οποίο θα υποστηρίξεις τη δική σου άποψη για το θέμα, παραθέτοντας παραδείγματα από τις εμπειρίες σου στην προσωπική και κοινωνική ζωή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ο Πρόλογος στην Παραγωγή λόγου σε επικοινωνιακό πλαίσιο

Μέχρι σήμερα στην Έκθεση Ιδεών, ο Πρόλογος ήταν κυρίως «παραγωγικός» (μια γενική διατύπωση) ή «ιστορικός» (ιστορική αναφορά ή αναδρομή). Αυτή η μορφή εισαγωγής οδηγούσε πολλούς μαθητές στη στεία αποστήθιση και στην αυτούσια μεταφορά «έτοιμων» προλόγων στα κείμενά τους. Στην Παραγωγή λόγου σε επικοινωνιακό πλαίσιο, για την επιλογή του είδους του προλόγου λαμβάνεται υπόψη το είδος του κειμένου που θα γράψει ο μαθητής. Διαφορετική εισαγωγή σε ύφος και δομή θα έχει μια επιστολή, μια καταγγελία κτλ. και διαφορετική ένα άρθρο ή ένα δοκίμιο. Ειδικά στην περίπτωση του άρθρου, του δοκιμίου και ανάλογων μορφών αποφαντικού λόγου, μπορεί να υπάρξει ποικιλία μορφών εισαγωγής (προλόγου). Τέτοιες μορφές, ανάμεσα σε πολλές άλλες, είναι:

1. **Η ερώτηση**
2. **Η αφετηρία από ένα περιστατικό, μια είδηση, ένα παγκόσμιο γεγονός, μια κινηματογραφική ταινία, ένα βιβλίο κτλ**
3. **Η αντίθεση**
4. **Η διασάφηση λέξεων-όρων**
5. **Η διαπίστωση**

Σκοπός της εισαγωγής (προλόγου) πρέπει να είναι να προσελκύσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη-δέκτη και να τονίσει το θέμα και τη θέση του ομιλητή-συγγραφέα με τη χρήση του κατάλληλου κάθε φορά ύφους.

Αν προσέξεις τα μη λογοτεχνικά κείμενα του βιβλίου, θα διαπιστώσεις ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία στην εισαγωγή τους.

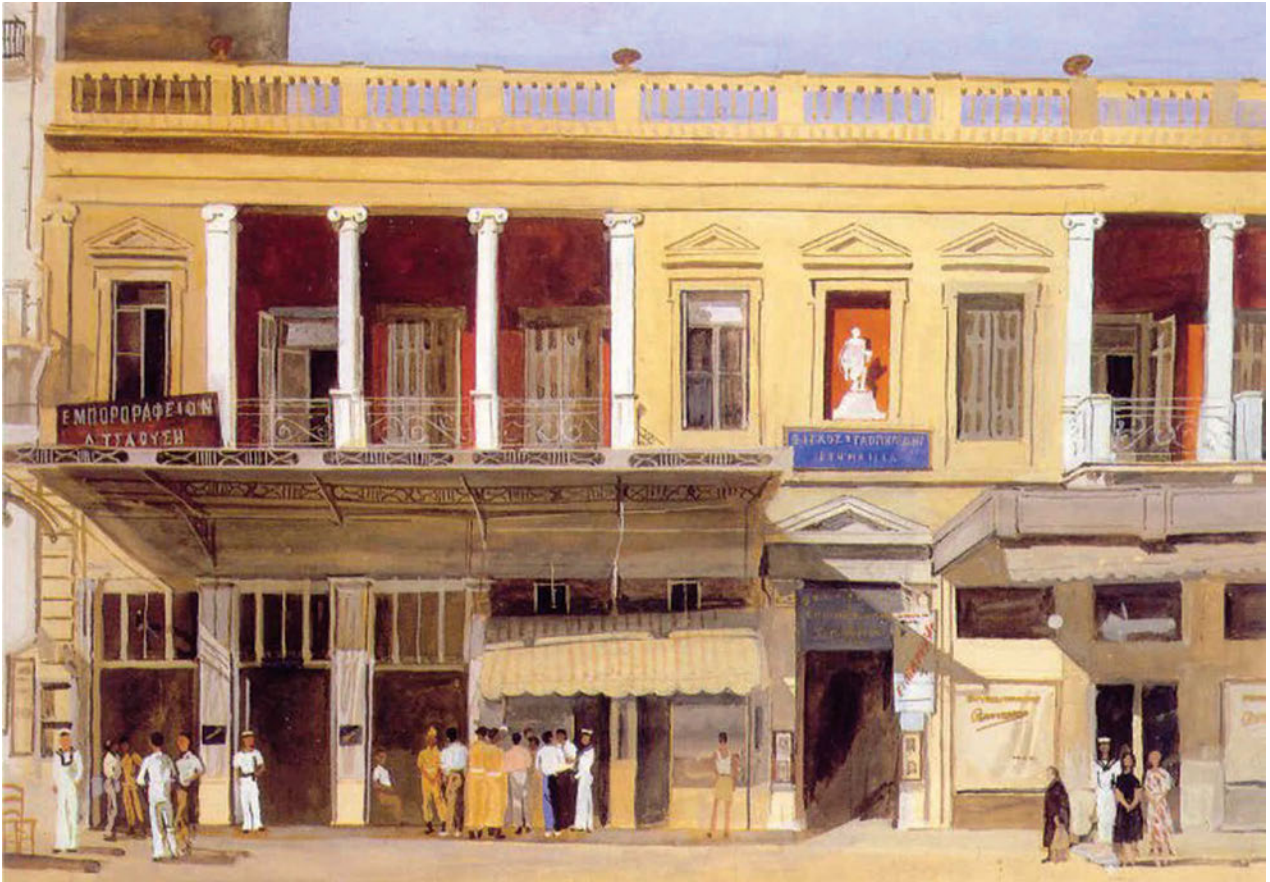
Ο Επίλογος στην Παραγωγή λόγου σε επικοινωνιακό πλαίσιο

Ο επίλογος, παρ' ότι φαίνεται περιττός λόγω των περιορισμένης έκτασης κειμένων που ζητούνται από τους μαθητές, είναι χρήσιμο να υπάρχει, για να ολοκληρώνει το λόγο/κείμενο. Αυτό, βέβαια, εξαρτάται από το είδος του κειμένου που καλείται να γράψει ο μαθητής και από το αν αυτό χρειάζεται επιλογική παράγραφο.

Τα κείμενα του αποφαντικού-κριτικού λόγου θα διαπιστώσεις ότι ολοκληρώνονται με ποικίλους τρόπους, απόδειξη ότι δεν υπάρχουν κανόνες και «συνταγές» για τις μορφές επιλόγου. Μερικά απ' αυτά τα κείμενα ολοκληρώνονται με καταγραφή των βασικών συμπερασμάτων, άλλα προτείνοντας συγκεκριμένες λύσεις και άλλα θέτοντας ερωτήσεις, ρητορικού κυρίως χαρακτήρα. Ανάλογες τεχνικές ή άλλες που θα εφεύρεις μπορείς να ακολουθήσεις στα δικά σου κείμενα της Παραγωγής λόγου.

5. Διονύσης Ζήβας Οι δημόσιοι χώροι της Αθήνας

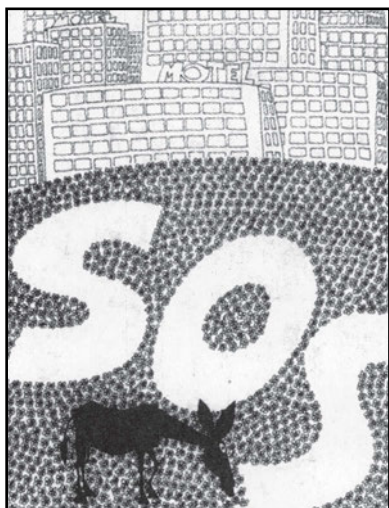

Καφενείον Παρθενών, Γιάννης Τσαρούχης

Οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι μιας πόλης – οι δρόμοι, οι πλατείες, οι κήποι, τα πάρκα, τα προαύλια των εκκλησιών, οι αρχαιολογικοί χώροι – είναι αυτοί που με τη μορφή, τις διαστάσεις, τις αναλογίες, τις προοπτικές που δημιουργούν και τα κτίρια που τους περιβάλλουν συνθέτουν, τελικά, την εικόνα της πόλης, αυτήν που ο κάθε κάτοικος - πολίτης προσλαμβάνει και βιώνει καθημερινά και ο κάθε επισκέπτης συναποκομίζει επιστρέφοντας στη δική του πόλη.

Είναι οι χώροι που συγκροτούν τον αστικό ιστό, το στημόνι δηλαδή πάνω στο οποίο υφαίνονται η μορφή, η ζωή και η ιστορία της πόλης. Σε αυτούς τους χώρους ζούμε και κυκλοφορούμε καθημερινά, σε αυτούς συγκεντρωνόμαστε, όταν θέλουμε, εκεί μπορούμε να αναπαυτούμε, να ονειροπολήσουμε ή και να μαγευτούμε από τις θέες που προσφέρουν, τις φυγές και τους άξονες, να βιώσουμε την ομορφιά της αρχιτεκτονικής, όπου υπάρχει, να προσεγγίσουμε το ύψος και το χαρακτήρα του καθενός και το ρόλο του στη συγκρότηση της πόλης.

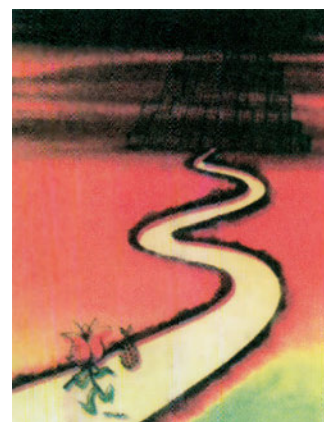
Δεν είναι λοιπόν καθόλου παράξενο που από την απώτερη αρχαιότητα μέχρι σήμερα, δημοκρα-

Σκίτσο: Κ. Μητρόπουλος

Σκίτσο: KYP

Σκίτσα: Μαρουλάκης

τικοί άρχοντες ή καίσαρες, πρίγκηπες, πάπες, βασιλιάδες και αυτοκράτορες, υπουργοί, σήμερα και δημοτικοί άρχοντες, φρόντισαν να τους περιβάλουν με επιβλητικά κτίρια – ναούς, αγορές, δημαρχεία – και να τονίσουν έτσι τη σημασία τους.

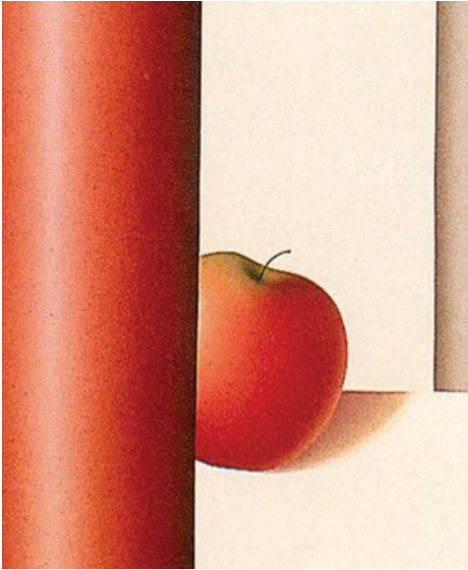
Φοβούμαι πως αυτά τα μάλλον κοινά και αυτονόητα πράγματα συχνά υποτιμώνται στις ημέρες μας ή παραμερίζονται. Πολύ συχνά, λύσεις πρόχειρες, φανερά ανεπαρκείς και άτεχνες, λύσεις που δυναμικά επιβάλλονται ή λύσεις που απλώς «μπαλώνουν» κάποια πράγματα, οδηγούν στην υποβάθμιση του δημόσιου χώρου, τη μετατροπή του από χώρο κοινωνικής ζωής και έκφρασης, χώρο αναψυχής, χώρο πολιτισμού και προβολής αξιών, σε χώρο νεκρό ή σε χώρο απόθεσης της πιο ευτελούς καθημερινότητας. Την ίδια στιγμή, κάποιες χειρονομίες μεγαλόπρεπων καλλιτεχνικών προθέσεων προδίδονται από την ίδια τη βιασύνη και την προχειρότητα της εκτέλεσης και την ασυναρτησία που βασιλεύει γύρω τους.

(Απόσπασμα)

(Από την εφημερίδα Καθημερινή)

Ο Διονύσης Ζήβας είναι αρχιτέκτονας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Ποιους ονομάζει ο συγγραφέας δημόσιους ελεύθερους χώρους μιας πόλης;
2. Στο κείμενο οι ελεύθεροι δημόσιοι χώροι σχετίζονται με την ποιότητα της ζωής σ' έναν τόπο. Να διαπιστώσεις αυτή την άποψη σε συγκεκριμένα σημεία του.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να συγκεντρώσεις από το κείμενο τις λέξεις που έχουν σχέση με την αρχιτεκτονική του χώρου.
2. Στην πρώτη και τρίτη παράγραφο ο λόγος είναι μακροπερίοδος. Δοκίμασε, με την κατάλληλη στίξη, να φτιάξεις μικρές περιόδους. Νομίζεις ότι έχει αλλάξει κάτι στη σαφήνεια και στο ύφος;

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Αφού διαβάσεις και τα παράλληλα κείμενα, γράψε ένα δικό σου, 400 λέξεων περίπου, στο οποίο θα παρουσιάσεις έναν από τους ελεύθερους δημόσιους χώρους του τόπου διαμονής σου. Θα περιγράψεις τη μορφή (κατασκευή, χρώματα, υλικά, συντήρηση, γενική εντύπωση) και τη χρήση του. Αν θέλεις, μπορείς να προτείνεις και τρόπους αλλιωτικής διαμόρφωσής του. Να λάβεις υπόψη σου ότι το κείμενο σου θα δημοσιευτεί σε τοπική εφημερίδα.

Αμάντα Μιχαλοπούλου
Ευρωπαϊκός άνεμος

Erté

Στη δεκαετία του '80, επέστρεφα πάντα απελπισμένη από ένα ταξίδι στο Παρίσι ή στο Λονδίνο. Η Αθήνα φάνταζε άσχημη και αφιλόξενη και αποκομμένη από τις εξελίξεις. Όταν έφερνα από το ταξίδι κάποιο χρωματιστό ρούχο – όχι γκρι ή μαύρο ή καφέ – όλοι στρέφονταν και κοιτούσαν με απορία. Υπήρχε φόβος και δυσπιστία και ακαλαισθησία – ή έτσι μου φαινόταν.

Έτσι κάθε ταξίδι ήταν έξοδος από μια φυλακή πλήξης και μουντής ομοιομορφίας. Οι άλλες ευρωπαϊκές πόλεις ξέπλεναν το βλέμμα: εκθέσεις με ό,τι πιο νέο, σεβασμός στην αστική αρχιτεκτονική, στο σχεδιασμό της πόλης, καφεενία στα πεζοδρόμια και μια παιχνιδιάρικη διάθεση στα ρούχα, στα καπέλα. Αγοράζαμε αφίσες από

τις εκθέσεις του Μπομπούρ ή της Σερπαντάν, κοσμήματα από το Πορτομπέλο, αγοράζαμε ακόμη και φάρμακα για όλη την οικογένεια – φάρμακα που έμοιαζαν πιο αποτελεσματικά – τσάι με βιταμίνες και δυναμωτικά ροφήματα για το κρύωμα. Σήμερα έχουμε εξειδικευμένα καταστήματα για πικάντικα δώρα αρτιστίκ, έχουμε όλες τις ξένες φίρμες ρούχων σε ροζ και φούξια που είναι τόσο της μόδας και εισάγουμε τις καλύτερες βρετανικές πολυβιταμίνες.

Τα σκεφτόμουν όλα αυτά το περασμένο Σαββατοκύριακο, σε ένα ταξίδι-αστραπή στο Παρίσι. Είχε περάσει ένας ολόκληρος χρόνος από την τελευταία επίσκεψη στη γαλλική πρωτεύουσα. Όπως ήταν φυσικό, ένιωσα κύματα νο-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

σταλγίας – τα αγαπημένα μου εστιατόρια, οι αγαπημένοι μου δρόμοι, διάσπαρτες αναμνήσεις – αλλά πέραν αυτού ουδέν. Καθόλου ευρωπαϊκότερος άνεμος δεν φυσούσε στο δρόμο, τα κορίτσια φορούσαν φούστες πάνω από τα παντελόνια τους, όπως στο Κολωνάκι, ο καφές του Φλωρ στοίχιζε πλέον όσο ένας καπουτσίνο στην πλατεία Συντάγματος, το μετρό απέκτησε τη σχετικότητα του ως επίτευγμα. Το μόνο που ζήλεψα ήταν η καλοοργανωμένη έκθεση του Βίτκιν, κοντά στη Βαστίλλη. Αλλά αμέσως μετά σκέφτηκα ότι κι εμείς έχουμε αίθουσες που δεν υστερούν από άλλες ευρωπαϊκές γκαλερί. Οπότε, γιατί να ταξιδεύεις πια συχνά, με απληστία; Πού βρίσκεται το νέο, εκείνο που θα ξεπλύνει το βλέμμα;

Σίγουρα όχι στην Ευρώπη, πλέον. Γίναμε Ευρωπαίοι τελικά, αν όχι στη νοοτροπία, τουλάχιστον στον τρόπο που οργανώνουμε την αστική ζωή. Αργά τη νύχτα η Βουλή, με τον ωραίο φωτισμό της, αποκτά κάτι επιβλητικό που ή δεν το βλέπαμε ή το είχαμε ξεχάσει. Οι τρύπες του μετρό έκλεισαν. Το Σύνταγμα ομόρφυνε απροσ-

δόκητα. Η Ομόνοια επίσης. Ο Λυκαβηττός διαγράφεται πίσω από τις πολυκατοικίες της Πινδάρου. Επιτέλους, περιτριγυριζόμαστε από όμορφα πράγματα σε αυτή την πόλη. Ακόμη και οι άνθρωποι έχουν ομορφύνει. Υπάρχει διάθεση, δίψα για ομορφιά. Ωστόσο, το ταξίδι εντός ευρωπαϊκών ορίων χάνει κάτι από την παιδευτική του αξία. Αφού η Ευρώπη είμαστε εμείς – ή θα γίνουμε έστω – τότε προς τα πού να κοιτάζουμε για να βρούμε κάτι διαφορετικό; Αλλιώςτικά όμορφο; Αφού αναγωγές δεν χρειάζονται πια ούτε για παρηγοριά, ούτε για εξοικείωση, πώς θα οριστεί ο κοσμοπολιτισμός του νέου αιώνα; Είναι μια ερώτηση προς το παρόν αναπάντητη, αλλά θα τη βρίσκουμε συνεχώς μπροστά μας.

(απόσπασμα)

Από την εφημερίδα Καθημερινή

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωστής Παπαγιώργης

Υποχθόνιες επιβατάμαξες

Παρά το γεγονός ότι η τελειοποίηση του σιδηρόδρομου ταυτίστηκε με την πιο άνετη μεταφορά επιβατών, στο αρχικό τους στάδιο οι σιδηροτροχιές (που δεν ήταν και σιδερένιες) είχαν άλλη σκοπιμότητα. Τα τρένα αναδύθηκαν, θα έλεγε κανείς, κατευθείαν από τα ανθρακωρυχεία. Ήταν τέκνα της βιομηχανικής επανάστασης και θεωρούνται μια τεχνική εφεύρεση η οποία θα απλοποιούσε τη μεταφορά ογκωδών πρώτων υλών από την περιοχή της εξόρυξης στο πλησιέστερο λιμάνι. Αυτή την τεχνική λύση είχε κατά νου ο Ρίτσαρντ Τρέβιθικ, όταν κατασκεύασε τη μηχανή που έμεινε με την επωνυμία «Πιάσε-με-αν-μπορείς» (Catch-me-Who-can) και, βέβαια, ο Γουίλιαμ Χέντλι, όταν εξέθεσε με περηφάνεια το «Λαχανιασμένο Μπίλι», μian ατμάμαξα η οποία κατάργησε την ανάγκη της οδοντωτής σιδηροτροχιάς. Δικαιολογημένα, λοιπόν, το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρείται πατέρας του σιδηρόδρομου, μια και μεταξύ 1844-1846, στο αποκορύφωμα της «σιδηροδρομικής μαγείας» όπως έλεγαν, το Κοινοβούλιο ενέκρινε πανηγυρικά την κατασκευή 400 νέων γραμμών, εκτός από τις ήδη υπάρχουσες σιδηροτροχιές, μήκους 2.100 χιλιομέτρων. Αντίθετα, η πρώτη σιδηροδρομική γραμμή στη Γαλλία λειτούργησε το 1827 με ιππήλατη έλξη, ενώ ο πρώτος ιππήλατος σιδηρόδρομος στη Ρωσία εγκαινιάστηκε το 1836.

Αντίθετα, ο σιδηρόδρομος που κινείται στις αναξιοποίητες υπόγειες περιοχές των μεγά-

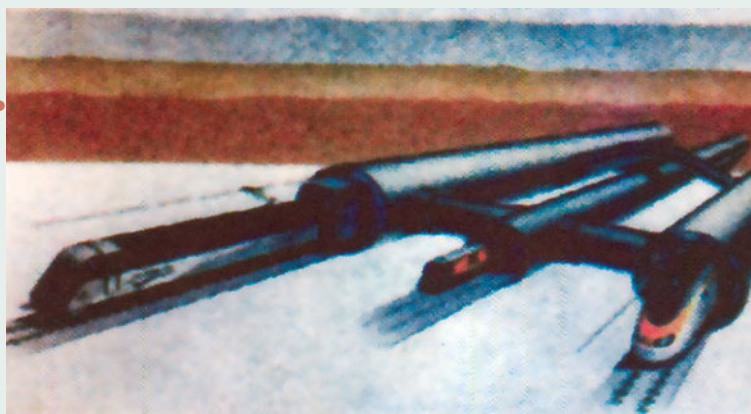

λων πόλεων δεν απέβλεπε στη μεταφορά φορτίων, αλλά στην ταχεία μεταφορά των εργατών και εν γένει των εργαζομένων. Ονομάστηκε μετρό (από τη συγκοπή της ελληνικής λέξης Μητρό-πολις, Metro-politain) και αφορούσε μόνο τις πόλεις εκατομμυρίων, πράγμα καινοφανές για μια Ευρώπη που μέσα σε δύο αιώνες είχε εξαπλασιάσει τον πληθυσμό της. Χρονολογικά η εγκατάσταση έχει ως εξής: ο πρώτος υποχθόνιος μητροπολιτικός σιδηρόδρομος εγκαινιάζεται στο Λονδίνο το 1863. Στα 1868 έχουμε το πρώτο δίκτυο στη Νέα Υόρκη και το 1892 στο Σικάγο. Στα 1890 λειτούργησε στο Λονδίνο η πρώτη ηλεκτροκίνητη γραμμή μετρό μεγάλου βάθους και κατόπιν στο Παρίσι το 1900. Πλην, όμως, το πρώτο μετρό της ηπειρωτικής Ευρώπης εγκαταστάθηκε στη Βουδαπέστη το 1896. Όσο

για την Ελλάδα, το 1926 δόθηκε στην κυκλοφορία η υπόγεια γραμμή Ομόνοιας- Σταθμού Αττικής. Κατά συνέπεια, δεν είναι δύσκολο να αντιληφθούμε γιατί σήμερα, εκπνέοντος του εικοστού αιώνας, μπορούμε να απολαύσουμε ένα μεταφορικό μέσο που ο υπόλοιπος κόσμος χρησιμοποιούσε από πολλές δεκαετίες. Οι απανωτοί πόλεμοι, η κοινωνική αστάθεια και ο καιροσκοπισμός της πολιτικής, η οποία μόνο ληξιπρόθεσμα σχέδια μπορούσε να καταστρώσει, δεν επέτρεπαν ένα έργο τόσο μεγάλης πνοής. Αξίζει, βέβαια, να σημειώσουμε ότι η Αθήνα πιθανώς είναι η μόνη μητρόπολις η οποία κατασκεύασε το μετρό για να λύσει το αποπνικτικό πρόβλημα της κυκλοφορίας, πρόβλημα που δεν απασχολούσε τις λοιπές μητροπόλεις όταν άρχιζαν να προσανατολίζονται προς τα έγκατα της γης για να βρουν ελευθερία κινήσεως και κυκλοφορίας. Στο Λονδίνο, στο Παρίσι, στη Μόσχα, στο Σικάγο και στη Νέα Υόρκη η ανάγκη αφορούσε το χρόνο προσελεύσεως στους τόπους εργασίας, ενώ σε μας το πρωταρχικό είναι μια πόλη που κατέστη αδιάβατη από μια χαώδη προσέλευση πληθυσμού.

Πέραν τούτου, η Αθήνα – για να μη χάνουμε την πρωτοτυπία μας – είναι και η μόνη πολιτεία στον κόσμο που άρχισε να υποσκάπτει τα εδάφη της με παλμό καρδιάς. Πού αλλού μπορούσε να συμβεί κάτι ανάλογο; Αν εξαιρέσουμε τη Ρώμη, καμία άλλη μητρόπολις δεν φοβόταν να σκάψει μήπως συντρίψει κάποια θαμμένα ίχνη της Ιστορίας της. Από αυτή τη σκοπιά, έχουμε το μόνο μετρό που φιλοξενεί αρχαιολογικά ευρήματα. Ποια πόλη θα μπορούσε να βρει στα υπόγεια στρώματά

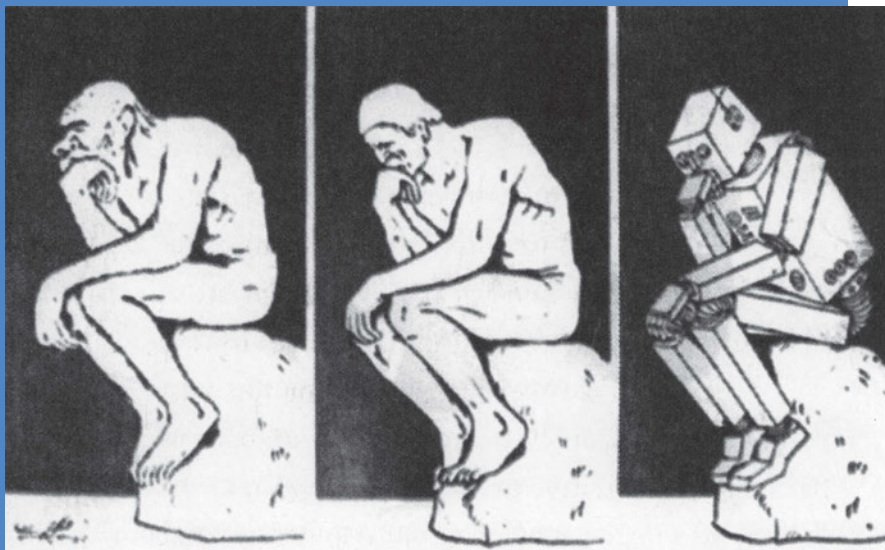
της μια χάλκινη κεφαλή του Απόλλωνα, που χρονολογείται από το 470 π.Χ.; Μια στήλη από πεντελικό μάρμαρο όπου αναγράφονται οι πεσόντες στην Τανάγρα το 426 π.Χ.; Ταφικούς περίβολους, εργαστήρια, απομεινάρια από θαμμένες συνοικίες; Η πόλη μοιάζει να αμύνεται με το παρελθόν της, αλλά το παρόν είναι γεγονός πλέον.

Έστω κι αν δεν μπορούμε να παινευτούμε για το μήκος των γραμμών (393 χιλιόμετρα υπόγειων σιδηροτροχιών διαθέτει η Νέα Υόρκη, 388 το Λονδίνο, ενώ το Παρίσι, το Τόκιο και η Μόσχα περιορίζονται στα 170 έως 190 χιλιομετρικών γραμμών), ο νέος σιδηρόδρομος είναι βέβαιο ότι θα αποδειχθεί καλός φίλος του Αθηναίου και πρώτο βήμα για το μέλλον που ακούει στο όνομα «ελαφρό μετρό».

(Από την εφημερίδα Επενδυτής)

Ο Κωστής Παπαγιώργης (1947) είναι συγγραφέας

6. Ευάγγελος Παπανούτσος Πρακτική Φιλοσοφία

Ο άνθρωπος και το φόρεμα

Το φόρεμα (ανθρώπινη επινόηση και φροντίδα) ως προστασία και στολισμός αποτελείώνει και επισφραγίζει το «πρόσωπό» μας, το συμπληρώνει και το παρουσιάζει. Το πώς ντύνουμε το σώμα μας (από την κεφαλή έως τα πόδια), με τι υλικά και με ποιο τρόπο, δεν είναι καθόλου ασήμαντο ή τυχαίο γεγονός για την υπόστασή μας, τη «δημόσια» και την «ιδιωτική». Αποτελεί μέρος του εαυτού μας, την προβολή του προς τα έξω, και εκφράζει την προσωπική μας υφή: το πώς θέλουμε να μας βλέπουν οι άλλοι και τα δικά μας μάτια. Γδύνετε έναν άνθρωπο (στο ιατρείο, στο στρατόπεδο, στη φυλακή) και χάνει αμέσως την αυτοπεποίθηση, τη δύναμη, το γόητρό του. Έχει την εντύπωση ότι του αφαιρέσατε και κρατάτε στα χέρια σας όχι απλώς το περίβλημα, αλλά ένα μεγάλο μέρος από την ουσία του. Ότι τον ακρωτηριάσατε. Φαντάζεστε ότι μπορεί να επιβληθεί, να έχει συνείδηση του εαυτού του «πλήρη», να ασκήσει την εξουσία ή την αποστολή του ένας αξιωματικός χωρίς στολή, ένας παπάς δίχως ράσο, ένας δικαστής ντυμένος όπως ο κατηγορούμενος; Ο Carlyle, θαρρώ, προτείνει κάπου να κάνουμε ένα μικρό «νοερό πείραμα», για να βεβαιωθούμε πόσο αξίζουν οι μεγάλοι τιτλούχοι της κοινωνίας, εκείνοι που η σύμβαση και ο θεσμός τους έχει υψώσει σε θέσεις μεγαλοσύνης και ισχύος: υποθέσετε –λέει– ότι σε μια *soirée de gala*¹ της Όπερας πέφτουν και εξαφανίζονται τα ρούχα όλων των θεατών· μπορείτε πια να

1. Εορταστική καλλιτεχνική εκδήλωση.

ξεχωρίσετε το βασιλέα από τον ταξιθέτη, τη στρατηγίνα από τη σιδερώτρια της σκη-
νής;... Μαζί με το φόρεμα πάει και ο κοινωνικός διαφορισμός· αποτέλεσμα: η πλήρης
εξομοίωση, το αριθμητικό πλήθος.

Στις αρχαίες κοινωνίες, στους λαούς τους πρωτόγονους όχι μόνο το επίσημο φό-
ρεμα (του φύλαρχου, του ιερέα, του μάντη κτλ.), αλλά και το καθημερινό λογαριάζε-
ται πολύ. Πιστεύεται ότι είναι μέρος του ανθρώπου που το φορεί, συνέχεια, απόληξή
του· ότι μετέχει στην ουσία του, έχει εμποτισθεί απ' αυτήν, όπως οι τρίχες του σώμα-
τος ή τα νύχια. Και γι' αυτό, εάν κατορθώσει κανείς να προμηθευτεί έστω και ένα κομ-
ματάκι από το ρούχο του εχθρού ή του αγαπημένου του, μπορεί να τον κάνει (με τη δύ-
ναμη της μαγείας) υποχείριό του. Ο πρωτόγονος (και με τη νοοτροπία του σκέπτονται
και ενεργούν πάρα πολλοί, ακόμη και μέσα στις πιο εξελιγμένες κοινωνίες) φοβάται
και «φυλάει» τα ρούχα του. Όπως και την απεικόνιση, το είδωλό του. Περιέχουν, κα-
τά κάποιο τρόπο, την υπόστασή του, και όταν τα παραδίνει ή του τα αρπάζουν, πιστεύ-
ει ότι έχει εκχωρήσει ένα μέρος του εαυτού του στη διάκριση του άλλου και βρίσκεται
πια κάτω από τον έλεγχό του.

Όχι λοιπόν δεν κάνει, αλλά ίσα-ίσα το ράσο κάνει τον παπά. Όταν αλλάζετε το
φόρεμά σας, αισθάνεστε διαφορετικός. Βάζετε τα γιορτινά σας και αμέσως διάθεση
και συμπεριφορά γίνεται πανηγυρική· ντύνεστε στο χακί, και ένας άλλος τύπος αν-
θρώπου σχηματίζεται μέσα σας: ο στρατιώτης· τα μαύρα ρούχα δεν ταιριάζουν απλώς,
συνθέτουν το πένθος σας· για να νιώσετε την εξοχή, το βουνό, τη θάλασσα, πρέπει να
πετάξετε το συνηθισμένο και να βάλετε το εκδρομικό σας κοστούμι. Με την ίδια αμ-
φίσηση δεν μπορείτε να ζήσετε διαφορετικές καταστάσεις ζωής. Στην ανάγκη, μεταβάλ-
λετε μια λεπτομέρεια (ανασηκώνετε το καπέλο ή τα μανίκια σας, πετάτε το σακάκι ή
ξεκουμπώνετε το πουκάμισό σας) και βρίσκετε την αντιστοιχία του εσωτερικού με το
εξωτερικό σας.

Πόσο η εξωτερική εμφάνιση (φόρεμα προπάντων αλλά και κόμμωση, στάση,
περπάτημα) είναι συνάρτηση της εσωτερικής μας δομής, φαίνεται από το γεγονός ότι
και μόνο από τον τρόπο που ντύνεται ένας άνθρωπος μπορεί να μαντέψει κανείς το
επάγγελμα, την κοινωνική θέση, την παιδεία του, αλλά και πολλές πτυχές του χαρα-
κτήρα του: το βάθος της ψυχής του, τις βλέψεις και τις επιδιώξεις του, τις διαστάσεις
του αισθηματικού του κόσμου, το τι θέλει και μπορεί να πάρει και να δώσει στη ζωή,
το πόσο εμπιστεύεται τον εαυτό του και άλλους ανθρώπους, αν λογαριάζει ή όχι τα
μέτρα και τις συνήθειες του συλλογικού βίου. Άλλοτε (π.χ. στους μεσαιωνικούς χρό-
νους της Ευρώπης) υπήρχε ελευθερία στο ντύσιμο, και ο καθένας έδειχνε, μαζί με το
γούστο, και τη φαντασία του στη μορφή και στα χρώματα των φορεμάτων του. (Κάτι
που τώρα θεωρείται μόνο προνόμιο των γυναικών). Αλλά και σήμερα που το φόρεμα
έχει σε μεγάλη κλίμακα διεθνοποιηθεί και τυποποιηθεί, υπάρχουν μεγάλα περιθώρια

για την πρωτοβουλία μας. Και ένα οξύ βλέμμα μπορεί από την αμφίεση και μόνο να ξεχωρίσει τον φιλάρεσκο από τον αδιάφορο· τον ματαιόδοξο από τον ταπεινό· τον επιτηδευμένο και περίπλοκο από τον αφελή και απλό· εκείνον που ζητεί να πάρει από τους άλλους σημασία, απ' αυτόν που γνωρίζει ότι την έχει· τον ασταθή και αβέβαιο από τον ήσυχο και σίγουρο· τον άνθρωπο με θολό και βάνανσο από τον άνθρωπο με λεπτό και καθαρό αισθηματικό κόσμο· τον επιτήδειο, αλλά και επικίνδυνο από τον αδέξιο και αγαθό· τον ονειροπόλο από τον πρακτικό· τον άνθρωπο της άμεσης και γρήγορης εντύπωσης από κείνον που ξέρει και προτιμά να περιμένει· αυτόν που δεν εννοεί να παραιτηθεί και επιμένει στις χαρές της ζωής, απ' αυτόν που αποφάσισε ή προσποιείται ότι θέλει να συνθηκολογήσει με τον κάματο, τις απογοητεύσεις ή την ευπρέπεια, και ούτω καθεξής.

Ακόμα και όταν συμβεί μια βαθιά και απότομη μεταβολή στη δημόσια ή στην ιδιωτική ζωή ενός ανθρώπου, μια περιπλοκή απροσδόκητη, μια κρίση (όταν κλείσει π.χ. μια πόρτα και σκοτεινιάσει ή ανοίξει ένα παράθυρο και φωτιστεί, ευωδιάσει ο αισθηματικός του κόσμος), η αλλαγή θα σημειωθεί και στην αμφίεσή του: το φόρεμα βαραίνει ή ελαφρώνει, εγκαταλείπεται ή γίνεται αντικείμενο ιδιαίτερης φροντίδας, προσαρμόζεται στη νέα κατάσταση ή ετοιμάζεται να την απεικονίσει. Τις πιο πολλές φορές οι μεταπτώσεις αυτές γίνονται χωρίς να τις επιδιώξουν εμπρόθετα ή και να τις προσέξουν οι φορείς τους. Η παρόρμηση έρχεται μόνη της, από «μέσα», και το αποτέλεσμα γίνεται αντιληπτό άμα οριστικοποιηθεί.

Μια τελευταία παρατήρηση: την προσδιοριστική, την περιοριστική δύναμη του φορέματος την αισθανόμαστε όταν ανταλλάσουμε το αληθινό μ' ένα ψεύτικο – που μας κρύβει, π.χ. την αποκριατική αμφίεση. Τότε έχουμε το αίσθημα ότι αποδεσμευτήκαμε, αποβάλαμε ένα μέρος του εαυτού μας, εκεί-

νο που έχουμε συνθέσει για να το θεωρούν οι άλλοι (και μεις οι ίδιοι) πρόσωπό μας, και μπορούμε πια να παίζουμε ένα ρόλο – αυτόν που δεν έχουμε καθόλου ή συχνά το θάρρος ή την ευκαιρία να υποδυθούμε στην καθημερινή ζωή. Εάν μας αποσπάσουν την ψεύτικη περιβολή, ξαναγυρίζουμε στην τάξη και στη νηφαλιότητα – η παρένθεση έχει κλείσει...

*Μελέτη για την Μαίριλιν,
James Rosenquist*

Ο Ευάγγελος Παπανούτσος (Πειραιάς, 1900 - Αθήνα, 1982) ήταν παιδαγωγός και φιλόσοφος, μεγάλη μορφή των ελληνικών γραμμάτων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Η ενδυμασία επηρεάζει τη διάθεση και τη συμπεριφορά των ανθρώπων; Τι πιστεύει ο συγγραφέας και με ποια παραδείγματα στηρίζει την άποψή του;
2. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι από την ενδυμασία κάποιου μπορούμε να πληροφορηθούμε για το χαρακτήρα και την προσωπικότητά του. Να βρεις τα συγκεκριμένα σημεία του κειμένου, όπου φαίνεται η παραπάνω αντίληψη.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Ο συγγραφέας, για να επισημάνει τη λειτουργία της ενδυμασίας στη ζωή μας, χρησιμοποιεί ορισμένες εκφράσεις. Να δώσεις τη σημασία τους:
  - Το φόρεμα αποτελείώνει «το πρόσωπό» μας
  - Το φόρεμα συμπληρώνει το πρόσωπό μας
  - Το φόρεμα απεικονίζει τις μεταβολές στη δημόσια και ιδιωτική μας ζωή
  - Το φόρεμα περιορίζει και προσδιορίζει τις ενέργειές μας
2. Αν μελετήσεις τη Βοήθεια που ακολουθεί, θα διαπιστώσεις ότι το δοκίμιο ως μορφή κειμένου έχει ορισμένα χαρακτηριστικά. Να επισημάνεις μερικά από αυτά στο περιεχόμενο, στη γλώσσα και στη δομή του κειμένου του Ε. Παπανούτσου. Μετά, να φτιάξεις και το διάγραμμα αυτού του κειμένου.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. «Ο τρόπος που ντύνεται κάποιος οδηγεί σε συμπεράσματα για το χαρακτήρα και την προσωπικότητά του», υποστηρίζει ο καθηγητής των Νέων Ελληνικών στην τάξη σου. Εσύ καλείσαι να αποδεχτείς ή να αντικρούσεις την άποψη αυτή, φέρνοντας επιχειρήματα και τεκμήρια από τη ζωή τη δική σου, αλλά και άλλων συνανθρώπων σου.
2. Ορισμένοι νέοι ντύνονται προκλητικά και εξεζητημένα. Να περιγράψεις σε ένα κείμενο 400 λέξεων τέτοιες μορφές εμφάνισης (των νέων της ηλικίας σου) και να επιχειρήσεις να ερμηνεύσεις αυτή τη συμπεριφορά, διερευνώντας τόσο εξωτερικούς (κοινωνικούς) παράγοντες όσο και εσωτερικούς (στην προσωπικότητα του ατόμου). Το κείμενό σου αυτό θα δημοσιευτεί σε νεανικό περιοδικό.

Δοκίμιο**Δοκίμιο****Δοκίμιο****Δοκίμιο****Δοκίμιο**

Ένα ιδιαίτερο γραμματειακό είδος που σχετίζεται άμεσα με την πειθώ είναι και το δοκίμιο. Αυτό σημαίνει ότι το δοκίμιο από τη μια συνδέεται με τον επιστημονικό λόγο – όταν αυτός εξετάζει αμφιλεγόμενα θέματα – και από την άλλη με το ρητορικό λόγο (πολιτικό, δικανικό), χωρίς να έχει όμως τον επικαιρικό χαρακτήρα του. «Το δοκίμιο μας προσφέρει μια εμπειρία πειθούς, την οποία θέλουμε να επαναλάβουμε για χάρη του διανοητικού κεντρίσματος που μας παρέχει και της αλήθειας που μας προσφέρει. Δε μας κεντρίζει και δε μας παρακινεί απλώς σε κάποια πράξη της στιγμής. Κάνει τη στιγμή να έχει διάρκεια»¹. Η ιδιότητα αυτή συνδέει το δοκίμιο και με τη λογοτεχνία.

1. Έννοια του δοκιμίου.

Το δοκίμιο λοιπόν (γαλλικά *essai* και αγγλικά *essay*: προσπάθεια, δοκιμή) είναι ένα είδος πεζού λόγου. Με μέση συνήθως έκταση, σε αντιδιαστολή προς τις τυπικές, πλήρεις και εξαντλητικές μελέτες. Ο δοκιμογράφος άλλοτε εκφράζει τις παρατηρήσεις, τις σκέψεις και τα συναισθήματά του για τη ζωή ή περιπλανιέται ελεύθερα στο χώρο των ιδεών που προέρχονται από τα γενικότερα πνευματικά του εφόδια και από τη διανοητική και αισθητική του καλλιέργεια, και άλλοτε προσπαθεί να αναλύσει και να ερμηνεύσει, εκλαϊκεύοντας πολλές φορές, θέματα αισθητικής, ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής κτλ. τάξης, ακόμη και επιστημονικά, με σκοπό να πληροφορήσει, να διδάξει, να τέρψει και να πείσει.

Οι ιδιότητες αυτές του δοκιμίου και η ποικιλία των μορφών του δείχνουν πόσο ρευστά είναι τα όριά του και πόσο επισφαλής κάθε προσπάθεια να περιχαρακωθεί μέσα σε έναν ορισμό. Το μόνο βέβαιο είναι ότι ο ασαφής αυτός χαρακτήρας του μας βοηθάει να το συνδέσουμε από τη μία με τη **λογοτεχνία** και από την άλλη με τα **διδακτικά** γένη (τη μελέτη, την πραγματεία, το άρθρο κτλ.).

2. Η επικοινωνιακή ταυτότητα του δοκιμίου.

Πομπός: δοκιμογράφος (επιστήμονας, λογοτέχνης, δημοσιογράφος κ.ά.).

Δέκτης: ευρύ κοινό που έχει κάποιο μορφωτικό επίπεδο, αλλά δε διαθέτει εξειδικευμένες γνώσεις και πληροφόρηση για το θέμα.

Είδος λόγου: το δοκίμιο είναι ένα είδος πεζού λόγου, με μέση συνήθως έκταση, που είναι δύσκολο να οριοθετηθεί, γιατί συνδυάζει, όπως είπαμε, στοιχεία του επιστημονικού και του λογοτεχνικού λόγου και παίρνει ποικίλες μορφές.

Θεματολογία: το δοκίμιο καλύπτει μια ευρεία θεματολογία. Μπορεί να αναφέρεται σε ζητήματα φιλοσοφίας, ηθικής, ιστορίας, πολιτικής, λογοτεχνίας, γλώσσας, εκπαίδευσης, καθώς επίσης και σε ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος από το χώρο των θετικών επιστημών (της φυσικής, της ιατρικής, της βιολογίας κτλ.).

Σκοπός: το δοκίμιο αποτελεί μια απόπειρα για την προσέγγιση ενός θέματος. Ο δοκιμογράφος θέτει κάποια ερωτήματα και, επιστρατεύοντας τις γνώσεις, τις σκέψεις και την εμπειρία του, προσπαθεί να δώσει στα ερωτήματα αυτά μια επαρκή, έστω και προσωρινή, απάντηση. Απώτερος στόχος του είναι να εκθέσει τις ιδέες του, να μοιραστεί τον προβληματισμό του με τον αναγνώστη. Επιδιώκει, λοιπόν, με το κείμενό του να πληροφορήσει τον αναγνώστη, να τον προβληματίσει, να τον πείσει, να τον διδάξει δηλαδή με την ευρύτερη έννοια. Ο δοκιμογράφος, ωστόσο, δεν απευθύνεται μόνο στη νόηση, αλλά και στον συναισθηματικό κόσμο του αναγνώστη, επιζητεί να τον συγκινήσει και να τον τέρψει.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Δοκίμιο

Δοκίμιο

Δοκίμιο

Δοκίμιο

Δοκίμιο

3. Βασική δομή του δοκιμίου.

Η ρευστότητα που χαρακτηρίζει το δοκίμιο αντανακλάται και στον τρόπο σύνθεσής του. Κάτω όμως, από αυτή τη ρευστότητα και την πολυμορφία, μπορούμε να διακρίνουμε ένα βασικό τύπο σύνθεσης, κοινό σε όλα τα δοκίμια, που αποτελείται από τρία μέρη:

α. τον πρόλογο

β. το κύριο μέρος, και

γ. τον επίλογο.

Ή, με άλλη διατύπωση: την **εισαγωγή** (έκθεση), την **ανάπτυξη** και το **συμπέρασμα**.

Η απλή αυτή μορφή παρατηρείται κυρίως στα αποδεικτικά δοκίμια. Ο συγγραφέας ενός τέτοιου δοκιμίου εκθέτει **στον πρόλογο** το **θέμα** προσπαθώντας να προκαλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Συνεχίζει, στην ίδια ή σε ξεχωριστή παράγραφο, με την **κατευθυντήρια** ή **κύρια** ιδέα, που αποτελεί και τη θέση του πάνω στο θέμα.

Στο **κύριο μέρος** ο συγγραφέας προσκομίζει το υλικό που διαθέτει, για να διασαφηνίσει την κύρια ιδέα ή να αποδείξει το θέμα και τη θέση που διατύπωσε στον πρόλογο.

Στον **επίλογο** παρουσιάζει συμπυκνωμένα ό,τι έχει αναπτύξει στο κύριο μέρος ή επανεκθέτει την αρχική του θέση. Αν έχει αποδείξει πειστικά το θέμα του, η θέση του θα έχει ένα καινούριο νόημα για τον αναγνώστη.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η θέση που παίρνει ο συγγραφέας απέναντι στο θέμα του προηγείται συνήθως των αποδείξεων (**παραγωγική μέθοδος**). Μπορεί όμως και να έπεται (**επαγωγική μέθοδος**) ή να συνυφάνεται στενά με το αποδεικτικό υλικό.

Σε αντίθεση με το αποδεικτικό δοκίμιο, το δοκίμιο στοχασμού μπορεί να στηρίζεται – και συνήθως στηρίζεται – στη συσχετική κίνηση του νου. Έτσι η δομή του μπορεί να είναι περισσότερο **συνειρμική** και λιγότερο (ή ελάχιστα) **λογική**. Το μορφικό σχήμα του στοχαστικού δοκιμίου δεν καθορίζεται από τη σχέση απόδειξης ανάμεσα στη θέση και στην υποστήριξή της, αλλά μάλλον από τη σύνδεση **εικόνας** και **ιδέας**. Διαβάζοντας ένα στοχαστικό δοκίμιο προσέχουμε περισσότερο την ύφανση του λόγου παρά τη λογική που διέπει τη δομή του δοκιμίου ως συνόλου. Γι' αυτό, όταν διαβάζουμε ένα τέτοιο δοκίμιο, νιώθουμε εμπλουτισμένοι σε ανιχνεύσεις, χωρίς όμως να έχουμε επισημάνει ένα καθαρό διάγραμμα του.

¹ Scholes και Claus. Στοιχεία δοκιμίου (μτφ. Α. Παρίση), Εκδ. Κωνσταντινίδης, Θεσ. 1985.

7. Εύη Χατζηανδρέου «Συντροφιά»

Στο αυτοκίνητο, Roy Lichtenstein

Από μελέτες που έγιναν σε ασθενείς έπειτα από έμφραγμα, διαπιστώθηκε ότι όσοι δεν έχουν κάποια υποστηρικτική σχέση, έχουν διπλάσια πιθανότητα να πεθάνουν σε διάστημα έξι μηνών μετά το επεισόδιο. Ακόμη και ζώα, κυρίως σκύλοι αλλά και γάτες μπορούν να παίξουν αυτόν το ρόλο, γεγονός που οδήγησε το διεθυντή μεγάλου οργανισμού φροντίδας υγείας στις ΗΠΑ να δηλώσει ότι σκέπτονται να δωρίσουν σκυλάκια στους ηλικιωμένους τους.

Άλλα στοιχεία που επηρεάζουν την υγεία μέσω του ανοσοποιητικού είναι τα συναισθήματα, η αντίληψη και η στάση ζωής. Παράγοντες μακροζωίας, μέσω ενδυνάμωσης του ανοσοποιητικού είναι, εκτός από την αισιοδοξία, το χιούμορ, το γέλιο και η ικανότητα έκφρασης των συναισθημάτων. Οι άνθρωποι που τα κρατούν όλα μέσα τους και δεν εκφράζονται, μακροχρόνια προκαλούν, σύμφωνα με μελέτες, ζημιά στην υγεία τους.

Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και η ικανότητα προσαρμογής στις συνθήκες που αλλάζουν, το μαχητικό πνεύμα και η αντοχή. Να δεχόμαστε τις δυσκολίες και να προσπαθούμε να τις αντιμετωπίσουμε. Να μη μας παίρνει η ζωή από κάτω.

Ο αλτρουισμός και ο εθελοντισμός είναι, τέλος, δύο σημαντικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που ενδυναμώνουν το ανοσοποιητικό. Τα τελευταία χρόνια, μελέτες στις ΗΠΑ έδειξαν ότι ο ευεργετών κερδίζει περισσότερα από τον ευεργετούμενο, καθώς ο εγκέφαλος εκλύει ενδορφίνες και άλλες ορμόνες, οι οποίες κάθε φορά που είμαστε ικανοποιημένοι με τον εαυτό μας, μας κάνουν να αισθανόμαστε ωραία, ενισχύοντας την άμυνα του οργανισμού.

Από την εφημερίδα Καθημερινή

Η Εύη Χατζηανδρέου είναι επιδημιολόγος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Η Ε. Χατζηανδρέου αναφέρεται σε ποικίλους παράγοντες που ενδυναμώνουν το ανοσοποιητικό σύστημα του ανθρώπου και, κατ' επέκταση, δρουν θετικά στην υγεία του. Να τους επισημάνεις στο κείμενο.

1. **Αλτρουϊσμός, εθελοντισμός, υποστηρικτική σχέση:** Αφού δώσεις την έννοια των παραπάνω λέξεων-φράσεων, να τις χρησιμοποιήσεις σε ένα κείμενο 3-4 γραμμών.
  2. Στα κείμενα υπάρχουν λέξεις/όροι που αναφέρονται στην ιατρική. Να επισημάνεις ποιες από αυτές χρησιμοποιούνται με διαφορετική σημασία στο καθημερινό λεξιλόγιο.
-
1. Συμμετέχεις στο Πρόγραμμα “Αγωγή Υγείας”. Παρουσιάζεις στην τάξη σου την άποψη ότι η υγεία εξαρτάται και από τη δική μας φροντίδα, αντλώντας πληροφορίες και από τα κείμενα. Να λάβεις υπόψη ότι μιλάς στους συμμαθητές σου και να χρησιμοποιήσεις το κατάλληλο ύφος, ώστε ο λόγος σου να είναι κατανοητός αλλά και ελκυστικός (300 λέξεις).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο

Ο επιστημονικός λόγος είναι λόγος περιγραφικός, ερμηνευτικός, αποδεικτικός. Αυτό σημαίνει ότι τον χρησιμοποιεί ο επιστήμονας στην προσπάθειά του να περιγράψει, να ερμηνεύσει, να πείσει. Από την άποψη αυτή ο επιστημονικός λόγος οφείλει να είναι απρόσωπος και αντικειμενικός. Άλλωστε στην επιστήμη τη γλώσσα τη χρησιμοποιούμε με τρόπο που αφορά το λογικό μας και όχι με τρόπο που αφορά τις συγκινήσεις μας.

Διατροφικές απαιτήσεις κατά τη διάρκεια της εφηβείας

Ισορροπημένη διαίτα για τον έφηβο

Για τη διατήρηση καλής υγείας και κατά τη διάρκεια της εφηβείας και για την υπόλοιπη ζωή, ο έφηβος καλό είναι να έχει αυξημένη φυσική δραστηριότητα και να ακολουθεί ισορροπημένη διατροφή, η οποία χαρακτηρίζεται από μέτρο και ποικιλία τροφίμων, τα οποία θα προσφέρουν στον οργανισμό τα θρεπτικά συστατικά (πρωτεΐνες, λιπίδια, υδατάνθρακες και φυτικές ίνες, βιταμίνες, ανόργανα στοιχεία και νερό) στις ποσότητες που απαιτούνται για την υγεία και την ανάπτυξη. Μια διαίτα πλούσια σε φρούτα, λαχανικά, όσπρια και δημητριακά, κρέας και γαλακτοκομικά, μπορεί στις περισσότερες περιπτώσεις να κα-

λύψει τις ανάγκες του εφήβου, δίνοντας πάντα προσοχή στο ισοζύγιο ενέργειας (να προσλαμβάνει τόση ενέργεια όση και καταναλώνει) και στην, όσο το δυνατόν, καλύτερη ποιότητα τροφίμων.

Έφηβος και φυτοφαγία

Αν και δεν έχουν γίνει αρκετές μακροχρόνιες μελέτες φαίνεται ότι μια ισορροπημένη φυτοφαγική διαίτα, σωστά σχεδιασμένη, και ιδιαίτερα αν περιλαμβάνει αυγά και γαλακτοκομικά προϊόντα, μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του εφήβου σε θρεπτικά συστατικά και να συνεισφέρει στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της υγείας. Λόγω του ότι σ' αυτήν την ηλικία, κυρίως τα κο-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ρίτσια, αρκετά συχνά ακολουθούν λιτοφαγικά σχήματα διατροφής, (κυρίως ως λανθασμένη μέθοδο μείωσης του σωματικού βάρους), θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην επαρκή πρόσληψη βιταμίνης B12, σιδήρου και ασβεστίου (αν απέχουν και από τα γαλακτοκομικά προϊόντα). Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η κατάλληλη εκπαίδευση, ώστε να γίνονται οι σωστές διαιτητικές επιλογές.

Διαιτητικές συστάσεις για τον ασκούμενο έφηβο

Η φυσική δραστηριότητα, μαζί με την ισορροπημένη διατροφή, μπορεί να βοηθήσει:

1. στη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και αντοχής,
2. στην απόκτηση καλής διάθεσης και ευεξίας,
3. στην καλή λειτουργία της καρδιάς και των αγγείων,
4. στην πρόληψη και στη θεραπεία της παχυσαρκίας.

Η συμμετοχή σε διάφορες αθλητικές δραστηριότητες αποτελεί την καλύτερη εναλλακτική λύση απέναντι στον καθιστικό τρόπο ζωής, που περιλαμβάνει πολλές ώρες μπροστά στην τηλεόραση, συνεχή τσιμπολογήματα και μικρή επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον.

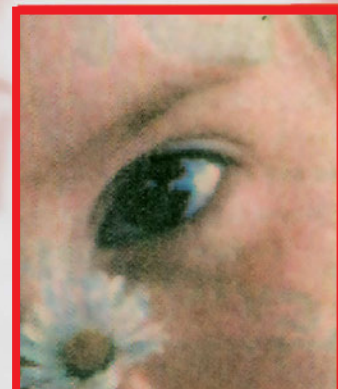
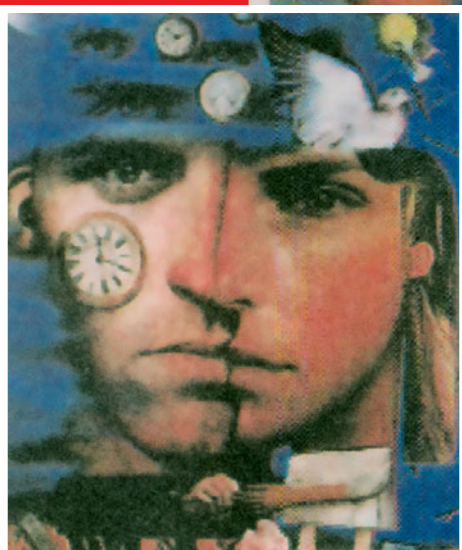
Για κάθε μορφή άσκησης, είτε αυτή αποτελεί μέρος των καθημερινών ασχολιών (περπάτημα, πλύσιμο, ανέβασμα σκάλας, κτλ.), είτε ενασχόληση με κάποιο ομαδικό άθλημα ή τον κλασικό αθλητισμό (ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά), ο οργανισμός χρειάζεται ενέργεια. Η ενέργεια που απαιτείται είναι ανάλογη της έντασης και της διάρκειας της άσκησης: όσο μεγαλύτερης διάρκειας

και όσο εντονότερη είναι η άσκηση, τόσο περισσότερη ενέργεια χρειάζεται ο έφηβος να παίρνει από την τροφή του, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες του. Ο έφηβος που ασκείται τακτικά δε χρειάζεται διαφορετικά τρόφιμα από αυτόν που δεν ασκείται. Οι αρχές της ισορροπημένης διατροφής για την προμήθεια όλων των θρεπτικών συστατικών ισχύουν και σε αυτή την περίπτωση, με διαφοροποιήσεις στην ποσότητα, ώστε να καλύπτονται οι ενεργειακές απαιτήσεις.

*(Από το βιβλίο Β' τάξης για τα ΤΕΕ,
Τομέας Υγείας και Πρόνοιας)*

**ΜΙΛΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ**

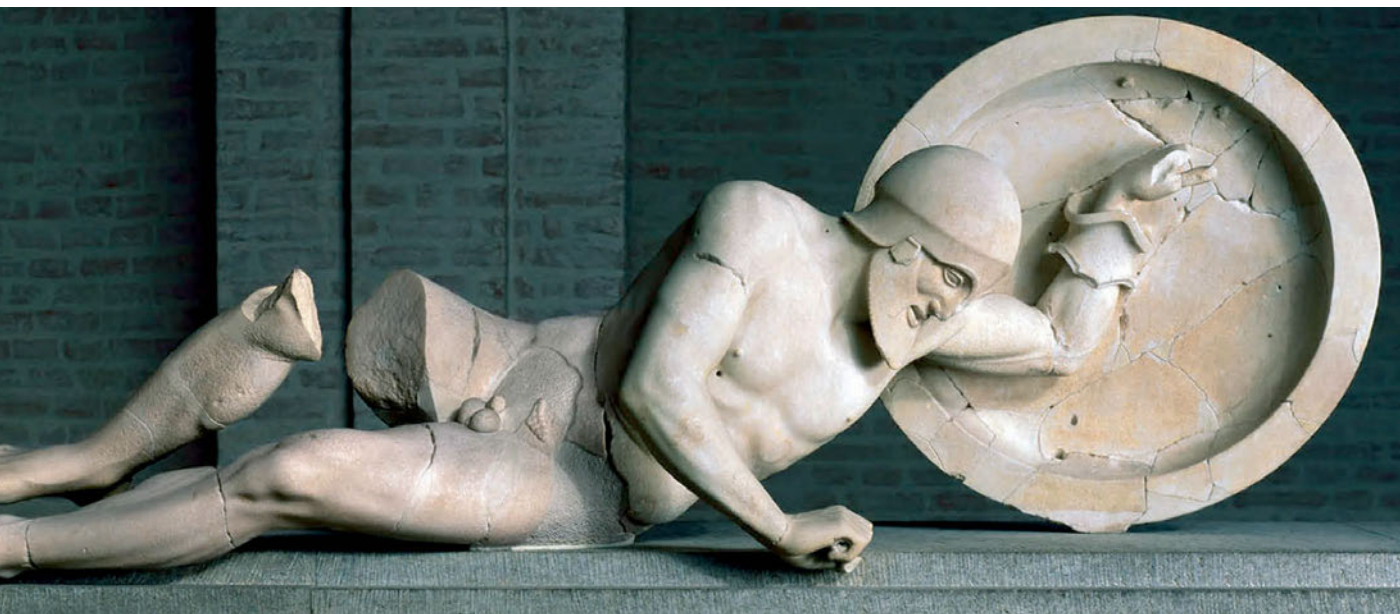
ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

**“Εύκολα τρίβεται ο άνθρωπος
μες στους πολέμους”**

Γιώργος Σεφέρης
Τελευταίος σταθμός
Cava dei Tirreni, 5 Οκτωβρίου '44

1. Θουκυδίδης Ιστορία Γ, 82-82

*Πληγωμένος πολεμιστής,
αέτωμα ναού Αφαιάς Αθηνάς στην Αίγινα*

Με τέτοιες ωμότητες προχώρησε ο εμφύλιος πόλεμος και φάνηκε ακόμα πιο άγριος, καθώς ήταν ο πρώτος στην Ελλάδα· αργότερα βέβαια όλος ο ελληνικός κόσμος, μπορεί να πει κανείς, αναστατώθηκε, καθώς εχθρότητες υπήρχαν σε κάθε τόπο ανάμεσα στους αρχηγούς των δημοκρατικών, που προσκαλούσαν για υποστήριξη τους Αθηναίους, και τους ολιγαρχικούς, που απευθύνονταν στους Λακεδαιμονίους. Και όσο ήταν ειρήνη, εκτός που δεν είχαν αφορμές, δεν ήταν κι έτοιμοι να ζητήσουν την επέμβασή τους, τώρα όμως που άρχισαν να πολεμούν μεταξύ τους και κάθε μια παράταξη είχε την υποστήριξη των συμμάχων της, κοίταζε πώς να κάνει κακό στους αντιπάλους και με το χτύπημα αυτό να τους προσεταιριστεί· έτσι χωρίς πια προσχήματα παρέχονταν οι ενισχύσεις σ' όσους ήθελαν να προκαλέσουν πολιτικές αναταραχές.

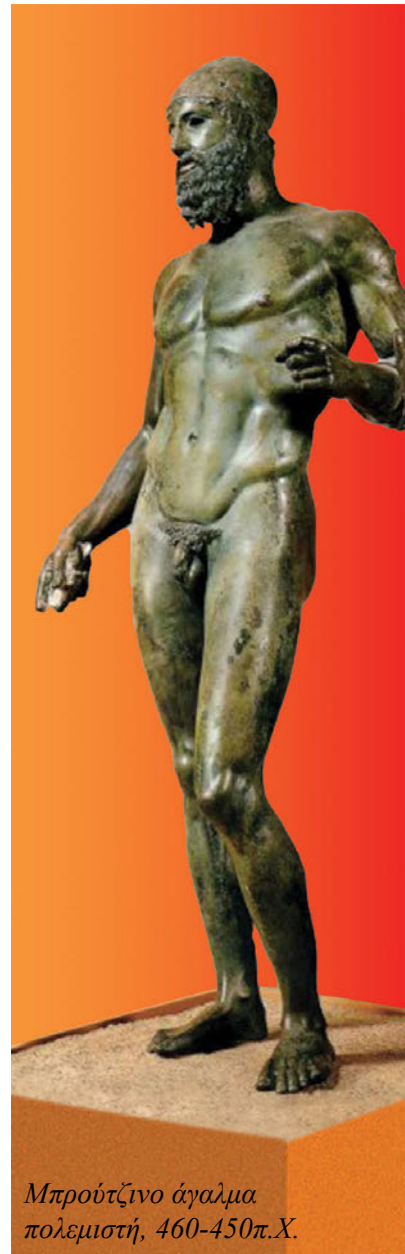
Κι από τον εμφύλιο σπαραγμό έπεσαν στις πόλεις πολλές και δεινές συμφορές που, όσο η φύση του ανθρώπου μένει η ίδια, έτσι συμβαίνουν και θα συμβαίνουν πάντα, άλλοτε πιο άγρια κι άλλοτε πιο ήπια, με διαφοροποιήσεις ως προς τις μορφές τους, ανάλογα δηλαδή με το πώς εκδηλώνονται κάθε φορά οι μεταβολές των συνθηκών. Γιατί τον καιρό της ειρήνης και σε καλές εποχές και οι πόλεις και τα άτομα σκέφτονται ορθότερα, αφού δεν παρασύρονται σε ακούσιες βιαιότητες· ενώ ο πόλεμος περιορίζοντας σιγά σιγά τις καθημερινές ανέσεις γίνεται δάσκαλος της βίας και τον ψυχικό κόσμο των πολλών τον διαμορφώνει σύμφωνα με τις συνθήκες που τότε επικρατούν. Απλωνόταν λοιπόν ο εμφύλιος στις πόλεις και όσες για οποιαδήποτε αιτία είχαν αργή-

σει να μπουν σε τέτοιες αναταραχές, μαθαίνοντας το τι είχε συμβεί αλλού, πήγαιναν ακόμα μακρύτερα σε συλλήψεις νέων σχεδίων, σε επιθετικά τεχνάσματα όσο και ασυνήθιστες εκδικήσεις.

Επίσης την καθιερωμένη σημασία των λέξεων για τις ανθρώπινες πράξεις την άλλαξαν κατά πώς τους βόλευε. Έτσι το παράτολμο θάρρος το ονόμασαν παλικάριά από αγάπη στο σύντροφο, την προνοητική αναβλητικότητα εύσχημη δειλία, τη σωφροσύνη πρόσχημα ανανδρίας και τη συνετή αντιμετώπιση κάθε πράγματος νωθρότητα για το καθετί· την παράφορη ορμή την κατάλεξαν στις αντρικές ιδιότητες και το να κάνει κανείς σχέδια εναντίον του εχθρού παίρνοντας τα μέτρα του το θεωρούσαν εύλογη πρόφαση για να τα εγκαταλείψει. Κι αυτόν που έδειχνε φανερά την αγανάκτησή του τον είχαν για άνθρωπο της παντοτινής τους εμπιστοσύνης, ενώ αυτόν που τον παρατηρούσε για τη συμπεριφορά του, τον έβλεπαν ύποπτα. Κι αν κάποιος μηχανορραφούσε και τα κατάφερνε, τον χαρακτήριζαν έξυπνο, κι ακόμα πιο φοβερό στην εξυπνάδα, όποιον μπορούσε να υποπτευθεί τις επιβουλές των αντιπάλων· αντίθετα αν κανείς κοιτάζε από πριν πώς να μη χρειαστεί να κάνει τίποτε απ' αυτά, τον θεωρούσαν διασπαστή της πολιτικής του παράταξης, καταπτοημένο από τους αντιπάλους.

Γενικά επαινούσαν και όποιον πρώτος έκανε το κακό προλαβαίνοντας αυτούς που σκόπευαν να κάνουν τέτοιες πράξεις και όποιον παρακινούσε στο κακό αυτούς που δεν τόχαν καθόλου στο νου τους. Κι ακόμα, η συγγένεια είχε καταντήσει δεσμός πιο ξένος από τον παραταξιακό, επειδή μέσα στην κομματική παράταξη ήταν κανείς πιο πρόθυμος να ριχτεί αδίστακτα στον κίνδυνο· γιατί τέτοιου είδους πολιτικοί συνασπισμοί δεν επιζητούσαν να ωφεληθούν σεβόμενοι τους κείμενους νόμους, αλλά ν' αποκτήσουν περισσότερα οφέλη παραβιάζοντάς τους. Και στερέωναν τους δεσμούς πίστης μεταξύ τους όχι τόσο με το θείο νόμο όσο με τη συμμετοχή τους στην παράνομη δράση.

Τις ορθές προτάσεις των αντιπάλων για συνδιαλλαγή τις δέχονταν, για να προφυλαχτούν από τις αντιδράσεις τους, σε περίπτωση που είχαν οι αντίπαλοι την υπεροχή, και όχι από γενναιοφροσύνη. Και προτιμούσε κανείς να πάρει εκδίκηση για το κακό που του έκαναν, παρά να κοιτάζει από πριν να μη γίνει ο ίδιος θύμα. Κι αν καμιά φορά δίνονταν όρκοι συμφιλίωσης, για λίγο μόνο ίσχυαν, επειδή και τα δύο μέρη τους έδιναν μπροστά στο αδιέξοδο, μια και δεν είχαν πού αλλού να στηριχτούν· στην πρώτη όμως ευκαιρία, όποιος από τους αντιπάλους κατάφερε πριν απ' τον άλλο να βρει το θάρρος του, αν τον έβλεπε αφύλακτο, τον εκδικιόταν με μεγαλύτερη ικανοποίηση για την ευπιστία του στους όρ-

Μπρούτζινο άγαλμα
πολεμιστή, 460-450π.Χ.

*Επιτάφια στήλη του
Αριστίωνα, Αριστοκλής*

κους, παρά αν έπαιρνε την εκδίκησή του ίσια κι αντρίκια και συνάμα υπολόγιζε την ασφάλειά του και το γεγονός ότι νικώντας με δόλο έγραφε στο ενεργητικό του ένα κατόρθωμα εξυπνάδας.

Οι περισσότεροι άνθρωποι προτιμούν να τους αποκαλούν επιτήδειους όταν είναι φαύλοι, παρά αφελείς όταν είναι τίμιοι: για το δεύτερο αισθάνονται ντροπή, ενώ για το πρώτο καμαρώνουν. Αιτία για όλα αυτά είναι η επιθυμία της εξουσίας που προέρχεται από την πλεονεξία και τη φιλοδοξία· κι απ' αυτά τα δύο πάλι απορρέει ο ζήλος των ανθρώπων όταν έχουν μπει σε εμφύλιο πόλεμο. Γιατί όσοι στις πόλεις γίνονταν αρχηγοί των δύο αντίπαλων παρατάξεων, χρησιμοποιώντας ωραία συνθήματα, προβάλλοντας την πολιτική ισότητα του λαού οι μεν και τη σύνεση της αριστοκρατίας οι άλλοι, παρόλο που με τα λόγια υπηρετούσαν τα κοινά, τα θεωρούσαν ως βραβείο που τους ανήκε. Κι επειδή ο αγώνας τους ήταν με κάθε τρόπο να υπερισχύσει ο

ένας του άλλου, αποτόλμησαν πράξεις φοβερές κι εκτέλεσαν την εκδίκησή τους με ακόμα σκληρότερο τρόπο· και δεν την έδειχναν μέσα στα όρια του δίκαιου και του συμφέροντος της πόλης, αλλά την καθόριζαν σύμφωνα μ' αυτό που πίστευαν ότι κάθε φορά ικανοποιούσε την παράταξή τους· κι ήταν έτοιμοι είτε με άδικες καταδικαστικές αποφάσεις είτε με βίαιη κατάληψη της εξουσίας να χορτάσουν τη φιλοδοξία της στιγμής. Το αποτέλεσμα ήταν καμία από τις δύο μερίδες να μην κάνει χρήση των άγραφων νόμων της ευσέβειας, αλλ' αντίθετα όσους τύχαινε να κάνουν κάτι το μισητό, τους επαινούσαν με εύσημες δικαιολογίες. Όσο για τους πολίτες που βρίσκονταν στο μέσο των δύο παρατάξεων έπεφταν θύματα και των δύο, είτε γιατί δεν αγωνίζονταν με το μέρος τους, είτε από φθόνο, στη σκέψη ότι εκείνοι μπορούσαν να επιζήσουν.

Μετάφραση: Εμ. Τσαγκαράκης - Εμ. Φραγκίσκος

Θουκυδίδης (460-400 π.Χ.). Κορυφαίος ιστορικός της Αρχαίας Ελλάδας. Έγραψε την ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου. Εργάστηκε με επιστημονικό τρόπο και επηρέασε τους μεταγενέστερους ιστορικούς.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Ποιες μεταβολές στον ψυχισμό των ανθρώπων επιφέρει ο πόλεμος, κατά την άποψη του ιστορικού;
2. Ποιες είναι οι αιτίες που αλλοιώνουν το ήθος των πολιτών στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. α. Να χρησιμοποιήσεις τις ακόλουθες λέξεις σε προτάσεις: (μια πρόταση για κάθε λέξη).

Προσεταιρίζομαι, διαφοροποίηση, ακούσιος, μηχανορραφία, καταπτοημένος.

β. Να αντιστοιχίσεις τις συνώνυμες λέξεις:

επιδέξιος	συνδιαλλαγή
δικαιολογημένος	επιτήδειος
σνηθισμένος	εύσχημος
συμβιβασμός	επιβουλή
ύπουλη σκέψη ή ενέργεια	καθιερωμένος

2. Να εντοπίσεις τις αλλαγές που έφερε ο πόλεμος στην καθιερωμένη σημασία των λέξεων και να προσέξεις ποια στοιχεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς φαίνεται να διαφοροποιούνται.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Όπως διαφαίνεται και στα παράλληλα κείμενα, ο πόλεμος υποβαθμίζει, την ποιότητα της ζωής των απλών ανθρώπων. Σε ένα κείμενο 300 λέξεων να αναφέρεις τρόπους με τους οποίους ένας νέος μπορεί να αντιδράσει. Το κείμενό σου να έχει τη μορφή ανακοίνωσης μιας ειρηνιστικής-ανθρωπιστικής οργάνωσης και να απευθύνεται στους σημερινούς νέους.

Ευριπίδης

Ελένη

Πάτροκλος,
Jacques-Louis David

Εδώ λοιπόν έμενα – ο Δίας το όρισε –
αλλά ο άντρας μου, δύστυχος,
μάζεψε στράτευμα να πατήσει την Τροία
να με πάρει με πόλεμο·
και πολλοί στα ρεύματα δίπλα του Σκάμανδρου
για μένα σκοτώθηκαν
και γω που πλήρωσα τα πάντα η δύστυχη
κατάρατη είμαι
και μ' έχουν πως πρόδωσα – φταίχτρα
τον άντρα μου
και άναψα πόλεμο στους Έλληνες μέγα.

Στίχοι 49-59
Μετάφραση Κ. Τοπούζης

Ευριπίδης (484-406π.Χ.) Ένας από τους τρεις κορυφαίους τραγικούς ποιητές της Αρχαίας Ελλάδας. Έργα του: Μήδεια, Ηλέκτρα, Ελένη κ.ά.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γιώργος Σεφέρης
Ημερολόγιο
καταστρώματος Γ'

Ελένη
Έτσι το θέλαν οι θεοί.
Κι ο Πάρης, μ' έναν ίσκιο πλάγιαζε σα να ήταν πλάσμα
ατόφιο·
κι εμείς σφαζόμασταν για την Ελένη δέκα χρόνια.

Μεγάλος πόνος είχε πέσει στην Ελλάδα.
Τόσα κορμιά ριγμένα
στα σαγόνια της θάλασσας στα σαγόνια της γης·
τόσες ψυχές
δοσμένες στις μυλόπετρες, σαν το σιτάρι.
Κι οι ποταμοί φούσκωναν μες στη λάσπη το αίμα
για ένα λινό κυμάτισμα για μια νεφέλη
μιας πεταλούδας τίναγμα το πούπουλο ενός κύκνου
για ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν Ελένη.

στιχ. 38-50

Το Ερωτικό τραγούδι, De Chirico

Γ. Σεφέρης (Σμύρνη 1900-Αθήνα 1971). Κορυφαίος Νεοέλληνας ποιητής. Τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963

*Ο Έκτωρ αποχαιρετά την οικογένειά του,
Γ. Βιτάλης*

Όμηρος Ιλιάδα

(στο απόσπασμα αυτό ο Έκτορας αποχαιρετά την Ανδρομάχη)

Γιατί αυτό εγώ το ξέρω
πολύ καλά βαθιά στο νου και στην καρδιά μου, πως θα έρθει η
μέρα κάποτε που θα χαθεί το ιερό Ίλιο και ο Πρίαμος και ο
στρατός του καλού πολεμιστή Πρίαμου· μα δε νοιάζομαι τόσο
για τους πόνους των Τρώων αργότερα ούτε της ίδιας της
Εκάβης ούτε του βασιλιά του Πρίαμου, ούτε των αδερφιών
μου, που πολλοί και γενναίοι μπορεί να κυλιστούν στο χώμα
κάτω από το χέρι των εχθρών, όσο για σένα, όταν τυχόν κάποιος
από τους Αχαιοούς τους οπλισμένους με χαλκό σε σέρνει
γεμάτη δάκρυα, παίρνοντάς σου τη λευτεριά. Και μπορεί
στο Άργος να υφαίνεις στον αργαλειό για άλληνη ή και να κουβαλάς
νερό από τη Μεσσήδα ή την Υπέρεια, ολότελα
άθελά σου, όμως θα σε πλακώνει ανάγκη σκληρή. Και κάποτε
κάποιος θα πει βλέποντάς σε να χύνεις δάκρυα: «Να την η
γυναίκα του Έκτορα που ήταν πρώτος στη μάχη των Τρώων
που δαμάζουν τα άλογα, όταν πολεμούσαν γύρω από το
Ίλιο!» Έτσι θα πει κάποιος, και για σένα θα είναι καινούριος
πόνος, γιατί θα λείπει ο άντρας σου, που θα σου έδιωχνε τη
σκλαβιά. Όμως να δώσει ο Θεός εμένα να με σκεπάζει ψηλό
χώμα, προτού φτάσουν στα αυτιά μου το ξεφωνητό και το
σύρσιμό σου.

(Ζ. στιχ. 446-465)

Μετάφραση: Ο. Κομνηνού-Κακριδή

Όμηρος (έζησε γύρω στον 8ο αιώνα π.Χ.). Ο κύριος εκπρόσωπος του ηρωικού έπους. Αποδίδονται σ' αυτόν τα δύο έπη: η Ιλιάδα και η Οδύσσεια

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γιώργος Σεφέρης
Δοκίμης

28η Οκτωβρίου

Λίγες μέρες ύστερα από την 28η Οκτωβρίου, όταν δεν είχε ακόμη τελειώσει η επιστράτευση, ένας φίλος από τη Μακεδονία μου διηγήθηκε το ακόλουθο επεισόδιο:

Σ' ένα χωριό κοντά στη Φλώρινα, ένας οικογενειάρχης, που δεν είχε στρατιωτική υποχρέωση, πήγε και ντύθηκε εθελοντής. Κι όταν τον ρώτησαν γιατί πήρε μια τέτοια απόφαση, αποκρίθηκε: «Αφήνω γυναίκα και πέντε παιδιά απροστάτευτα, είναι μεγάλο κρίμα, αλλά το κρίμα που θα 'πεφτε πάνω μου αν τύχαινε και σκλάβωναν οι Ιταλοί το χωριό μου, θα 'ταν ακόμη μεγαλύτερο». Πολιτική ωριμότητα ενός απλού χωριάτη, αίσθημα αλληλεγγύης, βαθιά ριζωμένη συνείδηση της λευτεριάς. Και το σπουδαιότερο απ' όλα, η ώριμη γνώση πώς για να σώσουμε αυτή τη λευ-

τεριά μας, είμαστε όλοι μαζί και ο καθένας χωριστά, υπεύθυνοι.

Το επεισόδιο αυτό είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά της ψυχολογίας του ελληνικού λαού την εποχή εκείνης της κρίσης που κορυφώθηκε καθώς τελείωνε το καλοκαίρι του '40. Του απλού λαού, που δεν ξέρει πολλά γράμματα και πληρώνει περισσότερο από κάθε άλλον, γιατί όλα τα πληρώνει με τον πόνο και το αίμα του κορμιού του. Ποια ήταν η κατάσταση του πολέμου και της Ευρώπης τον Αύγουστο εκείνον; Μια σειρά πανωλεθρίες είχαν καλύψει τον κόσμο με την παχιά καταχνιά του φόβου. Ισπανία, Μόναχο, Τσεχοσλοβακία και, το τραγικότερο απ' όλα, η Γαλλία. Το Παρίσι σε χέρια γερμανικά και το Βισύ δεχότανε να ικανοποιήσει το σαδισμό του κ. Χίτλερ στο δάσος της Κομπιένης. Μόνο μια ελπίδα: Ένα νησί που πάλευε και βαστούσε ψηλά το νόημα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κάτω από το σιδερένιο κατακλυσμό.

Guernica, Pablo Picasso

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ένα ηρωικό νησί στη βορεινή άκρη της Ευρώπης, στο αναμεταξύ χώρες σκλαβωμένες, ρημαγμένες ή βουβές, και στην άλλη άκρη η Ελλάδα, ένας τόπος χωρίς πλούτη, με το φτωχό λαό της, το φτωχό, τον ανθρώπινο, τον υπερήφανο λαό της, περιμένοντας να ηχήσουν και γι' αυτήν οι σάλπιγγες ενός πολέμου με πολλά εκατομμύρια εχθρούς, με δισεκατομμύρια τόνους σίδερο, δουλεμένα στα εργοστάσια του θανάτου για την καταστροφή ψυχών και σωμάτων. Και η Ελλάδα πολέμησε, ο ελληνικός λαός πολέμησε, γιατί ένιωθε πως το κρίμα που θα 'πεφτε πάνω του, αν δεν πολεμούσε, θα ήταν ασήκωτο. Θα μπορούσε να καταποντίσει για πάντα, όχι την Ελλάδα αλλά ολόκληρη την οικουμένη.

Ο Ελληνικός λαός πολέμησε τότε στις μάχες που άρχισαν στις 28 του Οκτώβρη και για έναν άλλο λόγο ακόμη. Γιατί είχε αρχίσει να πολεμά με την ψυχή του, πολύ πριν από την ημέρα εκείνη. Ήταν εμπόλεμος πριν από τη δεύτερη Βαλκανική κρίση και πριν από την πρώτη Βαλκανική κρίση, που έγινε ένα χρόνο νωρίτερα, όταν οι Ιταλοί μπήκαν μια Μεγάλη Παρασκευή στην Αλβανία. Ήταν εμπόλεμος σε κάθε μάχη που έδιναν οι δυνάμεις της τυραννίας και ήταν σύμμαχος με κάθε λαό, με κάθε άτομο, με κάθε ιδέα που πολεμούσε για τη λευτεριά. Αυτή η λευτεριά, που λιγότευε τόσο τραγικά κάθε τόσο στην Ευρώπη των παραμονών και των αρχών του πολέμου. Περισσότερο ώριμος από τους προσεχτικούς διπλωμάτες και τους πολιτικούς που λένε πως κρίνουν τα πράγματα ρεαλιστικά, ήξερε ένα πάρα πολύ απλό πράγμα, πως ζωή θα πει λευ-

τεριά και πως αν πρόκειται κάποτε να μείνει ο κόσμος τούτος που ζούμε αδειανός, θα φύγουμε πρώτα όλοι μας και η λευτεριά θ' αδειάσει τον τόπο τελευταία.

Μια φορά σ' ένα ελληνικό νοσοκομείο ένα παληκάρι είχε χάσει το πόδι του. Μήνυσαν στην γυναίκα του από το χωριό για να τον δει. Ξέσπασε σε λυγμούς όταν τον είδε ακρωτηριασμένο. Εκείνος περίμενε λίγο κι έπειτα της είπε ήσυχα και μετρημένα: Τώρα κλαις για ένα κομμένο πόδι και δε συλλογίζεσαι πως αλλιώς θα 'κλαιγες για τη λευτεριά σου. Τέτοιοι είναι εκείνοι που έκαναν τον πόλεμο με το φασισμό· και εκείνοι που πολέμησαν τους χιτλερικούς και οι άλλοι στην Κρήτη και όσοι πολεμούν τώρα μακριά από την πατρίδα και όλοι μαζί όσοι αγωνίζονται κάθε μέρα στο σημερινό μέτωπο που καλύπτει όλη την Ελλάδα απ' άκρη σ' άκρη, κάτω από το ζυγό των τυράννων. Τέτοιοι είναι οι ήρωες και οι μάρτυρες που αποφασίζουν κάθε μέρα τη ζωή τους και φτύνουν κατάμουτρα τα εκτελεστικά αποσπάσματα των δημίων. Η 28η Οκτωβρίου είναι η επέτειος που άναψε το τουφέκι στην Αλβανία. Όμως την απόφαση να πολεμήσει και να δώσει τη ζωή του για να μπορέσει ο άνθρωπος να είναι άνθρωπος σωστός και όχι ανδράποδο ενός αφέντη, την παίρνει κάθε μέρα, κάθε ώρα, ο ελληνικός λαός, αρχίζοντας πολύ πριν από την 28η Οκτωβρίου. Και θα εξακολουθήσει αυτός ο αγώνας, ώσπου να νιώσει βαθιά μες την ψυχή του πως ήρθε επιτέλους η ώρα της δικαιοσύνης.

1. Μίλτος Σαχτούρης Τα φάσματα ή η χαρά στον άλλο δρόμο

Ο στρατιώτης ποιητής

Δεν έχω γράψει ποιήματα
μέσα σε κρότους
μέσα σε κρότους
κύλησε η ζωή μου

Την μian ημέρα έτρεμα
την άλλη ανατρίχιαζα
μέσα στο φόβο
μέσα στο φόβο
πέρασε η ζωή μου

Δεν έχω γράψει ποιήματα
δεν έχω γράψει ποιήματα
μόνο σταυρούς
σε μνήματα
καρφώνω.

Ο Ποιητής, Marc Chagall

Ο Μίλτος Σαχτούρης (1919), είναι σύγχρονος Έλληνας ποιητής που έχει επηρεαστεί ιδιαίτερα από τον υπερρεαλισμό.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

Με ποια στοιχεία του κειμένου αποδίδεται η εικόνα της εποχής κατά την οποία γράφτηκε το ποίημα.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Ο ποιητής εκφράζει συναισθήματα φρίκης, φόβου και οδύνης. Με ποιους τρόπους (λέξεις, φράσεις, επαναλήψεις) το πετυχαίνει;
2. Στο ποίημα υπάρχουν αρκετές παρηχήσεις. Τι αίσθημα σας μεταδίδει το άκουσμά τους;

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Ο ποιητής γράφει ποίημα, αλλά επιμένει να λέει «Δεν έχω γράψει ποιήματα». Τι θέλει να τονίσει με αυτό ;

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ

Καθώς αποτελεί μια από τις γνησιότερες και ελκρινέστερες μορφές της ανθρώπινης δημιουργικότητας, η ποίηση παρουσιάζει τέτοια ποικιλία που να μην είναι δυνατόν να περιγραφεί με απόλυτους κανόνες. Υπάρχουν όμως κάποια στοιχεία που διακρίνουν την ποιητική παραγωγή σε:

1. **Παραδοσιακή** ή κλασική ποίηση, που στηριζόταν στην αρχαιοελληνική και ρωμαϊκή στιχουργία, αλλά και στα ποιητικά επιτεύγματα των ευρωπαϊκών γλωσσών μετά την Αναγέννηση.
2. **Μοντέρνα** ποίηση, που εμφανίζεται κυρίως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Τα στοιχεία που τις ξεχωρίζουν είναι:

Στο επίπεδο του νοήματος. Η παραδοσιακή ποίηση έχει, εκ πρώτης όψεως, ένα βατό και σαφή λόγο. Η μοντέρνα ή νεοτερική, επιχειρώντας ν' ανοίξει νέους δρόμους στην έκφραση, δημιουργεί συχνά λόγο κάπως υπαινικτικό, συνειρμικό, ακόμα και κρυπτικό.

Στο επίπεδο της εκφοράς. Το παραδοσιακό ποίημα αποτελείται από στίχους με συγκεκριμένο αριθμό συλλαβών, με συγκεκριμένο μέτρο και, συχνά, με κάποιο είδος ομοιοκαταληξίας. Συχνά επίσης, μια ομάδα στίχων αποτελεί μια ειδική μετρική ενότητα, γίνεται στροφή. Το μοντέρνο ποίημα είναι γραμμένο σε ελεύθερο στίχο, στίχο δηλαδή που διακρίνεται, από τον πεζό λόγο, χάρη στην ηχητική του οργάνωση, το ρυθμό του και την έλλειψη συνέχειας, αλλά δεν έχει εμφανές μέτρο κι ομοιοκαταληξία.

Κυριάκος Χαραλαμπίδης Μεθιστορία

Άρδανα II¹

Να της μιλήσω Τούρκικα δεν ήξερα.

- Μιλάτε Αγγλικά;
- Καταλαβαίνω.
- Αυτό είναι το σπίτι μου;
- Αυτό είναι το σπίτι σου.

Κι αρχίνησα ένα κλάμα μες στον ύπνο μου.
Εκείνο του αποχαιρετισμού.

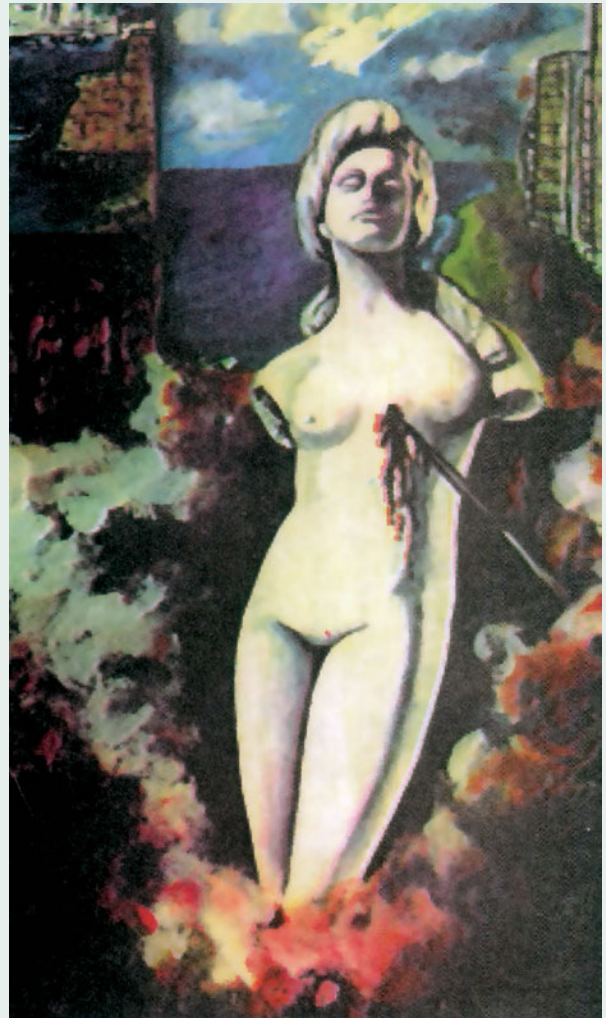
Μα τ' αναφιλητά μου μ' ανασήκωναν σαν
καρυδότσουφλο και ξύπνησα, Πυλάδη.

Βρεγμένο το κρεβάτι μου – τ' όνειρο μήπως
έσταζε από την οροφή του; – εμείς οι δυο το βλέ-
πουμε, το ξέρουμε, το ζούμε κιόλας: «Χάθηκε ο
στρατός μας!» Τίποτα πια, κανένα πλοίο εν όψει,
καμιά στεριά, κανένα σπίτι, φίλε.

Και όμως το ξωπόρτιν ήταν το ίδιο, το στε-
νοσόκακο ίδιο, ο λάκκος ήταν ίδιος, η τερατσία, ο
φούρνος, το τρακτέρ, η μάντρα ήταν ίδια. Κι εγώ
καμία σχέση με το σπίτι. Δεν τ' αναγνώριζα. Στε-
κόμουν στην αυλή κι ένιωθα τόσον άβολα. Στοιχη-
ματίζω, αν με θεωρούσες, θα 'βαζες τα κλάματα.

Μες στην αυλή μου και δεν ήμουν πια στο
σπίτι μου, δεν ήμουν στο χωριό μου – ένας ξένος,
που η ψυχή του αναπαμό δεν είχε.

- Τί φησ²; Απέξω από το σπίτι σου κι ούτε που τ'
αναγνώριζες, αλήθεια;

- Δεν ήταν δικό μου πια, δεν ήταν. Το σπίτι
που γεννήθηκα, Πυλάδη! Και μάλιστα τη ρώτη-
σα: Κυρία, αυτό είναι το σπίτι που γεννήθηκα; Is
this the house I was born? Και μου 'πεν η Τουρ-
κάλα: «Ναι, αυτό είναι».

Μυστήριο! Πού ήξερε πως ήταν το σπίτι
αυτό που εγώ το φως του ήλιου πρωτοείδα, πώς
ήταν τόσο βέβαιη;

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης (1940-) είναι
σύγχρονος Κύπριος ποιητής.

1. Χωριό της περιοχής Αμμοχώστου, πατρίδα του ποιητή.
2. Τι λες; από το ρήμα φημί.

Μπέρτολτ Μπρεχτ

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΨΗΛΑ ΛΕΝΕ:

Να ο δρόμος για τη δόξα.
Αυτοί που είναι χαμηλά λένε:
Να ο δρόμος για το μνήμα.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

δεν είν' ο πρώτος. Πριν απ' αυτόν
γίνανε κι άλλοι πόλεμοι.
Όταν ετέλειωσε ο τελευταίος,
υπήρχαν νικητές και νικημένοι.
Στους νικημένους, ο φτωχός λαός
πέθαινε από την πείνα. Στους νικητές
ο φτωχός λαός πέθαινε το ίδιο.

Μετάφραση: Μάριος Πλωρίτης

Μπέρτολτ Μπρεχτ (1898 - 1956). Γερμανός
θεατρικός συγγραφέας.

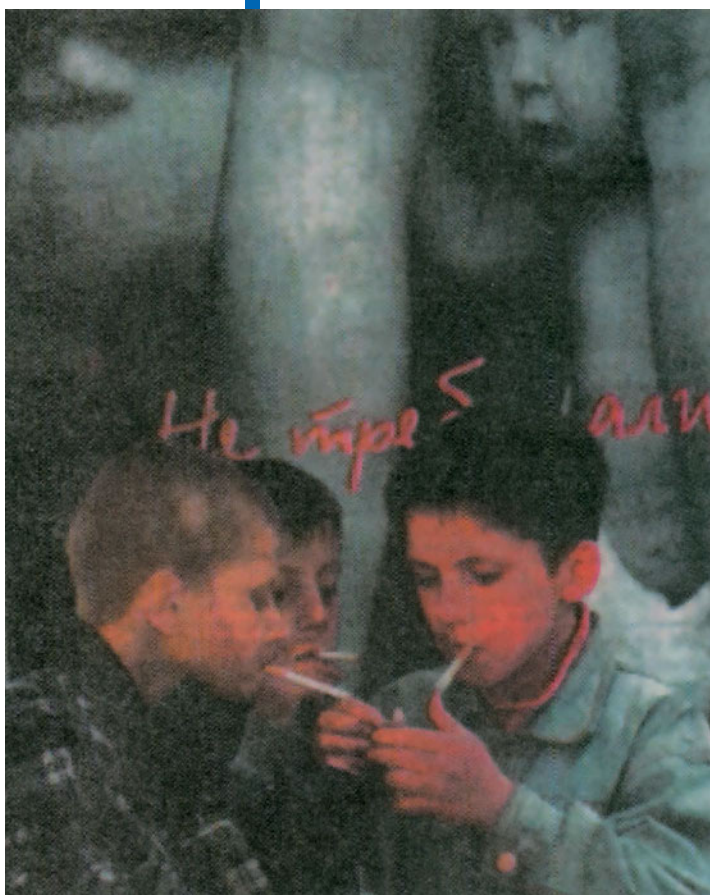
ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Σύνθεση, Ράλλης Κοψίδης

Ποια μάνα 'χει τα δυο παιδιά στον πόλεμο σταλμένα
πέστε της μην τα καρτερεί και μην τα περιμένει
τι εκείνα σκοτωθήκανε στου Δομοκού τον κάμπο
κι ο Δομοκός κατέβασε κατεβασιά μεγάλη
φέρνει λιθάρια ριζιμιά δέντρα ξεριζωμένα
φέρνει και μια γλυκομηλιά τα μήλα φορτωμένα
και στα περικλωνάρια της δυο αδέρφια αγκαλιασμένα
το 'να το λένε Κωνσταντή, τ' άλλο το λένε Γιάννη.

*Γκύ Σονιέ: Τα Μοιρολόγια,
Δημητσάνα Γορτυνίας. ΚΕΕΑ Ύλη Πολίτη 871*

3. Μάριος Πλωρίτης Νέοι, ναρκωτικά, βία

Εκείνο που, φοβάμαι, μας απασχολεί σχετικά λιγότερο, είναι το πρόβλημα που βρίσκεται μέσα στο σπίτι μας: το πρόβλημα των παιδιών μας. Όχι πως οι ελληνο-γονείς δεν νοιάζονται για τη διαβίωση, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία των βλαστών τους. Αλλά, πολλοί τους, πληρώνοντας γι' αυτές, πιστεύουν πως έκαναν το χρέος τους απέναντι στα παιδιά, νανουρίζουν τη συνείδησή τους και τελεία και παύλα. Μόνο που τα αληθινά προβλήματα αρχίζουν ακριβώς μετά τα δίδακτρα και τα χαρτζιλίκια.

Μάρτυρας, τα στοιχεία που κοινολογήθηκαν τις προάλλες (17.12.1999) στο συνέδριο που οργάνωσε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, με θέμα «Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα – παρέμβαση», και που δείχνουν

τρομαχτική έξαρση της χρήσης ναρκωτικών από μαθητές και της άσκησης βίας σε έμψυχα και άψυχα:

Μέσα σε πέντε μόλις χρόνια (1993-98), η χρήση ναρκωτικών (κάνναβης, αμφεταμίνης, LSD, «έκστασης») από μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων αυξήθηκε από 6% σε 14%. Ενώ το 63% των μαθητών έχει πάρει μέρος σε πράξεις βανδαλισμού μέσα ή έξω απ' το σχολείο... το 47% έχει δεχθεί επιθέσεις ή απειλές επίθεσης από έναν ή περισσότερους συνομηλίκους τους... το 9% έχει χτυπήσει άτομα έξω απ' το σχολείο... και το 7,1 % ανήκει σε κάποια οργανωμένη ομάδα παραβατικής δράσης... Μ' άλλα λόγια, ένα μέρος της νεολαίας μας, διόλου ευκαταφρόνητο, απ' τη μια ναρκώνεται με παραισθησιογόνες ουσίες κι απ' την άλλη «εκτονώνεται» με πράξεις ζημιογόνες για τους άλλους...

Πάμπολλοι είναι εκείνοι που ρίχνουν τον λίθο του αναθέματος στους νεαρούς δράστες – και επαναπαύονται. Θα ήταν λιγότερο μακάριοι, αν πρόσεχαν κάποιους άλλους παράγοντες και παραμέτρους – που βοούν, που έχουν γίνει κοινός τόπος, αλλά παραβλέπονται όσο και ο λεγόμενος «κοινός νους». Ας προσπαθήσουμε να τους θυμηθούμε:

Οι σημερινοί νέοι κατατράχονται από πολλαπλές αντιφάσεις: Φυσικά, η εποχή μας τους προσφέρει πιο άνετη, πιο ελεύθερη, πιο «κοσμοπολίτικη ζωή», με πολύ περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες μόρφωσης, επικοινωνίας, ψυχαγωγίας, παρά η μεσοπολεμική και άμεσα μεταπολεμική Ελλάδα, η αφανισμένη από πολέμους, κατοχές, εμφύλιους, η «επαρχιώτικη» Ελλάδα, με τις προλήψεις και προκαταλήψεις της, με τις απαγορεύσεις και τις καταπίεσεις, που μάστιζαν τη νεολαία του καιρού εκείνου. Θα μπορούσαν, οι τωρινοί νέοι, να πουν - όπως ο σαιξπηρικός Πίστολ - «ο κόσμος για μένα είναι ένα στρείδι/που θα τ' ανοίξω εγώ με το σπαθί μου».

Μόνο που το «σπαθί» είναι δίκοπο. Αυτή ακριβώς η «ανοιχτή» κοινωνία της «αφθονίας» περικλείνει προκλήσεις που, συχνά, μετατρέπονται σε παγίδες.

Η «αφθονία» γίνεται αντικατοπτρισμός, όπως για τους καμηλοβάτες της Σαχάρας, που όσο προσπαθούν να τον αγγίξουν και να τον γευτούν τόσο ξεφεύγει απ' τα χέρια τους...

Η «ανοιχτή κοινωνία» και οι «περισσότερες ευκαιρίες» μεταφράζονται, κατά κανόνα, σε κλειστές πόρτες και σε εμπαιγμούς...

Η αποτίναξη των απαγορεύσεων και της καταπίεσης ισοσταθμίζεται με ρήξη των «δεσμών αίματος» (που δεν είναι δα και «δεσμά») και με ανεμοσκόρπισμα της οικογένειας - όχι εξαιτίας των νεότερων μελών της...

Η απελευθέρωση των ερωτικών σχέσεων τις υποβαθμίζει, πολλές φορές, σε ανούσια σαρκική επαφή, και η ελευθερία κίνησης και ψυχαγωγίας τούς κάνει έρμαια των εμπορών «τεχνητών παραδείσων»...

Οι πολλαπλάσιες προσβάσεις σε πλατύτερη μόρφωση, στομώνεται απ' την κακομοιριά και την παπαγαλία της ελληνικής εκπαίδευσης, ενώ η «ιλιγγιώδης τελειοποίηση της τεχνολογίας» με τα ΜΜΕ και τα Διαδίκτυα, μετατρέπει τους χρήστες τους σε «βίδες» τους και τους απομονώνει απ' τον γύρω κόσμο...

Ο «κοσμοπολιτισμός» και η ακαριαία επικοινωνία με τα εκτός των τειχών μας, παίρνει μορφή πιθηκισμού ξένων μοντέλων και ηθών (που σπάνια είναι τα καλύτερα) και φτάνει σε μian άλλη ξενική κατοχή, χειρότερη απ' την στρατιωτική, επειδή είναι εκούσια...

Όλα αυτά - που κανένας δεν τ' αγνοεί - ενσταλάζουν σε πολλούς νέους ένα οδυνηρό αίσθημα απογοήτευσης απ' όλους κι απ' όλα και, προπάντων, απ' τους εαυτούς τους.

Νιώθουν ανήμποροι μπρος στις Σειρήνες του πολύφερνου κόσμου... ξένοι μέσα στο άδειο σπιτικό τους... ματαιόπονοι στα γρανάζια μιας στείρας παιδείας... αποτυχημένοι και ικανοί μόνο για να πλουτί-

ζουν τις στατιστικές της ανεργίας... ανδρείκελα θαυματουργών μηχανών, που βαθαίνουν τη μοναξιά τους...

Πορταίτο με αγκάθινο στεφάνι,
Frida Kahlo

Κι αν (ή όταν) αναζητήσουν αποκούμπι, βοήθεια, «πρότυπα», στον κόσμο των «μεγάλων», τι εισπράττουν; Κοινωνικό κανιβαλισμό, όπου το μέγα και μοναδικό ζητούμενο αποτελεί η οικονομική «επιτυχία» με κάθε μέσο και με κάθε θυσία (των άλλων)... τερατώδη μητροκτονία της Φύσης, λεηλασία κάθε πηγής ζωής μέχρις αφανισμού κάθε ζωής... πολέμους, γενοκτονίες, ολοκαύτωμα, σφαγές με το παλαιότατο προσωπείο του πατριωτισμού και του εθνικισμού, και με το νεότερο τοιούτο του ανθρωπισμού... φανατική μισαλλοδοξία για ιδέες, πρόσωπα, φυλές, που ιδανικό «τέλος» και σκοπός της είναι ο ολοκληρωτικός αφανισμός των «άλλων»...

Αντίδοτο για τα αδιέξοδα, τις απογοητεύσεις, την πνιγμονή: τα ναρκωτικά, με την τραγική ψευδαίσθηση πως θα τους χαρίσουν διέξοδο, ανάσες, «γοητείες».

Συζητώντας, χρόνια τώρα, με νέους του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων, άκουγα πως παίρνοντας τη «δόση» τους, «ένιωθαν να σηκώνονται πάνω απ' τη γη», να γίνονται «δυνατοί και μοναδικοί». Και, αυτή την πλασματική «δύναμη», τη δοκιμάζουν σε βία και βανδαλισμούς – εκπαιδευμένοι ήδη από την γύρω τους βιοτική βία, που την υπερπροβάλλουν οι μικρομεγάλες οθόνες, μαζί με αμέτρητες ταινίες, όπου οι πάντες «βιάζουν» τους πάντες, όπου πυρπολούνται και αφανίζονται τα πάντα, εκτός απ' τον Ένα, τον «σταρ» που, επιλέον, κερδίζει και «το κορίτσι». Τέτοιοι «σούπερμεν» νομίζουν πως γίνονται κι αυτοί. Και, επιπλέον, δικαιωμένοι εκδικητές για όσα τους «ξεγέλασαν» και όσα δεν απόχτησαν...

Αυτό το πλέγμα απογοητεύσεων, ψευδαισθήσεων, εκδίκησης, κενού, γεμίζει τις έρευνες και τις στατιστικές.

Δεν χρειάζεται να πω ότι τα τραγικά τούτα παιδιά αποτελούν ένα ποσοστό μόνο της νεολαίας μας. Τα περισσότερα άλλα μένουν αλώβητα και πασχίζουν, μ' όλες τις αντιξοότητες, να χτίσουν μια υγιή ζωή, να μεταλάβουν όσα γόνιμα μπορεί αυτή να τους προσφέρει. Αλλά αυτοί δεν γίνονται «σταρ» στις μικρές οθόνες και στα «παράθυρα». Απλώς προσπαθούν να είναι «έτοιμοι και ώριμοι». Και, αυτό, είναι το καλύτερο «Millennium»...

Από την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ

Σιωπηλό, W. Kadinsky

Μάριος Πλωρίτης, (1919-) σύγχρονος συγγραφέας και κριτικός.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Το κείμενο αυτό καλό είναι να διδάσκεται με παράλληλη αναφορά στην ερεύνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, την οποία μπορούν να βρουν οι καθηγητές και οι μαθητές στις σχολικές βιβλιοθήκες και στη βιβλιοθήκη του Π.Ι.

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Στο κείμενο παρουσιάζονται οι λόγοι που οδηγούν τους σημερινούς νέους στα ναρκωτικά και τη βία. Να τους επισημάνεις.
2. Ποια είναι η άποψη του Μάριου Πλωρίτη για τα «πρότυπα» που προσφέρουν οι ενήλικες στους νέους;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να δώσεις το νόημα των παρακάτω φράσεων του κειμένου και να τις χρησιμοποιήσεις όλες μαζί σε ένα κείμενο τριών-τεσσάρων γραμμών:
τελεία και παύλα, λίθος τον αναθέματος, κοινός νους, τεχνητός παράδεισος, δεσμοί αίματος.
2. Να βρεις στο κείμενο σύνθετες λέξεις που έχουν ως πρώτο συνθετικό λαϊκά ή λόγια μόρια όπως παρακάτω.

Σύνθεση

Όταν μια λέξη γίνεται από δυο ή περισσότερες άλλες λέξεις, έχουμε σύνθεση.
Τα σύνθετα σχηματίζονται με δύο τρόπους:

Μια λέξη παίρνει στην αρχή της ένα αχώριστο μόριο

κακός ά-κακος, βάφω ξε-βάφω

Δύο ή περισσότερες λέξεις ενώνονται σε μια:
Σάββατο - Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

Τα μόρια που χρησιμεύουν ως πρώτα συνθετικά λέγονται αχώριστα μόρια και διακρίνονται σε λόγια και λαϊκά.

Λόγια μόρια είναι:

αμφι-	αμφιβολία	εκ-εξ	εκφράζω, εξάτμιση
δια-, δι-	διάμετρος, διέξοδος	εν-	ενάρετος
δυσ-	δυσάρεστος	επι-	επιβλέπω
εισ-	εισάγω	υπο-	υπόστεγο

Λαϊκά μόρια είναι:

στερητικό α-	ά-βραστος
ξε-	ξε-πορτίζω
ανα-	ανα-δουλειά

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Όπως είδες, ο Μ. Πλωρίτης στο δοκίμιό του χρησιμοποιεί τη γλώσσα και μεταφορικά. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την παρατήρηση, να παρουσιάσεις τα προβλήματα των σημερινών νέων όπως τα δίνει ο συγγραφέας στο ακόλουθο απόσπασμα: «Όλα αυτά — που κανένας δεν αγνοεί — ενσταλάζουν ... Ανδρείκελα θαυματουργών μηχανών, που βαθαίνουν τη μοναξιά τους...».
2. Πολλοί νέοι είναι σήμερα θύματα και θύτες της βίας. Να γράψεις ένα άρθρο που θα μπορούσε να δημοσιευτεί σε νεανικό περιοδικό, αναφέροντας παραδείγματα από την εμπειρία σου και να προσπαθήσεις να ερμηνεύσεις τα αίτια που προκαλούν αυτές τις καταστάσεις.

4. Κική Δημουλά Τι θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφά μας;

«Δις ουκ ανεμβαίης εις τον αυτόν ποταμόν.»

Ηράκλειτος

«Εκ γαστρός δε τίνος εκπορεύεται ο κρύσταλλος;

Πάχην δε εν ουρανώ τις τέτοκεν»

Ιώβ (Κεφ. 38, στιχ. 29)

Θαυμαστά τα έργα της επιστήμης. Ανεπαρκής να τα συλλάβει η αντίληψή μου. Αποστηθίζει μόνον τους φωτεινούς τίτλους. Γι' αυτό και η γλώσσα μου, ως αμαθής, προσέχει και ποτέ δεν πατάει το πόδι της σε τέτοια σκοτεινά εδάφη. Το να σχολιάζω μian ανακάλυψη μου φαίνεται πιο υπερφίαλο απ' το να επιχειρήσω να πιάσω τ' άστρα. Κι αν τώρα παραβαίνω τη σοβαρότητά μου, είναι γιατί με παρέσυρε ένα τρελό τηλεφώνημα φίλης φανατικής οικολόγου, τόσο που αρνείται να πατήσσει σε γκαζόν επειδή αντιγράφει προσβλητικά το θείο, φυσικό γρασίδι.

Η φωνή της ήταν οργισμένη, κι αντί καλημέρας με περιέλουσε με ψόγους που «κάθομαι αραχτή μέσα στη νοικοκυρίστικη καταθλιψούλα μου αντί να ξεσηκωθώ εναντίον των τρομοκρατών που τοποθέτησαν νέα βόμβα στα θεμέλια της ύπαρξής μας και, πάει, όπου να 'ναι θα τυναχτεί στον αέρα η ατομικότητά μας, αυτό το μεγαλοειδές δώρο που έδωσε στον καθένα μας η φύση». Ένας καταγισμός μαύρων οiwωνών και σιγά σιγά ξεκαθάρισα ότι τρομοκράτες χαρακτήριζε τους Άγγλους ερευνητές και βόμβα την ανακάλυψή τους, την κλωνοποίηση. Περιέγραψε εν τω μεταξύ με αξιοζήλευτη άνεση τις περίπλοκες κινήσεις του πειράματος σαν να ήταν η ίδια ερευνητής. Πάλευα να καταλάβω από πού έφευγαν κύτταρα, πώς μπαινόβγαιναν στην κατάψυξη, πώς μεταφέρονταν οι ομοιότητες σε ωάριο αδειασμένο από τον αρχικό ρόλο του, τι σπέρμα ήταν αυτό που δεν ήταν σπέρμα αλλά κομμάτι από το αυτί ή από την αχίλλειο πτέρνα – πελάγωσα. Και πού να τολμήσω βέβαια να υπερασπίσω την «καταθλιψούλα» μου, ότι είναι το ιστορικό πολλών και διαφόρων ξεσηκωμών μου εναντίον πολλών και διαφόρων βομβών που τοποθέτησαν τα ανεπιθύμητα στα θεμέλια των επιθυμητών. Βόμβες που, παρά τους ξεσηκωμούς, εξερράγησαν.

Ωστόσο, συνωστίζομαι τώρα και εγώ έξω από το θόρυβο, και τη μεγάλη ανησυχία που ξεσήκωσε το επίτευγμα. Το διαφημίζει, νόστιμη, ήρεμη η Ντόλυ, ανυποψίαστη ότι είναι το ορεκτικό ώσπου να φτάσουμε στο κύριο γεύμα. Τον άνθρωπο.

Να ληφθούν μέτρα, ξεφώνιζε η οικολόγος φίλη. Ποια μέτρα, αλήθεια; Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα. Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, κόβεις τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, μισοκόβεις το Έιτς και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης. Ποια μέτρα, αλήθεια; Ο μοιραίος γενετικός τύπος ασφαλής πια φυλάσσεται στα άδυτα της μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ασφαλέστερος στις κρυψώνες της εργοδότης σκοπιμότητας που χρηματοδοτούσε και την έρευνα – αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης, απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου.

Και καλά ν' αυγατίσουν τα πρόβατα, τα πλάσματα των δασών και η παρέα της μοναχικής ατμόσφαιρας: τα πετούμενα. Και επάρκεια σφαγής θα έχουμε και χωρίς δεσμεύσεις πια θα μπορούν οι κυνηγοί ν' αξιοποιούν τα βόλια τους σημαδεύοντας τη μοναδική δυνατότητα των φτερών. Μόλις μας τελειώσουν τα πουλιά, θα γονιμοποιούμε τα αντίγραφά τους.

Αλλά ο άνθρωπος; Σωστά διατυπώνω το ενδεχόμενο ν' αναπαράγεται κατ' εικόνα και ομοίωσή του, σε όσα αντίγραφα θέλει; Κι αν δε θέλει, πόσο σεβαστό θα είναι, πώς θα επανδρωθούν τα ακραία οράματα με επιστρατευμένα «Ρόμποκοπ»;

Μου είναι αδιανόητο ότι ανθρώπινο πλάσμα θα γεννιέται από ένα κύτταρο άμοιρο μάλλον μητρικού φίλτρου. Ένα πλάσμα ορφανό, εντέλει. Πώς να προβλέψεις με τι ασυνήθιστα, δικά του ένστικτα θα διεκδικήσει την επιβίωσή του, ποια εκδικητικότης θα λανθάνει για τη μυστηριώδη ορφάνια του. Καθόλου παράξενο κάποια στιγμή να γυρίσουν τ' αντίγραφα και να τρώνε το πρωτότυπο. Ό,τι παραλλαγμένα κάπως συμβαίνει και στους εμφύλιους πολέμους.

Ένα θλιβερό υποκατάστατο αθανασίας. Μια ακόμα ελπίδα για μετά θάνατον ζωή. Τι θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφά μας; Πόσο πιστά θα ξέρουν να διαχειρίζονται όσα μας πόνεσαν, μας απέλπισαν, όσα αγαπώντας τα διασώσαμε; Θα αναπαραχθεί επομένως και ο ψυχισμός μας; Μα, Θεέ μου, η ψυχή δεν αντιγράφεται με καμιά ανακάλυψη. Ψυχραιμία. Ας περιμένουμε να εκδηλώσει τη δυσφορία του ο Θεός. Γιατί καθόλου βέβαια δε θα του αρέσει να του επιβληθεί, με το έτσι θέλω, να γίνει συνεταιρος στη δημιουργία μας. Ό,τι και να ισχυρίζονται οι πίθηκοι, εμείς τον Θεό διαλέξαμε για πλάστη μας. Επειδή ως αόρατος είναι όμορφος, ως αόρατος είναι ανεξακρίβωτα φταίχτης και, προπάντων, γιατί αόρατος ευκολότερα υπάρχει.

Ψυχραιμία. Άλλωστε εμείς οι μεγάλοι, όταν θα ενσαρκωθεί η απειλή, θα βλέπουμε την κλωνοποίηση από τη ρίζα μόνον.

Ας φοράνε λοιπόν οι νέοι φυλαχτό την ευχή μου: ποτέ μην δεχτούν να προέλθει ο άνθρωπος από άλλη μέθοδο, παρά μόνον από κείνην που εφαρμόζει η έλξη, μόνον από τη μεθυστική πειθώ που ασκεί ο έρωτας, μόνον από την αβίαστη ευτυχισμένη συναίνεση των σωμάτων, τη γοργή έστω, τη χιμαιρική έστω, αλλά κάθε φορά σαν καινούρια κοσμογονική ανακάλυψη.

Από το περιοδικό ΜΕΤΡΟ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

Σε τι διαφέρουν, κατά την άποψη της συγγραφέα, τα αντίγραφα από τους ανθρώπους από τους οποίους θα προέρχονται.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Να αντικαταστήσεις τις φράσεις του κειμένου με άλλες ισοδύναμες:
  - α. *Ν' αυγατίσουν τα πρόβατα*
  - β. *Τοποθέτησαν βόμβα στα θεμέλια της ύπαρξής μας*
  - γ. *Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος*
  - δ. *Ας φοράνε οι νέοι φυλαχτό την ευχή μου*
2. Η Κική Δημουλά διατυπώνει με τρόπο βιωματικό και γραφή λογοτεχνική τους φόβους της για την κλωνοποίηση. Να επισημάνεις στο κείμενο αυτά τα σημεία και να προσέξεις τι πετυχαίνει με αυτό τον τρόπο που εκφράζεται.

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Είσαι ένας νέος ή μια νέα που συμμερίζεσαι ή διαφωνείς με τις απόψεις της Κ. Δημουλά για την κλωνοποίηση. Να γράψεις ένα δικό σου στοχαστικό-βιωματικό κείμενο σε 300 λέξεις, που θα στείλεις ως απάντηση στη συγγραφέα. Μπορείς να αξιοποιήσεις και το παράλληλο κείμενο.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

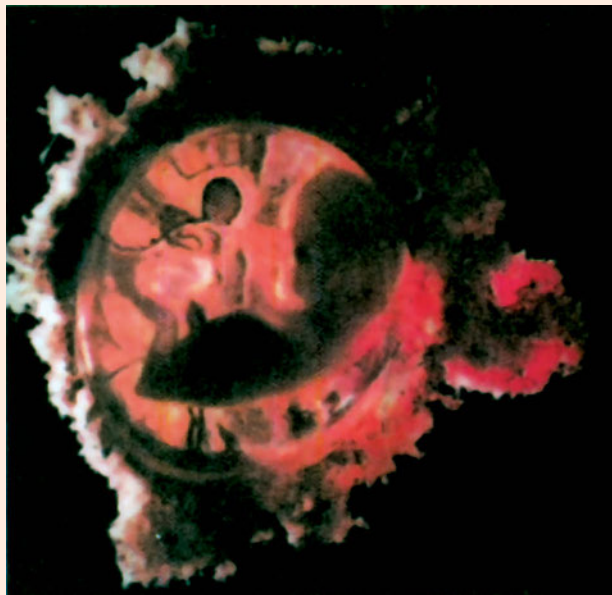

Δοκίμιο και λογοτεχνία

Το δοκίμιο γενικά αποβλέπει πιο πολύ να πληροφορήσει τον αναγνώστη και λιγότερο να του χαρίσει αισθητική απόλαυση. Μερικά όμως δοκίμια δίνουν έμφαση στο δεύτερο στοιχείο και χρησιμοποιούν πολλές από τις λογοτεχνικές στρατηγικές. Οι συγγραφείς τέτοιων δοκιμίων «βλέπουν», πρώτα πρώτα, τα πράγματα από μια δική τους **προσωπική σκοπιά**. Δεύτερο, δίνουν μια **πλασματική**, όχι αντικειμενική απεικόνιση της πραγματικότητας. Τρίτο, αναπτύσσουν τη σκέψη τους, όχι τόσο λογικά, όσο **συνειρμικά** και **διαισθητικά**. Τέλος, χρησιμοποιούν πολλές φορές τα πράγματα όχι «καθαρτά» αλλά ως **σύμβολα**. Φυσικό επακόλουθο όλων αυτών είναι η αισθητή παρέκκλιση από τη γλωσσική **νόρμα** (σχήματα λόγου κτλ.).

Τάσος Κουράκης

Το πρόσωπο της κλωνοποίησης και το πρόσωπο του ανθρώπου

Ίσως θα έπρεπε από την αρχή να υπογραμμίσουμε ότι η κλωνοποίηση στον άνθρωπο θα αφορούσε μόνον την αντιγραφή του γενετικού υλικού και όχι το σύνολο της ουσίας του ανθρώπου... Κι αυτό γιατί ο άνθρωπος είναι κάτι πολύ περισσότερο από τα γονιδιά του. Είναι μια μοναδικότητα που το κληρονομικό του υλικό αναπτύσσεται σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Ακόμη, το παιδί που γίνεται ολοκληρωμένος άνθρωπος, δεν φέρει μόνον τις βιολογικές συνταγές των γονιδίων του, ούτε μόνον τις επιδράσεις του περιβάλλοντος, αλλά επίσης και τη συλλογική μνήμη όλης της ανθρωπότητας, μέσα από τις προφορικές παραδόσεις και τον πλούτο που είναι μέσα στα βιβλία όλου του κόσμου, είτε λέγονται αρχαίες τραγωδίες, είτε λέγονται επιστημονικές ανακαλύψεις. Αυτό είναι που μας επιτρέπει να πούμε, κατά την έκφραση του Ζαν Πωλ Σαρτρ, ότι «ο κάθε άνθρωπος είναι φτιαγμένος από όλους τους ανθρώπους».

Πέρα όμως από αυτά τα στοιχεία, ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αυτοοργανώνεται.

Η ικανότητα της αυτοοργάνωσης σημαίνει ότι το άτομο ξεκινώντας από τις τρεις προηγούμενες πηγές (δηλαδή το γενετικό υλικό, το περιβάλλον και τη συλλογική κοινωνική μνήμη) που είναι εξωγενείς ως προς το ίδιο, παίρνει την κατάσταση στα χέρια του. Δημιουργός είναι ο ίδιος ο αναπτυσσόμενος οργανισμός και δέκτης ο ίδιος. Μ' αυτόν τον τρόπο οργανώνει την προσωπικότητά του, τη συνείδησή του, το ατομικό και συλλογικό του πρόσωπο.

Αφού λοιπόν ο άνθρωπος δεν είναι μόνον το γενετικό του υλικό, τότε μια ενδεχόμενη κλωνοποίηση θα είχε ως αποτέλεσμα τα κλωνοποιημένα πλάσματα να έχουν μεν το ίδιο γενετικό υλικό με τους δότες, αλλά να είναι διαφορετικές προσωπικότητες. Οι προσωπικότητες αυτές θα διέφεραν πολύ περισσότερο από τους μονογονεείς διδύμους, καθότι θα υπήρχε επιπλέον και ένας ετεροχρονισμός ως προς τη γέννηση, χωρίς να υπολογίζουμε τις ενδεχόμενες μεταλλάξεις που θα είχε υποστεί το γενετικό υλικό των σωματικών κυττάρων του δότη.

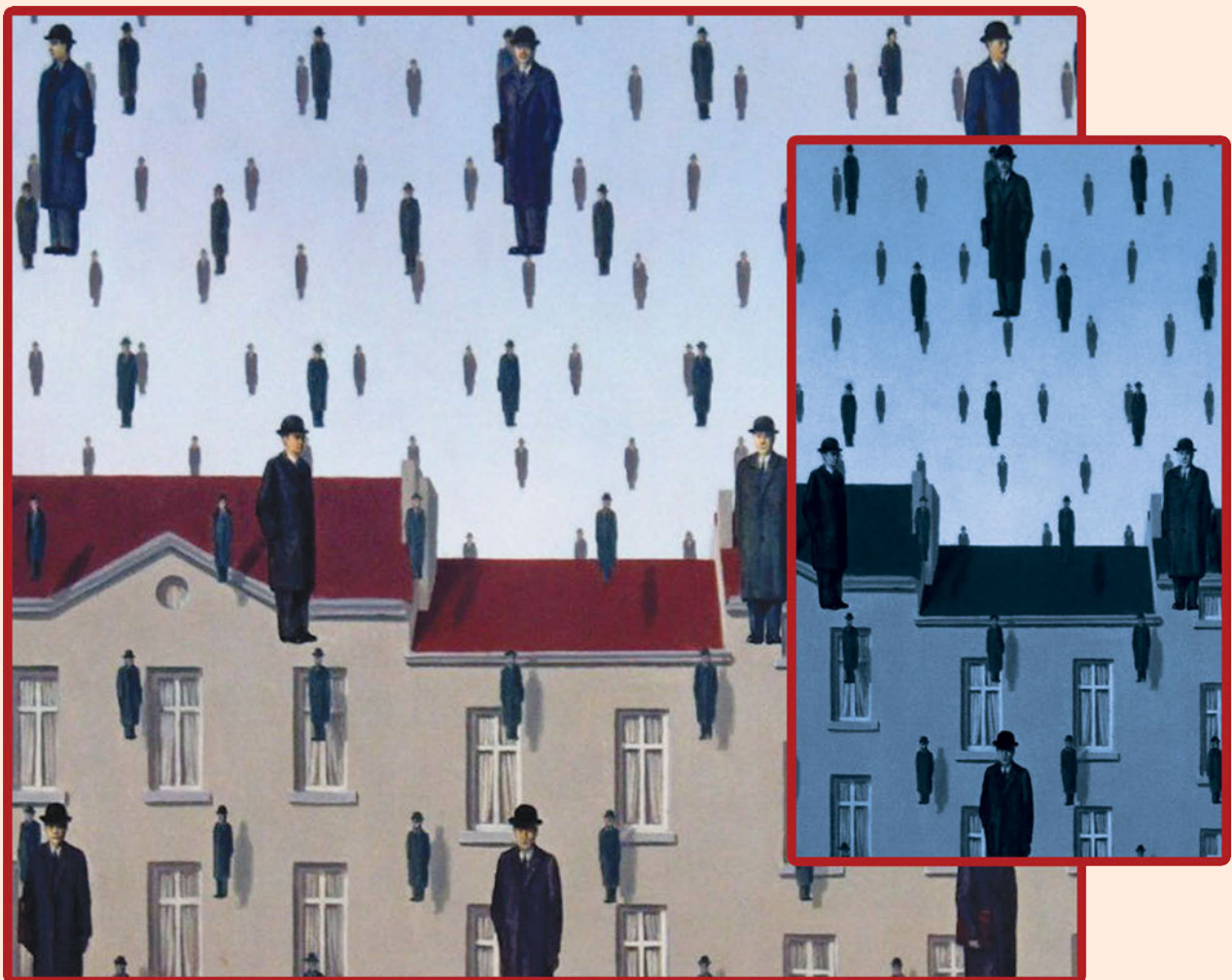
ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ίσως θα έπρεπε παρόλα αυτά, μετά την κλωνοποίηση των προβάτων, να υπολογίζουμε ότι η κατάκτηση της τεχνικής για την κλωνοποίηση του ανθρώπου βρίσκεται πολύ κοντά. Ο διευθυντής του Κέντρου Βιοηθικής του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια πιστεύει ότι σε επτά χρόνια θα εμφανισθεί το πρώτο νήπιο από την κλωνοποίηση. Εάν έχει δίκιο, καλό θα είναι οι επιστήμονες να ρυθμίσουν τις ηθικές τους εκκρεμότητες και οι λοιποί πολίτες να μην αναμένουν

τους νόμους της αγοράς να τους ορίσουν τι είναι φυσιολογικό και τι όχι. Γιατί στο επιστημονικό ημερολόγιο τα επτά χρόνια είναι σαν να λες «αύριο το απόγευμα».

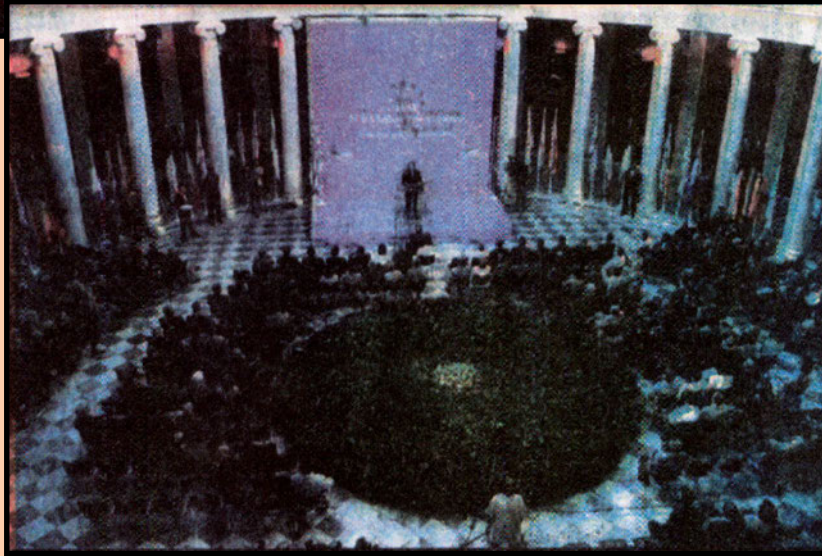
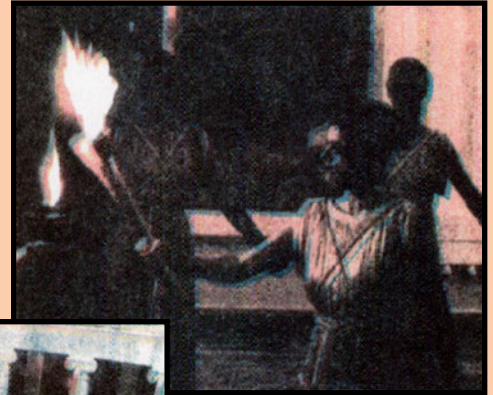
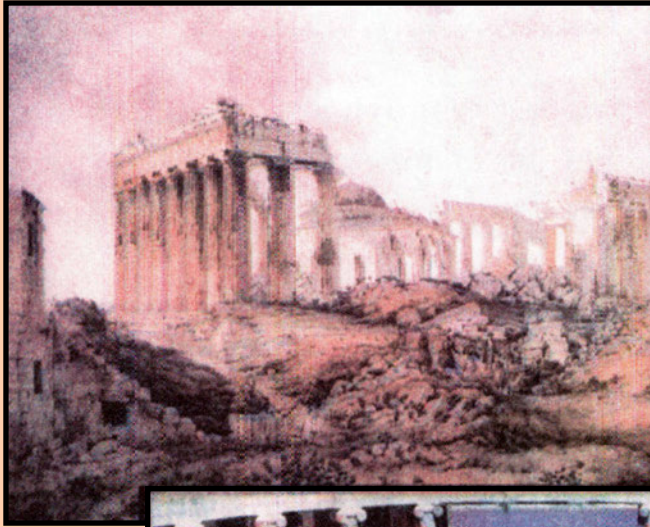
Περιοδικό Ο Πολίτης

Ο Τάσος Κουράκης είναι καθηγητής στην Ιατρική Σχολή Θεσσαλονίκης

Γκολγκόντ, Ρενέ Μαγκρίτ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

Δεν αρκεί να ονειροπολούμε με τους
στίχους. Είναι λίγο. Δεν αρκεί να
πολιτικολογούμε. Είναι πολύ. Κατά βάθος ο
υλικός κόσμος είναι απλώς ένας σωρός από
υλικά. Θα εξαρτηθεί από το αν είμαστε καλοί ή
κακοί αρχιτέκτονες το τελικό αποτέλεσμα. Ο
παράδεισος ή η κόλαση που θα χτίσουμε. Εάν η
ποίηση παρέχει μια διαβεβαίωση, και δη στους
καιρούς τους dürftiger (πενιχρούς), είναι
ακριβώς αυτή: ότι η μοίρα μας παρ' όλ' αυτά
βρίσκεται στα χέρια μας.

*Οδ. Ελύτης, από το Λόγο στην Ακαδημία
της Στοκχόλμης*

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

*Η Ευρώπη και ο Ταύρος,
Γκουίντο Ρένι*

1. Νίκος Δήμου Το τέλος της τουρκοκρατίας

Η συνθήκη της 28ης Μαΐου¹ στο Ζάππειο σημειώνει επίσημα το τέλος της τουρκοκρατίας στην Ελλάδα.

Δεν εννοώ φυσικά τη στρατιωτική και πολιτική κυριαρχία των Τούρκων. Αυτή τελείωσε το 1828. Εννοώ την ψυχολογική επίδραση της παρουσίας και της γειτονίας τους. Μπορεί να διώξαμε τους Τούρκους από τη χώρα μας, αλλά κάναμε πολλά χρόνια να τους διώξουμε από μέσα μας. Ήταν μόνιμα το κριτήριο και το άλλοθί μας.

Μια ατμόσφαιρα μοιρολατρίας και αλλοτρίωσης είχε μείνει σ' αυτή τη χώρα. Μια περίεργη σχέση με το κράτος, με το μέλλον, με τον εαυτό μας. Κακομοιριά και ευθυνοφοβία. Ραγιαδισμός και ωχαδερφισμός. Μικροπρόθεσμη σκέψη και μικρόνυχτο αίσθημα. Μοναδικά μέσα επιβίωσης: το σκύψιμο του Χατζηαβάτη ή η πονηριά του Καραγκιόζη.

Αυτός ήταν ο Τούρκος μέσα μας.

Μίζερες και οι σχέσεις με τους άλλους λαούς. Με την καχυποψία του φουκαρά, βλέπαμε κάθε κίνησή τους σαν συνωμοσία εναντίον μας. Η πίστη στην παντοδυναμία του «ξένου δάκτυλου» (το εθνικό πλέγμα παράνοιας) μας αφαιρούσε κάθε ευθύνη για τις πράξεις μας – κι έτσι διευκόλυνε τελικά τις όποιες, ξένες επεμβάσεις.

Έλλειψη εθνικής αυτοπεποίθησης. Υφέσεις κατωτερότητας και εξάρσεις πατριδοκαπηλίας. Υστερίες δυσπιστίας και εκρήξεις δουλικότητας και μιμητισμού.

Αυτός ήταν ο Τούρκος μέσα μας.

Τώρα μένουμε σ' έναν άλλο χώρο, όπου οι άνθρωποι έχουν ψηλά το κεφάλι, το βλέμμα τους κοιτάει μακριά, και δεν ρίχνουν σε άλλους τις ευθύνες για την

1. 28η Μαΐου 1979: Η μέρα που επίσημα η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ως δέκατο μέλος της.

ιστορία τους. Τώρα, μέτρο μας γίνεται η Ευρώπη. Κι εδώ θα δούμε τι μπορεί να κάνει το ρωμείο φιλότιμο.

Ως σήμερα το σημείο συγκρίσεως – ή αναφορά μας – ήταν η άμεση γειτονιά μας, ανατολική ή βόρεια. Ούτε σκέψη να μετρηθούμε με τους δυτικούς. «Μα τώρα, μπορούμε εμείς να συγκριθούμε με αυτούς»; Και ησυχάζαμε.

Με μια γεωγραφική υπερφαλάγγιση παρακάμψαμε τα Βαλκάνια, γεφυρώσαμε τις θάλασσες και συνδεθήκαμε. Και από σήμερα με «αυτούς» θα συγκρινόμαστε. Τέρμα οι δικαιολογίες και τα βολέματα.

Ποιος φοβάται την Ευρώπη; Όλοι μας. Την αποζητάμε και την τρομάζουμε. Την απαιτούμε και την τρέμουμε. Τη θεωρούμε δικαιωματικά δική μας και ολοκληρωτικά ξένη.

Είναι **και τα δύο**.

Η Ευρώπη γεννήθηκε από την Ελλάδα – μια Ελλάδα όμως που δεν υπάρχει πια. Προχώρησε, διαμορφώθηκε, οριστικοποιήθηκε, χωρίς την Ελλάδα. Και σήμερα υποδέχεται τη μακρινή της πρόγονο, ψάχνοντας πεισματικά να ανακαλύψει στα χαρακτηριστικά του προσώπου της κρυφές ομοιότητες.

Είναι δύσκολο να τις βρει.

Η Ελλάδα έχει αρκετό δρόμο να κάνει για να ξαναγυρίσει στην Ευρώπη.

Όμως πρέπει να ξέρει πως **οδεύοντας προς την Ευρώπη οδεύει προς τον πραγματικό εαυτό της**.

Γιατί η Ευρώπη έσωσε από το ελληνικό πνεύμα τα καλύτερα στοιχεία και τα συνέχισε τον καιρό που εμείς τα είχαμε χάσει. Αυτά που λέμε σήμερα δικά μας, από την Ευρώπη τα ξαναπήραμε πίσω.

Πορεία προς την Ευρώπη δεν σημαίνει αλλοτρίωση, αλλά ουσιαστική συνειδητοποίηση της μοναδικότητάς μας. Δεν σημαίνει ν' απαρνηθούμε τη βυζαντινή ή τη λαϊκή μας παράδοση, ούτε τις ασιατικές μας επιδράσεις. Ίσα ίσα που, αν πρέπει κάτι κι εμείς να κομίσουμε στην Ευρώπη, είναι το δικό μας ιδιαίτερο στοιχείο. Ούτε άλλωστε η Ευρώπη μας θέλει πιθήκους, μίμους και καθρέφτες της.

Γιατί ακριβώς αυτή είναι η ουσία της Ευρώπης - η πολυμέρεια, η πολυμορφία. Εξευρωπαϊζώ δεν σημαίνει κάνω τα πράγ-

*Ο Γάλλος Πρόξενος Fauvell,
Louis Dupre*

ματα πιο ομοιογενή αλλά **πιο ανόμοια**. Η Ευρώπη δεν υπάρχει σαν ισοπεδωτική κεντρική δύναμη, σαν αφομοιωτική μηχανή, σαν πολιτιστικός οδοστρωτήρας. Η Ευρώπη είναι το σύνολο των διαφορών των Ευρωπαίων.

Και είμαι Ευρωπαίος, σημαίνει πρώτα είμαι Άγγλος, Γερμανός, Γάλλος – και ίσως ακόμα περισσότερο είμαι Ουαλλός, Βαυαρός ή Προβηγκιανός. Εξευρωπαϊζώ σημαίνει ακριβώς το αντίθετο του εξαμερικανίζω. Μόνο στα πλαίσια της Ευρώπης θα μπορέσουμε να βρούμε τη χαμένη εθνική μας ταυτότητα.

Θυμόμαστε τον ορισμό του ορισμού; Για να ορίσουμε κάτι, έλεγε ή παλιά Λογική, χρειάζεται το «γένος προσεχές» και η «ειδοποιός διαφορά». Το γένος μας το κοντινό είναι η Ευρώπη. Εμείς θα ψάξουμε την ειδοποιό διαφορά, για να βρούμε τον ορισμό του εαυτού μας.

Και η Ευρώπη θα μας βοηθήσει, όπως μας βοήθησε ήδη να συνειδητοποιήσουμε το καθαρά ελληνικό μας στοιχείο. Ευρωπαίοι πρωτομάζεψαν τα δημοτικά μας τραγούδια, αξιολόγησαν τα βυζαντινά μας, δίδαξαν τους λαογράφους μας, ανακάλυψαν τους λαϊκούς μας καλλιτέχνες.

Η Ευρώπη πρωτοξέθασε τα αρχαία μας. Ο Ρήγας, ο Κοραΐς, ο Σολωμός από κει μας έφεραν την ελευθερία, τα γράμματα και την ποίηση. Και οι πιο «φανατικοί» Έλληνες – ο Γιαννόπουλος, ο Δραγούμης, ο Ψυχάρης, ο Αποστολάκης – έγιναν Έλληνες χάρη στην ευρωπαϊκή παιδεία. Η Ευρώπη τους οδήγησε στην Ελλάδα.

Δεν υπάρχει άλλος δρόμος από την Ευρώπη. Ας μη ξαναρχίσουμε τις μάταιες διαμάχες των Σλαβόφιλων και των Ευρασιατών στη Ρωσία, για το αν ανήκουμε κι αν πρέπει να ανήκουμε στην Ευρώπη. Γιατί απλούστατα δεν υπάρχει άλλος χώρος, όπου να μπορεί κανείς σήμερα να ζήσει με ηθική, πολιτιστική και εθνική αξιοπρέπεια. Η Ευρώπη είναι η ελπίδα του ανθρώπινου γένους να σωθεί ο ακέραιος, ελεύθερος και συνειδητός άνθρωπος[...]

Από τον Τύπο

Οι αρχηγοί των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Δεκέμβριος 1994.

Ο Νίκος Δήμου (1935-) είναι συγγραφέας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

- 1 Ποιο είναι το περιεχόμενο της έννοιας «τουρκοκρατία» στο κείμενο; Να εντοπίσεις τα χαρακτηριστικά της.
- 2 Ποια είναι, κατά την άποψη του συγγραφέα, η προσφορά της Ευρώπης στη διαμόρφωση της νεότερης Ελλάδας;

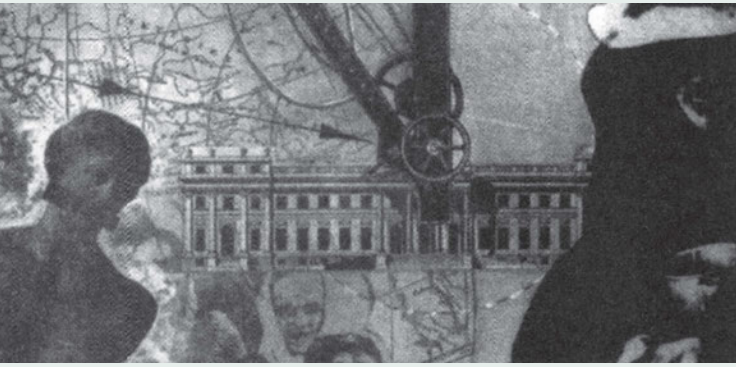
Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

- 1 Να προσδιορίσεις τις ενότητες του κειμένου με βάση το γραμματικό χρόνο των ρημάτων. Αν τους βάλεις ένα πλαγιότιτλο, θα έχεις ένα συνοπτικό διάγραμμα όλου του κειμένου.
- 2 Να αποδώσεις την κυριολεκτική σημασία των εκφράσεων:
  - *το σκύψιμο του Χατζηαβάτη*
  - *η πονηριά του Καραγκιόζη*
  - *πολιτιστικός οδοστρωτήρας*
  - *πατριδοκαπηλία*
  - *ξένος δάκτυλος*

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

Να υποθέσεις ότι βρίσκεσαι μαζί με ένα συμμαθητή σου σε μια συνάντηση νέων, όπου συζητιέται το θέμα της σχέσης Ευρώπης-Ελλάδας και ακούγονται απόψεις σαν αυτές που διάβασες στα κείμενα. Προσπαθήστε να συντάξετε ένα κείμενο (400 λέξεις) με το οποίο θα συμμετάσχετε στη συζήτηση.

Χρήστος Γιανναράς

Η μειονεξία των Νεοελλήνων

Η μειονεξία των Νεοελλήνων απέναντι στη Δύση και στον πολιτισμό της δεν είναι φαινόμενο τωρινό. Είναι μάλλον ένα συλλογικό υποσυνείδητο διαμορφωμένο σε ιστορική διαδρομή τριών τουλάχιστον αιώνων. Ταπεινωμένος ο Ελληνισμός από την τουρκική κατάκτηση, βυθισμένος στη φτώχεια και την απαιδευσία, άρχισε να ταυτίζει τα «φώτα» του πολιτισμού και την πρόοδο με την οικονομική ανάπτυξη, τον πολιτικό φιλελευθερισμό και την τεχνολογική εξέλιξη της Δύσης.

Σήμερα χρειαζόμαστε ξεχωριστή καλλιέργεια, ίσως και ειδικές σπουδές, για να αποτιμήσουμε το εκπληκτικό πολιτιστικό επίπεδο εκείνου του ταπεινωμένου ελληνισμού: Τη λαϊκή αρχιτεκτονική, την εικονογραφία, τους κοινοτικούς θεσμούς, το ήθος της αγοράς, την οργάνωση των συντεχνιών, το τραγούδι και τη μουσική των χρόνων της τουρκοκρατίας. Αλλά κάποτε αυτά όλα θεωρήθηκαν υπανάπτυξη και βαρβαρότητα σε σύγκριση με τις μηχανές, τα βιομηχανικά προϊόντα, τα τσιμεντένια κιβούρια της μοντέρνας στεγαστικής και τα «δικαιώματα του ατόμου» που παρήγαγε η Δύση.

Έπρεπε να απειλήσει την ίδια τη ζωή μας αυτός ο «πολιτισμός» των δυτικών με τα φαρμακερά του απόβλητα και με τον αποκάλυπτο εξανδραποδισμό της ανθρώπινης ύπαρξης - τον εξανδραποδισμό από τις ολοκληρωτικές ιδεολογίες ή την καταναλωτική αλλοτρίωση του ανθρώπου. Μόνο κάτω από αυτή την απειλή αρχίσαμε να υποψιαζόμαστε για κάποια άλλη ποιότητα ζωής που υπήρξε στις ιστορικές μας ρίζες. Αρχίσαμε να συγκρίνουμε δειλά και απορημένα την τεχνική της δικής μας παράδοσης, που σέβεται

και αναδείχνει και «λογοποιεί» το φυσικό υλικό, με τη βαρβαρότητα της καταναλωτικής βουλιμίας που βιάζει και νεκρώνει τη φύση αποτιμώντας την μόνο οικονομικά. Συγκρίνουμε την οργάνωση της κοινωνικής ζωής τη βασισμένη στις προσωπικές σχέσεις και το ήθος των προσωπικών σχέσεων με τον απρόσωπο ορθολογισμό των συστημάτων «γενικής ευτυχίας». Βλέπουμε τις βυζαντινές μας εικόνες και τη βυζαντινή μουσική να γίνονται μέτρο αναφοράς για τη συνειδητοποίηση του αποδιοργανωτικού αδιεξόδου της δυτικής τέχνης. Και ξέρουμε ότι στον τόπο μας αυτές οι εικόνες και αυτή η μουσική ενδιέφεραν όχι τους λίγους ειδικούς, αλλά ήταν καθολική απαίτηση της λαϊκής ευαισθησίας ως το τελευταίο χωριό και μοναστήρι.

Άλλοι από μας, λιγότερο υποψιασμένοι, αρχίζουν συγκρίνοντας τις αληθινές ανέσεις, που προσφέρει η σοφή κατασκευή του λαϊκού κτίσματος, με την εφιαλτική ασχήμια και τον πνιγμό της εργολαβιστικής βιομηχανοποιημένης «στέγης». Αναζητούν τη νοστιμιά των καρπών της γης που σώζει η μικρή, δίχως βιομηχανικά λιπάσματα, καλλιέργεια. Ψάχνουν για χειροποίητα αντικείμενα με τη σφραγίδα της προσωπικής έμπνευσης και δεξιοτεχνίας, για να γλιτώσουν από την απρόσωπη ομοιομορφία και την κακογουστία των προϊόντων της μηχανής.

Απόσπασμα

Ο Χρήστος Γιανναράς (1935-) είναι συγγραφέας και καθηγητής πανεπιστημίου.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Άγγελος Τερζάκης
Πατρίδες

Οι απόγονοι του Κάιν

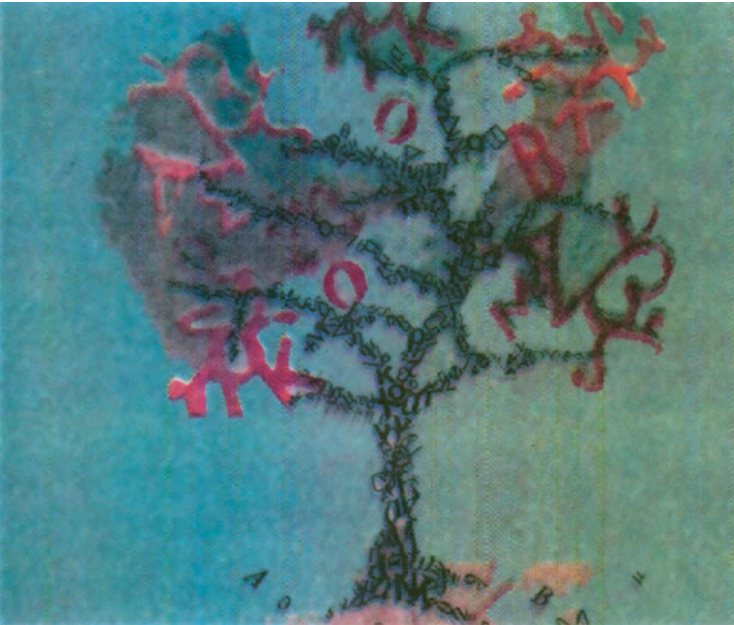
Αν θέλουμε να περισωθούν οι αξίες, οι πνευματικές και ηθικές, που δημιούργησε ο ευρωπαϊκός πολιτισμός με πρωτεργάτη την αρχαία Ελλάδα, είναι απόλυτη ανάγκη να διακηρύξουμε και να διδάξουμε έναν ευρωπαϊκό πατριωτισμό. Να τον διδάσκουμε στα σχολεία, να γαλουχούμε μ' αυτόν τις ερχόμενες γενιές. Είναι η μόνη θετική ελπίδα για τον άνθρωπο. Και είναι ο μόνος πατριωτισμός που θα βρεθεί από καταβολής απαλλαγμένος από ιμπεριαλιστικές βλέψεις, συμπλέγματα πολιτικής ή οικονομικής ηγεμονίας, γιατί θα έχει ξεπεράσει τα ιστορικά αυτά στάδια και γιατί θα έχει γεννηθεί κάτω από το άστρο μιας προοδευτικής ιδεολογίας, ξένης σε ιδέες

ταξικής δικτατορίας ή σε δόγματα βίας. Εκείνο ακριβώς που θα διασφαλίζει την ταυτότητά του θα είναι η αντίθεση τούτη προς την αποκτηνωτική καταπίεση. Υπάρχουν σημαίες που δεν μπορεί να τις προδώσει κανένας για τον πολύ απλό λόγο πως η απομάκρυνση απ' αυτές σημαίνει αυτοκτονία.

Στην εποχή μας, στις δυνάμεις που αυτή ανέπτυξε, χρωστάμε την ανάδειξη κι επιβολή της πρώτης πραγματικά εμψυχωτικής για τον άνθρωπο ιδεολογίας. Κατά τούτο ζούμε μια μεγάλη εποχή.

2. Γιώργος Μπαμπινιώτης Η Ελληνική Γλώσσα, Παρελθόν - Παρόν - Μέλλον

Το θέμα που τίθεται, μετά από το γενικότερο καθορισμό της έννοιας της φυσιογνωμίας της γλώσσας, είναι ειδικότερα αν η φυσιογνωμία της ελληνικής γλώσσας, που ενδιαφέρει εδώ, μπορεί να διατηρηθεί αλώβητη και μετά την ένταξή μας στην ΕΟΚ. Πόσο αποφασιστική για τη μορφή της ελληνικής γλώσσας, κι ίσως και για την ίδια την ύπαρξή της, μπορεί να αποβεί η στενή επαφή της με τις άλλες γλώσσες της Κοινότητας, γλώσσες αντικειμενικά ισχυρότερες, με την έννοια ότι μιλιούνται από περισσότερους ανθρώπους, κι

ότι μερικές από αυτές (όπως η αγγλική, η γαλλική ή η γερμανική) έχουν καθιερωθεί ευρύτερα ως «δεύτερες» γλώσσες, ως γλώσσες συνεννόησης στις εμπορικές, κοινωνικοπολιτικές, πολιτιστικές και άλλες μορφές επικοινωνίας; Μ' άλλα λόγια, κινδυνεύει από τη συνθλιπτική επίδραση των γλωσσών αυτών η γλωσσική μας φυσιογνωμία;

Νομίζω ότι αποτελεί απλή καθημερινή διαπίστωση του καθενός μας πως πράγματι υφίσταται άμεσος κίνδυνος. Είναι αυτονόητο δηλαδή πως, όταν μεγαλώσουν οι ανάγκες κι οι ευκαιρίες επικοινωνίας, θ' αυξηθούν ακόμη περισσότερο και οι πιθανότητες για μια αλλοίωση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της γλώσσας μας. Όταν, δε, λέω αλλοίωση, εννοώ την αλόγιστη, άκριτη, αβασάνιστη κι αθρόα εισροή λέξεων και τύπων μέσα στη γλώσσα μας, που συσσωρευόμενοι συνιστούν ό,τι έχω αλλού αποκαλέσει ρύπανση της γλώσσας μας. Ας συλλογιστούμε πως, χωρίς να υπάρχει ακόμη τόσο έντονη, στενή επαφή και υποχρέωση παράλληλης γνώσεως και χρήσεως των ξένων γλωσσών, η ελληνική κατακλύζεται ήδη από τη σωρεία των *μπίζνεσμαν* και *μπάρμαν* και *σπόρτσμαν* και *κάμεραμαν* και *μπούμαν* κ.τ.ό., που δημιουργούν συχνά την εντύπωση ανάμικτης γλώσσας. Ας θυμηθούμε ακόμη τον κα-

ταιγισμό που υφίσταται ήδη πάλι η γλώσσα μας, στο χώρο των ονομασιών, από ξενικές γλωσσικές μιμήσεις του τύπου *πλυντηρέζ*, *αφρολέζ* κ.τ.ό., που με φρίκη φέρνει στο νου μας την τραγική προφητεία του Σεφέρη πως, αν συνεχιστεί η κακοποίηση της γλώσσας μας, θα φτάσουμε μια μέρα να λεγόμαστε... *Ελληνέζ*. Κι όλα αυτά, επαναλαμβάνω, σε μια περίοδο που η επίδραση των ξένων γλωσσών είναι σχετικά, από πλευράς χρήσεως, περιορισμένη.

Το αμέσως επόμενο ερώτημα που ανακύπτει αυτομάτως είναι, φυσικά, αν υπάρχει τρόπος άμυνας έναντι αυτής της απαράδεκτης κι επικίνδυνης καταστάσεως κι αν μπορεί κανείς να είναι αισιόδοξος για το μέλλον της γλώσσας μας. Η δική μου απάντηση είναι πως υπάρχουν ακόμη τρόποι και μηχανισμοί άμυνας που θα επιτρέψουν να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά τη «νόσο», περιορίζοντας τουλάχιστον τις δυσμενείς της συνέπειες.

Όπως επανειλημμένως, γραπτά και προφορικά, έχω προτείνει (μάλιστα προ ετών αναγγέλθηκε κάποια σχετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών, χωρίς όμως να δοθεί συνέχεια), θα πρέπει το ταχύτερο να συσταθεί ένα συμβουλευτικό σώμα, από ακαδημαϊκούς, πανεπιστημιακούς καθηγητές κι άλλους ειδικούς επιστήμονες με βαθιά γνώση κι ευαισθησία για τη γλώσσα, που θα έχει ως έργο της να προτείνει λέξεις και επιστημονικούς όρους πλάσμενους μέσα από την ελληνική γλώσσα ή προσαρμοσμένους στους κανόνες λειτουργίας της, έτσι ώστε να βοηθούνται πρακτικά κι αποτελεσματικά αυτοί που τώρα αναγκάζονται να χρησιμοποιούν ξένες λέξεις και όρους, ελλείψει αντιστοίχων ελληνικών – που δεν μπορούν, φυσικά, να πλάσουν οι ίδιοι. Μέριμνα της Πολιτείας πρέπει να είναι, εν συνεχεία, να γενικεύσει τη χρήση αυτών των λέξεων-όρων, με την καθιέρωσή τους στη Διοίκηση, την Εκπαίδευση, στα κρατικά μέσα ενημέρωσης κτλ.

Ένα δεύτερο μέτρο που είναι ανάγκη αλλά και μακροπρόθεσμος τρόπος προφύλαξης από ξενικές γλωσσικές επιδράσεις είναι, βεβαίως, η καλύτερη – βαθύτερη και συστηματικότερη – διδασκαλία της γλώσσας μας στο σχολείο. Αν διδαχθούμε σωστά και γνωρίσουμε σε βάθος τη νεοελληνική μας γλώσσα, η οποία έχει κληρονομήσει όλα τα προτερήματα της μακραίωνης παράδοσης και καλλιέρ-

γειας (μεγάλη ευχέρεια στην παραγωγή και στη σύνθεση, πλούσιο λεξιλόγιο με παραγωγικότερες ρίζες και, συγχρόνως, δυνατότητες θαυμαστής ακριβολογίας και δηλώσεως λεπτών σημασιολογικών αποχρώσεων), δεν θα έχουμε καμιά δυσκολία να εκφράσουμε οποιαδήποτε έννοια.

Τέλος, απ' όλα τα μέλη της Κοινότητας πρέπει να γίνει σεβαστή η αρχή, δημοκρατικό μαζί και επιστημονικό αξίωμα, πως δεν υπάρχουν πρώτες και δεύτερες σε αξία γλώσσες, καλύτερες και χειρότερες, πλούσιες και φτωχές. Κάθε γλώσσα, παρά την τυπολογική της διαφορά από τις άλλες, μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες επικοινωνίας των φορέων της με πληρότητα, σαφήνεια και αυτάρκεια. Ο μύθος της υπεροχής ορισμένων γλωσσών βαδίζει στα ίδια ύποπτα και επικίνδυνα αχνάρια της υπεροχής ορισμένων λαών... Η σύγχρονη γλωσσολογία έχει από καιρό διαλύσει τις ηθελημένες ή αθέλητες αυτές πλάνες. Η επάρκεια κάθε ανθρώπινης φυσικής γλώσσας είναι δεδομένη. Ως προς την Κοινότητα, οι πολίτες των κρατών-μελών που θα ζήσουν σ' αυτήν είναι σωστό να επιδιώξουν – και να διευκολυνθούν – να μάθουν μία ή περισσότερες από τις γλώσσες της. Μαθαίνοντας νέες γλώσσες μπαίνουμε σε νέους κόσμους, γνωρίζουμε καλύτερα τους ανθρώπους, συνδεόμαστε βαθύτερα κι ειλικρινέστερα με τους φορείς των γλωσσών – με τα μέλη της Κοινότητας.

Η αρχή που δεχτήκαμε πιο πάνω καθορίζει και τη θέση μας στο ζήτημα της ύπαρξης ενιαίας γλώσσας της Κοινότητας. Ενιαία γλώσσα ούτε είναι δυνατό να υπάρξει (κι αν καθιερωνόταν τέτοια γλώσσα θα διαφοροποιείτο, με το χρόνο, σε κάθε χώρα), αλλά ούτε και πρέπει να υπάρξει. Ο σεβασμός της προσωπικότητας κ' α' θ' ε' μέλους της Κοινότητας επιβάλλει και σεβασμό της γλώσσας του. Κάθε σκέψη για καθιέρωση της ελληνικής ως ενιαίας γλώσσας της Κοινότητας, όσο ελκυστική κι αν είναι για μερικούς από μας, είναι εκ των πραγμάτων ανέφικτη. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ας παρηγορηθούν με τη σκέψη πως διεθνής επιστημονική ορολογία είναι, για πολλές επιστήμες, κατά τα 2/3 ελληνι-

κή ή ελληνογενής. Αλλά και στο λοιπό λεξιλόγιο των γλωσσών της Κοινότητας η παρουσία της ελληνικής είναι έντονη και βαθιά ριζωμένη στην καθημερινή επικοινωνία των ανθρώπων, είτε μιλούν για *democracy* είτε για *architecture*, για *egoism* ή για *photograph*, για *politics* ή, ακόμη, και για *paradox* και *mystery*.

Απόσπασμα

Ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης (1939-) είναι γλωσσολόγος, καθηγητής του πανεπιστημίου Αθηνών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Στο πρώτο μέρος του κειμένου επισημαίνεται ο κίνδυνος που θα διατρέξει η ελληνική γλώσσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Ποιες συγκεκριμένες αλλοιώσεις φοβάται ο συγγραφέας;
2. Σύμφωνα με το κείμενο, οι διάφορες γλώσσες θα μπορούσαν να θεωρηθούν καλύτερες ή χειρότερες η μία από την άλλη; Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου.

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. α. Προσπάθησε να βρεις ελληνικές λέξεις ή φράσεις αντίστοιχα των: *μπίζνεσμαν, μπάρμαν, σπόρτμαν, κάμεραμαν*.
β. Να γράψεις 10 λέξεις που έχουν σχέση με τα μέσα ενημέρωσης (πρώτο συνθετικό “τηλε-” ή “ράδιο-”).
2. Στα παρακάτω επίθετα και επιρρήματα σχημάτισε τα παραθετικά. Να ανατρέξεις στα στοιχεία θεωρίας για να κατανοήσεις γιατί μερικά απ’ αυτά δεν σχηματίζουν παραθετικά.
1. αλόγιστη, 2. άκριτη, 3. αβασάνιστη, 4. έντονη, 5. τραγική, 6. ξένων, 7. σχετικά, 8. αισιόδοξος, 9. δυσμενείς, 10. σωστά, 11. βαθύτερα, 12. ειλικρινέστερα, 13. θαυμαστή, 14. ελκυστική, 15. πολλές, 16. χειρότερες

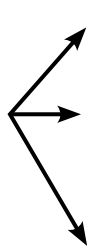
Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. Συζητιέται στην τάξη σου η προοπτική να κυριαρχήσουν στην Ευρώπη οι λεγόμενες “ισχυρές” γλώσσες. Καλείσαι να προτείνεις τρόπους προστασίας-άμυνας της ελληνικής γλώσσας. (Προφορική ανακοίνωση, 10’ περίπου).
2. Συχνά παρατηρούνται υπερβολές και ακρότητες στη γλώσσα των τηλεοπτικών διαφημίσεων και των δελτίων ειδήσεων. Παράλληλα αυξάνονται οι νεολογισμοί και οι ξενισμοί στη γλώσσα των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Να καταγράψεις τέτοια παραδείγματα σ’ ένα κείμενο διαμαρτυρίας που θα στείλεις σε περιοδικό για τα Μ.Μ.Ε. και τις νέες τεχνολογίες.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ο σχηματισμός των παραθετικών:

Τα επίθετα μπορεί να δηλώνουν μια ποιότητα ή ιδιότητα σε διαφορετικό βαθμό. Οι βαθμοί των επιθέτων (και των αντίστοιχων επιρρημάτων) είναι τρεις:

θετικός

καταλήξεις -ος, -η (α), -ο/υς, -α, -υ, (ι, ικο)

συγκριτικός

καταλήξεις -ότερος, -ύτερος ή περιφραστικά με το “πιο” + θετικός βαθμός

υπερθετικός

καταλήξεις -ότατος, -ύτατος ή περιφραστικά με το “πολύ” + θετικός βαθμός

Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός λέγονται παραθετικά του επιθέτου.

Μερικά επίθετα σχηματίζουν ανώμαλα τα μονολεκτικά παραθετικά τους:

Συγκριτικός βαθμός: πολὺς-περισσότερος, κακός-χειρότερος, γέρος-γεροντότερος, απλός-απλούστερος, καλός-καλύτερος.

Υπερθετικός βαθμός: απλός-απλούστατος, μεγάλος-μέγιστος, λίγος-ελάχιστος, μικρός-ελάχιστος, καλός-άριστος.

Συγκριτικά χωρίς θετικό ούτε υπερθετικό βαθμό είναι τα επίθετα προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος. Από το επίθετο δεύτερος, όταν έχει τη σημασία “κακής ποιότητας” σχηματίζεται το συγκριτικό δευτερότερος. Υπάρχουν και μονολεκτικά λόγια υπερθετικά που συνήθως δεν έχουν ούτε θετικό ούτε συγκριτικό βαθμό, όπως φίλτατος, ύψιστος, ύπατος. Κάποια άλλα, αντίστοιχα, χρησιμοποιούνται κυρίως ως τιμητικοί τίτλοι (Αιδεσιμότατος, Εκλαμπρότατος, Εξοχώτατος, Μακαριότατος, Μεγαλειότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος κ.τ.λ.)

Τα επιρρήματα σχηματίζονται όπως τα επίθετα, μόνο που η κατάληξή τους είναι -α (ακόμη και σ' εκείνα που διατηρούν στο θετικό βαθμό τη λόγια μορφή -ως: απλώς-απλούστατα, βεβαίως-βεβαιότατα, κ.λ.π.

Δεν σχηματίζουν παραθετικά πολλά επίθετα που η ιδιότητά τους δεν μπορεί να παρουσιάζει διαβαθμίσεις. Τέτοια είναι όσα σημαίνουν:

- καταγωγή ή συγγένεια (ελληνικός, πατρικός, προγονικός κτλ.)
- τόπο ή χρόνο (θαλασσινός, στεριανός, τωρινός, χτεσινός, καλοκαιρινός)
- ύλη (ασημένιος, ξύλινος, χρυσός)
- μόνιμη κατάσταση (νεκρός, θνητός)

Μερικά σύνθετα με πρώτο συνθετικό το στερητικό α-(άψυχος, αθάνατος) και λέξεις όπως πάνσοφος, υπέρλαμπρος, πρωτότοκος κτλ.).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

**Κωνσταντίνος
Τσουκαλάς**
**Για το μέλλον της
γλώσσας ενός
υπερήφανου έθνους**

Τέλος, σε ένα άλλο επίπεδο, τίθεται και το θέμα κατά πόσον η επικοινωνιακή λειτουργία του λόγου θα τείνει να υποκύπτει στις πιέσεις των νέων καθημερινοτήτων που διαμορφώνονται στα «οικουμενικά μας χωριά». Όσο περισσότερο το ερέθισμα του λόγου συμπληρώνεται ή αντικαθίσταται από το ερέθισμα της εικόνας, τόσο περισσότερο και η αντίδραση στα ερεθίσματα αυτά θα εκφράζεται με συνεχείς μεταλλαγές των επικοινωνιακών πρακτικών. Αν η επιρροή της τηλεόρασης στις συμπεριφορές, τα πρότυπα και τις αξίες έχει επισημανθεί από όλες τις πλευρές, οι επιπτώσεις της καθολικής της διείσδυσης στη γλώσσα και στην ομιλία είναι λιγότερο εμφανείς, αλλά ενδεχομένως μακροπρόθεσμα

ακόμα πιο καταλυτικές. Εκείνοι που δεν χρησιμοποιούν τη γλώσσα επαγγελματικά, δεν διαβάζουν, δεν διαλέγονται, δεν σχολιάζουν, αλλά απλώς εκτίθενται σε εναλλασσόμενες εικόνες, θα έχουν ίσως την τάση να «προσαρμόσουν» την καθημερινή λαλιά τους στη μορφή των μηνυμάτων που εισδέχονται.

από την εφημερίδα Το Βήμα

Ο Κ. Τσουκαλάς είναι καθηγητής του
Πανεπιστημίου Αθηνών και συγγραφέας

Μπολιβάρ, γιατί ως νάρθεις η Νότια Αμερική ολό-
κληρη είτανε βυθισμένη στα πικρά σκοτάδια.
Τ όνομά σου τώρα είναι δαυλός αναμμένος, που φωτί-
ζει την Αμερική, και τη Βόρεια και τη Νό-
τια, και την οικουμένη!
Οι ποταμοί Αμαζόνιος και Ορινόκος πηγάζουν από τα
μάτια σου.

Τα ψηλά βουνά έχουν τις ρίζες στο στέρνο σου,
Η οροσειρά των Άνδεων είναι η ραχοκοκκαλιά σου.
Στην κορφή της κεφαλής σου, παλληκαρά, τρέχουν
τ' ανήμερα άτια και τ' άγρια βόδια,
Ο πλούτος της Αργεντινής.
Πάνω στην κοιλιά σου εκτείνονται οι απέραντες φυτείες
του καφέ.

Σαν μιλάς, φοβεροί σεισμοί ρημάζουνε το παν,
Από τις επιβλητικές ερημίες της Παταγονίας μέχρι τα
πολύχρωμα νησιά,
Ηφαίστεια ξεπετιούνται στο Περού και ξερνάνε στα
ουράνια την οργή τους,
Σειούνται τα χώματα παντού και τρίζουν τα εικονίσμα-
τα στην Καστοριά,
Τη σιωπηλή πόλη κοντά στη λίμνη.
Μπολιβάρ, είσαι ωραίος σαν Έλληνας.

Σε πρωτοσυνάντησα, σαν είμωνα παιδί, σ' ένα ανηφο-
ρικό καλντιρίμι του Φαναριού,
Μια καντήλα στο Μουχλιό φώτιζε το ευγενικό πρό-
σωπό σου.
Μήπως νάσαι, άραγες, μια από τις μύριες μορφές που
πήρε, κι άφησε, διαδοχικά, ο Κωνσταντίνος
Παλαιολόγος;

Νίκος Εγγονόπουλος (1910 - 1985): Ζωγράφος και ποιητής, πρωτοπόρος του Υπερρεαλισμού.

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Να προσέξεις τους τόπους που αναφέρει ο ποιητής. Τι μπορεί να σημαίνει η εμφάνιση του ήρωα από τη Νότια Αμερική σε μέρη και της Ελλάδας;
2. Σε ποιά σημεία του κειμένου διαφαίνεται η αγωνιστική δράση-παρουσία του Μπολιβάρ;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Ο ποιητής εικονίζει τον εαυτό του εγκατεστημένο σ' ένα σημείο τέτοιο που να μπορεί να βλέπει από την Ύδρα παντού στον κόσμο. Σε αυτό το σημείο λογαριάζει να ιδρύσει κι ένα είδος προσκυνήματος για τον ήρωά του. Προσέξτε: εδώ δε συναντάμε μια μεταφορά, αλλά μια εικόνα που δεν είναι δυνατόν να την αντικρύσει κανείς στην πραγματικότητα, μια τέτοια σύνδεση στοιχείων του πραγματικού κόσμου που παρουσίασε η υπερρεαλιστική ποίηση (μια κατεύθυνση της μοντέρνας), της οποίας ο Εγγονόπουλος υπήρξε από τους κύριους εκπροσώπους στην Ελλάδα. Ποιες άλλες εικόνες μπορείς να εντοπίσεις στο κείμενο;
2. Δοκίμασε να διακρίνεις σε ολόκληρο το ποίημα στοιχεία που το κατατάσσουν στη μοντέρνα ποίηση.
3. Να παρακολουθήσεις τους συνειρμούς (βασικό χαρακτηριστικό της υπερρεαλιστικής ποίησης), από τη δεύτερη ενότητα και κάτω, με τους οποίους ο ποιητής ταυτίζει τον Μπολιβάρ με την ευρύτερη πατρίδα του και τον παρουσιάζει να επηρεάζει ακόμα και ελληνικά μέρη. Από την έκφραση *είδες το φως*, που σημαίνει γεννήθηκες, ο ποιητής περνάει συνειρμικά, σε άλλο φως, μεταφορικό, το φως της ελευθερίας. Κι αφού το όνομα του Μπολιβάρ είναι δαυλός και φωτίζει, αντικείμενο δηλαδή, το σώμα του αντιμετωπίζεται κι αυτό όχι σαν ανθρώπινο, αλλά σαν σώμα της Νότιας Αμερικής. Συνέχισε...).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ερμηνεία - Παραγωγή λόγου

1. “Το όνομά σου ...οικουμένη!”: για ποιο λόγο ο Μπολιβάρ αναδεικνύεται ήρωας της οικουμένης; Να απαντήσεις σε μια-δυο παραγράφους.
2. Τι κοινό θα μπορούσε να βρει κανείς ανάμεσα στον Σ. Μπολιβάρ και τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, τον τελευταίο αυτοκράτορα του Βυζαντίου;

3. Ευγενία Φακίνου Εκατό δρόμοι και μια νύχτα

Φτάσαμε στην ταβέρνα του Αντρέα και πάρκα-
ρα.

Μπήκαμε μέσα. Άλλοι είχαν φτάσει πριν από
μας κι είχαν πιάσει κιόλας θέσεις. Φωνές, γέλια και
πειράγματα. Τα τυπικά των γαμήλιων γλεντιών.

Ο Αλέξης ήρθε τρεχάτος και μας οδήγησε στην
αριστερή πλευρά των στρωμένων τραπέζιών.

«Από δω θα βλέπετε και θ' ακούτε καλύτερα.
Σας κράτησα τρεις καρέκλες».

Έφυγε πάλι, πολυάσχολος και βιαστικός. Στην
πραγματικότητα ό,τι είχε να ετοιμάσει το είχε ήδη τε-
λειωμένο. Ένα μεγάλο διπλό ραδιοκασετόφωνο, το-
ποθετημένο πάνω σε μια καρέκλα, πολύ κοντά στο μι-
κρόφωνο. Είχε όμως τον πυρετό του ανθρώπου απ'
τον οποίο κρέμονται – ή νομίζει ότι κρέμονται – οι τύ-
χες όλου του κόσμου. Στην προκειμένη περίπτωση η
διασκέδαση των παρισταμένων.

«Καλά, ο Κοσμάς κι ο Δαμιανός δε θα τραγου-
δήσουν;» ρώτησα τον Κώστα, που καθόταν στα δεξιά
μου. Η Τριάδα βρισκόταν στ' αριστερά μου. Μου εί-
χαν δώσει την τιμητική, τη μεσαία θέση.

«Αργότερα. Πρώτα θαβάλει μουσική ο Αλέξης.
Μοντέρνα, για τους νέους. Έπειτα θα 'ρθουν τα όρ-
γανα».

«Πού είναι τώρα;»

«Α, θα ξεκουράζονται. Έχουν νυχτέρι αυτοί
απόψε».

«Κι εσείς, κυρία Τριάδα, είστε απ' αυτό το χω-
ριό;» ρώτησα τη σιωπηλή γυναίκα.

«Από δω. Εδώ γεννήθηκα, εδώ παντρεύτηκα,
εδώ γέννησα τα παιδιά μου».

«Μια φορά έφυγε όλη κι όλη. Όταν πήγαμε στην
Αθήνα, που έκανα εγχείρηση κήλης. Δεν της αρέσει

αυτηνής πουθενά αλλού», είπε ο Κώστας και, αναπάντεχα τρυφερά, άπλωσε το χέρι του και χάιδεψε το δικό της που έπαιζε με το πιρούνι.

Η Τριάδα χαμογέλασε ντροπαλά και τον κοίταξε στα μάτια σαν ερωτευμένη.

Ήταν μια ωραία, γλυκιά στιγμή, που αποκάλυπτε ότι κάτω από τη φαινομενική αδιαφορία κρύβεται ο έρωτας. Πολλές φορές. Όχι πάντα.

Η φασαρία απ' έξω μαρτυρούσε τον ερχομό των νιόπαντρων. Οι άνθρωποι ταραχτήκαν, άλλοι μισοσηκώθηκαν, άλλοι χτυπούσαν παλαμάκια. Κι επιτέλους η πόρτα άνοιξε και το ζευγάρι εμφανίστηκε.

Την ίδια στιγμή ο Αλέξης, που περίμενε με το δάχτυλο στο κουμπί του κασετόφωνου, το πάτησε και... ω του θαύματος! Το γαμήλιο εμβατήριο του Μέντελσον ακούστηκε στα περήφανα βουνά της ορεινής Κορινθίας!... Τι μυαλό διεστραμμένο, τι είδους εκσυγχρονισμός, πώς διάολο το σκέφτηκε αυτό; Τι εκπλήξεις μας επιφυλάσσουν οι άνθρωποι. Πόσο απρόβλεπτοι είναι. Αλλά δεν είχα ακούσει ακόμα τίποτε.

Οι νιόπαντροι βάδισαν υπό τους ήχους του γαμήλιου εμβατηρίου και κάθισαν στην κεφαλή του τραπεζιού υπό τις επευφημίες των παρευρισκομένων. Το γεγονός ότι κανένας δεν έδειχνε ξαφνιασμένος απ' την απρόοπτη, την ξενική μουσική μού αποκάλυπτε ότι θα ήταν μαθημένοι σ' αυτήν. Ήθελα όμως να το εξακριβώσω.

«Αυτή η μουσική μπαίνει συχνά;», ρώτησα την Τριάδα, που παρακολουθούσε σιωπηλή.

«Ο Αλέξης τη βάζει πάντα».

«Έτσι κάνουν και στα έργα και στην Αθήνα, μας είπε», συμπλήρωσε ο Κώστας. «Και πραγματικά. Το είδα κι εγώ σε μια ταινία στην τηλεόραση».

Το γνωστό αξίωμα: «Το είπε η τηλεόραση».

Αλλά για ν' αποδειχθεί σωστή και η άλλη γνωστή ρήση, «Εδώ είναι Βαλκάνια, δεν είναι παίξε γέλασε», το επόμενο κομμάτι ήταν το εγχώριο και πασίγνωστο «Να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός». Έτσι. Επειδή ο καλός ο μύλος όλα τα αλέθει.

Μεσολάβησε ύστερα ένα μικρό μουσικό κενό, για να υψωθούν τα ποτήρια, να δοθούν οι ευχές κι έπειτα ξανά μουσική. Ένας αχταρμάς. Από ροκάκια της δεκαετίας του '60 έως σύγχρονα «μοντέρνα» ελληνικά. Από το «Unchain my heart» του Ray Charles

Γάμος στην εξοχή, Henri Rousseau

ώς το «Δεν ξανακάνω φυλακή με τον Καπετανάκη». Κι από το «Rock around the clock» του Bill Hailey ως το «Με σημαία μου μια φούστα». Και βεβαίως τον πιο πρόσφατο παγκόσμιο ύμνο της «Μακαρένα». Την οποία χόρεψε η νύφη, κορυφαία του χορού, κάνοντας τσαλίμια και κολπάκια.

Εν τω μεταξύ σαλάτες και κοψίδια είχαν τοποθετηθεί στο μέσο των τρα-

πεζιών. Πατάτες φούρνου και πιατέλες με παστίτσιο ακολουθούσαν. Οι νεολαίοι χόρευαν ασταμάτητα στο χώρο που άφηναν τα τραπέζια. Η νύφη χόρεψε με όλους, σαν να ήταν η τελευταία φορά που διασκεδάζε. Κι ίσως να ήταν πραγματικά έτσι.

Κατά τις οχτώ ο Αλέξης μάζεψε τα εργαλεία της δουλειάς του, διόρθωσε το ύψος του μικροφώνου και αποσύρθηκε κάτω απ' τα ενθουσιώδη χειροκροτήματα του κοινού.

Μια διώροφη λευκή τούρτα τοποθετήθηκε μπροστά στους νιόπαντρους. Η νύφη έπιασε μαζί με το γαμπρό ένα μαχαίρι, έκοψαν ένα κομμάτι κι άρχισαν να ταΐζουν ο ένας τον άλλο, όπως ακριβώς είχαν δει να κάνουν στην τηλεόραση.

«Κόβουνε την τούρτα νωρίς γιατί πρέπει να φύγουν για το μήνα του μέλιτος», μου εξήγησε ο Κώστας.

«Ναι; Πού θα πάνε;»

«Στη Ζάκυνθο για πέντε μέρες. Τα οργανώνει ένα ταξιδιωτικό γραφείο κάτω στο Ξυλόκαστρο. Εκεί πάνε όλοι οι νιόπαντροι. Τους έχουνε, λένε, στο δωμάτιο σαμπάνια και καλάθι με φρούτα. Και ροζ

καρδούλες στα σεντόνια και στις πετσέτες. Και τους πηγαίνουνε το πρωινό στο δωμάτιο. Μεγαλεία. Πού τέτοια στα χρόνια τα δικά μας... ε, γυναίκα;», ρώτησε μ' ένα ίχνος πίκρας ο Κώστας.

Η Τριάδα δε μίλησε. Κούνησε μόνο το κεφάλι της. Τι ήθελε να πει; Συμφωνούσε; Διαφωνούσε; Αδιευκρίνιστο.

Ο Αλέξης ήρθε με μια καρέκλα και στριμώχτηκε δίπλα μας. Ήταν τόσο ευχαριστημένος απ' την απήχηση της δουλειάς του, που θα ήταν αμαρτία να τον κακοκαρδίσω με οποιαδήποτε παρατήρηση. Και ποιος με είχε ορίσει δηλαδή κριτή των πάντων; Αφού έτσι τους άρεσε, εμένα μου περρίσσευε. Είχε περάσει προ πολλού η εποχή που πίστευα ότι μπορούσε κάποιος να παρέμβει, να βελτιώσει πράγματα και καταστάσεις. Ερήμην μας κυλούν όλα. Κυλούν όμως. Δηλαδή παίρνουν τον κατήφορο.

Οι νιόπαντροι χαιρέτησαν φωναχτά όλο τον κόσμο και κάτω απ' τις επευφημίες φίλων και συγγενών αποχώρησαν.

«Σας άρεσε το πρόγραμμα;», ρώτησε ο Αλέξης, σαν να ανησυχούσε που δεν του είχαμε πει ακόμα συγχαρητήρια.

«Πρωτότυπο», του απάντησα, όπως είχα αποφασίσει να του πω.

«Μόνο πρωτότυπο;», ρώτησε σχεδόν απογοητευμένος.

«Κάλυπτε όλα τα γούστα», είπα διπλωματικά.

«Εμ, βέβαια. Αυτό είναι και το πιο δύσκολο. Και να ικανοποιείς τους πολλούς και να μη χάσεις το επίπεδό σου. Και να εξηγούμαι. Εγώ παίζω για τους νέους. Τα όργανα σε λίγο θα παίξουν δημοτικά και λαϊκά για τους άλλους».

Σκυριανό πανηγύρι, Πολύκλειτος Ρέγκος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Δύο από τις τρεις “Μοίρες” από το ανατολικό αέτωμα τον Παρθενώνα, 1809

Ανάγνωση - Κατανόηση του κειμένου

1. Στο κείμενο περιγράφεται μια σκηνή γλεντιού, όπου στοιχεία της παράδοσης και της μόδας συνυπάρχουν. Ξεχώρισε τα και προσπάθησε να διακρίνεις τον τρόπο με τον οποίο τα δέχονται οι ήρωες.
2. Τι ρόλο παίζει η τηλεόραση στην πολιτιστική ζωή του τόπου που περιγράφεται στο κείμενο;

Προσέγγιση της γλώσσας του κειμένου

1. Η ιστορία παρουσιάζεται, όπως βλέπεις, κυρίως σε χρόνους ιστορικούς (παρατατικό, αόριστο, υπερσυντέλικο). Παράλληλα, ο λόγος των προσώπων παρατίθεται αυτούσιος, μέσα σε εισαγωγικά. Τι νομίζεις ότι πετυχαίνει η συγγραφέας μ' αυτόν τον τρόπο.
2. Η αφηγήτρια σχολιάζει πρόσωπα και καταστάσεις. Να εντοπίσεις τουλάχιστον τρία σημεία όπου συμβαίνει αυτό και να επισημάνεις τον τρόπο με τον οποίο γίνεται ο σχολιασμός (σημεία στίξης, παροιμίες, αλλαγή στην αφήγηση κτλ.).

Παραγωγή λόγου

Ένα νεανικό περιοδικό κάνει έρευνα για τις μουσικές προτιμήσεις των νέων. Να απαντήσεις παρουσιάζοντας τη στάση σου απέναντι στα μουσικά ρεύματα της εποχής, ελληνικά και ξένα. Ποιους “ήχους” προτιμάς και γιατί; (250 λέξεις).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωστής Παλαμάς
Καημοί της λιμνοθάλασσας**Ανατολή**

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά,
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα,
λυπητερά,
πώς η ψυχή μου σέρνεται μαζί σας!
Είναι χυμένη από τη μουσική σας
και πάει με τα δικά σας τα φτερά.

Σας γέννησε και μέσα σας μιλάει
και βογκάει και βαριά μοσκοβολάει

μια μάνα· καίει το λάγνο της φιλή,
κι είναι της Μοίρας λάτρισσα και τρέμει,
ψυχή όλη σάρκα, σκλάβα σε χαρέμι,
η λαγγεμένη Ανατολή.

Μέσα σας κλαίει τα μαύρο φτωχολόι,
κι όλα σας, κι η χαρά σας, μοιρολόι

πικρό κι αργό·
μαύρος, φτωχός και σκλάβος και ακαμάτης,
στενόκαρδος, αδούλευτος, – διαβάτης
μ' εσάς κι εγώ.

Στο γιαλό που του φύγαν τα καΐκια,
και του μείναν τα κρίνα και τα φύκια,
στ' όνειρο του πελάου και τ' ουρανού,
άνεργη τη ζωή να ζούσα κι έρμη,
βουβός, χωρίς καμιάς φροντίδας θέρμη,
με τόσο νου,

όσος φτάνει σα δέντρο για να στέκω,
και καπνιστής με τον καπνό να πλέκω

δαχτυλιδάκια γαλανά·
και κάποτε το στόμα να σαλεύω,
κι απάνω του να ξαναζωντανεύω
τον καημό που βαριά σας τυραννά.

Κι όλο αρχίζει, γυρίζει, δεν τελειώνει.
Και μια φυλή ζει μέσα σας και λιώνει,
και μια ζωή δεμένη σπαρταρά,
γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά,
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα,
λυπητερά.

Λαγούτο· Έλληνας ναυτικός, Stackelberg

Κωστής Παλαμάς (1859 - 1943). Ποιητής, πεζογράφος και κριτικός, μορφή που δέσποσε στην αρχή του 20ού αιώνα στα ελληνικά γράμματα.

Νίκος Γκάτσος
Φύσα αεράκι φύσα με
μη χαλαρώνεις ίσαμε

Άσπρη μέρα και για μας

Θα ποτίσω
μ' ένα δάκρυ μου αρμυρό
τον καιρό
πικρά
καλοκαίρια
έμαθα κοντά σου να περνώ
νεκρά
περιστέρια
γέμισε η αυγή τον ουρανό.

Θα γυρίσω
λυπημένη Παναγιά
έχε γειά
μην κλαις
το μαράζι
μάθε φυλαχτό να μην κρεμάς
να λες
δεν πειράζει
θα 'ρθει άσπρη μέρα και για μας.

Αναδυόμενη Αφροδίτη, Πέτρος Ζουμπουλάκης

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Βασίλης Τσιτσάνης
Αντιλαλούνε τα βουνά

Αντιλαλούνε τα βουνά
σαν κλαίω εγώ τα δειλινά.
Περνούν οι ώρες θλιβερές
σ' ένα παλιό ρολόι
κι εγώ τους αναστεναγμούς
τους παίζω κομπολόι.

Αντιλαλούνε τα βουνά
σαν κλαίω εγώ τα δειλινά.
Εμπάφιασα απ' τα ντέρτια μου
κι απ' τα πολλά σεκλέτια μου.
Κουράγιο είχα στη ζωή
μα τώρα που σε χάνω
θα ήταν προτιμότερο
για μένα να πεθάνω.

Μουγκρίζω απ' τις λαβωματιές
κι απ' τις δικές σου μαχαιριές.
Λαβωματιές με γέμισες
και μ' έφαγαν οι πόνοι
και στη φωτιά που μ' έριξες
τίποτα δε με σώνει.

Βασίλης Τσιτσάνης,
σημαντικός δημιουργός
λαϊκών τραγουδιών.

α ν τ ί

ε π ι λ ό γ ο υ

*Οι εποχές του Σεφέρη, Πορτραίτα,
Γιάννης Ψυχοπαίδης*

Γιώργος Σεφέρης Ομιλία στη Στοκχόλμη¹

Τούτη την ώρα αισθάνομαι πως είμαι ο ίδιος μια αντίφαση. Αλήθεια, η Σουηδική Ακαδημία, έκρινε πως η προσπάθειά μου σε μια γλώσσα περιλάλητη επί αιώνες, αλλά στην παρούσα μορφή της περιορισμένη, άξιζε αυτή την υψηλή διάκριση. Θέλησε να τιμήσει τη γλώσσα μου, και να – εκφράζω τώρα τις ευχαριστίες μου σε ξένη γλώσσα. Σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγνώμη που ζητώ πρώτα-πρώτα από τον εαυτό μου.

Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού, τη θάλασσα, και το φως του ήλιου. Είναι μικρός ο τόπος μας, αλλά η παράδοσή του είναι τεράστια και το πράγμα που τη χαρακτηρίζει είναι ότι μας παραδόθηκε χωρίς διακοπή. Η ελληνική γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα. Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της παράδοσης είναι η αγάπη της για

1. Κατά την απονομή των βραβείων Νόμπελ Λογοτεχνίας στον ποιητή το 1963.

*Οι εποχές του Σεφέρη, Πορτραίτα,
Γιάννης Ψυχοπαίδης*

την ανθρωπιά, κανόνας της είναι η δικαιοσύνη. Στην αρχαία τραγωδία, την οργανωμένη με τόση ακρίβεια, ο άνθρωπος που ξεπερνά το μέτρο, πρέπει να τιμωρηθεί από τις Ερινύες. Ο ίδιος νόμος ισχύει και όταν ακόμη πρόκειται για φυσικά φαινόμενα: «Ἥλιος ουχ υπερβήσεται μέτρα» λέει ο Ηράκλειτος «ει δε μη, Ερινύες μιν Δίκης επίκουροι εξευρήσουσιν».

Συλλογίζομαι πως δεν αποκλείεται ολωσδιόλου να ωφεληθεί ένας σύγχρονος επιστήμων, αν στοχαστεί τούτο το απόφθεγμα του Ίωνα φιλοσόφου. Όσο για μένα συγκινούμαι παρατηρώντας πως η συνείδηση της δικαιοσύνης είχε τόσο πολύ διαποτίσει την ελληνική ψυχή, ώστε να γίνει κανόνας του φυσικού κόσμου. Και ένας από τους διδασκάλους μου, των αρχών του περασμένου αιώνα, γράφει: «... θα χαθούμε γιατί αδικήσαμε...»². Αυτός ο άνθρωπος ήταν αγράμματος· είχε μάθει να γράφει στα τριάντα πέντε χρόνια της ηλικίας του. Αλλά στην Ελλάδα των ημερών μας, η προφορική παράδοση πηγαίνει μακριά στα περασμένα όσο και η γραπτή. Το ίδιο και η ποίηση. Είναι για μένα σημαντικό το γεγονός ότι η Σουηδία θέλησε να τιμήσει και τούτη την ποίηση και όλη την ποίηση γενικά, ακόμη και όταν αναβρύζει ανάμεσα σ' ένα λαό περιορισμένο. Γιατί πιστεύω πως τούτος ο σύγχρονος κόσμος όπου ζούμε, ο τυραν-

---

2. Γιάννης Μακρυγιάννης

*Οι εποχές του Σεφέρη,
Πορτραίτα,
Γιάννης Ψυχοπαίδης³*

νισμένος από το φόβο και την ανησυχία, τη χρειάζεται την ποίηση. Η ποίηση έχει τις ρίζες της στην ανθρώπινη ανάσα – και τι θα γινόμασταν αν η πνοή μας λιγόστευε; Είναι μια πράξη εμπιστοσύνης – κι ένας Θεός το ξέρει αν τα δεινά μας δεν τα χρωστάμε στη στέρηση εμπιστοσύνης.

Παρατήρησαν, τον περασμένο χρόνο γύρω από τούτο το τραπέζι, την πολύ μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις ανακαλύψεις της σύγχρονης επιστήμης και στη λογοτεχνία· παρατήρησαν πως ανάμεσα σ' ένα αρχαίο ελληνικό δράμα και ένα σημερινό, η διαφορά είναι λίγη.

Ναι, η συμπεριφορά του ανθρώπου δε μοιάζει να έχει αλλάξει βασικά. Και πρέπει να προσθέσω πως νιώθει πάντα την ανάγκη ν' ακούσει τούτη την ανθρώπινη φωνή που ονομάζουμε ποίηση. Αυτή η φωνή που κινδυνεύει να σβήσει κάθε στιγμή από στέρηση αγάπης και ολοένα ξαναγεννιέται. Κυνηγημένη, ξέρει πού να 'βρει καταφύγιο, απαρνημένη, έχει το ένστικτο να πάει να ριζώσει στους πιο απροσδόκητους τόπους. Γι' αυτή δεν υπάρχουν μεγάλα και μικρά μέρη του κόσμου. Το βασίλειό της είναι στις καρδιές όλων των ανθρώπων της γης. Έχει τη χάρη ν' αποφεύγει πάντα τη συνήθεια, αυτή τη βιομηχανία. Χρωστώ την ευγνωμοσύνη μου στη Σουηδική Ακαδημία που ένιωσε αυτά τα πράγματα, που ένιωσε πως οι γλώσσες, οι λεγόμενες πε-

ριορισμένης χρήσης, δεν πρέπει να καταντούν φράχτες όπου πνίγεται ο παλμός της ανθρώπινης καρδιάς, που έγινε ένας Άρειος Πάγος ικανός: να κρίνει με αλήθεια επίσημη την άδικη μοίρα της ζωής, για να θυμηθώ το Σέλλεϋ, τον εμπνευστή, καθώς μας λένε, του Αλφρέδου Νομπέλ, αυτού του ανθρώπου που μπόρεσε να εξαγοράσει την αναπόφευκτη βία με τη μεγαλοσύνη της καρδιάς του.

Σ' αυτό τον κόσμο, που ολοένα στενεύει, ο καθένας μας χρειάζεται όλους τους άλλους. Πρέπει ν' αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου και να βρίσκεται.

Όταν, στο δρόμο της Θήβας, ο Οιδίπους συνάντησε τη Σφίγγα, κι αυτή του έθεσε το αίνιγμά της, η απόκρισή του ήταν: ο άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα.

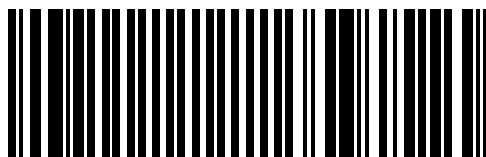
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

ΔΟΚΙΜΕΣ, 2

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-24-0600
ISBN 978-960-06-5592-6

(01) 000000 0 24 0600 8